

slovenská archivistika

1

/ 2021

ročník 51

ISSN 0231-6722

est comparatus per
Montium, ut scotē; Joar
tinum Leporis, precise
cessitatem Collegij Promon
hor Privilegiati Oppidi
atum. Die 1. Mensis
ANNO 16
Post horrendam carnā subitanam deva
damentalem eversionem, malitia
um, inopinatē factam. Die vige
Anni

SLOVENSKÁ ARCHIVISTIKA

ROČNÍK 51

2021

Číslo 1

ODBOR ARCHÍVOV A REGISTRATÚR
MINISTERSTVA VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY
A
MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY
SLOVENSKÝ NÁRODNÝ ARCHÍV

Vydavateľ/Publisher
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
odbor archívov a registratúr a Slovenský národný archív

Redakčná rada/Editorial board
Milan Belej (Štátny archív v Nitre)
Ivana Červenková (Slovenský národný archív)
Petr Elbel (Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, Česká republika)
Andrea Farkasová (Magyar Nemzeti Levéltár, Budapešť, Maďarsko)
Miroslav Kunt (Národní archiv, Praha, Česká republika)
Tünde Lengyelová (Historický ústav Slovenskej akadémie vied)
Rastislav Luz (Slovenský národný archív)
Kristína Majerová (Archív Slovenskej akadémie vied)
Mária Mrižová (MV SR, odbor archívov a registratúr)
Richard Pavlovič (Štátny archív v Košiciach)
Monika Péková (MV SR, odbor archívov a registratúr)
Marek Púčík (Slovenský národný archív)
Juraj Roháč (Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)
Daniela Tvrdoňová (Slovenský národný archív)

Hlavný redaktor/Editor in chief
MÁRIA MRIŽOVÁ

Výkonný redaktor/Managing Editor
DANIELA TVRDOŇOVÁ

Tajomník/Editorial secretary
IVANA ČERVENKOVÁ

Jazykoví a technickí redaktori/Proofreading and technical editors
RASTISLAV LUZ, MAREK PÚČIK

OBSAH

Richard Marsina (Jozef Meliš)	7
ŠTÚDIE A ČLÁNKY	
Csiba, Balázs: Publikovanie stredovekých listín v Maďarsku a súčasný stav maďarskej diplomatiky	11
Federmayer, Frederik: Heraldické znamenia na pečatiach kožušníkov (príspevok k výskumu meštianskej heraldiky v Uhorsku)	27
Fialkovičová, Miriama: Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Košiciach (1915) 1958 – 1990 (1991) – rozbor archívneho fondu	47
Pacherová, Laura: Reštaurovanie pauzovacích papierov z fondu Dušana Samuela Jurkoviča	64
Csonka, Laura: Prítomný(i) aj online! – Archívno-pedagogické služby Maďarského národného archívu podporujúce verejné vzdelávanie/ Online is jelen! – A Magyar Nemzeti Levéltár közoktatást támogató levéltár-pedagógiai szolgáltatásai	76
DISKUSIA	
Majerová, Kristína: Inventáre k archívnym fondom v Archíve Slovenskej akadémie vied.....	85
PREDPISY	
Praženka, Norbert: K zásadám odbornej archívnej praxe v archívoch.....	93
LITERATÚRA	
Recenzie a referáty	
NEUMANN, Tibor. Registrum proventuum regni Hungariae. A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (Balázs Csiba)	96
KRUPÍK, Adam. Stredoveké výsady mesta Trnava. Sonda do života stredovekého mesta. (Marián Babirát)	99
GAJDOŠOVÁ, Martina a kol. Advokátske komory na Slovensku v rokoch 1875 – 1948. (Alžbeta Gabríková).....	102
GESCHWANDTNER, Branislav – GUBÁŠOVÁ BAHERNÍKOVÁ, Jana (zost.). „Kráľovstvo jedného jazyka a mravu je biedne a slabé.“ Prínos príslušníkov neslovenských etník a národností pre rozvoj Slovenska. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. (Tünde Lengyelová)	108

MALEČKOVÁ, Katarína (zost.). FAMILIA PÁLFFY. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. (Daniel Kuzmík)	111
Staviteľ múzeí Michal Milan Harminc : Katalóg výstavy. (Zuzana Nemcová)	114
ŠUTAJ, Štefan (ed.). Zmeny hraníc a pohyb obyvateľstva v Európe po druhej svetovej vojne. (Lukáš Repjak)	117
MRIŽOVÁ, Mária – KARÁCSONYOVÁ Elena. Moderná správa registratúry. Príručka správcu registratúry. (Marta Bednárová).....	122
Archívny almanach, 2020, roč. 3 (Ivana Červenková).....	124
KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid (ed.). Historické štúdie 54 (Ivana Červenková)...	126
Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 2020, 128/1 (Jozef Meliš)	129
Paginae historiae. Sborník Národného archívu 28/2020, č. 1 (Alena Gazdíková)	133
Bibliografický prehľad zahraničných archívnych periodík	
The American Archivist 2018/1 (Milan Belej)	139
Archivar. Zeitschrift für Archivwesen 2020/1, 2 (Peter Konečný)	143
Archives and Records: The Journal of the Archives and Records Association 2020/3 (Jana Kafúnová)	147
Archivi 2018/1 (Marek Púčík)	149
Archivní časopis 2020/1, 2 (Michal Bartal)	155
La Gazette des archives 2018/1, 2 (Katarína Kučerová Bodnárová)	158
Levéltári szemle 2020/1, 2 (Kludia Bugyinszká)	167
Otečestvennyje archivy 2020/1, 2, 3 (Mária Novosádova)	172
Sborník archívnych prací 2020/1 (Daniela Tvrdoňová)	179
SPRÁVY	
Správa o činnosti Akvizičnej komisie riaditeľa odboru archívov a registratúr sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra SR za roky 2016 – 2020 (Richard Pavlovič)	185
Novinky v Slovenskom banskom archíve, špecializovanom pracovisku Slovenského národného archívu (Ivan Tichý)	193
KRONIKA	
Blanka Baňasová (Anton Dopirák)	196
Životné jubileum Jána Dulebu (Milena Ostrolucká).....	198
Jubileum Milady Hanzalíkovej (Terézia Májková).....	199
Terézia Veronika Kaštilová – 65-ročná (Eva Vrabcová)	200
Náš jubilant Peter Martinka (Helena Hollá)	202
Životné jubileum Milana Mišoviča (Monika Péková)	203

Jubilantka Valika Petrovičová (Terézia Májková).....	204
Jubileum Heleny Polakovičovej (Terézia Májková).....	204
Juraj Roháč – 65-ročný (Juraj Šedivý)	206
Agnesa Žifčáková (Alena Kredatusová)	208
Rozlúčka s riaditeľom Štátneho archívu v Banskej Bystrici PhDr. Igorom Grausom, PhD. (Mária Mrižová)	209
Za Jozefom Chreňom (Peter Kartous).....	210
Charles Kecskeméti – organizátor medzinárodného archívneho spoločenstva (Peter Kartous)	212
 PRÍLOHY	
Archívne pomôcky štátnych a špecializovaných verejných archívov v SR za roky 2014 – 2020 (Roman Teker)	215
 POKYNY	
Štatút časopisu Slovenská archivistika	244
ZOZNAM AUTOROV ŠTÚDIÍ A ČLÁNKOV	248
POKYNY PRE AUTROV.....	249

RICHARD MARSINA

* 4. máj 1923, Šahy – † 25. marec 2021, Bratislava

Dvadsiateho piateho marca 2021 nás vo veku nedožitých 98 rokov opustil významný archivár a historik Richard Marsina. Podrobné životopisy tejto významnej osobnosti boli už viackrát publikované. Posledný a najkompletnejší životopis bol uverejnený v Encyklopédii osobností Českej a Slovenskej republiky. Bolo by teda zbytočné písať o faktoch, ktoré sú verejnosti bežne dostupné. Zároveň si taká významná vedecká osobnosť, akou prof. Richard Marsina bol, zaslúži na stránkach Slovenskej archivistiky patričnú pozornosť, predovšetkým preto, lebo stál pri jej zrode. Veľké dielo, ktoré zanechal, prezrádza mnoho o jeho svetonázore a myšlienkach. Namiesto opakovania životopisných faktov sa pokúsime v týchto riadkoch vyzdvihnúť tie motivácie a vlastnosti prof. Marsinu, ktoré stáli za jeho plodným pracovným nasadením. Istotne prispeli k vynikajúcim výsledkom prof. Marsinu jeho disciplinovanosť, túžba poznať minulosť a veľmi dobrá pamäť. Túžba poznávať minulosť vlastného národa nebola samoúčelná. Odborné kroky spojené s ochranou archívnych dokumentov a výskumom minulosti smerovali k budovaniu modernej slovenskej historiografie. Národná historiografia potrebuje mať svoj predmet výskumu, o ktorom písal už učiteľ Richarda Marsinu, prof. Daniel Rapant. Ďalej potrebuje historiografia pramene a dejiny historiografie. Obom posledným oblastiam sa prof. Marsina venoval.

Už pôsobenie v Archíve mesta Bratislavy ho priviedlo k práci s historickými prameňmi. Ako pracovník Pôdohospodárskeho archívu sa podieľal na záchrane významných historických dokumentov. Záchrana tejto pramennej bázy bola aj súčasťou jeho presvedčenia o potrebe vybudovania modernej slovenskej historiografie. Prácou s dokumentmi získal Richard Marsina cenné poznatky o historických názvoch lokalít na území Slovenska, čo mu v neskoršom období pomohlo pri hľadaní relevantných prameňov pre Slovenský diplomatár uložených v niekdajšom Maďarskom krajinskom archíve. Téma Slovenského diplomatára nebola originálnou myšlienkou Richarda Marsinu. Za všetky predchádzajúce snahy o Slovenský diplomatár spomeňme aspoň aktivity Teodora Lamoša, pre ktorého robil súpisy stredovekých archívnych dokumentov aj Richard Marsina počas svojho pôsobenia v Pôdohospodárskom archíve. Aj projekt Slovenského diplomatára, ktorého výsledkom sú vydané prvé dva zväzky, začal na Slovenskej akadémii vied bez účasti Richarda Marsinu. Ako erudovaný pracovník bol však Richard Marsina čoskoro oslovený, aby pomáhal pri projekte, ktorý sa postupne stal jeho hlavnou pracovnou náplňou. Vypracoval ideovú základňu pre zostavenie Slovenského diplomatára a predstavil ju pred odborníkmi. Hoci bol presvedčený, že týmto krokom napĺňa myšlienky svojho učiteľa Daniela Rapanta, ten veľmi skritizoval Marsinov koncept diplomatára viažuceho sa na územie Slovenska a preferoval celouhorský koncept edovania prameňov. Aj napriek tejto kritike pokračoval Richard Marsina v začatej ceste. Ako vzor pre Slovenský diplomatár si zvolil štandardy zavedené spoločnosťou Monumenta Germaniae historica. Ich aplikovanie si osvojil prostredníctvom českých kolegov, ktorí pracovali okolo Jindřicha Šebánka. Cieľavedomosť a sebadisciplína Richarda Marsinu viedli k vydaniu dvoch zväzkov tohto monumentálneho diela, hoci podpora zo strany predstaviteľov Slovenskej akadémie vied neustále klesala.

Rukou v ruke kráčala vyššia idea budovania národnej historiografie so záľubou v bádani nepoznaného a v odhaľovaní historických súvislostí. Kým vyššia idea národnej historiografie bola racionálnou motiváciou, záľuba v odhaľovaní historických udalostí bola primárna a spojená s istou dávkou emócie, radosti a zapálenia pre vec. Táto radosť z poznávania naplňala Richarda Marsinu aj v čase, keď už nemohol tak aktívne pracovať ako v mladosti a sprevádzala ho až do smrti. Riešenie záhad minulosti mu dodávalo entuziazmus a dlho sa udržiavaná vynikajúca pamäť suplovala hendikep slabnúceho zraku. S veľkou precíznosťou dokázal na sklonku svojho života formulovať latinské a nemecké vety. Sústredenosť na problém mu umožnila robiť korektúry predčítavaného textu, čo bolo pre neho veľmi dôležité. *Littera scripta manet*. A toho si bol veľmi dobre vedomý. Zvažoval každé slovo v texte, preformuloval a korigoval. Mnohé jeho tézy zostali len vyslovené, pretože ich považoval za málo prepracované. Venoval sa veľkému množstvu historických tém, no tie zostali len v rukopise alebo v podobe pomocného vedeckého aparátu. Príčinou tohto stavu bola potreba Richarda Marsinu mať pred publikovaním fakty niekoľkokrát overené.

V živote a diele Richarda Marsinu je silne prítomná orientácia na slovenský národ, jeho vývoj a dejiny. Národovectvo však u neho nevyústilo do xenofóbie. Dosvedčujú to priateľské kontakty s mnohými zahraničnými historikmi. Za všetkých možno spomenúť priateľský vzťah s maďarským historikom Erikom Fügedim. Okrem lásky

k histórii ich oboch spájali živé katolícke korene a antipatia k marxistickému svetonázoru. Ved' obaja, či už priamo na sebe alebo na svojich najbližších, zažili perzekúciu socialistického zriadenia. V čase tvrdých 50. rokov, keď Richard Marsina začal spolupracovať na projekte Slovenského diplomatára a uskutočnil prvú výskumnú cestu do Maďarského krajinárskeho archívu, pracoval Erik Fügedi nútené v budapeštianskych konzervárňach. Richard Marsina bol vtedy pracovníkom Štátneho slovenského ústredného archívu organizačne začleneného pod Povereníctvom vnútra. Bol uchránený od politických čistiek, hoci by sa dalo vtedajšou terminológiou povedať, že nemal najlepší kádrový profil. Na otázku, prečo sa aj napriek jeho svetonázoru dokázal udržať na pozícii odborného pracovníka v štátnych službách, odpovedal: „Mal som nad sebou ochrancu. Bol ním Michal Kušík.“

Okrem národovectva silno ovplyvnilo dielo Richarda Marsinu jeho katolícke presvedčenie. Napomáhal rozvoju cirkevnej historiografie tým, že poskytoval konzultácie cirkevným historikom a robil lektúru skript o cirkevných dejinách od autora Antona Bagina. Hoci sa Richard Marsina vo svojich odborných prácach venoval cirkevnej tematike, nepovažoval sa za cirkevného historika. Zdôrazňoval, že svet a Cirkev boli v stredoveku úzko prepojené. Preto sa medievista musí zákonite zaoberať aj problematikou dejín Cirkvi. Bez toho nie je možné správne interpretovať pramene. Cirkevné inštitúcie boli pre neho ako slovenského medievistu o to dôležitejšie, že sa vďaka nim a o nich zachovali najstaršie písomné pramene, čo nás znova privádza k Marsinovu akcentovaniu dôležitosti historických prameňov. Dostávame sa takto k poslednému veľkému dielu Richarda Marsinu. Ide o prvý zväzok Diplomátára Nitrianskej diecézy, ktorý v čase písania tohto textu prechádza korektúrami po zalomení textu. Edujú sa v ňom všetky pramene dôležité pre dejiny Nitrianskej diecézy, Nitrianskej kapituly a Zoborského kláštora do roku 1300. Je to vyzdvihnutie dôležitosti Nitry ako sídla biskupa pre slovenské dejiny. Nielenže ide o najstaršie biskupské sídlo vo východnej časti strednej Európy, zároveň je dôkazom vyspelosti a kultúrnosti prostredia kontinuitne osídleného Slovanmi, ktorých vývoj identity smeroval k formovaniu slovenského národa.

Neboli to len odbornosť a entuziazmus, ktoré stáli za mnohorakosťou diela Richarda Marsinu. Veľmi dôležitá vlastnosť, ktorá významnou mierou prispela k synergii v slovenskej historiografii, boli jeho organizačné schopnosti. Už ako stredoškôla sa Richard Marsina zapájal do organizovania Samovzdelávacieho krúžku Antona Bernoláka na gymnáziu v Žiline. Organizačné schopnosti uplatnil pri zbere a uložení archíválií počas pôsobenia v Pôdohospodárskom archíve. Práca na Slovenskom diplomatári si vyžadovala organizovanie prípravných prác. Významne sa pričínil o organizovanie činností v rámci Slovenskej historickej spoločnosti, kde založil sekciu pre dejiny miest. Organizoval konferencie a zostavoval zborníky, čím vytváral priestor na konfrontáciu najnovších historických poznatkov. Ako člen Slovenskej vedeckej archívnej rady pomohol organizačne zabezpečiť vydávanie Slovenskej archivistiky. Do prvého vydania tohto časopisu v roku 1966 nemalo Slovensko vlastné odborné archívne periodikum. Slovenskí archivári publikovali svoje odborné články väčšinou v českom Sborníku archívnych prací. Získať povolenie na vydávanie vlastného slovenského odborného archívneho periodika stálo značné úsilie spočívajúce hlavne v presvedčení českých ústredných orgánov o jeho potrebe. Richard Marsina sa

významne podieľal na obhajovaní potreby Slovenskej archivistiky a stal sa členom jej redakčnej rady od založenia až do roku 2019. Pričinil sa o oživenie historického odboru Matice slovenskej a o obnovenie vydávania Historického zborníka. Azda najdôležitejším organizačným počinom Richarda Marsinu bola jeho spolupráca pri zakladaní Trnavskej univerzity. Jeho túžbou bolo založiť na Slovensku filozofickú fakultu nezaťaženú marxistickou minulosťou, na ktorej by bola katedra histórie. Ako študent Slovenskej univerzity videl na sklonku 40. rokov prienik marxistického myslenia na filozofickú fakultu a postupné etablovanie sa tohto filozofického a svetonázorového prúdu. Uvedomil si, že revolúciou v roku 1989 sa naša spoločnosť nepretvorí zo dňa na deň a štyri desaťročia vstěpovaný model myslenia a presvedčenia bude v našej spoločnosti zakorenený dlho. Východisko videl v založení vzdelávacej inštitúcie, ktorá by bola personálne zabezpečená nemarxistickými vedcami. Vďaka tomu dokázal Richard Marsina aj po siedmich rokoch od svojho núteného penzionovania v roku 1985 vychovať mnoho žiakov.

Tieto motivácie a piliere práce si prof. Marsina udržal až do sklonku svojho života. Je nepochybné, že na jeho prácu budú nadväzovať ešte mnohé generácie nielen slovenských historikov a že vytrvalosťou úspešne dosiahol svoj cieľ – položiť základy modernej slovenskej historiografie.

Jozef Meliš
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

PUBLIKOVANIE STREDOVEKÝCH LISTÍN V MAĎARSKU A SÚČASNÝ STAV MAĎARSKEJ DIPLOMATIKY

BALÁZS CSIBA

Csiba, B.: Publishing Medieval Charters in Hungary and the Current State of the Diplomats. Slovenská archivistika, Vol 51, 2021, No 1, p. 11-26.

The paper aims to sum up and introduce the most recent and important medieval (pre-1526) source publications issued in Hungary. The main goal is to draw Slovak historians' attention to these editions so they could utilize them too in order to further their research. The titles are listed in two categories. In the first one, the series which publish (almost) all available archival material from a specific era of Hungarian Kingdom's history (e. g. the reign of the Anjou kings or Sigismund of Luxembourg) are introduced. The second group deals with thematic publications such as editions of sources deposited in noble families' archives or church institutions. The paper also provides a short summary of the current state of the Hungarian diplomatics.

Key words: medieval charters, source publications, diplomatic and regest editions, Hungary, diplomatics

Azda nikto nemôže protirečiť tvrdeniu, že pramenné edície výrazne uľahčujú prácu historikov. Obzvlášť to platí v prípade medievistov. Z obdobia pred bitky pri Moháči sa zachovalo množstvo prameňov diplomatického charakteru, ale na to, aby ich niekto mohol skúmať a zužitkovať vo výskume, musí ovládať latinský jazyk a hlavne rozlúštiť samotné texty. Z uvedených zručností je náročnejšou tá druhá, písmo sa totiž neustále vyvíjalo a menilo, preto písomnosti každého jedného obdobia predstavujú pre výskumníkov novú výzvu.

V publikovaní stredovekých prameňov má maďarská historiografia bohatú tradíciu. Keďže maďarskí kolegovia zohľadňujú v historickom bádani celú oblasť bývalého Uhorského kráľovstva, v ich pramenných edíciách narážame aj na také písomnosti, ktoré sa týkajú územia dnešného Slovenska. Vďaka tomu môžu byť tieto publikácie nápomocné i slovenským historikom.

Predloženým príspevkom sledujeme dva ciele. Prvým je predstaviť aktuálny stav maďarskej diplomatiky. Z toho dôvodu sa nevenujeme starším edíciám, ktoré sú notoricky známe. Dôraz kladieme na aktuálnosť, preto v prípade projektov, ktoré stále prebiehajú, avizujeme publikácie, ktoré môžeme v blízkej budúcnosti očakávať. Cie-

lene sme teda kontaktovali zostavovateľov príslušných edícií so zámerom získať informácie.¹ Druhým cieľom je upozorniť slovenských bádateľov na tie diplomatáre a registáre, ktoré majú s vysokou pravdepodobnosťou potenciál uľahčiť ich výskumnú aktivitu. Na poskytnutie kompletného zoznamu pramenných edícií sme sa nemohli podujat'. Jednak je už k dispozícii ich takmer úplná bibliografia (pozri nižšie), jednak by na to nepostačoval rozsah tejto štúdie.

Všeobecný prehľad o maďarskej diplomatike

Na území Maďarska sa diplomatika prvýkrát začala vyučovať v roku 1777 na Peštianskej univerzite (dnes Univerzite Lóránda Eötvösa v Budapešti, *Eötvös Loránd Tudományegyetem*, v skratke ELTE). V súčasnosti ju poslucháči študujú na troch univerzitách, a to okrem Filozofickej fakulty ELTE aj na rovnakých fakultách Segedínskej (*Szegedi Tudományegyetem*) a Debrecínskej univerzity (*Debreceni Egyetem*), presnejšie na katedrách pomocných vied historických. Samozrejme, základné vedomosti o spomínanej vednej disciplíne si osvojujú aj všetci študenti histórie.

Osobitné periodikum venujúce sa výlučne diplomatike nejestvuje. Štúdie v tomto tematickom okruhu sa zverejňujú hlavne v časopisoch *Turul* (1893 – 1950, 1992 –), *Levéltári Közlemények* (1923 –) a *Levéltári Szemle* (1961 –). Čo sa týka pramenných edícií, najdôležitejším vydavateľstvom je bezpochyby Maďarský národný archív (*Magyar Nemzeti Levéltár*, v skratke MNL).²

Medzi najvplyvnejšie osobnosti maďarskej diplomatiky patria hlavne László Fejérpataky (1857 – 1923), Imre Szentpétery (1878 – 1950) a Bernát Lajos Kumorovitz (1900 – 1992). Prvý z menovaných priniesol zo zahraničia (hlavne z Viedne) do kruhov maďarských bádateľov metodológiu (v tej dobe) modernej diplomatiky. Jeho žiak, Szentpétery, napísal príručku diplomatiky³ a Kumorovitz zhrnul základné vedomosti o sfragistike.⁴ Obidve práce sú do dnešného dňa v spomínaných vedných disciplínach neprekonanými dielami.⁵

V radoch významných predstaviteľov maďarskej diplomatiky 20. storočia figurujú ešte Gyula Kristó (1939 – 2004), Iván Borsa (1917 – 2006), Elemér Mályusz (1898 – 1989), Jenő Házi (1892 – 1986), Pál Engel (1938 – 2001), György Györffy (1917 –

¹ V tomto smere musíme vysloviť vďaku za ochotu podeliť sa o informácie najmä Norbertovi C. Tóthovi, ale aj Kornélovi Szovákov, Tiborovi Neumannovi, Gáborovi Dreskovi, Györgyovi Ráczovi a Tiborovi Szócsovi.

² MNL vznikol 1. októbra 2012 zlúčením Maďarského krajinského archívu (*Magyar Országos Levéltár*, známejší v skratke MOL) s dvadsiatimi župnými archívami. Jednoduchšie povedané MNL je štruktúrou týchto inštitúcií. Pôvodný MOL sa dnes nazýva Krajinský archív Maďarského národného archívu (*Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára*, MNL OL). V príspevku používame – i keď to môže byť trocha zavádzajúce – obidve skratky (MOL a MNL), a to vždy podľa toho, ako si to datovanie kontextu vyžaduje.

³ SZENTPÉTERY, Imre. *Magyar oklevéltan*. Budapest : Magyar Történelmi Társulat, 1930, 269 s. [Reprint – Budapest : Hatágú Síp Alapítvány, 1995, 275 s.]

⁴ KUMOROVITZ, Bernát Lajos. *A magyar pecséthasználat története a középkorban*. Gödöllő : Szent Norbert Gimnázium, 1944, 80 s. [Reprint – Budapest : Magyar Nemzeti Múzeum, 1993, 135 s.]

⁵ SOLYMOSSI, László. Jelentés a magyar diplomatika helyzetéről. A 20. század mérlege és a 2005. évi állapot. In *Századok*, 2007, roč. 141, č. 2, s. 505-515.

2000) a mnohí ďalší. Medzi najproduktívnejšími editormi súčasnosti nachádzame Norberta C. Tótha, Ferencu Pitiho, Tibora Neumanna, Richarda Horvátha, Gábora Dresku, Istvána Tringliho, Ferencu Sebőka, Kornéla Szováka a iných.

Ak sa pozrieme na edície, všimneme si, že zásady publikovania prameňov sú naozaj rôznorodé. Po viacerých pokusoch máme až v roku 1920 po prvýkrát dočinenia s všeobecne platnými pravidlami edovania latinských textov vrátane listín. Zverejnila ich Maďarská akadémia vied a napriek ich stručnosti sa v základných otázkach podarilo vytvoriť smerodajné zásady.⁶ Tieto princípy sa ani neskôr nestali zastaranými, avšak neponúkajú riešenia všetkých možných problémov. Z toho dôvodu iniciovala redakčná rada periodika FONS (1994 –) vedeckú konferenciu, ktorá sa konala v decembri 1999. V rámci nej sa diskutovalo o nedostatkoch a zúčastnení sa usilovali skoncipovať akúsi novú smernicu. Výsledky podujatia slúžia dodnes ako základné princípy edovania prameňov,⁷ avšak ani samotní autori ich nepovažujú za obligátne.⁸ Ako prax ukazuje, jediným neopomenuteľným pravidlom edovania je vysvetliť čitateľom edičné pravidlá skoncipované zostavovateľom.

V poslednej dobe chytilo edovanie prameňov druhý dych, a to najmä vďaka známej Databáze archívnych prameňov stredovekého Uhorska⁹. Ide o zbierku stredovekých (nielen) listín, ktorú počas dlhých desaťročí zostavovali zamestnanci MOL. Obsahuje dve zložky: Diplomatický archív (*Diplomatikai Levéltár*, v skratke DL, 108 362 jednotiek) a Diplomatickú fotografickú zbierku (*Diplomatikai Fényképgyűjtemény*, v skratke DF, 94 000 jednotiek). Zatiaľ čo tá prvá predstavuje zbierku stredovekých listín uchovaných v MNL OL, v druhej sa nachádzajú fotokópie originálov z rôznych archívov z takmer celého sveta, samozrejme, vrátane tých slovenských. Obe vznikli v roku 1874 (keď došlo k reorganizácii MOL) a v nadchádzajúcich rokoch (tá druhá zo spomínaných zbierok najmä v druhej polovici 20. storočia) sa neustále rozširovali a rozširujú sa aj v súčasnosti. Digitalizácia prameňov prebiehala v rokoch 2007 – 2010. Posledná verzia zbierky bola na internete zverejnená roku 2010 a je bezplatne dostupná každému záujemcovi. Uskutočnenie projektu zároveň znamená novú éru v bádani. Heuristiku, ktorá bola predtým časovo náročná, je možné realizovať podstatne rýchlejšie, čo vo výraznej miere posúva výskum vpred a zefektívňuje ho. Samozrejme, databáza nie je dokonalá. Najčastejšou chybou býva nesprávne uvádzanie

⁶ [B. a]. A M. Tud. Akadémia szabályai középkori latin források közlésére. In *Századok*, 1920, roč. 54, č. 7-10, s. 22-24 (v prílohe).

⁷ Autorom novej smernice je: TRINGLI, István. Középkori oklevelek kiadásának problémái. In *FONS*, 2000, roč. VII, č. 1 (A történeti források kiadásának módszertani kérdései), s. 7-40. Pozri aj koreferát k jeho príspevku: SZOVÁK, Kornél. Korreferátum Tringli István előadásához. In *FONS*, 2000, roč. VII, č. 1 (A történeti források kiadásának módszertani kérdései), s. 41-47. Zásady publikovania nemeckých textov zhrnula: SZENDE, Katalin. A magyarországi középkori német nyelvű források kiadásának elvei és gyakorlata. In *FONS*, 2000, roč. VII, č. 1 (A történeti források kiadásának módszertani kérdései), s. 49-62.

⁸ Vieme to potvrdiť na základe vlastných skúseností. Keď sme diskutovali o edičných pravidlách s G. Dreskom, lektorom niektorých našich edícií, publikovaných v spomínanom periodiku, nebol v zásade a priori proti našim návrhom a akceptoval tie, ktoré boli podložené logickými argumentmi.

⁹ Középkori gyűjtemény. Az MNL 1526 előtti iratai és más partner intézmények adatbázisa. Dostupné online: <https://adatbazisokonline.hu/gyujtemeny/oklevelek>.

dátumov pri niektorých listinách. Niekoľko fotografií v zbierke DF sa pre nízku kvalitu číta len s ťažkosťami. Na druhej strane mnohé (hlavne rozmerovo veľké) listiny sú zachytené na viacerých záberoch. V takom prípade je nutné pri ich čítaní preklikávať medzi jednotlivými obrázkami, čo môže byť občas namáhavé. Sú to však také nedokonalosti, ktoré je možné odstrániť, dokonca používateľ má možnosť upozorniť administrátorov na prípadné chyby.

Súčasná online platforma databázy slúži len na sprístupňovanie listín, preto od jej zverejnenia nedošlo k žiadnej obsahovej alebo informatickej zmene. V súčasnosti (2019 – 2021) prebieha projekt, ktorého cieľom je prispôsobiť zbierku DL moderným medzinárodným normám a integrovať ju do elektronickej evidencie (Scope Archiv) MNL s účelom skvalitniť databázu. Tá následne umožní priebežné obsahové korekcie, rozširovanie a dopĺňanie, vďaka čomu už bude možné jednotlivé nedostatky oveľa efektívnejšie odstraňovať. Na rok 2021 je naplánovaný začiatok komplexnej rekonštrukcie zbierky DF, ktorá si zrejme vyžiada niekoľkoročnú prácu. Slovenských bádateľov určite poteší, že aktualizovaním prejdú najprv fondy slovenských archívov.

Bibliografia

Prehľad pramenných edícií stredovekých listín nachádzame v štyroch publikáciách. Zoznam najstarších prác do roku 1929 poskytuje Emma Bartoniek (1894 – 1957),¹⁰ dielo ktorej je nielen bibliografiou diplomatárov a registárov, ale aj edícií všetkých prameňov majúcich súvis s územím Uhorska. Edičnú produkciu rokov 1945 – 1990 spracovali István Draskóczy a István Soós,¹¹ na ktorých nadviazali Richárd Horváth¹² (1991 – 2004)¹³ a Tamás Kádár (2005 – 2016).¹⁴ Treba však prizvukovať, že napriek všetkým snahám spomínané bibliografie – na čo aj samotní editori upozorňujú – nie sú úplné. Samozrejme, najdôležitejšie edície uvádzajú, mnohokrát však i monografie, ba aj štúdie niekedy obsahujú publikované pramene v podobe prílohy. Teda poskytnúť kompletný zoznam by bolo časovo náročnou a ťažko realizovateľnou úlohou. Čo sa týka rokov 1930 – 1944 a najnovších prác, žiaľ, nedisponujeme žiadnou bibliografiou.¹⁵

¹⁰ BARTONIEK, Emma. Magyar történeti forráskiadványok. In HÓMAN, Bálint (ed.). *A magyar történettudomány kézikönyve*. I. kötet, 3/b füzet. Budapest : Magyar Történelmi Társulat, 1929, 203 s.

¹¹ DRASKÓCZY, István – SOÓS, István. Középkori oklevélpublikációk Magyarországon 1945 – 1990 között. In *Levéltári Közlemények*, 1991, roč. 62, č. 1-2, s. 9-55.

¹² HORVÁTH, Richárd. Középkori oklevelek publikálása Magyarországon 1991 – 2004 között (Szövegközlések és regeszták). In *Levéltári Közlemények*, 2007, roč. 78, č. 2, s. 3-34.

¹³ K uvedeným prácam doplníme ešte publikáciu Andrása W. Kovácsa, ktorý zostavil bibliografiu pramenných edícií vydaných v Rumunsku v rokoch 1920 – 2009. W. KOVÁCS, András (ed.). *Magyar vonatkozású oklevélközlések Romániában*. Kolozsvár : Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2009, 147 s.

¹⁴ KÁDÁR, Tamás. Középkori oklevelek, levelek, gazdasági iratok és egyéb levéltári források publikálása Magyarországon 2005 – 2016 között (Szövegközlések és regeszták). In *Levéltári Közlemények*, roč. 89, s. 265-328.

¹⁵ Netýka sa síce úplne témy tohto príspevku, ale ohľadom chronológie uhorského a maďarského archívnictva pozri: Kolektív autorov. *A magyar levéltártörténet kronológiája 1000 – 2000*. Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2000, 381 s.

Na tomto mieste musíme spomenúť aj Digitálnu knižnicu stredovekého Uhorska.¹⁶ Ide o projekt Maďarského národného archívu a spoločnosti Arcanum, ktorý predstavuje nesmierne užitočnú pomôcku. Základnou myšlienkou bolo zdigitalizovať pramenné edície a sprístupniť ich na internete. Realizácia projektu prebehla v minulom desaťročí a v roku 2010 bola zverejnená knižnica. Čitatelia ju môžu využívať zadarmo bez ďalších obmedzení. Prv obsahovala 175 zväzkov, avšak tento počet už výrazne vzrástol. Edície sú členené prehľadne do kategórií. Nachádzame medzi nimi aj také publikácie, ktoré v knižniciach na Slovensku nie sú dostupné, preto upriamujeme pozornosť medievistov aj na tento projekt. Uviest' tu úplný zoznam jednotlivých edícií nie je možné, preto v prípade záujmu o viac informácií odporúčame prezrieť si obsah knižnice.¹⁷

Edície podľa období

V prvom rade sa zaoberáme veľkými sériami, ktoré systematicky spracúvajú všetky pramene vydané v určitom období. Doposiaľ sa takými publikáciami môžu pýšiť tri epochy: vláda arpádovskej, anjouvskej dynastie a kráľa Žigmunda Luxemburského.

Arpádovské obdobie

Na sérii Kritický zoznam listín arpádovských kráľov začal jej zostavovateľ Imre Szentpétery pracovať po tom, čo ho Maďarská akadémia vied v roku 1913 poverila touto úlohou. V rokoch 1923 – 1930 vyšli tzv. zošity prvého zväzku, v ktorých zverejnil kráľovské listiny do konca vlády Bela IV.¹⁸ Po krátkej pauze sa pustil do pokračovania a v roku 1943 vyšiel prvý zošit druhého zväzku s listinami Štefana V.¹⁹ Szentpétery obdobie vlády Ladislava IV. plánoval spracovať vo dvoch zošitoch, no pre svoju smrť v roku 1950 edíciu nedokončil. Jeho rukopis opatroval, doplnil a pripravil na tlač Iván Borsa, ktorý listinnú produkciu posledných dvoch kráľov arpádovskej dynastie publikoval v osobitných zošitoch.²⁰ Menej známa je tá skutočnosť, že Szentpétery pracoval aj na listinách arpádovských princov, princezien a kráľovien.

¹⁶ A középkori Magyarország digitális könyvtára – Digital Library of Medieval Hungary. Dostupné online: <http://mol.arcanum.hu/medieval>.

¹⁷ Viac o projekte pozri RÁCZ, György. A középkori Magyarország digitális könyvtára – Digital Library of Medieval Hungary. In *Turul*, 2011, roč. 84, č. 3, s. 107.

¹⁸ SZENTPÉTERY, Imre (ed.). *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica* (ďalej RA). I. kötet, 1. füzet. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1923. XVI + 176 s.; SZENTPÉTERY, Imre (ed.). RA I. kötet, 2. füzet. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1927, 176 s. (177-352); SZENTPÉTERY, Imre (ed.). RA I. kötet, 3. füzet. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1930, 224 s. (353-576).

¹⁹ SZENTPÉTERY, Imre (ed.). RA II. kötet, 1. füzet. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1943, X + 196 s.

²⁰ SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván (eds.). RA II. kötet, 2-3. füzet. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1961, 527 s.; SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván (eds.). RA II. kötet, 4. füzet. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1987, 336 s. Dodáme ešte, že k tejto sérii už boli publikované doplnky s doposiaľ nevydanými listinami. C. TÓTH, Norbert (ed.). *Kiadatlan Árpád-kori királyi oklevelek a Zsigmondkori oklevéltárban*. In *Századok*, 2006, roč. 140, č. 2, s. 465-475. Pre ďalšie informácie o podobných prácach pozri poznámky pod čiarou v úvode uvedenej publikácie.

Vďaka Attilovi Zsoldosovi napokon vyšiel tento zväzok v tlači.²¹ Na prácu spomínaných bádateľov nadviazal Tibor Szócs, ktorý spracoval listiny palatínov arpádovského obdobia. Sprvu mala byť táto zbierka prílohou jeho dizertačnej práce o počiatkoch palatínskeho úradu, neskôr sa ju však rozhodol publikovať v samostatnej knihe.²² Svoju dizertačnú prácu taktiež prepracoval a vydal ju ako monografiu. V jej prílohe nachádzame 21 listín, ktoré v prameňnej edícii chýbajú.²³ Szócs v rámci jedného grantu preskúmal aj počiatky úradu krajinského sudcu a aj v tomto prípade publikoval listiny týchto hodnostárov.²⁴ Táto séria kritických zoznamov je v zásade registárom, jazykom ktorého je maďarčina, avšak nepublikované pramene a tie, o ktorých doposiaľ vyšli len ich registry, sa uvádzajú v plnom znení.

Ďalší významný projekt nesie názov *Diplomata Hungariae antiquissima 1001 – 1196*, cieľom ktorého je publikovať najstaršie pramene diplomatického charakteru týkajúce sa uhorských dejín. V roku 1957 založil kolektív bádateľov na čele s Györgyom Györffyom z iniciatívy Maďarskej akadémie vied výskumnú skupinu pre realizáciu projektu. Najprv bolo potrebné dohodnúť sa na edičných pravidlách, ktoré v roku 1960 Györffy aj zverejnil. Podľa počiatkových plánov mala edícia pozostávať z dvoch zväzkov, pričom prvým mal byť diplomatár a druhým paleografický album s faksimile originálnych listín a pečatí zo spomínaného obdobia.²⁵ Napriek sľubným začiatkom sa príprava diplomatára značne predĺžila, a vyšiel tak až v roku 1992. Horná hranica zväzku sa nakoniec znížila na rok 1131.²⁶ O dva roky neskôr Györffy zverejnil i spomínaný paleografický album, ktorý nakoniec nedostal v rámci edície poradové číslo. Nachádzame v ňom faksimile a prepisy všetkých pôvodín (celkovo 50) z prv plánovaného časového rozpätia.²⁷ Zostavovateľ edície chcel, aby ju mohol využívať každý medievista, preto je jej jazykom latinčina.²⁸ Listiny, ktorým sa v tomto

²¹ SZENTPÉTERY, Imre – ZSOLDOS, Attila (eds.). *Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és a királynék okleveleinek kritikái jegyzéke. Regesta ducum, ducissarum stirpis Arpadianae necnon reginarum Hungariae critico-diplomatica*. Budapest : Magyar Országos Levéltár; MTA Történettudományi Intézete, 2008, 228 s.

²² SZÓCS, Tibor (ed.). *Az Árpád-kori nádorok és helyetteseik okleveleinek kritikái jegyzéke. Regesta palatinorum et vices gerentium tempore regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica*. Budapest : [b. v.], 2012, 324 s.

²³ SZÓCS, Tibor. *A nádori intézmény korai története 1000–1342*. Budapest : [b. v.], 2014, s. 259–275.

²⁴ SZÓCS, Tibor (ed.). *Regesta iudicum curiae regiae, reginalis et ducalis et vices gerentium eorum tempore regum stirpis Arpadianae critico diplomatica. Az Árpád-kori országbírók, udvarbírók és helyetteseik okleveleinek kritikái jegyzéke*. Budapest : Magyar Nemzeti Levéltár, 2020, 397 s.

²⁵ GYÖRFFY, György. *Diplomata Hungarica Antiquissima (1000 – 1196)*. In *Történelmi Szemle*, 1960, roč. 3, č. 4, s. 525.

²⁶ GYÖRFFY, Georgius (ed.). *Diplomata Hungariae antiquissima*. Vol. I : Ab anno 1000 usque ad annum 1131. Budapestinum : Academia scientiarum Hungariae, 1992, 544 p., VI tab.

²⁷ GYÖRFFY, Georgius (ed.). *Chartae antiquissimae Hungariae ab anno 1001 usque ad annum 1196*. Budapest : Balassi Kiadó, 1994, 95 s., L tab.

²⁸ Györffy neskôr zverejnil paleografický album aj s maďarským úvodom a prekladmi listín. GYÖRFFY, György (ed.). *Árpád-kori oklevelek 1001 – 1196*. Budapest : Balassi Kiadó, 1997, 148 s.

diplomatári neušlo miesto, treba ešte pripraviť na publikovanie. Projekt po smrti Györffyho „zdedil“ Kornél Szovák, od ktorého sme sa dozvedeli, že podľa predbežných plánov sa horná hranica pokračovania posunula do konca vlády Imricha II. (1204). Konkrétny termín publikovania druhého zväzku ešte nie je známy. Edovanie listín z 13. storočia bude úlohou ďalších dvoch projektov.

Žigmundovský registár

Myšlienka vydať pramennú edíciu listín z obdobia vlády Žigmunda Luxemburského (1387 – 1436) pochádza z konca 19. storočia. Napriek tomu doposiaľ vyšlo len 14 zväzkov tohto projektu. Maďarská akadémia vied poverila v roku 1888 významnú osobnosť maďarskej diplomatiky L. Fejérpatakyho zhromaždením listín zo spomínanej éry a ich prípravou do tlače. O rok neskôr Fejérpataky prezentoval svoj návrh plánovanej edície. Rátal v ňom s dvadsiatimi zväzkami, do ktorých by sa nedostali len menej významné pramene (napr. súdne odročovacie listiny, *litterae prorogatoriae*). Texty mienil vydávať v skrátenej podobe s vynechávaním často sa opakujúcich fráz a z historického hľadiska nepodstatných pasáží. Hovorili by sme teda o výňatkoch, nie o registoch. Posudzovacia komisia však Fejérpatakyho návrh – trocha nepochopiteľne – odmietla a vyžadovala, aby pramene vyšli *in extenso*, navyše selektované podľa istých kritérií. Fejérpataky sa beztak pustil do práce a neúnavne zbieral listiny. Jeho úsilie však napriek tomu nestačilo a v roku 1897, keď mal vyjsť prvý zväzok a prípravy sa ešte ani zďaleka nepribližovali koncu, musel situáciu prehodnotiť. Žiaľ, rozhodol sa v projekte nepokračovať. Každopádne bol Fejérpatakyho prínos nadmieru cenný, totiž o jeho zbierku sa neskôr opierali jeho nasledovníci.

Trvalo pol storočia, kým edičné práce opäť nabrali pozitívny smer. Roku 1947 začal plniť Fejérpatakyho počiatkové plány jeho žiak E. Mályusz. Práve ten zostavil prvé dva zväzky edície (zahrňujúce roky 1387 – 1399, resp. 1400 – 1410)²⁹ a vytvoril koncept, ktorý s menšími úpravami používajú aj jeho pokračovatelia. Mályusz sa rozhodol pramene publikovať vo forme maďarských registov s tým, že ťažko prekladateľné slová a frázy ponechal v latinčine. Do registára vyberal iba pramene, ktoré podľa neho obsahujú dôležité informácie o súdobej spoločnosti a majú celokrajinský význam. To znamená, že sa do edície nedostali všetky zachované listiny, navyše v niektorých prípadoch poskytuje len veľmi stručný regist. Uvedené skutočnosti uberajú registáru na využiteľnosť, treba však dodať, že Mályusz žil ešte v odlišnej dobe a nemal k dispozícii toľko pomôcok ako my v súčasnosti.

Plánovaný tretí zväzok, na ktorom začal Mályusz pracovať, mal pôvodne zahŕňať diplomatickú produkciu rokov 1411 – 1420, avšak edičná činnosť sa z rozličných príčin na dlhšiu dobu zastavila. Realizácia projektu sa obnovila v 90. rokoch minulého storočia, a to vďaka Ivánovi Borsovi. Toho času už boli k dispozícii zbierky DL/DF, ktoré na jednej strane výrazne uľahčili prípravy, na druhej prinútili zostavovateľa prehodnotiť pôvodný koncept. Akiste si Mályusz zaumienil selektovať pramene aj z toho

²⁹ MÁLYUSZ, Elemér (ed.). *Zsigmondkori Oklevéltár* (ďalej ZsO) I. (1387 – 1399). Budapest : Akadémiai Kiadó, 1951. XVI + 796 s.; MÁLYUSZ, Elemér (ed.). ZsO II. (1400 – 1410) : Első rész (1400 – 1406). Budapest : Akadémiai Kiadó, 1956. XXVIII + 658 s.; MÁLYUSZ, Elemér (ed.). ZsO II. (1400 – 1410) : Második rész (1407 – 1410). Budapest : Akadémiai Kiadó, 1958, 632 s.

dôvodu, že bez ústrednej databázy by príprava trvala pravdepodobne niekoľko desaťročí a hrozilo by, že sa nakoniec – rovnako ako predtým Fejérpataky – svojho predsavzatia vzdá. Nezabúdajme ani na to, že Mályusz registár publikoval za komunistického režimu, teda nutne musel redukovať pramene z rodových archívov. Borsa takým problémom už nečelil a bolo mu jasné, že za takýchto okolností by bolo pôvodné časové rozpätie pokračovaní príliš široké. Roky 1411 – 1420 teda namiesto jedného zväzku nakoniec zahŕňali päť, pričom v každom boli spracované dva roky.³⁰

V 90. rokoch 20. storočia došlo ešte k dvom významným zmenám. Jednou z nich je vznik osobitnej výskumnej skupiny pre Žigmundovský registár (*Zsigmondkori Oklevéltár Kutatócsoport*), ktorú založil v roku 1996 I. Borsa. Teda od tohto momentu už nebol projekt výsledkom snáh jednotlivcov, ale špecializovaného tímu, čím sa podarilo zabezpečiť budúcnosť série. Druhý dôležitý medzník predstavuje rok 1997, keď vstúpil do spomínanej skupiny – vtedy talentovaný absolvent stredovekej histórie, dnes už jeden z najuznávanejších predstaviteľov maďarskej medievalistiky – Norbert C. Tóth. Mal svoj podiel už na zostavení zväzkov VI a VII a v prípade ďalších dvoch pokračovaní už vystupuje ako spolueditor I. Borsu.³¹ Zväzok X už zostavil sám,³² XI spolu s Tiborom Neumannom³³ a XII s Bálintom Lakatosom.³⁴ Možno teda tvrdiť, že N. C. Tóth je za posledné dve desaťročia „hnacím motorom“ celého projektu. Zväzky XIII a XIV pripravil spolu so spomínaným B. Lakatosom a ďalším členom tejto výskumnej skupiny Gáborom Mikóom.³⁵ V momente písania týchto riadkov už prebiehajú edičné práce ďalšieho zväzku.

Počnúc ôsmym zväzkom sa editori usilujú o úplnosť, teda v jednotlivých publikáciách nachádzame každý prameň, ktorý je zaznamenaný v DL/DF databázach pod príslušným rokom. S nárastom edovaných archívnych jednotiek súvisí skutočnosť, že sa časové vymedzenie jedného zväzku znížilo na jeden rok. Dá sa predpokladať, že podobným spôsobom budú vydávané aj pokračovania. Po ich dokončení môžeme

³⁰ MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (eds.). ZsO III. (1411 – 1412). Budapest : Akadémiai Kiadó, 1993, 872 s.; MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (eds.). ZsO IV. (1413 – 1414). Budapest : Akadémiai Kiadó, 1994, 780 s.; MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (eds.). ZsO V. (1415 – 1416). Budapest : Akadémiai Kiadó, 1997, 850 s.; MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (eds.). ZsO VI. (1417 – 1418). Budapest : Magyar Országos Levéltár, 1999, 820 s.; MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (eds.). ZsO VII. (1419 – 1420). Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2001, 728 s.

³¹ BORSA, Iván – C. TÓTH, Norbert (eds.). ZsO VIII. (1421). Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2003, 504 s.; BORSA, Iván – C. TÓTH, Norbert (eds.). ZsO IX. (1422). Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2004, 528 s.

³² C. TÓTH, Norbert (ed.). ZsO X. (1423). Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2007, 718 s.

³³ C. TÓTH, Norbert – NEUMANN, Tibor (eds.). ZsO XI. (1424). Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2009, 747 s.

³⁴ C. TÓTH, Norbert – LAKATOS, Bálint (eds.). ZsO XII. (1425). Budapest : Magyar Nemzeti Levéltár, 2013, 640 s.

³⁵ C. TÓTH, Norbert – MIKÓ, Gábor – LAKATOS, Bálint (eds.). ZsO XIII. (1426). Budapest : Magyar Nemzeti Levéltár, 2013, 622 s.; C. TÓTH, Norbert – MIKÓ, Gábor – LAKATOS, Bálint (eds.). ZsO XIV. (1427). Budapest : Magyar Nemzeti Levéltár, 2020, 624 s.

zrejme očakávať aj doplnkové zväzky, v ktorých sa ujde miesto i listinám, ktoré Mályusz z vyššie uvedených dôvodov vynechal.³⁶

Ako sme už spomínali, jazykom registov je prevažne maďarčina, avšak počnúc tretím zväzkom sa v čoraz vyššej miere uplatňuje reč prameňa. Napríklad pasáže o ohrazení alebo delbe majetkov editori zakomponujú do registov v nezmenenej podobe, dokonca od IX. zväzku nachádzame vo väčšine prípadov listy a významnejšie listiny v plnom znení. Tieto skutočnosti výrazne zvyšujú využiteľnosť týchto registárov pre nemadžarských čitateľov. Za negatívum môžeme ďalej považovať nepridelenie osobitného poradového čísla epitomom (listinám, ktoré sa nezachovali v origináli, odpise alebo kópii, ale poznáme ich obsah) a deperditám (strateným listinám, o ktorých z iných zdrojov vieme, že jestvovali). Na obranu editorov však treba dodať, že opačný postup by až príliš rozšíril rozsah jednotlivých zväzkov, teda toto riešenie by nebolo celkom šťastné.

Anjouovský registár

Napriek faktu, že mnohé pramenné edície obsahujú písomnosti z anjouovského obdobia (1301 – 1387), na prelome 80. a 90. rokov 20. storočia čoraz viac rezonovala v myšlienkach určitých historikov idea o vytvorení registárov, v ktorých by publikovali všetky dostupné pramene zo spomínanej epochy. Na uskutočnení tohto zámeru mal leví podiel Gy. Kristó, ktorého značne inšpiroval Žigmundovský registár. Z jeho iniciatívy sa v roku 1983 začala príprava Anjouovského registára a o sedem rokov neskôr bol už na svete prvý zväzok edície.³⁷ Od tohto momentu až k dnešnému dňu ho nasledovalo ďalších 44. Vidíme teda, že v porovnaní so Žigmundovským registárom sa publikačná činnosť v tomto prípade rozbehla a prebieha podstatne plynulejšie. Hlavným dôvodom takéhoto priebehu je vzor, ktorý vytvoril Mályusz, navyše realizačný tím Anjouovského registára už nemusel čeliť takým prekážkam ako on. Treba podčiarknuť aj tie skutočnosti, že sa do edičnej činnosti zapájalo/zapája viac výskumníkov a počet prameňov je citeľne nižší ako za vlády Žigmunda Luxemburského.

³⁶ Takéto príklady sú už dokonca k dispozícii. C. Tóth publikoval dva fondy z archívu Leleského konventu: C. TÓTH, Norbert (ed.). A leleszi konvent országos levéltárában lévő *Acta anni* sorozat oklevelei. I. közlemény 1387 – 1399 (Pótlás a Zsigmondkori oklevéltár I. kötetéhez). In *A Nyíregyházi Jósa András Múzeum évkönyve 47*. Nyíregyháza : Jósa András Múzeum, 2005, s. 235-343; C. TÓTH, Norbert (ed.). A leleszi konvent országos levéltárában lévő *Acta anni* sorozat oklevelei. II. közlemény 1400 – 1410 (Pótlás a Zsigmondkori oklevéltár II. kötetéhez). In *A Nyíregyházi Jósa András Múzeum évkönyve 48*. Nyíregyháza : Jósa András Múzeum, 2006, s. 323-442; C. TÓTH, Norbert (ed.). A leleszi konvent *statutoriae* sorozatának 1387 – 1410 közötti oklevelei. Pótlás a Zsigmondkori Oklevéltár I-II. kötetéhez. In *A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai II. Közlemények 32*. Nyíregyháza : Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, 2006, 123 s.

³⁷ KRISTÓ, Gyula (ed.). *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia* (ďalej AOklt.). I. (1301 – 1305). Budapest; Szeged : [b. v.], 1990, 534 s.

Kristó zostavil okrem prvého zväzku ešte šesť³⁸ a ďalší dokončil Ferenc Makk.³⁹ László Blazovich a Lajos Géczy vydali individuálne každý po jednom⁴⁰ a spoločne edovali tri⁴¹. Tibor Almási spracoval tri zväzky a jeden spoločne s Tamásom Kőfalvim,⁴² a taktiež jeden s F. Pitim.⁴³ Ferenc Sebők prispel k rozšíreniu série piatimi zväzkami,⁴⁴ Éva B. Halász⁴⁵ a Éva Teiszler⁴⁶ dvoma, Éva Tóth Ildikó⁴⁷, Krisztina Rábai⁴⁸ a Róbert Papp⁴⁹ po jednom. Najproduktívnejším zo všetkých je nepochybne Ferenc Piti, ktorý poskytol štrnásť registárov.⁵⁰ Podľa pôvodných predstáv mal celý

-
- ³⁸ KRISTÓ, Gyula (ed.). AOklt. II. (1306 – 1310). Budapest; Szeged : [b. v.], 1992, 614 s.; KRISTÓ, Gyula (ed.). AOklt. III. (1311 – 1314). Budapest; Szeged : [b. v.], 1994, 538 s.; KRISTÓ, Gyula (ed.). AOklt. IV. (1315 – 1317). Budapest; Szeged : [b. v.], 1996, 366 s.; KRISTÓ, Gyula (ed.). AOklt. V. (1318 – 1320). Budapest; Szeged : [b. v.], 1998, 498 s.; KRISTÓ, Gyula (ed.). AOklt. VI. (1321 – 1322). Budapest; Szeged : [b. v.], 2000, 438 s.; KRISTÓ, Gyula (ed.). AOklt. XVII. (1333). Budapest; Szeged : [b. v.], 2002, 330 s.
- ³⁹ KRISTÓ, Gyula – MAKK, Ferenc (eds.). AOklt. XIX. (1335). Budapest; Szeged : [b. v.], 2004, 494 s.
- ⁴⁰ BLAZOVICH, László (ed.). AOklt. VIII. (1324). Budapest; Szeged : [b. v.], 1993, 446 s.; GÉCZY, Lajos (ed.). AOklt. IX. (1325). Budapest; Szeged : [b. v.], 1997, 446 s.
- ⁴¹ BLAZOVICH, László – GÉCZY, Lajos (eds.). AOklt. VII. (1323). Budapest; Szeged : [b. v.], 1991, 514 s.; BLAZOVICH, László – GÉCZY, Lajos (eds.). AOklt. X. (1326). Budapest; Szeged : [b. v.], 2000, 502 s.; BLAZOVICH, László – GÉCZY, Lajos (eds.). AOklt. XXI. (1337). Budapest; Szeged : [b. v.], 2005, 531 s.
- ⁴² ALMÁSI, Tibor (ed.). AOklt. XI. (1327). Budapest; Szeged : [b. v.], 1997, 418 s.; ALMÁSI, Tibor (ed.). AOklt. XII. (1328). Budapest; Szeged : [b. v.], 2001, 390 s.; ALMÁSI, Tibor (ed.). AOklt. XIII. (1329). Budapest; Szeged : [b. v.], 2003, 578 s.; ALMÁSI, Tibor – KŐFALVI, Tamás (eds.). AOklt. XIV. (1330). Budapest; Szeged : [b. v.], 2004, 506 s.
- ⁴³ ALMÁSI, Tibor – PITI, Ferenc (eds.). AOklt. XVIII. (1334). Budapest; Szeged : [b. v.], 2019, 429 s.
- ⁴⁴ SEBŐK, Ferenc (ed.). AOklt. XXV. (1341). Budapest; Szeged : [b. v.], 2004, 586 s.; SEBŐK, Ferenc (ed.). AOklt. XXXI. (1347). Budapest; Szeged : [b. v.], 2007, 770 s.; SEBŐK, Ferenc (ed.). AOklt. XXXII. (1348). Budapest; Szeged : [b. v.], 2015, 629 s.; SEBŐK, Ferenc (ed.). AOklt. XXXIII. (1349). Szeged : [b. v.], 2015, 675 s.; SEBŐK, Ferenc (ed.). AOklt. XXXVI. (1352). Budapest; Szeged : [b. v.], 2018, 507 s.
- ⁴⁵ B. HALÁSZ, Éva (ed.). AOklt. XXXVIII. (1354). Budapest; Szeged : [b. v.], 2013, 507 s.; B. HALÁSZ, Éva (ed.). AOklt. XXXVII. (1353). Budapest; Szeged : [b. v.], 2018, 647 s.
- ⁴⁶ TEISZLER, Éva (ed.). AOklt. XXXIV. (1350). Budapest; Szeged : [b. v.], 2013, 579 s.; TEISZLER, Éva (ed.). AOklt. XXXV. (1351). Budapest; Szeged : [b. v.], 2019, 731 s.
- ⁴⁷ TÓTH, Ildikó Éva (ed.). AOklt. XV. (1331). Budapest; Szeged : [b. v.], 2004, 378 s.
- ⁴⁸ RÁBAI, Krisztina (ed.). AOklt. XL. (1356). Budapest; Szeged : Quintus, 2014, 558 s.
- ⁴⁹ PAPP, Róbert (ed.). AOklt. XLII. (1358). Budapest; Szeged : [b. v.], 2017, 723 s.
- ⁵⁰ PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XX. (1336). Budapest; Szeged : [b. v.], 2004, 474 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XXII. (1338). Budapest; Szeged : [b. v.], 2012, 532 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XXIII. (1339). Budapest; Szeged : [b. v.], 1999, 490 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XXIV. (1340). Budapest; Szeged : [b. v.], 2000, 482 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XXVI. (1342). Budapest; Szeged : [b. v.], 2007, 626 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XXVII. (1343). Budapest; Szeged : [b. v.], 2007, 714 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XXVIII. (1344). Budapest; Szeged : [b. v.], 2010, 636 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XXIX. (1345). Budapest; Szeged : [b. v.], 2013, 673 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XXX. (1346). Budapest; Szeged : [b. v.], 2014, 711 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XLVI. (1362). Budapest; Szeged : [b. v.], 2017, 443 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XLVII.

projekt pozostávať z 22 zväzkov. V súčasnosti sa už ráta so sedemdesiatimi, teda s viac ako trojnásobkom počiatočného počtu. Po úvodných zväzkoch už bolo editorom zrejme, že publikovanie listinnej produkcie viacerých rokov by v jednom zväzku príliš prevýšilo jej rozsah. Počnúc rokom 1323 sa jednotlivé roky spracúvajú v osobitných zväzkoch, a tak si ich môžu editori rozdeliť vopred. Dôsledkom toho je neobvyklý jav, že zväzky nevychádzajú v chronologickom poradí. Kým rok 1365 je už spracovaný, napr. na rok 1332 stále čakáme.⁵¹ Doplníme ešte, že T. Szócs zostavuje registár nedatovaných listín z obdobia vlády Karola I.

Na rozdiel od Žigmundovského registára sa edičné pravidlá toho Anjouovského od začiatku projektu takmer nezmenili. Editori písomnosti nikdy neseletovali podľa ich dôležitosti s výnimkou poverovacích listín (*litterae procuratoriae*). Všetky ostatné majú vlastné poradové číslo bez ohľadu na to, či ide o originál, tranzumpt, kópiu, epitomu alebo deperditum. Treba však dodať, že v niektorých novších zväzkoch chýbajú registry o deperditách. Ďalší rozdiel medzi týmito dvoma sériami spočíva v tom, že Anjouovský registár neuvádza latinské úryvky z pôvodín, len občasne kľúčové slová a frázy v zátvorkách, čo môže nemaďarským čitateľom spôsobovať ťažkosti. Bezpochyby je však pozitívom prehľadne členený kritický aparát.⁵²

Spomínané edície sú najčastejšie využívané v odborných prácach, totiž každý ich môže zužitkovať bez ohľadu na výskumnú tému. Žiaľ, v prípade zvyšných veľkých období (ako napr. huňadiovské alebo jagelovské) podobné systematické projekty ešte neprebiehajú. Vzhľadom na to, že ani tie predchádzajúce nie sú dokončené, v doľadnej dobe ich ani nemožno očakávať.

Tematické edície

Jedným z najčastejších typov tematických edícií sú diplomatáre a registáre prameňov šľachtických rodov. Prvé takéto publikácie vychádzali už v druhej polovici 19. storočia a tie nasledovali ďalšie až po nástup komunizmu. Spomínaný režim nepríal výskumu genealógií a dejín šľachticov, preto v tejto oblasti nenastal takmer žiadny posun. Po páde komunizmu sa situácia opäť napravila a bádanie nabralo pozitívny smer aj v Maďarsku. Okrem štúdií a monografií vychádzajú v hojnom počte aj pramenné edície, ktoré môžeme rozdeliť na tri skupiny: 1. edícia prameňov zo zachovaného archívu rodu, 2. tzv. virtuálna rekonštrukcia už rozptýleného archívu, 3. fiktívny archív, t. j. zbierka prameňov, ktoré osvetlia dejiny príslušnej rodiny.

Ako prvé spomenieme edície archívnych dokumentov významných rodov. V poslednej dobe sa vo veľkom skúmajú dejiny ecsédskej vetvy Bátoriovcov, ktorá bola za vlády Mateja Korvína a jagelovských kráľov jedným z najvplyvnejších (nielen)

(1363). Budapest; Szeged : [b. v.], 2017, 529 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XLVIII. (1364). Budapest; Szeged : [b. v.], 2018, 721 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. XLIX. (1365). Budapest; Szeged : [b. v.], 2020, 509 s.; PITI, Ferenc (ed.). AOklt. L. (1366). Budapest; Szeged : [b. v.], 2020, 687 s.

⁵¹ Podľa našich informácií v prípade roku 1332 problém spočíva v tom, že osoba, ktorá mala príslušný zväzok zostaviť, odstúpila od projektu. Údajne sa už na zväzku pracuje.

⁵² Viac o sérii pozri: TEISZLER, Éva. Anjou-kori oklevéltár – harminc év, harminc kötet. Az Anjou-kori oklevéltár története. In *Belvedere Meridionale*, 2014, roč. XXVI, č. 3, s. 146-154.

politických činiteľov. So zámerom napredovania výskumu sa trojica historikov rozhodla zrekonštruovať nezachovaný archív rodu. Projekt pozostáva z dvoch zväzkov. Prvým je diplomatár listín⁵³ a v druhom, na ktorom sa ešte pracuje, zaujme miesto osobná korešpondencia príslušníkov rodiny.

Významnou edíciou je aj diplomatár rodu Zápoľský, zostavený T. Neumannom,⁵⁴ a to hlavne z dvoch dôvodov. Jednak väčšina publikovaných archívnych dokumentov sa viaže na územie dnešného Slovenska, na druhej strane spôsob spoznávania textov je netradičný. Namiesto klasických poznámok pod čiarou editor upozorňuje na chyby v origináloch odkazom na čísla riadkov. Tento doteraz neobvyklý spôsob čini publikovaný text oveľa prehľadnejším. Zostavovateľ svojim dielom sledoval dva ciele: zrekonštruovanie trenčianskeho rodového archívu rodu Zápoľských, zničeného v roku 1528, a doplnenie týchto archívnych dokumentov prameňmi zachytávajúcimi úmysel jednotlivých príslušníkov rodiny v rôznych záležitostiach. Výsledkom je edícia, ktorú možno považovať za jednu z najkvalitnejších svojho druhu. Ako sme sa od kolegu Neumanna dozvedeli, v druhom zväzku plánuje publikovať majetkovoprávne pramene a v treťom písomnosti týkajúce sa hospodárstva hradných panstiev.

Pozornosť si bezpochyby zaslúžia aj registáre prameňov z archívu (nyalábskej vetvy) Perényiovcov,⁵⁵ Balassiovcov,⁵⁶ Szentiványiovcov,⁵⁷ Justhovcov,⁵⁸ Paláस्थ्यovcov⁵⁹ či Erdődyovcov,⁶⁰ ktoré taktiež obsahujú množstvo listín súvisiacich s územím Slovenska. Doplním ešte monografiu T. Neumanna o politicky významnom rode z Korlátky (Korlátkövi), ktorý vlastnil majetky a pôsobil hlavne na území

⁵³ HORVÁTH, Richárd – NEUMANN, Tibor – C. TÓTH, Norbert (eds.). *Documenta ad historiam familiae Batori de Ecsed spectantia I. Diplomata 1393 – 1540*. Nyíregyháza : Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága, 2011, 407 s. „Predchodcom“ tejto edície bola kratšia publikácia 28 listín. HORVÁTH, Richárd – NEUMANN, Tibor – C. TÓTH, Norbert (eds.). Oklevelek a Batori család történetéhez. In *Szabolcs-szatmár-beregi Szemle*, 2006, roč. XLI, č. 3, s. 327-368. Spomenúť treba aj diplomatár k prvému obdobiu v miestodržiteľskej funkcii Štefana Batoriho. C. TÓTH, Norbert (ed.). *Politikatörténeti források Batori István első helytartóságához (1522 – 1523)*. Budapest : [b. v.], 2010, 290 s.

⁵⁴ NEUMANN Tibor (ed.). *A Szapolyai család oklevéltára I. Levelek és oklevelek (1458 – 1526)*. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2012, 596 + XVI s.

⁵⁵ TRINGLI, István (ed.). *A Perényi család levéltára 1222 – 1526*. Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2008, 509 s.

⁵⁶ FEKETE NAGY, Antal – BORSA, Iván (eds.). *A Balassa család levéltára 1193 – 1526*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1990, 272 s.

⁵⁷ MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (eds.). *A Szent-Iványi család levéltára 1230 – 1525*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1988, 92 s.

⁵⁸ BORSA, Iván (ed.). *A Justh család levéltára 1274 – 1525*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1991, 320 s.

⁵⁹ TÓTH, Krisztina (ed.). A Paláस्थ्य család levéltára 1256 – 1847. Kutatási segédlet. In CSOMBOR, Erzsébet (ed.). *Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára Évkönyvei 7*. Esztergom : Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára, 2001, 268 s.

⁶⁰ B. HALÁSZ, ÉVA – PITI, Ferenc (eds.). *Az Erdődy család bécsi levéltárának középkori oklevéltáregesztái 1000 – 1387*. Budapest; Szeged: Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára, 2019, 495 s.

dnešného Slovenska. Ide skôr o genealogickú prácu, avšak autor v jej prílohe publikuje 23 cenných prameňov k dejinám rodu.⁶¹

Silnú tradíciu majú aj edície prameňov cirkevných ustanovizní alebo tie z ich archívov. Jedna z najznámejších sérií, *Monumenta ecclesiae Strigoniensis*, sa po dlhšej dobe dočkala pokračovania v roku 1999.⁶² Zlou správou je však skutočnosť, že editorský kolektív sa rozhodol publikovať pramene len z archívov Ostrihomskej kapituly a Primaciálneho archívu v Ostrihome. Na rozdiel od predchádzajúcich zväzkov teda písomnosti napr. z archívov Bratislavskej kapituly nedostali priestor, a teda pokračovanie obsahuje citeľne menej prameňov viažucich sa na slovenské územie. Ďalšiu pozoruhodnú sériu predstavuje edícia stredovekých dokumentov Pannonhalského konventu, ktoré na *in extenso* publikáciu pripravil G. Dreska v štyroch zväzkoch.⁶³ Podobný skutok učinil T. Kőfalvi svojím registárom písomností Péčváradského konventu.⁶⁴ V podobe registrov môžeme čítať vďaka Péterovi Kótovi aj dokumenty z archívu Vašvárskeho konventu.⁶⁵ Veľmi pozoruhodné je aj dvojzväzkové dielo Zsigmonda Jakóa, ktorý v podobe registrov sprístupnil záznamy listín v autentických protokoloch Kolozsmonostorského konventu.⁶⁶

V ďalšej kategórii edície sa publikujú pramene, ktoré sa viažu na istý región. Najznámejšou spomedzi nich je projekt Sedmohradský registár, v rámci ktorého zatiaľ vyšli štyri zväzky.⁶⁷ V posledných desaťročiach sa vo veľkom bádajú aj dejiny stolíc, zároveň sa veľkej popularite teší i zostavovanie archontológie stoličných funkció-

⁶¹ NEUMANN, Tibor. *A Korlátköviek. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15 – 16. században*. Győr : Győr Egyházmegyei Levéltár, 2007, s. 167-191.

⁶² DRESKA, Gabriel et al. (eds.). *Monumenta ecclesiae Strigoniensis. Tomus quartus. Ab A. 1350. ad A. 1358*. Strigonium; Budapestinum : Argumentum, 1999, 272 s.

⁶³ DRESKA, Gábor (ed.). *A pannonhalmi konvent hiteleshelyi működésének oklevéltára* (ďalej Pannonhalmi konv.). I. (1244 – 1398). Győr : Győri Egyházmegyei Levéltár, 2007, 372 s.; DRESKA, Gábor (ed.). *Pannonhalmi konv. II. (1399 – 1438)*. Győr : Győri Egyházmegyei Levéltár, 2008, 431 s.; DRESKA, Gábor (ed.). *Pannonhalmi konv. III. (1439 – 1499)*. Győr : Győri Egyházmegyei Levéltár, 2010, 448 s.; DRESKA, Gábor (ed.). *Pannonhalmi konv. IV. (1500 – 1526)*. Győr : Győri Egyházmegyei Levéltár, 2014, 370 s. Editor nám prezradil, že v sérii bude pokračovať novovekými písomnosťami.

⁶⁴ KŐFALVI, Tamás (ed.). *A pécsvárad konvent hiteleshelyi oklevéltára 1254 – 1526*. Szeged : [b. v.], 2006, 450 s.

⁶⁵ KÓTA, Péter (ed.). *Regeszták a vasvári káptalan levéltárának okleveleiről (1130) 1212 – 1526*. Szombathely : 1991, 319 s.

⁶⁶ JAKÓ, Zsigmond (ed.). *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289 – 1556). I. 1289 – 1484*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1990, 1077 s.; JAKÓ, Zsigmond (ed.). *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289 – 1556). I. 1485 – 1556*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1990, 1082 s.

⁶⁷ JAKÓ, Zsigmond (ed.). *Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez. Codex diplomaticus Transsylvaniae. Diplomata, epistolae et alia instrumenta litteralia res Transylvanas illustrantia*. (ďalej Erdélyi okm.) I. (1023 – 1300). Budapest : Akadémiai Kiadó, 1997, 483 s.; JAKÓ, Zsigmond (ed.). *Erdélyi okm. II. (1301 – 1339)*. Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2004, 622 s.; JAKÓ, Zsigmond (ed.). *Erdélyi okm. III. (1340 – 1359)*. Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2008, 638 s.; JAKÓ, Zsigmond – HEGYI, Géza – W. KOVÁCS, András (eds.). *Erdélyi okm. IV. (1360 – 1372)*. Budapest : MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2015, 638 s.

nárov. Na zefektívnenie výskumov vyšlo niekoľko edícií stoličnej písomnej produkcie. Rábska stolica má svoj diplomatár⁶⁸ a v prípade Sabolčskej,⁶⁹ Ugočskej⁷⁰, Berežskej⁷¹ a Satmárskej⁷² sú k dispozícii registáre.

Naši južní susedia sa venujú aj publikovaniu dokumentov hospodárskeho charakteru. Veľmi cennou prácou je edícia registra príjmov Uhorského kráľovstva z rokov 1494 – 1495, ktorú zostavil T. Neumann a za svoje mimoriadne úsilie si dokonca vyslúžil cenu Maďarskej akadémie vied.⁷³ Okrem toho sú k dispozícii aj edície hospodárskych účtov cirkevných inštitúcií⁷⁴ alebo panstiev.⁷⁵

Spomeniem ešte úzko profilované edície, ktoré nemožno zaradiť do hore uvedených kategórií. Patrí sem diplomatár listín križevatských *comes terrestres* (nadriadení hradskej jobagiónov), ktorý je výsledkom maďarsko-chorvátskej spolupráce.⁷⁶ Domácu diplomatickú produkciu možno doplniť zahraničnou a v tomto ohľade dôležitú skupinu písomností predstavujú tzv. pápežské breve. Kvalitnú edíciu 150-tich,

⁶⁸ HORVÁTH, Richárd (ed.). *Győr megye hatóságának oklevelei (1328 – 1525)*. Győr : Győr Egyházmegyei Levéltár, 2005, 162 s.

⁶⁹ PITI, Ferenc (ed.). Szabolcs megye hatóságának oklevelei I. (1284 – 1386). In DÁM, László (ed.). *A nyíregyházi Jós András Múzeum Kiadványai 55*. Szeged; Nyíregyháza : Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2004, 223 s.; C. TÓTH, Norbert (ed.). Szabolcs megye hatóságának oklevelei II. (1387 – 1526). In NÉMETH, Péter (ed.). *A nyíregyházi Jós András Múzeum Kiadványai 53*. Budapest; Nyíregyháza : Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2002, 275 s.

⁷⁰ C. TÓTH, Norbert (ed.). *Ugoicsa megye hatóságának oklevelei (1290 – 1526)*. Budapest : MTA Támogatott Kutatóhelyek Irodája, 2006, 123 s.

⁷¹ NEUMANN, Tibor (ed.). *Bereg megye hatóságának oklevelei (1299 – 1526)*. In NÉMETH, Péter (ed.). Szabolcs-szatmár-beregi Szemle Füzetek 3. Nyíregyháza : Móríc Zsigmond Könyvtár, 2006, 147 s.

⁷² PITI, Ferenc – C. TÓTH, Norbert – NEUMANN, Tibor (eds.). Szatmár megye hatóságának oklevelei (1284–1524). In C. TÓTH, Norbert (ed.). *A nyíregyházi Jós András Múzeum Kiadványai 65*. Nyíregyháza : Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága, 2010, 236 s.

⁷³ NEUMANN, Tibor (ed.). *Registrum proventuum regni Hungariae. A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (1494 – 1495)*. Budapest : MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2019, 561 s. Podrobne o tejto publikácii pozri rubriku Recenzie.

⁷⁴ Napríklad Veszprémskej kapituly: KREDICS, László – MADARÁSZ, Lajos – SOLYMOSI, László (eds.). *A veszprémi káptalan számadáskönyve (Liber divisorum capituli Veszprimensis). 1495 – 1534*. Veszprém : Veszprém megyei Levéltár, 1997, 384 s. Čiastočne hospodársky charakter majú aj zápisnice Ostrihomskej sídelnej kapituly: SOLYMOSI, László (ed.). *Az esztergomi székeskáptalan jegyzőkönyve. Registrum capituli cathedralis ecclesiae Strigoniensis (1500 – 1502, 1507 – 1527)*. Budapest : Argumentum, 2002, 258 s.

⁷⁵ Napríklad panstiev Ladislava Kanizsaia: NÓGRÁDY, Árpád (ed.). *Kanizsai László számadáskönyve*. Budapest : História; MTA Történettudományi Intézete, 2011, 191 s.

⁷⁶ B. HALÁSZ, Éva – MILJAN, Suzana (eds.). *Diplomatarium comitum terrestrium Crisiensium (1274 – 1439)*. Budapest; Zagreb : [b. v.], 2014, 261 s.

s politickým dianím v Uhorsku súvisiacich dokumentov pápeža Klementa VII. z rokov 1523 – 1526 poskytuje Gábor Nemes.⁷⁷ Zvláštnu skupinu listín, tzv. *damus pro memoria* (v ktorých nie je uvedený vydavateľ), publikoval vo forme registára T. Szócs.⁷⁸ Za edíciu je možné čiastočne považovať i databázu uhorských mestečiek B. Lakatosa, v ktorej uvádza aj listiny vydané predstaviteľmi týchto lokalít.⁷⁹ Záujmu maďarských kolegov neunikli ani formuláre.⁸⁰

Naostatok uvádzame práce, ktoré síce vyšli v zahraničí, ale vďačíme za ne (i) maďarským autorom. Aj slovenskí bádatelia môžu s veľkým osohom využívať publikáciu závetov zapísaných v bratislavských *protocollum testamentorum*, ktorú do tlače pripravila dvojica bádateľiek.⁸¹ Nemenej významným činom bolo aj zverejnenie uhorských dekrétov spolu s ich anglickými prekladmi v päťzväzkovej sérii.⁸²

Záver

Ako vyplýva z vyššie uvedených informácií, škála stredovekých pramenných edícií vydaných v Maďarsku je naozaj pestrá a ponúka solídnu pramennú bázu k takmer každej výskumnej téme. Napriek tomu počet publikovaných listín dosahuje ledva polovicu v pomere k celkovému počtu tých zachovaných. Najpálčivejšie nedostatky sa ukazujú v prípade vlád dvoch z najvýznamnejších uhorských kráľov, Ľudovíta I. Veľkého a Mateja Korvína; listiny z ich obdobia sú totiž publikované len v nepatrnom počte. Táto skutočnosť možno mnohých zarazí, ale mala by – podľa nášho názoru –

⁷⁷ NEMES, Gábor (ed.). *Brevia Clementina. VII. Kelemen pápa magyar vonatkozású brevái (1523 – 1526)*. Budapest; Győr; Róma : MTA–PPKE ‘Lendület’ Egyháztörténeti Kutatócsoport; Győr: Egyházmegyei Levéltár, 2015, XXII + 207 + 12 s.

⁷⁸ SZÓCS, Tibor (ed.). *Damus pro memoria-oklevelek*. Budapest : Magyar Nemzeti Levéltár, 2017, 410 s.

⁷⁹ LAKATOS, Bálint. *Mezővárosi oklevelek. Települési önkormányzat és irásbeliség a késő középkori Magyarországon, 1301 – 1526*. Budapest : Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2019, 739 s.

⁸⁰ Pozri napr.: ERDŐ, Péter – SZOVÁK, Kornél – TUSOR, Péter (eds.). *Formularium ecclesiae Strigoniensis* (2. vyd.). Budapest : Gondolat, 2020, 880. s.

⁸¹ MAJOROSSY, Judit – SZENDE, Katalin (eds.). *Das Preßburger Protocollum Testamentorum 1410 (1427) – 1529*. Teil 1: 1410 – 1487. Wien; Köln; Weimar : Böhlau, 2010, 535 s.; MAJOROSSY, Judit – SZENDE, Katalin (eds.). *Das Preßburger Protocollum Testamentorum 1410 (1427) – 1529*. Teil 2: 1487 – 1529. Wien; Köln : Böhlau, 2014, 572 s.

⁸² BAK, János M. – BÓNIS, György – SWEENEY, James Ross – DOMONKOS, Leslie S. (eds.). *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary. Decreta Regni Mediaevalis Hungariae* (ďalej DRMH). Tom. I. 1000–1301. 2 vyd. Idyllwild : Charles Schlacks, Jr., 1999, LXI + 176 p.; BAK, János M. – ENGEL, Pál – SWEENEY, James Ross (eds.). DRMH Tom. II. 1301 – 1457. Salt Lake City : Charles Schlacks, Jr., 1992, LV + 294 s.; BAK, János M. – DOMONKOS, Leslie S. – HARVEY, Paul B. Jr. (eds.). DRMH Tom. III. 1458 – 1490. Idyllwild (CA) : Charles Schlacks, Jr., 1996, XXI + 156 p.; DÖRY, Ferenc – BANYÓ, Péter – RADY, Martyn – BAK, János M. (eds.). DRMH Tom. IV. 1490 – 1526. Idyllwild (CA) : Charles Schlacks, Jr.; Budapest : Department of Medieval Studies, Central European University, 2012, LVI + 336 p.; BAK, János M. – BANYÓ, Péter – RADY, Martyn (eds. and trans.). DRMH Tom. V. *Tripartitum opus iuris consuetudinarii inelyti regni Hungariae per Stephanum de Werbewcz editum*. Idyllwild : Charles Schlacks, Jr.; Budapest : Department of Medieval Studies, Central European University, 2005, LVI + 336 s.

evokovať skôr pocit nadšenia. Keď listujeme v jednotlivých edíciách, často ešte nachádzame pramene doposiaľ nezužitkované v odbornej literatúre. To nás môže priviesť k štúdiu, ba edovaniu ešte nepublikovaných iných archívnych dokumentov, a práve to je zárodkom vývoja našich poznatkov o dejinách. Neustálym analyzovaním tých istých prameňov získavame – a možno ani nie – len ďalšie interpretácie záležitostí, o ktorých už máme viacero názorov.

Na základe uvedených faktov možno konštatovať, že maďarská diplomatika dosahuje vysokú úroveň, ale situácia ani zďaleka nie je ružová. Súčasný stav nás však jednoznačne vedie k optimizmu. Uhorské kráľovstvo nemá bohatú stredovekú kronikársku tradíciu a maďarskí historici si uvedomujú, že tento deficit možno vyvažovať len tými približne 200 000 stredovekými listinami, ktoré sa archivujú v Maďarsku a v ostatných nástupníckych štátoch bývalého Uhorska. Práve preto si pramene diplomatického charakteru zaslúžia náležitú pozornosť.

VERÖFFENTLICHUNG MITTELALTERLICHER URKUNDEN IN UNGARN UND DERZEITIGER ZUSTAND UNGARISCHER DIPLOMATIK

CSIBA, Balázs

Die Studie bietet einen Überblick des aktuellen Zustandes der ungarischen mittelalterlichen Diplomatie. Wir bekannt werden mit an welchen Universitäten heutzutage Diplomatie unterrichtet wird, welche Periodika Werke publizieren die an diese Problematik gerichtet sind, welche Regeln angewendet werden bei der Evidenz mittelalterlicher diplomatischer Quellen und sowohl die Namen der wichtigsten Repräsentanten dieser Fachrichtung. Besondere Aufmerksamkeit schenkt man der Datenbasis mittelalterlicher Urkunden des Ungarischen Nationalarchivs (*Diplomatikai Levéltár, Diplomatiikai Fényképgyűjtemény*), die wesentlich die Arbeit der Mediävisten erleichtert. Die Vorstellung der wichtigsten Quelleneditionen stellt den wesentlichen Teil der Studie dar. Detailliert werden drei Edition-Serien beschrieben: Arpád, Anjou und Sigismund Regesta. Sonstige Quelleneditionen hat der Autor in Kategorie thematische Editionen eingeteilt. Hier führt er die wichtigsten Werke an, die Archive der Adelshäuser und Archive kirchlicher Institutionen veröffentlichen, Dokumente der Gessenschaften oder bestimmter Funktionäre oder Quellen wirtschaftlichen oder sonstigen Charakters. Wegen des beengten Raumes basiert man in der Studie an dem aktuellsten Stand, deshalb findet man hier nicht alle Editionen, es gibt hier jedoch Hinweise auf alle Übersichtswerke der Quelleneditionen.

Übersetzt von Jana Švabčíková

HERALDICKÉ ZNAMENIA NA PEČATIACH KOŽUŠNÍKOV (PRÍSPEVOK K VÝSKUMU MEŠTIANSKEJ HERALDIKY V UHORSKU)¹

FREDERIK FEDERMAYER

Federmayer, F.: Heraldic Signs on the Seals of Furriers (Contribution to the Research of Middle-Class Heraldry in Hungary). *Slovenská archivistika*, Vol. 51, 2021, No 1, p. 27-46.

The study is a contribution to the research of middle-class heraldry in Hungary. It points to the so far little researched topic of heraldic signs of craftsmen and their heraldic symbolism. It brings the first probe into this issue on the example of furriers, based mostly on sfragistic research. Based on the findings of seals from the 16th – 18th century and the analysis of form and content of their signs, the author identifies 7 types of furriers' personal characters.

Key words: heraldry, seals, burghers, furriers, craft symbolism

Výskum meštianskej heraldiky na Slovensku pripomínal ešte počas pomerne nedávnej minulosti spiacu „Šípkovú Ruženku“. Hoci heraldika patrila, osobitne v poslednej tretine 20. storočia, k najdynamickejšie sa rozvíjajúcim pomocným vedám historickým, do tejto témy sa akoby nikomu nechcelo. Len zasvätení archivári, osobitne tí, ktorí pracovali s historickými fondmi našich miest, poznali bohatosť tam zachovaného heraldického a sfragistického materiálu. Až spoločenská zmena, ktorá oslobodila historické bádanie od ideologických vplyvov, priniesla zvýšený záujem o dovtedy zaznávanú genealógiu, prosopografiu a zakrátko o rodovú šľachtickú heraldiku a napokon aj meštiansku heraldiku.

V slovenskom bádani za štart meštianskej heraldiky môžeme pokladať štúdiu Ivana Chalupeckého z roku 1995 približujúcu heraldické znamenia levočských mešťanov.² Autor na príklade jedného mesta poukázal na skutočnosť, že meštiansku heraldiku netvorili len kamenárske, obchodnícke či domovské značky – merky, ale že osobné heraldizované znamenia, ale aj dedičné erby boli v užívaní širokého spektra mestskej spoločnosti. Tieto závery sa v mnohom zhodovali s prácami maďarských historikov, ktorí už desaťročia predtým na príklade niektorých uhorských miest otvorili výskum tejto problematiky.³ Odvtedy boli u nás publikované viaceré štúdie, ktoré priblížili

¹ Štúdia vychádza ako súčasť výskumného projektu autora VEGA 1/0247/21 – Meštianska a šľachtická heraldika v uhorských mestách.

² CHALUPECKÝ, Ivan. Znaky a erby levočských mešťanov. In *Zborník FiF UK – Historica*, 1998, roč. 41, s. 77-91.

³ TOMPOS, Ernő. Címeres pecséték, különlös tekintettel a polgári címerekre. In *Soproni Szemle*, 1942, roč. 6, č. 4, s. 42-54, 126-130, 177-183, 270-276; TOMPOS, Ernő. Soproniak középkori pecséteti. In *Soproni Szemle*, 1973, roč. 27, č. 4, s. 289-306; TOMPOS, Ernő. Bürgerwappen in Ungarn. In *Der Herald*, 1977, roč. 8, č. 11, s. 237-242; CSORBA, Csaba. Tulajdonjegyek, mesterjegyek, polgári címerek a középkorban. In *Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, 1975, roč. 13

formou sondážneho bádania situáciu v niektorých slovenských (uhorských) mestách.⁴ Výsledky prekvapili. Meštianska heraldika určite nebola len akýmsi okrajovým marginálnym javom, ale práve naopak, našla široké uplatnenie v meštianskom prostredí a našu heraldickú kultúru obohatila pozoruhodnou bohatosťou a osobitosťou heraldickej symboliky. V súčasnosti tak máme z publikovaných prác už základný prehľad o rozšírení a vývoji užívania osobných a rodových heraldických znamení v prostredí našich miest. Dokonca najnovšie bádania naznačujú, že takto zameraný výskum sa nemusí orientovať len na kráľovské mestá, ale že meštianska heraldika v minulosti našla uplatnenie aj v menších zemepanských mestách.⁵ Zároveň sa ukázali, resp. otvorili nové smery a otázky ďalšieho výskumu meštianskej heraldiky. Prioritne by sa mali v našej historickej spisbe vyriešiť terminologické problémy a ustáliť niektoré odborné termíny súvisiace s pomenovaním heraldických znamení, resp. heraldizovaných značiek mešťanov. Azda prvým krokom by malo byť jednoznačné rozlišovanie medzi meštianskym (osobným) znakom a meštianskym (dedičným) erbom.⁶ Do budúcnosti bude treba podrobnejšie objasniť vzťah a prepojenia medzi meštianskou a cechovou heraldikou a podrobnejšie sa zamerať na tzv. remeselnú (zamestnaneckú) symboliku. Bádateľsky atraktívnou sa do budúcnosti stane problematika výskumu dedičnosti meštianskych erbov, nobilitácií mešťanov a premien ich rodových heraldických znamení.⁷ Nepochybne aj pre presah k šľachtickej heraldike a osobitne ku genealógii. Ukazuje sa, že tu môžu byť mimoriadne prínosné publikácie z meštianskej genealógie

– 14, s. 143-189; KUBÍNYI, András. Sprechende Wappen im bürgerlich-handwerklichen Bereich. Das Beispiel des mittelalterlichen Ungarn. In BLASCHITZ, Gertrud (zost.). *Symbole des Alltags. Alltag der Symbole. Festschrift für Harry Hühnel zum 65. Geburtstag*, Graz : ADEVA, 1992, s. 277-294.

⁴ PETROVIČOVÁ, Mária. Meštianske znaky v Bardejove v 15. až 17. storočí. In *Genealogicko-heraldický hlas*, 2008, roč. 18, č. 2, s. 19-27; FABOVÁ, Bernadeta. Podoby pečatí košických mešťanov v 16. storočí. In *Genealogicko-heraldický hlas*, 2012, roč. 22, č. 2, s. 12-23; POSPECHOVÁ, Petra – SPIRITZA, Juraj. O erbových znakoch zo 14. až 18. storočia. In *Slovenská archivistika*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 98-116; DOMENOVÁ, Marcela. Pečate na prešovských testamentoch. K vývoju meštianskych znakov v Prešove. In *Genealogicko-heraldický hlas*, 2005, roč. 15, č. 2, s. 18-24; FEDERMAYER, Frederik. Erby, znaky a pečatné znamenia obyvateľov kráľovského mesta Modry. In GRÓFOVÁ, Mária – LUKAČKA, Ján (zost.). *Vinicola Carpathiensis*. Bratislava: Katedra slovenských dejín FiF UK v Bratislave, 2011, s. 286-299; FEDERMAYER, Frederik. Wappensiegel und heraldische Symbolik der Waldbürger und der Einwohner der unterungarischen Bergstädte in den Frühen Neuzeit. In INGENHAEFF, Wolfgang – BAIR, Johann (eds.). *Bergbau und Persönlichkeiten. 13. Internationaler Montanhistorischer Kongress*. Sterzing; Schwaz : Berenkamp, 2015, s. 69-86.

⁵ FEDERMAYER, Frederik. Heraldické znamenia obyvateľov Zuckermanbla. In *WOCH*, 2016 – 2017, roč. IV. – V., s. 126-153, ISBN 978-80-971577-3-9.

⁶ Na tieto terminologické problémy upozorňuje už štúdiá: PETROVIČOVÁ, Mária. Meštianske znaky alebo meštianske erby? Príspevok k meštianskej heraldike v Bardejove v 15. – 17. storočí. In DRAHOŠOVÁ, Šarlota – KERESTEŠ, Peter – ŠIŠMIŠ, Milan et al. *Kontinuita a diskontinuita genealógie a heraldiky*. Martin: SGHS, 2010, s. 86-90, ISBN 978-80-970196-2-4.

⁷ FEDERMAYER, Frederik. *Lausser. Príbeh meštianskeho rodu. Genealogická identifikácia náhrobnej dosky z krypty Katedrály sv. Martina v Bratislave*. Bratislava : Vydavateľstvo Univerzity Komenského v Bratislave, 2016, s. 49-63, ISBN 978-80-223-4163-9; FEDERMAYER, Frederik. Heraldický svet richtára Burgstallera a jeho predkov. In *WOCH*, 2020, roč. VI. – VII. (2018 – 2019), s. 168-179, ISBN 978-80-971577-3-9.

a genealogickej topografie našich miest, preto by sa mal takto orientovaný historický výskum na Slovensku ďalej rozvíjať a rozširíť.⁸

Za obdobie najväčšieho rozkvetu a najmä rozšírenia meštianskej heraldiky v Uhorsku považujeme obdobie raného novoveku, resp. obdobie približne medzi rokmi 1550 – 1700.⁹

Tak ako významnú časť obyvateľstva našich miest tvorili remeselníci, tak isto aj podstatnú časť heraldických znamení mešťanov tvorili osobné znaky remeselníkov, resp. znaky majúce remeselnú (zamestnaneckú) symboliku. Ukazuje sa, že tento typ znakov sa začal v uhorských mestách významnejšie šíriť a postupne nahrádzať predtým najrozšírenejšie heraldizované merky až na samom sklonku stredoveku (po roku 1500). Súviselo to s tým, že heraldické znamenia najprv prijímali príslušníci mestských elít a patriciátu, obchodníci a až následne remeselníci. Často až vtedy, keď získali podiel na mestskej správe a spoločensky i majetkovo v mestskom prostredí postúpili. Tento vývoj pozorujeme aj v iných mestách stredoeurópskeho regiónu. Napríklad vo Viedni, kde už počas stredoveku mali miestni mešťania silné heraldické „povedomie“. Dedičné meštianske erby sa tam objavili už v prvej polovici 14. storočia, ale ešte počas celého 15. storočia sa pri výbere obsahu ich znamení viacej užívali značky (merky, domovské značky, iniciály), hoci heraldické a heraldické figúry už boli tiež početne zastúpené. Typická zamestnanecká symbolika však bola zriedkavá, len výnimočne sa objavovala ako súčasť tzv. hovoriacich znamení odvodených od priezvisk mešťanov.¹⁰ Zaujímavé sú poznatky E. Tomposa z výskumu mesta Šopron. Sledoval zachované heraldické pečate miestnych mešťanov zo stredoveku (do roku 1526). Ukázalo sa, že znamenia so zamestnaneckou (remeselnou) symbolikou tvorili len 14,29 % z nich, aj tie pochádzali väčšinou z najmladšieho obdobia po roku 1500.¹¹

Situácia sa radikálne zmenila s nástupom humanizmu v 16. storočí, ktorý priniesol rozšírenie vzdelanosti a najmä gramotnosti do podstatne širších vrstiev mestskej spoločnosti. Keďže remeselní majstri už v tomto období bežne písomne komunikovali, boli si nútení zadovážiť aj vlastné pečatidlá. Na nich začali zobrazovať svoje osobné znaky, často totožné so znameniami na vývesných štítoch nad ich obchodmi a dielňami. Zamestnanecká symbolika začala byť nielen prítomná, ale zakrátko sa stala viac-

⁸ HÁZI, Jenő. *Soproni polgárcsaládok 1535 – 1848*, I. – II., Budapest, 1982; FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*. Bratislava : Monada, 2003, 386 s. ISBN 80-968906-0-3; POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRUBER, Peter. *Bránami mesta. Životopis starého domu*. Pezínok : Mestské múzeum v Pezinku, 2008, 275 s. ISBN 978-80-969179-4-5; BRINDZA, Peter. *Trenčianska mestská elita a jej genealogické väzby v storočí stavovských povstaní*. Stropkov; Trenčín; Lysá pod Makytou : O. z. Slovenská spoločnosť a Peter Brindza vl. n., 2015, 221 s. ISBN 978-80-971396-1-2.

⁹ FEDERMAYER, Frederik. Meštianska heraldika na Slovensku. In HAUTOVÁ, Júlia – VRTEL, Ladislav (eds.). *Občianska heraldika – Civil Heraldry*. Martin : SGHS, 2002, s. 18-19. ISBN 80-968717-2-2.

¹⁰ JÄGER-SUNSTENAU, Hanns. *Wappen, Stammbaum und kein Ende*. Graz; Wien : Böhlau, 1986, s. 47-49; MAYER, Wolfgang. Die Siegel der Wiener Ratsbürgerfamilien des Spätmittelalters. In *Jahrbuch der Heraldisch-Genealogischen Gessellschaft „Adler“*, Jahrgang 1974/78, Band 9. Wien, 1978, s. 76-80.

¹¹ TOMPOS, Bürgerwappen in Ungarn, ref. 3, s. 238.

menej typickou v meštianskej heraldike.¹² Každé z remesiel, a nie je ich vôbec málo, si zaslúži osobitnú pozornosť heraldikov. Ukazuje sa totiž, že k nim prislúchajúcu heraldickú symboliku poznáme mnohokrát len povrchne, osobitne pri menej rozšírených remeslách a povolaniach. Staršie práce k tejto problematike sa meštianskej heraldike veľmi nevenujú a boli skôr zamerané na cechovú heraldiku, pričom znaky jednotlivých majstrov sa v nich vôbec nespomínajú, prípadne sú uvádzané len ako ilustračné ukážky.¹³ V slovenských štúdiách k meštianskej heraldike sa meštianske znaky s remeselnou symbolikou síce spomínajú a popisujú, ale stále chýba ich hlbšia analýza.¹⁴ Najmä o ich vývoji a typológii vieme asi najmenej, pritom je určite čo skúmať. Veď prvé sa objavujú ešte na sklonku gotiky (prelom 15. a 16. storočia), posledné v druhej polovici 19. storočia. Heraldické osobné znaky remeselných majstrov fakticky zanikajú až s ukončením činnosti cechov (1872) a skončením užívania pečatí na dokumentoch (koniec 19. storočia). Predtým teda prešli takmer 400-ročným vývojom, boli po obsahovej a formálnej stránke ovplyvnené nielen umeleckými slohmi, ale aj vývojom cechovej a v neposlednom rade i rodovej heraldiky v Uhorsku.

V tejto štúdii by sme chceli priblížiť symboliku a formálny vývoj osobných znakov kožušníckych majstrov v uhorských (slovenských) mestách.

Kožušníctvo v uhorských mestách

Výrobu zimných odevov z kožušín zaradujeme k najstarším špecializovaným činnostiam, ktoré sprevádzali človeka už od počiatkov civilizácie. Kožušníctvo patrilo v stredovekej Európe k tradičným remeslám. Vzhľadom na európske klimatické pomery, osobitne od 14. storočia po príchode tzv. Malej doby ľadovej, sa záujem o obchod s kožušinami a výrobky z nich kontinuálne zvyšoval. Dielne kožušníkov vznikali prakticky v každom väčšom meste, zakrátko aj v menších mestečkách. Prvé náboženské bratstvá a následne organizované cechy kožušníkov sú doložené v najvýznamnejších európskych mestách už v 12. a 13. storočí.¹⁵

Najvýznamnejší výrobcovia pracovali s najdrahšími a luxusnými kožušinami dovázanými obchodníkmi zo severských regiónov. Pôsobili v metropolách, pri panovníckych dvoroch a dodávali svoje výrobky príslušníkom aristokracie a vysokým prelátom. Osobných kožušníkov (nem. Leibkürschner) mali aj mnohí vládatelia vrátane

¹² VRTEL, Ladislav. *Osem storočí slovenskej heraldiky*. Martin : Matica slovenská, 1999, s. 184. ISBN 80-7090-490-9.

¹³ NOVÁK, Jozef. *Cechové znaky*. Bratislava : Obzor, 1975; VRTEL, ref. 12, s. 164-167; MAJERECH-MRZÚCH, Jozef. *Remeselnícke cechové organizácie na Slovensku*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2000, 211 s. ISBN 80-88880-37-8; VRTEL, Ladislav. *Heraldika mäsiarskych cechov na Slovensku*. In SOKOLOVSKÝ, Leon (zost.). *Mäsiarstvo a údenárstvo v dejinách Slovenska*. Martin : Gradus, 1999, s. 231-249. ISBN 80-967618-5-4.

¹⁴ FEDERMAYER, ref. 9, s. 24-40; CHALUPECKÝ, ref. 2, s. 78-79; POSPECHOVÁ – SPIRITZA, ref. 4, s. 105-107.

¹⁵ ŠPIESZ, Anton. *Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku*. Martin : Osveta, 1983, s. 31-33; GRENSER, Alfred. *Zunft-Wappen und Handwerker-Insig-nien*. Vaduz : Sändig Reprint Verlag, 1997, reprint originálu z roku 1889, s. 1-2.

samotného cisára, ako napríklad zaznamenali zoznamy dvoranov a zamestnancov pražského cisárskeho dvora Rudolfa II. z prelomu 16. a 17. storočia.¹⁶

V Uhorskom kráľovstve sa spracovanie kožušín a výroba kožušinových odevov presunula postupne z vidieka, predovšetkým z cirkevných majetkov, do mestských centier pravdepodobne už počas 13. storočia. Nepochybne to súviselo s vtedy prebiehajúcou masívnou kolonizáciou a zakladaním miest, ktorá do nich priviedla nielen nové obyvateľstvo, ale aj nové obchodné kontakty, remeselné postupy a techniky.¹⁷ Kožušníci boli medzi prvými remeselníkmi, ktorí sa začali organizovať v cechových organizáciách. Svedčí o tom zmienka z roku 1307 o štatúte cechu košických kožušníkov, ktorá sa však pokladá za falzum. Ale aj hodnoverné zmienky o štatútoch najstarších kožušnických cechov ďalších miest – Prešov (1451), Prešporok (1467), Trnava (1507), Levoča (1517) – patria medzi najstaršie v Uhorsku.¹⁸

Spoločenské, sociálne a majetkové postavenie kožušníkov v uhorských mestách môžeme charakterizovať ako nadštandardné v porovnaní s ostatnými remeselníkmi. Napríklad v hlavnom meste kráľovstva v Prešporoku mali kožušníci vždy solídne postavenie v rámci miestneho meštianstva. Hoci prešporský senát bol po roku 1526 ovládaný predovšetkým obchodníckymi rodinami, niektorí obchodne zdatní kožušníci sa presadili aj tam. Spomenúť môžeme napríklad Jána Aichingera († 1528) a jeho syna Martina († 1565), ktorý sa stal aj richtárom, alebo Petra Eckera (senátor v rokoch 1553 – 1575).¹⁹ V širšej mestskej rade, v tzv. volenej obci mesta, už mali kožušnícki majstri pravidelné zastúpenie. Podľa súpisu z roku 1624 vieme, kde kožušnicke rodiny v meste bývali. Viaceré kožušnicke rodiny (Piegendorffer, Prinzler, Kolb, Muer, Schönberger, Gondol) obývali a vlastnili domy na najlepších uliciach v centre metropoly.²⁰ Podobne pozoruhodne silné postavenie získali kožušníci v pomoháčskom období aj v Trnave. Takmer vždy bol aspoň jeden z nich v správe mesta, v mestských funkciách, dokonca i medzi zvolenými senátormi, ako napr. v rokoch 1546 – 1548, 1552 – 1558, 1560 – 1568 Ján Szücs (Zwch, Seöch, Pellio). V roku 1581 boli spomedzi 13 členov mestského senátu až traja kožušnícki majstri. Z nich vynikol predovšetkým Matej Schlegel alias Pellio, ktorý sa stal mestským komorníkom (1576 – 1579), senátorom (od 1580) a nakoniec aj trnavským richtárom (1589, 1592). Spoločensky ešte vyššie stáli príslušníci trnavského kožušnickeho rodu Cserödyovcov. Išlo o príbuzných významného katolíckeho preláta Jána Cserödyho († 1596), päťkostolského biskupa a ostrihomského apoštolského administrátora, ktorý ešte ako ostrihomský kanonik získal nobilitu (1575) pre seba a svojich štyroch bratov, trnavských mešťanov. Viacerí členovia tohto rodu boli zvolení za richtárov Trnavy, ako napríklad František Cserödy

¹⁶ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava. *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576 – 1612*. Prag : Artefactum, 2002, s. 419. *Fontes Historiae artium IX*.

¹⁷ MARSINA, Richard. *Cechy v Žiline*. In FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (eds.). *Remeslo má zlaté dno... Cechy, živnosti, manufaktúry a továrne v dejinách Slovenska*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014, s. 7 ISBN 978-80-971767-1-6; ŠPIESZ, ref. 15, s. 19

¹⁸ ŠPIESZ, ref. 15, s. 34-35; MAJERECH-MRZÚCH, ref. 13, s. 47; ŠIMONČÍČ, Jozef. *Mojej Trnave. K dejinám Trnavy a okolia*. Trnava : B-print, 1998, s. 227. ISBN 80-967935-1-9.

¹⁹ TÓZSA-RIGÓ, Attila. *A pozsonyi politikai elit a XVI. század első két harmadában*. In *Fons*, 2007, roč. 14, č. 2, s. 257-277.

²⁰ FEDERMAYER, ref. 8, s. 114, 207-208, 258, 273-274.

(1590, 1593) a Martin Cserödy (1596, 1599, 1602, 1605, 1606, 1611).²¹ V národnostne zmiešaných uhorských mestách sa remeslá a jednotlivé cechy delili neraz podľa národnosti. Najčastejšie sa takto rozdeľovalo v prípade remesiel, ktoré sa zaoberali odievaním. Známe bolo napríklad delenie klobučníkov, obuvníkov a krajčírov na uhorských a nemeckých. U kožušníkov sa takéto delenie zväčša neuplatňovalo. Ich cechy prijímali tovarišov a majstrov bez rozdielu národnosti, tak ako to máme doložené aj v hlavnom meste.²²

Heraldická symbolika kožušníkov

V osobných znakoch remeselných majstrov sa spravidla vyskytovali znamenia s remeselnou (zamestnaneckou) symbolikou. Mali čisto praktický význam, poukazovali na povolanie ich majiteľa. Vyskytovali sa na vývesných štítoch nad ich obchodmi a dielňami. Tieto sa nám samozrejme do dnešných čias nezachovali, čo však ešte stále máme k dispozícii, sú ich osobné pečate. Z nich je zrejmé, že majstri si do svojich znakov, teda do heraldických štítov, vkladali zobrazenia svojich výrobkov, remeselné nástroje, suroviny, ktoré spracovávali. Nezriedka však táto zamestnanecká symbolika bola doplnená o štandardné heraldické figúry, náboženské symboly, prípadne osobné značky – merky majstrov. Doložené sú aj naturalistické znamenia, keď sa majster pri práci sám zobrazoval v štíte.²³

Už zo starších výskumov vieme, že meštianska heraldika a cechová heraldika boli vzájomne prepojené a užívali veľmi podobnú symboliku. Osobitne časť meštianskej heraldiky dotýkajúca sa remeselníckych vrstiev v mestskej spoločnosti mala s cechovou heraldikou aj spoločný vývoj. V tejto súvislosti je zaujímavá otázka, čo bolo skôr. Znak majstrov alebo cechové erby? Nepochybne najprv vznikla remeselná symbolika pri jednotlivých povolaniach ako taká, ešte bez prepojenia na heraldiku. Až následne, tak ako sa heraldická móda začala šíriť aj v mestskom prostredí, siahli po nej i mestskí remeselníci. Nebolo to nič neprirodzené, pretože upozorniť na svoj obchod či dielňu formou vývesného štítu sa priamo ponúkalo. Boli však naozaj prvé znaky jednotlivých remeselných majstrov a až z nich bol neskôr vytvorený erb cechu ich remesla alebo to bolo naopak? Vznikli najskôr cechové erby a z ich obsahu a symboliky si odvodzovali svoje osobné znaky jednotliví majstri? Ťažko rozhodnúť, nepochybne by to chcelo širšie koncipovaný výskum vo viacerých najstarších európskych mestách, orientovaný na najstaršie obdobie výskytu cechových erbov.²⁴ Faktom však je, že v mladšom období, osobitne počas renesancie, keď už máme dostatok prameňov, je často doložená obsahová inšpirácia majstrovských osobných znakov z podoby

²¹ Štátny archív v Trnave (ďalej len ŠATT), fond (ďalej len f.), Magistrát mesta Trnava (ďalej len MG-Trnava), Magistrátny protokol II./4 (1555 – 1569), Magistrátny protokol II./5 (1569 – 1586), II./6 (1595 – 1607), II./7 (1611 – 1627), záznamy k voľbám do senátu k jednotlivým rokom; Kol. *Šľachta Bratislavskej stolice*. Bratislava : Luigi, 2004, s. 93-94. ISBN 80-969027-0-9.

²² ŠPIESZ, ref. 15, s. 180; MAJERECH-MRZÚCH, ref. 13, s. 47-49.

²³ FEDERMAYER, ref. 9, s. 24-25; FEDERMAYER, Frederik. Wappensiegel und heraldische Symbolik, ref. 4, s. 75-77.

²⁴ Na pečatiach sú cechové erby zobrazované už pomerne bežne v 14. storočí. GRENSER, ref. 15, s. 3, 6-10.

cechových erbov ako aj ich symboliky. Tu však treba upozorniť, že vo veľkej väčšine prípadov išlo o inšpiráciu, nie o kopírovanie.

Zo vzájomnej symbiózy a obohacovania sa meštianskej a cechovej heraldiky musíme vychádzať aj v prípade kožušníkov, pretože ich cechy patrili v európskych mestách k tým najstarším. Prvé zmienky o znakoch kožušníkov a kožušnických cechov sú v rôznych európskych mestách doložené už v stredoveku. Napríklad v Kolíne nad Rýnom užívali už v 14. storočí štvrtý znak, v ktorom sa striedala vo dvoch poliach kožušina a vo dvoch poliach líška. Augsburský cech zase užíval štít s červeným poľom rozdeleným kosmým kožušinovým brvnom. Erb kožušníkov z toskánskej Florencie mal celé pole pokryté kožušinou z veverice, len v pravej časti hlavy štítu bolo strieborné pole s Baránkom Božím.²⁵

V našom stredoeurópskom priestore máme dokonca aj jednu pozoruhodnú osobitosť. Erbom listinu českého kráľa Vladislava II. pre kožušníkov Starého Mesta pražského, ktorú vydal 28. apríla 1473 v Prahe.²⁶ Išlo o prvú panovníckym privilegiom potvrdenú podobu cechového erbu kožušníkov, a teda aj symboliky kožušníkov, ktorá neskôr významne ovplyvnila tvorbu cechových znakov nielen v krajinách českej koruny, ale aj širšom regióne vrátane Uhorska. Udelený erb tvoril modrý štít, v ktorom bolo široké kosmé brvno tvorené troma zošitými pásmi hermelínovej kožušiny. Na kožušine bola položená doprava obrátená biela holubica so zlatým zobákom a pazúrami. V zobáku držala zlatú olivovú ratolesť. Nad štítom bola turnajová uzatvorená (kolčia) prilba. Klenot tvorila holubica z poľa štítu. Prikrývadlá boli zlaté a modré (modrošedé). Obsah erbu kombinoval náboženskú (holubica – Duch Svätý) a remeselnú symboliku. Brvno znázorňovalo kožušinový lem, ktorý sa používal pri výzdobe luxusných odevov.

Erbová listina však v sebe niesla istú nezrovnalosť. Erb na miniatúre erbovej listiny nie celkom zodpovedal popisu v texte listiny. Figúra holubice nebola vizuálne zreteľná na kožušine, navyše bola zobrazená tak, že presahovala aj mimo brvna. Azda i preto samotní pražskí kožušníci, ale najmä rôzne iné kožušnicke cechy, ktoré sa pri tvorbe vlastných erbov ním inšpirovali, začali zakrátko uprednostňovať pozmenený variant tohto erbu. Zmena bola v štíte, kde brvno nahradilo len kosmé delenie. Horné pole ostalo modré, dolné sa zmenilo na celé vyplnené kožušinou. Holubica prešla do horného poľa, kde bola ako figúra zreteľnejšia. Erb tak bol aj ľahšie výtvarne a rytecky zobraziteľný. Vo farebnej verzii máme tento variant doložený na nemeckom odpise predmetnej erbovej listiny z konca 16. storočia, ktorý sa tiež dodnes zachoval v Pražskom mestskom archíve (obr. 1).²⁷

²⁵ GRENSER, ref. 15 s. 54-55.

²⁶ Neskôr tento panovník vydal listinu aj pre kožušníkov Nového Mesta pražského (11. november 1486), ktorým udelil mierne pozmenený erb. FIALA, Michal – HRDLIČKA, Jakub – ŽUPANIČ, Jan. *Erbovní listiny Archivu hlavního města Prahy a nobilitační privilegia studentské legie roku 1648*. Praha : Scriptorium, 1997, s. 27-30, 321-323.

²⁷ Podobný variant erbu, kde brvno s kožušinou sa rozšírilo takmer až po dolný okraj poľa štítu a holubica prešla do horného poľa, nachádzame zobrazený aj na pečatidle kožušnickeho cechu v Trutnove (1655). Olomouckí kožušníci zase užívali variant, kde kosmo kožušinou delený štít držali dva levy ako štítonosíci, pričom holubica bola premiestnená až nad štít. Erb je doložený na pečatidle z roku 1651. FIALA – HRDLIČKA – ŽUPANIČ, ref. 26, s. 28, 322; HRDLIČKA,

OBRÁZOK 1 – *Renesančná podoba erbu cechu Staromestských kožušníkov v Prahe*, Repro z publikácie Fiala – Hrdlička – Županič: Erbovní listiny Archívu hlavného mesta Prahy.

OBRÁZOK 2 – *Pečať kožušnického cechu v Banskej Štiavnici z roku 1669.*
Foto: Frederik Federmayer ©

Zaujímavé je, že práve tento pozmenený variant prijali za svoj aj mnohé uhorské kožušnicke cechy. Nepochybne jeden z najstarších bol cech kožušníkov v Banskej Štiavnici. Poznáme pečať tohto cechu z roku 1669 (obr. 2).²⁸ V strede jej pečatného poľa je zobrazený erb. V renesančnom kosmo delenom štíte je v hornom zmenšenom poli holubica s ratolesťou, dolné pole je celé pokryté kožušinou, tentokrát z veveryce. Okolo štítu je nie celkom zreteľný letopočet 1531 (?). V kruhopisovom poli nachádzame legendu: *S(iegel) DER. KIRS(chner) ZECH. IN. DER. SCHEMNIZ*. Zachované pečatidlá zo 17. storočia dokladajú, že pražským vzorom boli inšpirované aj ďalšie erby uhorských cechov, napríklad cechový erb kožušníkov v Trenčíne.²⁹

Aj napriek významu vyššie spomínanej pražskej erbovej listiny pri utváraní a šírení kožušnickej symboliky v stredoeurópskom regióne treba konštatovať, že nebola určite jediná. Vieme doložiť, že kožušnicke cechy ďalších významných miest užívali inak zostavené erby. Poznáme napríklad erby kožušnického cechu v sliezskom hlavnom meste Vratislavi (Wrocław, nem. Breslau). Podľa zachovaných pečatidiel ich tvorili do štítu vložená zostrihaná kožušina (1559) alebo štít, ktorého celé pole je tvorené kožušinou.³⁰ Tento typ heraldických kožušnických znamení sme zaznamenali tiež

Jakub – JÁSEK, Jaroslav – HRUBÝ, Vladimír. *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a řazítek Archívu hlavního města Prahy*. Praha : Heraldická společnost v Praze, 1999, s. 175, 250; ČERMÁK, Miloslav. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. Olomouc : Memoria, 2002, s. 144, 258.

²⁸ Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Banská Štiavnica (ďalej len ŠABB, Archív Banská Štiavnica), f. Magistrát mesta Banská Štiavnica (ďalej len MG-Banská Štiavnica), Missiles, škatuľa (ďalej len šk.) rok 1668/1669.

²⁹ MAJERECH-MRZÚCH, ref. 13, s. 49.

³⁰ WIGGERT, Fritz. *Entstehung und Entwicklung des Altschlesischen Kürschnerhandwerks mit besonderer Berücksichtigung der Kürschnerzünfte zu Breslau und Neumarkt*. Breslau : Breslauer Kürschnerinnung, 1926, s. 176-177.

v Uhorsku, dokonca priamo u jednotlivých majstrov. Konkrétne ich spomenieme nižšie. Ďalší typ cechového erbu užívali kožušníci v biskupskom meste Vesprém v Zадunajsку. Na zachovanom pečatidle z roku 1652 vidíme do tvaru heraldického štítu zostrihanú kožušinu z veverice, ktorú ako štítonosič zhora drží od pása vyrastajúci anjel.³¹ Aj tento postup tvorby heraldického znamenia, do štítu zostrihanú kožušinu, sme objavili pri osobných znakoch kožušnických majstrov.

Ak hľadáme pramene cechovej heraldiky, môžeme sa popri pečatiach a pečatidlách orientovať i na muzeálne predmety, ktoré sú bohato zastúpené v našich múzeách. Bohužiaľ, naopak to platí len výnimočne. Znaký jednotlivých majstrov sa tam nachádzajú podstatne zriedkavejšie a obvykle len z mladšieho obdobia. Mnohokrát sú tiež anonymné a vieme ich zaradiť len do niektorého umeleckého obdobia, prípadne časovo do storočia, podľa formálneho vzhľadu. Hlavným pramenným zdrojom k výskumu tejto časti meštianskej heraldiky tak zostáva sfragistický materiál, teda pečate majstrov a remeselníkov.

Typologická a obsahová klasifikácia kožušnických osobných znakov

Archívnym výskumom k tejto téme sa nám podarilo objaviť pečate 45 majstrov kožušnického remesla, ktorých obsah mal už heraldický alebo aspoň heraldike príbuzný obsah.³² Majitelia pečatí pochádzali z rôznych kráľovských a banských miest, ale aj z niektorých zemepanských miest z územia dnešného Slovenska. Najstaršia z roku 1568 patrila Michalovi Doschovi, najmladšia z roku 1787 Michalovi Halladovi, obom zhodou okolností kožušnikom z Trnavy. Nazdávame sa, že ide už o dostatočne reprezentatívnu vzorku, aby sme mohli vytvoriť základnú obsahovú typológiu heraldických znamení kožušnických. Veľká väčšina z nich je totiž z raného novoveku, teda z obdobia, ktoré sa prekrýva s najväčším rozšírením meštianskej heraldiky v Uhorsku. Pri našom výskume sme zatiaľ neobjavili pečať kožušníka zo staršieho obdobia, ani zo stredoveku. To neznamená, že ich uhorskí kožušníci vtedy ešte nepoužívali. Aspoň pre obdobie 1500 – 1550 je to veľmi pravdepodobné, v staršom období zatiaľ otáznе.³³ Pokiaľ sa aj v budúcnosti takéto staršie kožušnické pečate nájdu, budú to už len jednotliviny.³⁴ Na našu analýzu typológie heraldických kožušnických znamení nebudú mať zásadný vplyv.

³¹ NAGYBÁKAY, Péter. *Céhek, céhemlékek Veszprém megyében*. Veszprém : Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1971, s. 28.

³² Pečate sú súčasťou zbierky pečatí, ktorú sme vytvorili práve so zámerom cieleného tematického skúmania šľachtickej a meštianskej heraldiky. Podrobnejšie o zbierke: FEDERMAYER, Frederik. *Zbierka erbových pečatí. Pečať – prameň rodovej heraldiky a genealógie*. I. diel (menný index k zbierke A – L). Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2019. 304 s. ISBN 978-80-223-4779-2.

³³ Podľa výskumu E. Tomposa v šopronskom archíve, ktorý skúmal výskyt meštianskych znakov v stredoveku, sa znaký s remeselníckymi znameniami výraznejšie objavujú až na prelome 15. a 16. storočia. TOMPOS, Bürgerwappen in Ungarn, ref. 3, s. 238.

³⁴ V rakúskom prostredí sa napríklad meštianske erby (znaký) objavujú už v druhej polovici 14. storočia. Zachované sú predovšetkým na pečatiach. Avšak išlo zväčša o heraldické pečate príslušníkov najvýznamnejšieho patriciátu a obchodníkov. Heraldické pečate so znakmi remeselných majstrov sú doložené až od prelomu 15. a 16. storočia. MAYER, Wolfgang. Die Siegel der Wiener Ratsbürgerfamilien des Spätmittelalters. In *Jahrbuch der Heraldisch-Genealogischen*

Nie všetky pečatné znamenia kožušníkov mali heraldický charakter. Majstri, samozrejme, užívali aj neheraldické pečate s iniciálami, zobrazeným kusom kožušiny, nástrojmi kožušníka, výrobkami kožušníka alebo osobnou značkou v pečatnom poli. Okrem nižšie popísaných dvoch výnimiek sme tieto do nášho prehľadu nezaradili. Nesúvisia priamo s heraldikou.

Kožušnicke heraldické znamenia sa dajú rozdeliť do siedmych základných skupín, podľa obsahu a symboliky znamení, ako aj formálneho vzhľadu znakov. Do našej klasifikácie sme vybrali aj dva prechodné typy, ktoré popisujú heraldike len príbuzné znamenia. Sú zaradené do dvoch samostatných skupín (1, 6). Mali ešte „predheraldický“ charakter, napriek tomu ich sem zaraďujeme. Dotvárajú a kompletizujú naše poznanie a celkový obraz užívania heraldických znamení v komunite kožušníkov. Dokladajú aj istý zvýšený a kontinuálny záujem kožušníkov o heraldizovanie svojich majstrovských znamení, aj cesty ich hľadania, ako to zobrazit'. Ukazuje sa, že jedna cesta viedla cez akúsi „heraldickú úpravu“ samotných pečatných znamení, druhá cez priame vkladanie znamení do štítov a heraldických kartuší. Heraldika bola kožušnic-kým majstrom blízka, veď kožušina sa na heraldických štítoch objavuje už od hlbokého stredoveku, fakticky od počiatkov šľachtickej heraldiky.

1. Kožušina v tvare štítu

Prvým typom znamenia kožušníkov, ktoré tu chceme predstaviť, boli do tvaru štítu vyrezané kožušiny. Nešlo ešte o znaky, dokonca to ešte neboli ani heraldizované znamenia, ale spôsob ich zobrazenia už dokladá, že kožušníci hľadali cestu týmto smerom. Išlo zatiaľ len o akúsi imitáciu heraldického znaku, ktorá bola zobrazovaná uprostred pečatného poľa. Pozoruhodný príklad tohto typu nachádzame na viacerých pečatiach prešporského kožušníka Michala Schönbergera z rokov 1612 – 1632.³⁵ V jeho pečatnom znamení je kožušina v hornom okraji zostrihaná kosmo a na nej stojí doprava obrátená holubica s ratolest'ou v zobáku. Ide teda o imitáciu znamenia z pražského cechového erbu, z jeho renesančného variantu s kosmým delením štítu. Publikujeme zreteľný otláčok z roku 1632 (obr. 3). Obsahovo podobné pečatné znamenie, avšak so zostriháním do tvaru klasického neskorogotického štítu a rozšírené o dve ruže na stonkách vyrastajúce po bokoch kožušiny, užíval trnavský kožušník Štefan Kassay, ako dokladá jeho pečať z roku 1617.³⁶

OBRÁZOK 3 – Pečať prešporského kožušníka Michala Schönbergera z roku 1632.

Foto: Frederik Federmayer ©

Gessellschaft „Adler“, Jahrgang 1974/78, Band 9, Wien, 1978, s. 75-79; RÖHSNER, Zdislava. Siegel von Bürgern und Handwerkern auf Rechnungen des 17. und 18. Jahrhunderts. In *ADLER. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik*, 2020, 30, Heft 6-7, s. 375.

³⁵ Archív mesta Bratislavy (ďalej len AMB), f. Mesto Bratislava (ďalej MB), Súdne písomnosti, Testamenty, šk. 1550, inv. č. 2530; šk. 1551, inv. č. 2703.

³⁶ ŠATT, f. MG-Trnava, Testimoniales, šk. 1.

2. Heraldický štít, ktorého pole tvorí kožušina

Typ kožušnickeho majstrovského znaku, ktorý už mal jednoznačne heraldickú podobu, boli „celokožušinové“ znaky kožušníkov. Od predchádzajúceho typu sa odlišovali tým, že rytec už zobrazil štít, formou rámu alebo kartuše. Celé pole štítu bolo vyplnené, resp. potiahnuté kožušinou, spravidla viacerými riadkami zošitých kožušín. Vyskytoval sa hermelín, veverica, zriedkavo aj iné druhy kožušín. Predbežne najstarší doklad tohto typu znaku nachádzame na presnejšie nedatovanej pečati košického kožušníka Matúša Bosa Kirschnera zo 16. storočia.³⁷ Pre ilustráciu publikujeme dobre čitateľnú pečať prešporského kožušníka Martina Prinzlera z roku 1603 (obr. 4). Najmladší výskyt tohto typu je predbežne doložený na pečati svätajurského kožušníka Štefana Mártona z roku 1666 (obr. 5).³⁸ Išlo o jednoduchý typ znaku, ktorý umožňoval odlíšiť znaky jednotlivých majstrov len rozdielnym tvarom štítu alebo zdobením kartuše. Pekný príklad heraldickej nápaditosti dokladá pečať pezinského kožušníka Juraja Puechekera z roku 1656, ktorý užil štít s neobvyklou ľaliovou ozdobou na vrchnej časti.³⁹ Pre obmedzenú možnosť vytvárania osobitých variantov tento typ postupne stratil na popularite. S nástupom baroka sa s ním už v tomto jednoduchom prevedení nestretávame, vždy len v kombinácii so štítonosičmi.

OBRÁZOK 4 – Pečať prešporského kožušníka Martina Prinzlera z roku 1603.
Foto: Frederik Federmayer ©

OBRÁZOK 5 – Pečať svätajurského kožušníka Štefana Mártona z roku 1666.
Foto: Frederik Federmayer

3. Kožušina v poli štítu

Azda heraldicky najčistejší, a teda aj najkrajší znak kožušníkov tvoril typ, v ktorom bola kožušina (ako výrobok kožušníka) heraldickou figúrou. Zobrazovala sa v rôznych podobách zostrihania, prípadne zošitia a vložena do pol'a štítu. Išlo tiež o veľmi jednoduché riešenie, ktoré však spôsobmi zobrazenia kožušiny a tvarom štítu umožňovali rôzne jedinečné kombinácie znakov. Dokladáme to na nižšie popísaných a publikovaných pečatiach. Aj tento typ bol spojený predovšetkým s obdobím renesancie. Podľa tvaru kožušiny v poli štítu ho môžeme rozdeliť na tri podskupiny:

³⁷ FABOVÁ, ref. 4, s. 20-21.

³⁸ Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra (ďalej len ŠABA, Archív Modra), f. Magistrát mesta Pezinok (ďalej len MG-Pezinok), Svedectvá, šk. 126, inv. č. 1531.

³⁹ ŠABA, Archív Modra, f. MG-Pezinok, Testamenta, šk. 127, inv. č. 1538.

3a. Kožušina zošitá do geometrických tvarov

Kožušina, najčastejšie veverica (tzv. kürsch), bola zošitá vo viacerých, spravidla troch riadkoch do rovnoramenného štvorca, prípadne aj do obdĺžnika. Ako samostatná figúra bola následne vložená do poľa štítu. Takýto znak užívali napríklad kožušnícki majstri Martin Kožešník-Horčíčka z Trnavy v roku 1578 (obr. 6) a Pavol Platzküttel z Banskej Štiavnice v roku 1614 (obr. 7).⁴⁰ Ich znaky sú obsahovo rovnaké, napriek tomu jedinečné.

OBRÁZOK 6 – Pečať trnavského kožušníka Martina Kožešníka-Horčíčku z roku 1578.

Foto: Frederik Federmayer ©

OBRÁZOK 7 – Pečať banskoštiavnického kožušníka Pavla Platzküttla z roku 1614.

Foto: Frederik Federmayer ©

3b. Zošitá kožušina v tvare plášt'a

Obsahovo veľmi podobný typ ako predchádzajúci tvorila kožušina zošitá do formy kožušinového plášt'a. Často sa kožušina zobrazovala len schematicky v tvare kosoštvorca. Výnimočnejšie sú doložené naturalistické formy, kde mala figúra vložená do poľa štítu podobu heraldického plášt'a. Predbežne najstarší doklad tohto typu nachádzame na pečati kožušnického majstra Juraja Ulricha z Banskej Štiavnice z roku 1577. Ilustrujeme ju pečaťou prešporského kožušníka Wolfganga Schönbergera z roku 1590 (obr. 8).⁴¹

OBRÁZOK 8 – Pečať prešporského kožušníka Wolfganga Schönbergera z roku 1590.

Foto: Frederik Federmayer ©

⁴⁰ ŠATT, f. MG-Trnava, Testamenty, šk. 2; ŠABB, Archív Banská Štiavnica, f. MG-Banská Štiavnica, Missiles, šk. rok 1614.

⁴¹ ŠABB, Archív Banská Štiavnica, f. MG-Banská Štiavnica, Missiles, šk. rok 1577/1; Slovenský národný archív (ďalej len SNA), f. Rakovský z Rakova a Liptovskej Štiavnice, fasc. 78, no. 2025.

3c. Kožušina zostrihaná do tvaru štítu

Pozoruhodným a výtvarne asi najviac zaujímavým bol variant, keď bola zošitá kožušina zostrihaná do tvaru štítu. Osobné heraldické znamenie týchto kožušníkovo tak vizuálne tvoril akýsi znak v znaku. Zaujímavosťou je, že ide predbežne o najstarší doložený typ kožušnickeho znaku. Našli sme ho na spomínanej pečati trnavského majstra Michala Doscha z roku 1568, ako aj pečati kremnického kožušníka Valentína Mattuscha z roku 1577.⁴² Niekedy boli do pol'a štítu pridané ďalšie figúry, ako napríklad u prešporského kožušníka Jána Leitnera z roku 1598, kde nachádzame nad kožušinou ešte tri guľičky (?) alebo ruže (obr. 9).⁴³

OBRÁZOK 9 – Pečať prešporského kožušníka Jána Leitnera z roku 1598.

Foto: Frederik Federmayer ©

4. Kožušina a holubica v poli štítu

Už vyššie sme spomínali, že cechový erb udelený erbovou listinou pre cech pražských kožušníkovo z roku 1473 bol dôležitý pre celý stredoeurópsky región. Udelená podoba jeho znamenia, resp. jej neskorší renesančný variant s deleným štítom, bol inšpiratívny pre mnohé iné kožušnicke cechy pri výbere ich erbov aj mimo českých krajín. Samozrejme, tieto cechové erby následne ovplyvnili podobu znakov veľkého počtu kožušnickeho majstrov. Charakteristické sú najmä tým, že v ich znamení okrem kožušiny nachádzame aj holubicu s ratoľst'ou v zobáku. Tento typ sme rozdelili na dve podskupiny:

4a. Varianty s deleným štítom

Čo do početnosti výskytu, bol tento typ v období renesancie (do roku 1650) najčastejším. Typický bol tým, že štít bol delený kožušinou, v hornom poli s holubicou. Samozrejme, delenie štítu nemuselo byť len kosmé. Aby si majstri svoje znaky od seba odlišili, zámerné si obsahovú podobu znaku upravovali. Delenie štítu tak bolo neraz šikmé alebo horné pole s holubicou bolo zúžené len na hlavu pol'a štítu. Menila sa aj pozícia holubice. Spomenieme len niektoré príklady: Štít, ktorý obsahovo vychádzal ešte z pôvodného gotického erbu pražských kožušníkovo – teda, kde cez štít išlo kosmé kožušinové brvno – sme medzi uhorskými kožušníkmi našli zatiaľ len jeden – u prešporského majstra Vavrince Vogha z roku 1601.⁴⁴ V jeho znaku však holubica nie je na brvne, ale stojí nad brvnom.

Štít s kosmým delením, kde bola holubica v hornom poli a kožušina v dolnom poli, užívali napríklad banskoštiavnickí kožušníci Ján Beer v roku 1572, Melchior Heiling v roku 1626, Ján Prustichen v roku 1638 (obr. 10) či trnavskí kožušníci Daniel Szócs

⁴² ŠATT, f. MG-Trnava, Testamenty, šk. 1; ŠABB, Archív Banská Štiavnica, f. MG-Banská Štiavnica, Missiles, šk. rok 1577/1.

⁴³ AMB, f. MB, Spisy, šk. 38, ladula 26/VII.

⁴⁴ AMB, f. MB, Spisy, šk. 51, fasc. 11.

v roku 1617 a Ján Czabaffy v rokoch 1698 a 1702.⁴⁵ Štít s opačným šikmým delením poznáme napríklad z pečate trnavského kožušníka a richtára Mateja Schlegela z roku 1598 (obr. 11).⁴⁶ Osobitý je znak banskobystričského kožušníka Pavla Huetmana z roku 1616, v ktorom je štít delený, pričom horné pole s opačne otočenou holubicou je zúžené (obr. 12).⁴⁷

OBRÁZOK 10 – Pečať banskoštiavnického kožušníka Jána Prustichena z roku 1638. Foto: Frederik Federmayer ©

OBRÁZOK 11 – Pečať trnavského kožušníka Mateja Schlegela z roku 1598. Foto: Frederik Federmayer ©

OBRÁZOK 12 – Pečať banskobystričského kožušníka Pavla Huetmana z roku 1616. Foto: Frederik Federmayer ©

4b. Varianty so zostrihanou kožušinou v tvare štítu

Osobitnou podskupinou tohto typu boli znaky s holubicou, kde štít nebol delený, ale kožušina bola do neho vložená ako samostatná figúra. Najčastejšie bola zostrihaná opäť do tvaru štítu. Holubica bola zvyčajne postavená nad takto upravenú kožušinu. Tento variant sme našli napríklad na pečati trenčianskeho kožušníka Mikuláša Zlatovského z roku 1604. Vizuálne zaujímavý bol vloženie do veľkej ozdobnej kartuše o čosi starší znak

OBRÁZOK 13 – Znak novobanského kožušníka Vavrinca Luboriczyho z roku 1597. Autor: Michal Cyrany ©

⁴⁵ Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica (ďalej len ŠABB, Archív Kremnica), f. Magistrát mesta Kremnice (ďalej len MG-Kremnica), Annus, fasc. 1572; ŠABB, Archív Banská Štiavnica, f. MG-Banská Štiavnica, Missiles, šk. rok 1626/1; ŠABB, Archív Banská Štiavnica, f. MG-Banská Štiavnica, Obligationes, šk. I.; ŠATT, f. MG-Trnava, Testamenty, šk. 2; Štátny archív v Bratislave, f. Archív mariánskej provincie františkánov v Bratislave, šk. 48, fasc. 1.

⁴⁶ Štátny archív v Banskej Bystrici (ďalej len ŠABB), f. Banská Bystrica, mesto so zriadeným magistrátom (ďalej len MG-Banská Bystrica), Spisy, šk. 104, inv. č. 333.

⁴⁷ ŠABB, f. MG-Banská Bystrica, Spisy, šk. 118, inv. č. 361.

kožušníka Vavrince Luboriczyho z Novej Bane, zobrazený na pečati z roku 1597. Holubica je v ňom navyše otočená opačným smerom (obr. 13).⁴⁸

5. Kožušina a heraldské figúry v štíte

Prekvapivo varianty, kde je kožušina v poli štítu kombinovaná s heraldskými figúrami, teda s delenými farbami či kovmi, boli medzi znakmi uhorských kožušnických majstrov zriedkavé. Predbežne sem vieme z nami nájdených pečatí zaradiť len jeden znak. Našli sme ho na pečati Baltazára Lielgeho, kožušníka v banskom meste Kremnica, ktorú odtlačil v roku 1638.⁴⁹ Jeho znak tvorí renesančný štít, ktorého pole je delené zúženým kosmým brvnom. Horné pole je prázdne, neznámej farby. Dolné pole tvorí kožušina z veverice (obr. 14).

6. Znak so štítonosičmi

Počas 17. storočia s nastupujúcim barokom začína byť medzi kožušníkmi čoraz populárnejší znak, ktorého súčasťou boli štítonosiči – dva levy. Išlo o módnú vlnu, ktorá sa objavuje aj na znakoch majstrov iných remesiel a osobitne v cechovej heraldike ako takej.⁵⁰

Je zrejmé, že tento typ kožušnických osobných znakov musel byť ovplyvnený erbmi niektorých významných európskych kožušnických cechov. Už vyššie spomíname, že napríklad olomoucký cech pečatil so štítonosičmi už od roku 1651, ale objavenie sa tohto typu cechového erbu predpokladáme v niektorých ríšskych mestách ešte skôr, v prvej polovici 17. storočia. Predbežne najstarší doklad na osobný znak s levmi sme našli na pečati viedenského kožušníka Juraja Pollacka, ktorý v roku 1635 korešpondoval s Trnavou.⁵¹ Azda mal tento majster tiež uhorský pôvod, čo naznačuje aj jeho slovanské priezvisko. V jeho znaku levy ešte nemajú postavenie štítonosičov, ale sú zobrazené v pečatnom poli pod štítom. Akoby rytec ešte nemal celkom ujasnené, kam ich umiestniť. Na mladších kožušnických znakoch, od druhej polovice 17. storočia, sa už ich umiestnenie ustálilo do typického heraldického postavenia po oboch bokoch štítu. Kožušnicke znaky s levmi ako štítonosičmi mali aj dve podskupiny, kde štít nahradil kožušinový plášť, resp. do tvaru štítu zostrihaná kožušina:

OBRÁZOK 14 – Pečať
kremnického kožušníka
Baltazára Lielgeho z roku
1638.

Foto: Frederik Federmayer ©

6a. Plášť so štítonosičmi

Pomerne často sa na pečatiach kožušníkov objavuje kožušinový plášť. Je to jeden z najtypickejších pečatných obrazov u týchto remeselníkov. Treba si všimnúť, že

⁴⁸ Štátny archív v Trenčíne, Magistrát mesta Trenčín, Testamenty, šk. 1540 – 1610; ŠABB, Archív Kremnica, f. MG-Kremnica, Annus, fasc. rok 1597.

⁴⁹ ŠABB, Archív Banská Štiavnica, f. MG-Banská Štiavnica, Missiles, šk. rok 1638.

⁵⁰ VRTEL, ref. 12, s. 194.

⁵¹ ŠATT, f. MG-Trnava, Missiles, šk. rok 1635.

minimálne aspoň od obdobia renesancie boli tieto plášte zobrazované v štýle príbuznom heraldike. Teda tak, ako ich poznáme z heraldických kožušinových plášťov, ktoré zdobili aristokratické a panovnícke erby. Asi to nebola náhoda, ale zámer. Typickým príkladom tohto typu je pečať prešporského kožušnickeho majstra Jána Szócs Gondola z roku 1652. V oktogonálnom pečatnom poli je zobrazený kožušinový plášť v heraldickom prevedení, po stranách sprevádzaný trojlístkami na stonkách. V záhlaví pečatného poľa sú nemecké iniciály H. G.⁵²

Tieto pečatné znamenia neboli heraldizované, teda neboli ani znakmi. Zaradili sme ich ale tiež do nášho prehľadu, pretože od polovice 17. storočia sa začínajú zobrazovať v heraldickejšom prevedení. Práve k plášťom sa totiž najčastejšie začínajú pripájať dva levy ako štítonosiči. Na prelome 17. a 18. storočia bol tento typ medzi uhorskými kožušníkmi najpopulárnejší, pretože na nájdených pečatiach dominuje. Zobrazovali sa dva, spravidla jednochvosté levy, držiace medzi sebou kožušinový plášť. Na ňom veľmi často stála holubica s ratolesťou, tak ako to vidíme na pečati pezinského kožušníka Šimona Gayssbergera z roku 1652 či prešporského kožušníka Jána Wagnera z roku 1674 (obr. 15). S podobným znamením pečatil aj modranský kožušník Juraj Miklossek v roku 1695.⁵³ Výnimočným bolo znamenie kožušníka Juraja Polóniho zo Skalice, doložené na jeho pečati z roku 1692.⁵⁴ Aj v jeho znamení dva levy medzi sebou držia kožušinový plášť, avšak nad ním je ešte položená šľachtická korunka, v ktorej stojí holubica s ratolesťou (obr. 16). Nie je vylúčené, že tento kožušník chcel upozorniť na svoj šľachtický pôvod. Rod Polóniovcov (Polónyi) získal totiž nobilitu už v roku 1649.⁵⁵

OBRÁZOK 15 – Pečať prešporského kožušníka Jána Wagnera z roku 1674.
Foto: Frederik Federmayer ©

OBRÁZOK 16 – Pečať skalického kožušníka Juraja Polóniho z roku 1692.
Autor: Michal Cyrany ©

⁵² ŠABA, Archív Modra, f. Magistrát mesta Modra (ďalej len MG-Modra), Missiles, šk. 110, inv. č. 1396.

⁵³ SNA, f. Pálfi – ústredná správa majetkov Mikuláša Pálfiho, šk. 85; ŠABA, Archív Modra, f. MG-Pezinok, Testamenta, šk. 127, inv. č. 1538; POSPECHOVÁ – SPIRITZA, ref. 4, s. 105, 115.

⁵⁴ Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Skalica, f. Magistrát mesta Skalica, Testamenty, num. 95.

⁵⁵ KEMPELEN, Béla. *Magyar nemes családok*. VIII. Budapest : Grill Károly, 1914, s. 374.

6b. Kožušinový štít so štítonosičmi

Heraldickejším variantom tohto typu bolo, ak kožušník zobrazil do svojho znamenia medzi levy nie kožušinový plášť, ale do tvaru štítu zostrihanú kožušinu. Azda to už môžeme považovať za osobný znak. Tento typ máme doložený predovšetkým počas 18. storočia. Pribudol aj nový prvok, keď levy v predných labách držia meče skrížené nad kožušinovým štítom. Holubica môže sedieť na štíte, prípadne na skrížených mečoch. Tento typ poznáme napríklad z pečate Františka Bonu, kožušníka z prešporského Podhradja z roku 1746.⁵⁶ Z toho istého roku je pečať modranského kožušníka Pavla Winterlicha.⁵⁷ Zobrazený znak je síce typovo podobný, avšak nie totožný so znakom Bonu. U Winterlicha holubica sedí na kožušinovom štíte a nad skríženými mečmi je ešte malá hviezdička (obr. 17). Podobný typ užil o čosi neskôr prešporský kožušník Ján Michal Verderber v roku 1784. Aj v jeho znaku však nachádzame drobné rozdiely. Holubica chýba a levy s kožušinovým štítom stoja na pažiti.⁵⁸ Je zrejmé, že každý majster hľadal pre seba osobitý variant svojho znaku.

OBRÁZOK 17 – Pečať modranského kožušníka Pavla Winterlicha z roku 1746.

Foto: Frederik Federmayer ©

7. Kožušnícke znaky v podobe rodových erbov

Heraldicke znamenia kožušnických majstrov boli vždy osobnými znakmi týchto mešťanov. Nemali mať formálnu podobu dedičných erbov, pretože rodovými erbmi nikdy neboli. Ako sme uviedli na mnohých vyššie spomínaných príkladoch, v zásade sa to aj dodržiavalo, aspoň v staršom období. Avšak celkový úpadok heraldiky v 18. storočí mal za následok, že meštianska heraldika postupne stratila svoju autenticnosť. Pravidlá sa akosi prestali dodržiavať a jedným zo sprievodných javov tohto úpadku bolo napodobňovanie rodovej, nezriedka dokonca šľachtickej heraldiky. Stretli sme sa s tým napríklad u mäsiarskych majstrov, ktorí vždy patrili k bohatej časti meštianstva. V 18. a 19. storočí už mnohí z nich užívali osobné majstrovské znaky nielen s prilbou a prikrývadlami, ale dokonca aj s korunkou na prilbe.⁵⁹ Niektorí síce pochádzali z nobilitovaných meštianskych rodov, iní však nie a tí sa chceli svojimi znakmi svojim privilegovaným kolegom len pripodobniť. Zaujímavé tiež je, že niektorí remeselní majstri, hoci mali aj rodový šľachtický erb, radšej na pečatiach užívali takto do podoby rodového erbu upravený svoj majstrovský znak. Je to fenomén, ktorý určite ešte treba podrobiť cielenému výskumu. Podobne nám chýbajú vedecké heraldické práce, ktoré by komplexnejšie skúmali obdobie úpadku uhorskej meštianskej heraldiky v 18. a 19. storočí a jej vzťah k vtedajšiemu vývoju šľachtickej heraldiky.

⁵⁶ FEDERMAYER, ref. 5, s. 146.

⁵⁷ ŠABA, Archív Modra, f. MG-Modra, Processualia, šk. 104, inv. č. 1203.

⁵⁸ AMB, f. MB, Súdne písomnosti, Testamenty, šk. 1558, num. 601-610.

⁵⁹ VRTEL, ref. 13, s. 233-234, 249.

Náš výskum potvrdil, že aj niektorí kožušnícki majstri tomuto trendu podľahli a nechali si do svojich pečatí zobrazit' osobné znaky v podobe erbov, s prilbami, klenotmi a prikrývadlami. Predbežne s najstarším takto formálne upraveným znakom sme sa stretli v prvej tretine 18. storočia u prešporského kožušníka Jána Jakuba Kolbecka. Našli sme ho na jeho pečati, ktorou v roku 1738 pečatila už jeho vdova.⁶⁰ Kolbeckov

OBRÁZOK 18 – Pečať trnavského kožušníka Michala Hallada z roku 1787.

Foto: Frederik Federmayer ©

znak je zaujímavý tým, že obsahovo vychádza z kožušnických znakov tohto obdobia (so štítonosičmi), formálne však napodobňuje rodové erby. Tvoril ho štít, v ktorého poli stoja dva k sebe privrátené jednochvosté levy. V predných labách medzi sebou držia kožušinový plášť a nad ním dva skrížené meče. Nad štítom je kolčia prilba s prikrývadlami, ale bez korunky. Klenot tvorí doprava obrátená holubica držiaca v zobáku ratolesť. Podobne si svoj znak vytvoril aj trnavský kožušník Michal Hallada, ako dokladá jeho pečať z roku 1787.⁶¹ On sa však inšpiroval tradičným cechovým znakom s deleným štítom. Halladov znak tvoril kosmo delený štít. V hornom poli bola doprava obrátená holubica s ratolesťou, v dolnom poli kožušina z hranostaja – hermelín. Nad štítom bola turnajová mriežková prilba s prikrývadlami, ale bez korunky. Klenot tvorila holubica zo štítu (obr. 18).

Niekoľko poznámok k užívaniu osobných znakov – otázka dedičnosti

Nájdene pečate dokladajú a približujú aj niektoré aspekty samotného používania osobných znakov kožušníkov. Napríklad k ich užívaniu v rámci najbližšej rodiny a k otázke dedičnosti. Vo všetkých vyššie spomínaných prípadoch heraldických pečatí kožušníkov, tieto zobrazovali osobné meštianske znaky. Nešlo teda o dedičné erby. Hoci nevylučujeme, že v meštianskych kožušnických rodoch, kde sa remeslo dedilo z otca na syna a ďalej na vnuka, sa mohli vyskytovať aj veľmi obsahovo príbuzné znaky. Znamená to, že znaky tak mohli nadobudnúť isté prvky dedičnosti. Nebolo to však automatické, dokonca máme opačné príklady, keď sa v najbližšej rodine znaky obsahovo rozlišovali. Vidíme to napríklad u prešporského kožušnického rodu Schönbergerovcov. Pokiaľ ich najstarší člen Wolfgang Schönberger pečatil v roku 1590 so znakom, v ktorého poli bol vložený kožušinový plášť, jeho syn Michal si zvolil iný typ znaku. Vyššie popisujeme, že užíval do štítu zostrihanú kožušinu s holubicou. Okrem toho si Michal Schönberger nechal vyhotoviť aj reprezentatívnejšie nové pečatidlo. Je doložené pečaťou z roku 1627.⁶² Zobrazený je tu znak vložený do bohato

⁶⁰ AMB, f. MB, Spisy, šk. 21, ladula 16, fasc. 2.

⁶¹ ŠATT, f. MG-Trnava, Metales, šk. 1.

⁶² AMB, f. MB, Súdne písomnosti, Testamenty, šk. 1551, inv. č. 2703; AMB, f. MB, Protokol testamentov, 4n. 5, s. 93.

zdobenej renesančnej kartuše. Pole štítu je šikmo delené. Hore je holubica s ratoľst'ou, dole kožušina. Teda v priebehu 40 rokov a u dvoch generácií máme v jednom kožušníckom rode doložené až tri typy znakov s odlišným obsahom znamenia.

Záujem mešťanov o dedičné erby bol v Uhorsku riešený aj legálne, umožnením postupu na spoločenskom rebríčku. Popredné meštianske rody, ktoré patrili k elitám mesta a zúčastňovali sa aj na ich správe v najvyšších postoch, mali otvorený prístup k nobilitácii. Predovšetkým od poslednej štvrtiny 16. storočia a potom počas celého 17. storočia a dokonca čiastočne aj v 18. storočí mohli príslušníci mestských elit žiadať panovníka o šľachtický stav. Udelenou armálnou listinou získali dedičný rodový šľachtický erb. Paradoxne mnohokrát ani vtedy úplne nezanechali svoje meštianske osobné znaky, pretože tie mali inú funkciu a odkazovali predovšetkým na remeslo a teda ich živobytie v meste. Dokladá to napríklad pečať Trnavčana Gregora Szócsa Cserödého z roku 1612 so zobrazeným znakom kožušníka (kožušina zostrihaná do tvaru štítu), hoci tento trnavský senátor a richtár, samozrejme, mal aj svoj rodový šľachtický erb (s levom v štíte a jednorožcom v klenote).⁶³

V súvislosti s dedičnosťou, resp. nededením osobných meštianskych znakov vznikali viaceré heraldické kuriozity. Našli sme aj niektoré, ktoré súviseli s kožušníckymi znakmi, resp. ich symbolikou. Ako príklad spomenieme pečať Tobiáša Kromholtza, evanjelického kazateľa v Nitrianskej Strede z roku 1636.⁶⁴ Hoci tento duchovný naisto nebol kožušníkom, na svojej pečati, opatrenej iniciálami T. K., užíval kožušnícky osobný znak. Tvorila ho do štítu zostrihaná kožušina, na ktorej stála doprava obrátená holubica držiaca v zobáku ratoľst'. Dôvod tohto výberu nepoznáme. Odkazoval tento jeho osobný znak na povolanie predkov? Vypožičal si pečatidlo od kožušníka s podobným menom, resp. iniciálami? Alebo sa tomuto kazateľovi páčila duchovná symbolika znamenia s holubicou a jednoducho si toto znamenie od kožušníkov len privlastnil? Odpoveď môže priniesť až biografický výskum tejto osoby.

Záverom by sme chceli zhrnúť niekoľko najdôležitejších poznatkov. Ukazuje sa, že uhorská meštianska heraldika našla široké uplatnenie aj v remeselníckych vrstvách. Od obdobia raného novoveku už bolo pomerne rozšírené, že remeselní majstri si na svojich pečatiach volili osobné znamenia, ktoré mali veľmi často heraldickú formu – išlo teda o osobné znaky. Ich symbolika vychádzala zo všeobecne rozšírených zamestnaneckých symbolov jednotlivých remesiel, ktoré mali univerzálne a nadregionálne rozšírenie. Doložený je silný vplyv cechovej heraldiky a šľachtickej heraldiky, ktoré ovplyvňovali tak obsah, ako aj formu týchto meštianskych znakov. Táto štúdia približuje ako príklad znaky kožušníkov. Bude zaujímavé sledovať, aké výsledky prinesú ďalšie štúdie, ktoré sa budú venovať heraldickým znameniam mešťanov iných remesiel.

⁶³ ŠATT, f. MG-Trnava, Kvitancie, šk. 1; BEKE, Margit. *A Primási Levéltár nemesi és címeres emlékei*. Budapest : Magtár Művészeti Alapítvány, 2011, s. 118, 406.

⁶⁴ SNA, f. Zerdahely z Nitrianskej Strede, šk. 2. (Fond bol v roku 2018 delimitovaný zo SNA do Štátneho archívu v Nitre.)

HERALDISCHE ZEICHEN AUF SIEGELN DER KÜRSCHNER (BEITRAG ZUR FORSCHUNG DER BÜRGERLICHEN HERALDIK IN UNGARN)

FEDERMAYER, Frederik

Bürgerliche Heraldik war in der Vergangenheit in slowakischer Historiografie kein gefragtes Thema. Slowakische Heraldiker schenken ihr erst in den letzten drei Jahrzehnten Aufmerksamkeit. Mehrere neulich publizierte Studien, die sich vor allem auf die archivalische heraldische und sphragistische Untersuchung stützen, haben eindeutig bewiesen, dass sich Heraldik vollkommen auch in bürgerlicher Umgebung unserer slowakischen (ungarischen) Städten eingebürgert hat. Die Untersuchung dieser Problematik kann also in der Zukunft ein wichtiger Bestandteil der modernen heraldischen Forschung in der Slowakei werden. In diesem Zusammenhang zeigen sich mehrere offenen Fragen die mit der bürgerlichen Heraldik in Ungarn zusammenhängen, wie zum Beispiel die Problematik der Präzisierung heraldischer Terminologie, die Vererbung der bürgerlichen heraldischen Zeichen, Nobilitierung der Bürger, die Aufklärung der handwerklichen Symbolik oder die Beziehung der bürgerlichen und Zunft heraldik.

Die publizierte Studie bietet einen Beitrag zur Forschung der Anwendung der Heraldik in handwerklicher Umgebung und zur Problematik des Benutzens persönlicher Zeichen von Handwerkern an. Sie zielt auf das Kürschnerhandwerk und heraldische Zeichen der Kürschner. Aufgrund der authentischen archivalischen Forschung des Autors ist es gelungen ein komplexeres Verzeichnis der Siegel der Kürschnermeister ab dem 16. bis 18. Jahrhundert anzusammeln, das die Benutzung heraldischer bzw. heraldisierter persönlicher Zeichen in dieser Kommunität belegt. Durch die Analyse dieser Siegel konnte man sieben Typen von persönlichen Zeichen der Kürschner identifizieren, vor allem aufgrund deren formellen Gestaltung, der Zeichensubstanz und der benutzten Symbolik. Der Autor präsentiert die Entwicklung der handwerklichen Symbolik der Kürschner in zentral-europäischer Region und weist auf die Verbindung und gegenseitige Bereicherung der Zunft- und bürgerlichen Heraldik hin. Er weist auch darauf hin, dass in der Zukunft auch weitere Handwerke und Berufe der Bürgerwelt aus der Sicht der Heraldik untersucht werden müssen.

Übersetzt von Jana Švabčíková

VÝCHODOSLOVENSKÁ POBOČKA
SLOVENSKEJ HISTORICKEJ SPOLOČNOSTI
PRI SLOVENSKEJ AKADÉMII VIED V KOŠICIACH (1915)
1958 – 1990 (1991) – ROZBOR ARCHÍVNEHO FONDU

MIRIAMA FIALKOVIČOVÁ

Fialkovičová, M.: East Slovak Branch of the Slovak Historical Society at the Slovak Academy of Sciences in Košice (1915) 1958 – 1990 (1991) – Analysis of the Archival Fond. *Slovenská arxivistika*, Vol. 51, 2021, No 1, p. 47-63.

The aim of this paper is to describe the process of accessing the archival fond East Slovak Branch of the Slovak Historical Society at the Slovak Academy of Sciences in Košice that is preserved in the State Archives in Košice. In the introduction, the author acquaints readers with the historical development of the restored Slovak Historical Society at the Slovak Academy of Sciences in Košice in the second half of the 20th century, which is followed by the establishment and development of the East Slovak Branch of the SHS at the SAS in Košice. The second part of the paper consists of the archival characteristics of the fond, where the author analyses the history and structure of the archival documents within the fond. The last part focuses on considering the importance and possibilities of using the fond for researching.

Key words: East Slovak Branch of the Slovak Historical Society, Slovak Historical Society, regional historiography, State Archives in Košice

Slovenská historiografia ako mladá, rozvíjajúca sa vedná disciplína bola v 20. storočí výrazne ovplyvnená rôznymi ideológiami politických režimov, výsledkom čoho bola dlhodobá deformácia interpretácií slovenských dejín. Vplyv politiky na historiografiu mal zároveň dopad aj na slovenských historikov, ktorí sa snažili profesionálne venovať histórii a obohacovať spoločnosť o nové vedecké poznatky.¹ Napriek rôznym problémom, ktoré 20. storočie so sebou prinieslo, vývoj historickej vedy napredoval, čo dokazuje vznik či obnovenie inštitúcií a spoločností, ktoré sa výlučne venovali vedeckej činnosti v oblasti histórie. Pre územie východného Slovenska zohrala významnú úlohu práve Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Košiciach (ďalej Vsl. pobočka SHS pri SAV, vsl. pobočka).² Vsl. pobočka SHS pri SAV združovala popredných historikov pôsobiacich

¹ K problematike vplyvu politiky na formovanie slovenskej profesionálnej historiografie v po-februárovom období komunistickej diktatúry pozri: HUDEK, Adam. *Najpolitickjšia veda. Slovenská historiografia v rokoch 1948 – 1968*. Bratislava : Historický ústav SAV vo vydavateľstve Typoset print, 2010, 252 s. ISBN 978-80-970302-3-0.

² Vsl. pobočka SHS nebola prvou povojnovou organizáciou združujúcou historikov pôsobiacich v tomto regióne. Východoslovenský kultúrny spolok Svojina 1945 – 1950 vznikol s cieľom podporovať kultúrny a hospodársky rozvoj východného Slovenska a vykonávať s tým spojený syste-

na východnom Slovensku, ktorí si kládli za cieľ výraznejšie rozvinúť regionálne dejiny súvisiace s dovtedy málo preskúmaným územím východného Slovenska. Išlo o ambiciózne cieľ, keďže slovenská historiografia sa zameriavala predovšetkým na celoslovenské témy a zároveň samotné územie Slovenska bolo dlhodobo vnímané ako región, resp. malo regionálne postavenie,³ či už v rámci Uhorska, alebo v rámci štátnych zriadení Československa v 20. storočí, čo dlhodobo deformovalo celkové vnímanie slovenského územia v spoločnosti.

Štátny archív v Košiciach disponuje sceleným a reinventarizovaným fondom Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach, ktorý sprístupňuje interné informácie o činnosti pobočky, jej členov a ich vedeckých aktivitách, čo určite ocenia nielen bádatelia regionálnych dejín.

V roku 1957 bola obnovená činnosť Československej historickej spoločnosti (ďalej ČSHS), a to pri Československej akadémii vied (ďalej ČSAV).⁴ Predstavovala dobrovoľné združenie vedeckých a odborných pracovníkov v odbore histórii. Hlavnými úlohami ČSHS boli najmä organizácia tvorby vedeckých prác z oblasti histórie, propagácia výsledkov vlastnej vedeckej činnosti i medzinárodná reprezentácia československej historickej vedy.⁵ Jej súčasťou bola obnovená Slovenská historická spoločnosť (ďalej SHS) pri Slovenskej akadémii vied (ďalej SAV) so sídlom v Bratislave.⁶

matický výskum a propagáciu histórie tohto regiónu. Jeho historický odbor viedol spišský historik prof. Jozef Špirko. Viacero členov spolku neskôr zakotvilo v pobočke SHS (Ondrej Halaga, Michal Potemra, Ladislav Andráši, Emil Petách, Jaroslav Vizdal).

³ ŠVORC, Peter. Regionálne dejiny 19. a 20. storočia na Slovensku a slovenská historická spisba. In PEKÁR, Martin – DERFIŇÁK, Patrik a spol. *Regionálne dejiny a dejiny regiónov. Ročenka Katedry dejín FHPV PU*. Prešov : Universum, 2004, s. 18-21.

⁴ Československá historická spoločnosť vznikla v roku 1935 s cieľom združiť všetkých aktívne činných českých aj slovenských historikov. Jej pôsobenie však narušili medzinárodné udalosti spojené s rokom 1938 (Mníchovská dohoda) a následne vznik Protektorátu Čechy a Morava 15. marca 1939. Znovu obnovená činnosť ČSHS v roku 1945 nemala dlhé trvanie, čo súviselo s politickými udalosťami po druhej svetovej vojne a aj s nevyjasnenými názormi historikov na dôležité témy, ktoré ovplyvňovali fungovanie spoločnosti (názory na historické vzťahy Čechov a Slovákov, samobytnosť slovenského národa atď.) Pozri: Štátny archív v Košiciach (ďalej len ŠAKE), fond (ďalej len f.) Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Košiciach (ďalej len Vsl. pobočka...) (1915) 1958 – 1990 (1991), inventárne číslo (ďalej len inv. č.) 10, číslo spisu (ďalej len č. sp.) 1, škatuľa (ďalej len šk.) 1. (*Zprávy ČSHS*, 1958, roč. I, č. 1, s. 1-6).

⁵ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 9, č. sp. 6, šk. 1, organizačný poriadok ČSHS pri ČSAV.

⁶ Slovenská historická spoločnosť bola založená v roku 1946 na zakladajúcom valnom zhromaždení v Piešťanoch, pričom vzťah k ČSHS v tom čase ešte nebol vyriešený, resp. stanovený. Prvým predsedom sa stal prof. Daniel Rapant. Činnosť spoločnosti však netrvala dlho. V roku 1949 SHS zaznamenala útlm svojej činnosti a po IX. zjazde Komunistickej strany Slovenska boli všetkým vedeckým ústavom, spoločnostiam a múzeám adresované Smernice o organizovaní, metódach a obsahu vedeckej práce, znamenajúce radikálny zásah do slovenskej vedy, ktorej základy sa mali stavať na marxizme-leninizme. Ako uvádza Lýdia Kamencová vo svojej štúdií, dôvodom zníženia a znemožnenia aktivity členov spoločnosti boli najmä strach z perzekúcií, ktoré sú charakteristickým znakom prvej polovice 50. rokov 20. storočia v Československu. SHS tak začiatkom 50. rokov samovoľne zanikla. Pozri: KAMENCOVÁ, Lýdia. Vznik Slovenskej historickej spoločnosti a prvá etapa jej činnosti (1946 – 1950) In *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 2, s. 183-193. Pozri: ŠVORC, Peter – PEKÁR, Martin a kol. *15. zjazd Slovenskej*

Zakladajúce valné zhromaždenie SHS sa konalo 22. júna 1957 a jej predsedom sa stal Karol Goláň, podpredsedom Peter Ratkoš, tajomníkom Vladimír Matula a hospodárom Jozef Watzka.⁷

Orgánmi SHS pri SAV boli valné zhromaždenie, výbor a predsedníctvo výboru spoločnosti. Valné zhromaždenie zvolávalo výbor SHS raz za tri roky. Výbor bol volený valným zhromaždením a riadil činnosť SHS. Predsedníctvo SHS sa skladalo z predsedu, podpredsedu, tajomníka a hospodára.

Cieľom obnovenej SHS bolo v prvom rade rozbehnúť historický výskum vo všetkých slovenských krajoch, čo malo viesť k vypracovaniu početných regionálnych monografických štúdií postavených na báze skúmania archívnych prameňov a súčasne sa mala rozširovať členská základňa spoločnosti o mladých i profesionálnych historikov z celého Slovenska.⁸ K splneniu tohto cieľa malo dopomôcť plánované zriadenie pobočiek SHS na strednom a východnom Slovensku, čo § 28 organizačného poriadku Československej historickej spoločnosti pri ČSAV umožňoval.⁹

Prípravou zakladajúcej schôdze, na ktorej mala byť založená vsl. pobočka, bol výborom SHS poverený vedúci Archívu mesta Košice Ondrej Halaga. Tajomník SHS Vladimír Matula prostredníctvom korešpondencie odporúčal O. Halagovi, aby sa spojil s členmi SHS z Košíc a Prešova (Emilom Petáchom, Emilom Končekom a Ladislavom Tajtákom) a získali za členov SHS aj ďalších historikov, archivárov, múzejníkov a vedeckých či pedagogických pracovníkov, ktorí pracovali v odbore história (Štefana Butkoviča, Jozefa Repčáka a ďalších).¹⁰ Dvadsiateho ôsmeho februára 1958 sa v Archíve mesta Košice konala porada pracovníkov. Na porade boli prítomní Š. Butkovič, O. Halaga, Gejza Kočiš, E. Petách, Mária Spoločníková, L. Tajták. Účastníci porady privítali myšlienku založenia pobočky, prisľúbili aktívnu spoluprácu, súhlasili s návrhom členov i s návrhom kandidátky do predsedníctva pobočky. Prítomní sa dohodli na približnom termíne zakladajúcej schôdze i na pracovnej náplni pobočky.

Dvadsiateho prvého marca 1958 bola na zakladajúcom zhromaždení zriadená Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Košiciach. Zakladajúce zhromaždenie sa konalo v Technickom múzeu v Košiciach a medzi prítomnými boli za SHS v Bratislave jej predseda K. Goláň a tajomník V. Matula, za ČSHS Josef Macůrek, za vsl. pobočku O. Halaga, E. Petách a ďalší historici z východného Slovenska. Po odznení prejavov spojených s diskusiou

historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied a vedecká konferencia História, historiografia a etika. Prešov : Universum-EU, 2016, s. 77. ISBN 978-80-89046-94-2.

⁷ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 10, č. sp. 1, šk. 1. (*Zprávy ČSHS*, 1958, roč. I, č. 1, s. 1-6).

⁸ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 10, č. sp. 1, šk. 1. (*Zprávy ČSHS*, 1958, roč. I, č. I, s. 6-8).

⁹ Keďže SHS pri SAV bola v tomto období súčasťou ČSHS pri ČSAV, riadila sa organizačným poriadkom ČSHS. ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 9, č. sp. 6, šk. 1, organizačný poriadok ČSHS pri ČSAV.

¹⁰ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 5, č. sp. 1-7, šk. 1.

bolo následne zvolené vedenie pobočky.¹¹ Jej predsedom sa stal O. Halaga. Do predsedníctva boli zvolení E. Konček, E. Petách, Július Bagel', L. Tajták.¹² Hlavným cieľom Vsl. pobočky SHS pri SAV bolo rozvíjať vedecký výskum v oblasti regionálnych dejín na východnom Slovensku, čo pochopiteľne nevyklučovalo, že sa jej členovia venovali aj témam nadregionálneho významu. Snahou vsl. pobočky bolo tiež združiť všetkých aktívnych historikov či pedagogických pracovníkov.

Počas existencie Vsl. pobočky SHS pri SAV sa vystriedalo niekoľko predsedov. Po Ondrejovi Halagovi (1958 – 1959) nasledovali v chronologickom poradí Emil Petách (1959 – 1969), Ladislav Tajták (1969 – 1976), Andrej Lukáč (1976 – 1987), Ladislav Tajták (1988 – 1990). Členmi spoločnosti sa stali pracovníci významných východoslovenských inštitúcií, ktoré sa venovali aj historiografickej činnosti: Štátny oblastný archív v Prešove a Košiciach, Slovenské technické múzeum v Košiciach, Krajské múzeum v Prešove, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove a pod.

Názov Vsl. pobočky SHS pri SAV sa v rámci jej trvania čiastočne menil. V rokoch 1958 – 1962 sa v zápisniciach i v rámci korešpondencie používal názov *Slovenská historická spoločnosť pri SAV, pobočka v Košiciach*. Vyskytli sa aj alternatívne názvy, ako napríklad *Pobočka SHS pri SAV v Košiciach* alebo iné skrátené podoby. V období medzi rokmi 1963 – 1973 sa najčastejšie vyskytoval názov *Východoslovenská pobočka SHS pri SAV v Košiciach*. Od roku 1974 bol frekventovaný názov *SHS pri SAV, východoslovenská pobočka v Prešove*. Používal sa aj alternatívny názov *Východoslovenská pobočka SHS pri SAV v Prešove*. Súviselo to so zmenou miest konaní zasadnutí pobočky, ale aj s výmenami predsedov pobočky a ich sídlom práce či miesta bydliska. Po roku 1987 sa názov pobočky vrátil do podoby *Východoslovenská pobočka SHS v Košiciach*. Pečiatka s pôvodným názvom sa bez zmien používala až do 80. rokov 20. storočia.

V prvých rokoch svojej činnosti sa členovia vsl. pobočky v prvom rade zoznamovali s vtedajšími problémami slovenskej historiografie a slovenských dejín. Prostredníctvom prednášok, seminárov a vlastivedných exkurzií v kraji sa snažila pobočka povzbudiť svojich členov k aktívnej vedeckej práci. V roku 1961 sa členovia pobočky zúčastnili cyklu vlastivedných prednášok pri príležitosti 40. výročia založenia Komunistickej strany Československa a zároveň spolupracovali na usporiadaní výstavy k uvedenému výročiu vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach a v múzeu v Prešove.¹³ V druhom polroku sa pobočka pripravovala na IV. zjazd slovenských historikov¹⁴ organizovaný SHS pri SAV v Bratislave, na ktorom mali vystúpiť členovia po-

¹¹ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 1, č. sp. 2, šk. 1, zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SHS, pobočky v Košiciach zo 7. 10. 1958.

¹² MATULA, Vladimír. Založenie Pobočky Slovenskej historickej spoločnosti v Košiciach. In *Historický časopis*, 1958, roč. VI, č. 3, s. 486.

¹³ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 40, č. sp. 1, šk. 2, správa o činnosti pobočky SHS v Košiciach za rok 1961.

¹⁴ IV. zjazd slovenských historikov sa konal 28. – 30. 6. 1962 v Košiciach. Príspevky prezentované na tomto zjazde boli vydané v zborníku *Príspevky k dejinám východného Slovenska. (Materiály*

bočky so svojimi referátmi. Vysokú mieru aktivity na IV. zjazde slovenských historikov, uskutočnenom v roku 1962, vyzdvihovala pobočka ako jeden zo svojich veľkých úspechov. Z jej 32 členov 20 aktívne vystúpilo na zjazde so svojimi príspevkami.¹⁵ Vsl. pobočka sa zapojila aj do vydávania odborného periodika *Nové obzory* a podieľala sa na vydaní publikácie *Sabinov a okolie*. V rámci rokov 1963 – 1965 sa súčasťou plánu a činnosti pobočky a jej členov stala organizácia a práca na monografii dejín Prešova. V roku 1965 sa pobočka venovala najmä zakladaniu krúžkov historikov v Prešove, Levoči, Michalovciach a Rožňave, prostredníctvom ktorých sa mala rozšíriť činnosť pobočky vo Východoslovenskom kraji, taktiež sa venovala organizácii činnosti členov na V. zjazde slovenských historikov v Banskej Bystrici a Svetovom kongrese historikov vo Viedni.¹⁶ Zároveň sa začala príprava spracovania a vydania monografie dejín mesta Košice, ktorá mala podľa plánov vyjsť v troch zväzkoch do roku 1970.¹⁷

Turbulentný rok 1968, charakteristický demokratizačnými procesmi v spoločnosti a budovaním „socializmu s ľudskou tvárou“, výrazne ovplyvnil chod Československej i Slovenskej historickej spoločnosti. V súvislosti s prijatím Ústavného zákona č. 143/1968 Zb. z 27. októbra 1968 o československej federácii sa 12. decembra 1968 v Bratislave uskutočnilo valné zhromaždenie SHS.¹⁸ Hlavným cieľom zhromaždenia sa stala voľba nového výboru a prijatie nových stanov spoločnosti. Návrh stanov vypracovala komisia v zložení Július Bartl, Anton Špiesz, Július Mésároš, Leonard Bianchi. Stanovy boli prijaté valným zhromaždením a mali zároveň slúžiť ako vzor pre ostatné spoločnosti. V nasledujúcich rokoch boli stanovy upravované a v roku 1972 na základe rozhodnutia Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky v Bratislave boli schválené upravené stanovy SHS pri SAV na základe ustanovenia § 2 zákona č. 68/1951 Zb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach.¹⁹ Prostredníctvom týchto stanov spoločnosti (od roku 1968) sa SHS pri SAV mala stať samostatnou vedeckou spoločnosťou. Činnosť spoločnosti bola usmerňovaná Slovenskou akadémiou vied v Bratislave. Orgánmi spoločnosti sa mali stať valné zhromaždenie, ústredný výbor a predsedníctvo ústredného výboru. Valné zhromaždenie bolo najvyšším orgánom spoločnosti, ktoré riadil predseda spoločnosti. Do kompetencie valného zhromaždenia patril napríklad návrh a zmena stanov spoločnosti, voľba Ústredného výboru SHS i usporadúvanie zjazdov slovenských historikov. Ústredný

zo 4. sjazdu slovenských historikov v Košiciach dňa 28. – 30. 6. 1962). Bratislava : Vydavateľstvo SHS, 1964, 446 s.

¹⁵ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 40, č. sp. 2, šk. 5, správa o činnosti pobočky SHS v Košiciach za rok 1962.

¹⁶ Správu zo zjazdu vsl. pobočky SHS vo Viedni (20 strán) vypracoval riaditeľ Slovenského technického múzea Štefan Butkovič. Okrem účasti na Svetovom kongrese historikov (29. 8. – 4. 9. 1965) sa v nej venuje aj voľnočasovým aktivitám účastníkov, ako napr. návštevám múzeí a rôznych atrakcií. ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 67, č. sp. 3, šk. 3.

¹⁷ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 67, č. sp. 2, šk. 3, správa o činnosti vsl. pobočky za rok 1965.

¹⁸ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 111, č. sp. 1, šk. 5, výročná správa o činnosti SHS za rok 1968.

¹⁹ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 129, č. sp. 2, šk. 5, rozhodnutie Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky o schválení organizačného poriadku SHS pri SAV v Bratislave.

výbor spoločnosti predstavoval výkonný orgán Valného zhromaždenia SHS a predsedníctvo ústredného výboru zasa výkonný orgán Ústredného výboru SHS. Členom sa mohol stať každý štátny občan Československej socialistickej republiky (ďalej ČSSR) s ukončeným vysokoškolským vzdelaním v odbore história alebo v príbuzných vedných odboroch. Hlavným cieľom, ktorý si spoločnosť stanovila, bolo naďalej rozvíjať vedeckú historickú prácu a propagovať nové vedecké poznatky verejnosti. Podľa § 13 organizačného poriadku SHS pri SAV sa spoločnosť členila na západoslovenskú, stredoslovenskú²⁰ a východoslovenskú pobočku. Úlohou pobočiek malo byť získavanie nových členov a plnenie úloh spoločnosti vo svojom obvode. Zároveň si pobočky mohli vytvárať miestne a regionálne historické krúžky, ktoré boli organizačne začlenené pod jednotlivé pobočky.

Informácie o uskutočnených zmenách v SHS na prelome rokov 1968/1969 obsahuje aj list vedeckého tajomníka SHS Antona Špiesza adresovaný Komisii pre organizáciu vedeckých spoločností v Bratislave z 12. augusta 1969. Potvrdil v ňom vznik samostatnej SHS, ktorú označil ako „*národnú vedeckú spoločnosť slovenských historikov*“. Zároveň uviedol, že popri SHS existovala v ČSSR aj Česká historická spoločnosť. Obe spoločnosti mali v rámci vzájomnej spolupráce vytvoriť spoločný orgán s názvom Československý výbor pre historické vedy, ktorý sa skladal zo štyroch predstaviteľov predsedníctiev oboch spoločností. Hlavnou úlohou tohto výboru bola reprezentácia historickej vedy v ČSSR na medzinárodnej úrovni.²¹

Prelom 60. a 70. rokov 20. storočia spojený s obdobím „normalizácie“ mal dopad aj na členov spoločnosti. Vylúčený mal byť každý člen SHS, ktorý protizákonne zostal za hranicami ČSSR.²²

Zo zachovaných archívnych dokumentov vsl. pobočky vyplýva, že v rokoch 1968 – 1972 jej činnosť nebola výrazne zasiahnutá čistkami členov či ovplyvnená politickým dianím v republike, skôr pociťovala problémy pri rozširovaní svojej členskej základne, čo spôsobovalo, že súčasťou plánov pobočky bolo najmä získať čo najviac nových členov, ako napríklad učiteľov dejepisu na stredných školách. Ďalším problémom bola klesajúca angažovanosť členov pobočky i členov regionálnych historických krúžkov. Tieto problémy sa pobočka snažila v ďalších rokoch odstraňovať, čo sa jej aj čiastočne darilo²³ (napr. rozhodnutie na VI. zjazde SHS v Martine o založení vysokoškolských skupín SHS pri filozofických fakultách). Čo sa týka ČSHS, na prelome 60. a 70. rokov 20. storočia prežívala útlm svojej činnosti, čo súviselo najmä s politickou situáciou v republike. V roku 1969 na krátku dobu fungovala pod názvom Česká historická spoločnosť, avšak vo všeobecnosti sa uvádza pod názvom Československá historická spoločnosť až do roku 1990.

²⁰ V roku 1960 vznikli Stredoslovenská a Západoslovenská pobočka SHS pri SAV s cieľom rozvíjať regionálnu historiografiu v ich kraji.

²¹ Ústredný archív SAV, f. Slovenská historická spoločnosť pri SAV (ďalej SHS pri SAV), inv. č. 110, č. sp. 1, šk. 7.

²² ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 116, č. sp. 2, šk. 5, zápisnica z výborovej schôdze SHS pri SAV zo 6. 10. 1970.

²³ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 98, č. sp. 2, šk. 4, správa o činnosti vsl. pobočky za obdobie 1966 – 1968.

Od roku 1973 sa vsl. pobočka zameriavala najmä na spracovávanie ďalších monografií, a to dejín Rožňavy, Bardejova, Revúcej, Sniny, Trebišova a ďalších miest.

V roku 1989 mala Východoslovenská pobočka SHS pri SAV v Košiciach 103 členov. Po Novembrovej revolúcii sa v januári 1990 uskutočnilo mimoriadne valné zhromaždenie SHS pri SAV v Bratislave, ktoré zvolal predseda Akčného výboru SHS Richard Marsina. Rovnako sa uskutočnilo mimoriadne zhromaždenie vsl. pobočky, ktoré sa konalo 24. januára 1990 v Košiciach. Zhromaždenie otvoril Ivan Chalupecký, ktorý informoval členov o odstúpení dovtedajšieho výboru vsl. pobočky. Následne došlo k voľbám do návrhovej a volebnej komisie.²⁴ V ďalšom bode programu vystúpil odstupujúci predseda L. Tajták, ktorý zhodnotil činnosť pobočky za roky 1986 – 1989 a zároveň sa vyjadril k obvineniam²⁵ na svoju osobu, najmä v súvislosti s M. Potemrom a Š. Butkovičom. V súvislosti s prejavom L. Tajtáka sa otvorila diskusia, do ktorej sa zapojili aj tí členovia, ktorých postihli negatívne zásahy zo strany bývalej komunistickej moci (M. Potemra, O. Halaga, Ferdinand Uličný). Na konci programu zhromaždenia bol zvolený nový výbor pobočky.²⁶ Celé mimoriadne zhromaždenie sa nieslo v znamení prezentovania starých krívd a obvinení medzi dlhoročnými členmi pobočky, čo vyústilo k snahe nového výboru vyriešiť spomenuté krivdy ich opätovným preskúmaním a zároveň hľadať cestu k upokojeniu atmosféry v pobočke.

Záujem členov o pokračovanie činnosti vsl. pobočky v tejto podobe klesal. Ani novozvolený jedenásťčlenný výbor nedokázal obnoviť kolegiálne vzťahy medzi členmi a posunúť jej činnosť v nových demokratických pomeroch republiky. Východoslovenská pobočka tak začiatkom 90. rokov samovoľne zanikla.

Slovenská historická spoločnosť pri SAV v Bratislave vo svojej činnosti pokračovala aj v ďalšom období. Do roku 1996 bol predsedom SHS Richard Marsina, po ňom sa vystriedali ešte Ľubomír Lipták (1997), Viliam Čičaj (1997 – 2011), Dušan Kováč (2011 – 2016) a Rastislav Kožiak (od roku 2016). Doposiaľ sa uskutočnilo 15 zjazdov SHS, z toho posledný zjazd sa konal 11. – 13. mája 2016 v Skalici a bol spojený s vedeckou konferenciou *História, historiografia a etika*. Slovenská historická spoločnosť, ako dobrovoľné združenie pracovníkov z oblasti dejín a príbuzných vedných disciplín, sa naďalej snaží plniť svoje stanovené ciele (napomáhanie rozvoju historického bádania, rozširovanie vedeckých poznatkov medzi verejnosťou a členmi SHS,

²⁴ Do návrhovej komisie boli zvolení: J. Petrovič – predseda, M. Potemra, P. Šalamon. Do volebnej komisie boli zvolení: M. Danilák – predseda, J. Kirst, E. Niczky – členovia.

²⁵ L. Tajták reagoval na obvinenia z “mafianstva, marenia snáh iných a prevracania kabátov“. M. Potemra kritizoval predsedu vsl. pobočky aj za nekvalitný vedecký výskum spojený s prípravou monografie k dejinám Košíc. Š. Butkovičovi bolo znemožnené vydať vlastnú monografiu *Banská obec Solná baňa* po vydaní negatívneho lektorského posudku L. Tajtáka. Ústredný archív SAV, f. SHS pri SAV, inv. č. 410, č. sp. 71/90, šk. 29; ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 215, č. sp. 2, šk. 7.

²⁶ Zloženie nového výboru pobočky: M. Bodnárová, F. Uličný, M. Otčenáš, J. Suláček, M. Gajdoš, J. Petrovič, A. Židlík, J. Kirst, Š. Šutaj, P. Šalamon, F. Žifčák. Ústredný archív SAV, f. SHS pri SAV, inv. č. 410, č. sp. 71/90, šk. 29, zápisnica z mimoriadneho zhromaždenia vsl. pobočky zo dňa 24. 1. 1990.

príprava mladých historikov) prostredníctvom zjazdov spoločnosti, seminárov, prednášok i podporovaním publikačnej činnosti.²⁷

Dejiny archívneho fondu

Štátny oblastný archív v Košiciach získal od pôvodcu jeden balík registratúry Vsl. pobočky SHS v Košiciach 8. apríla 1986, ktorý bol zapísaný pod prírastkovým číslom 315. Ďalšie archívne dokumenty (cca tri škatule) boli prevzaté bez evidencie. Pri sťahovaní Štátneho oblastného archívu v Prešove boli nájdené materiály bývalého riaditeľa archívu A. Lukáča týkajúce sa Vsl. pobočky SHS. Tie boli v roku 2011 inventarizované Hedvigou Marcinovou a Mariannou Kosmačovou. Tridsiateho augusta 2016 Štátny archív v Prešove odovzdal košickému štátnemu archívu na základe delimitačného protokolu spracovaný a inventarizovaný archívny fond Slovenskej historickej spoločnosti – pobočky v Košiciach 1958 – 1990 v počte sedem škatúl s rozsahom 0,84 bm.²⁸ Dôvodom delimitácie bol presun archívneho súboru pôvodcu do územne príslušného archívu.²⁹

Archívne dokumenty Východoslovenskej pobočky SHS pri SAV v Košiciach sú po reinventarizácii a scelení fondu s prírastkami uložené v ôsmich škatuliach, čo tvorí 0,90 bm. Reinventarizáciu vykonala a inventár vyhotovila autorka tohto príspevku.

Štruktúra archívneho fondu

V pôvodnej štruktúre fondu boli spisy vsl. pobočky inventarizované v roku 2011 podľa chronologicko-vecného hľadiska, pričom inventárnu jednotku tvorili písomnosti jedného roka zoradené podľa vecného hľadiska. V prípade historických krúžkov tvoril inventárnu jednotku samostatne každý historický krúžok. Ich písomnosti boli členené podobne ako pri samotnej vsl. pobočke podľa vecného hľadiska. Spisy boli rozdelené do vecných skupín: *zápisnice a prezenčné listiny, správy o činnosti, plány práce, personálne záležitosti, publikačná činnosť, pozvánky a prihlášky, účtovná agenda, korešpondencia, rôzne*. Do vecnej skupiny *Rôzne* boli okrem dokumentov, ktoré sa nedali zaradiť do vyššie uvedených vecných skupín, zaraďované aj tie písomnosti, ktoré patrili do konkrétnej vecnej skupiny, ale v danom roku mali nízke zastúpenie.

Pôvodná štruktúra fondu však v inventári nebola dodržiavaná, čo spôsobovalo problém v orientácii v archívnej pomôcke. V inventári sa nachádzali aj iné „vecné skupiny“, ktoré neboli súčasťou danej štruktúry fondu, alebo sa vecné skupiny v každom roku nazývali inak, než ako sa zadefinovali v úvode pôvodného inventára, prípadne sa vo vecnej skupine, ktorá podľa názvu mala obsahovať iba písomnosti vsl. pobočky, miešali dokumenty SHS pri SAV v Bratislave a ČSHS.

Pre horeuvedené problémy bolo v rámci scelovania fondu a jeho reinventarizácie potrebné vytvoriť novú, prehľadnejšiu štruktúru fondu:

²⁷ ŠVORC – PEKÁR, ref. 6, s. 13-19.

²⁸ Prírastkové číslo 1287/2017.

²⁹ Delimitácia bola povolená Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, sekciou verejnej správy, odborom archívov a registratúr pod zn. SVS-OAR1-2016/010886-002 z 20. mája 2016.

A. Východoslovenská pobočka SHS pri SAV v Košiciach

1. Zápisnice a prezenčné listiny
2. Plány práce, správy o činnosti, personálie
3. Pozvánky
4. Účtovná agenda
5. Korešpondencia
6. Rôzne

B. Archívne dokumenty Slovenskej historickej spoločnosti v Bratislave

1. Zápisnice a prezenčné listiny
2. Plány práce, správy o činnosti, personálie
3. Pozvánky
4. Účtovná agenda
5. Korešpondencia
6. Rôzne

C. Archívne dokumenty Československej historickej spoločnosti

1. Zápisnice a prezenčné listiny
2. Plány práce, správy o činnosti, personálie
3. Pozvánky
4. Účtovná agenda
5. Korešpondencia
6. Rôzne

D. Krúžky, kluby, skupiny

1. Zápisnice a prezenčné listiny
2. Plány práce, správy o činnosti, personálie
3. Pozvánky
4. Účtovná agenda
5. Korešpondencia
6. Rôzne

Rôzne

Cieľom novej štruktúry fondu bolo najmä jasné stanovenie názvov vecných skupín, nemešanie dokumentov vsl. pobočky s dokumentmi vzniknutými z činnosti iných historických spoločností (SHS pri SAV v Bratislave, ČSHS) a prehľadný zápis inventárnych záznamov. Z pôvodnej štruktúry fondu sa zachovalo chronologicko-vecné hľadisko inventarizácie spisov. Každý spis zaradený do vecnej skupiny je umelo očíslovaný poradovými číslami. Ich poradie určuje dátum ich vzniku. Časový rozsah pôvodcu presahujú roky 1915 (ide o historické dokumenty, ktoré boli zhromažďované k 40. výročiu vzniku Slovenskej republiky rád) a 1991 (korešpondencia SHS pri SAV v Bratislave).

Inventárnu jednotku pri spisoch tvorí jeden ročník príslušnej vecnej skupiny a podskupiny. Inventárny záznam pozostáva z inventárneho čísla, číselného rozpätia dokumentov, ročníka a čísla škatule. Za týmito údajmi nasleduje zoznam významnejších archívnych dokumentov s uvedením ich čísla v zátvorke.

Ročník 1978			
A. Východoslovenská pobočka SHS pri SAV v Košiciach			
2. Plány práce, správy o činnosti, personálie			
Inv. č.	Č. spisu	Časový rozsah	Č. škat.
167	1 – 50	1978	6
<p>Plán práce Vsl. pobočky SHS na rok 1978 (1), správa o činnosti Vsl. pobočky SHS za rok 1977 (2), správa o činnosti Vsl. pobočky SHS v roku 1978 (3), osobné výkazy členov Vsl. pobočky SHS pri SAV (7-50).</p>			

OBRÁZOK 1 – Ukážka zápisu inventárnej jednotky.

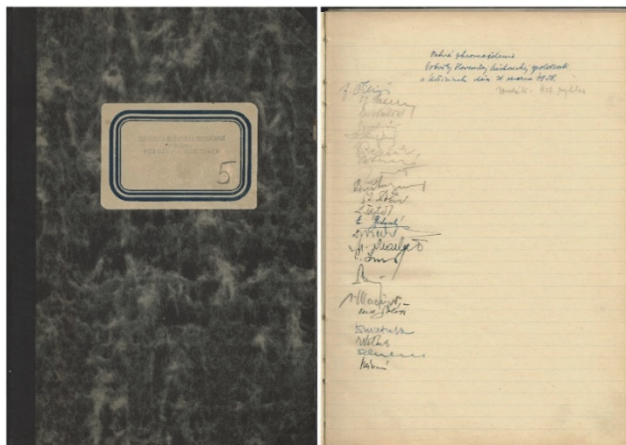
Zdroj: Štátny archív v Košiciach, inventár Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach (1915) 1958 – 1990 (1991).

V rámci reinventarizácie boli archívne dokumenty rozdelené do piatich skupín. Do skupiny A sú zaradené spisy, ktoré vznikli z činnosti Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach alebo priamo súviseli s touto pobočkou. Skupina B predstavuje dokumenty týkajúce sa činnosti SHS pri SAV v Bratislave a skupina C obsahuje dokumenty ČSHS, ktoré mali súvis s pôsobením Vsl. pobočky SHS v Košiciach. Skupina D obsahuje dokumenty jednotlivých krúžkov, ktoré spolupracovali s vsl. pobočkou, alebo jednotliví členovia pobočky boli zároveň členmi daných krúžkov či spolkov. Do skupiny Rôzne boli zaradené vedecké príspevky (referáty, tézy) členov pobočky, ktoré sme nevedeli z časového hľadiska identifikovať, ako aj ostatné fragmenty, záznamy bez dátumu či rukopisné poznámky, ktoré sa nedali zaradiť do hore uvedených vecných skupín. Toto rozdelenie bolo nutné vytvoriť kvôli tomu, aby sa jasne vyčlenili archívne dokumenty, ktoré vznikli alebo priamo súviseli s vsl. pobočkou, a zároveň, aby sa odčlenili dokumenty, ktoré vznikli z činnosti SHS pri SAV v Bratislave a ČSHS pri ČSAV, ktoré si vsl. pobočka uchovávala, riadila sa nimi či brala na vedomie.

Každá skupina obsahuje šesť vecných podskupín označených číslom 1 – 6, do ktorých sú jednotlivé spisy rozdelené.

Do podskupiny číslo 1 sme zaradili všetky zachované zápisnice zo zasadnutí výborov a predsedníctiev pobočiek SHS, samotnej SHS pri SAV v Bratislave i ČSHS, ktoré zachytávajú dôležité informácie o čase a mieste konania schôdzí, menný zoznam účastníkov, ako i riešenie rôznych problematik a aktivít pobočiek a spoločností. So zápisnicami sa často zachovali aj prezenčné listiny, ktoré obsahujú cenné podpisy členov spoločnosti (*obr. 2*). Vo fonde Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach tak

môžeme nájsť okrem iného aj kópie zápisníc SHS, pobočky pre Stredoslovenský kraj a Západoslovenský kraj i zápisnice rôznych krúžkov historikov, ktoré pôsobili na východnom Slovensku.³⁰

OBRÁZOK 2 – Prezenčná kniha 1958 – 1968.

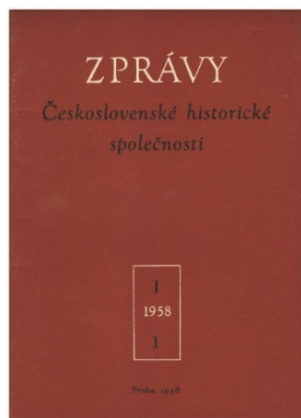
Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS pri SAV v Košiciach, inv. č. 97, č. sp. 5, šk. 4.

Druhá vecná podskupina zoskupuje všetky zachované plány práce, správy o činnosti a personálie vsl. pobočky či spoločností SHS a ČSHS. V tejto podskupine bádateľ nájde informácie o členoch spoločnosti, ich členské karty, osobné výkazy, zozna-

OBRÁZOK 3 – Založenie pobočky v Košiciach 21. 3. 1958.

Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS pri SAV v Košiciach, inv. č. 2, č. sp. 13, šk. 1.

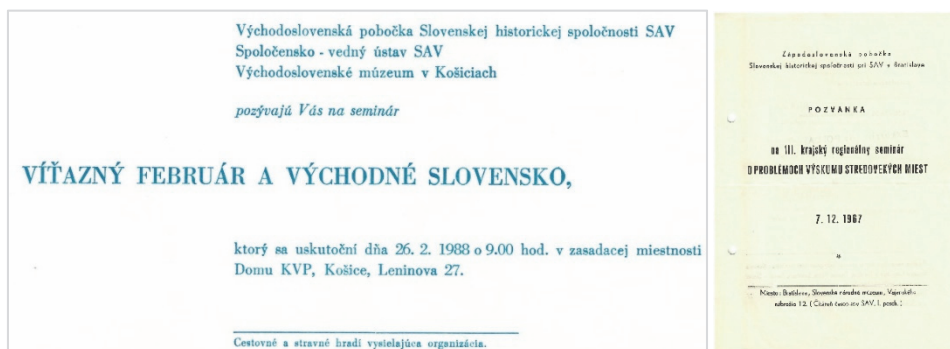
OBRÁZOK 4 – Zprávy ČSHS.

Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS pri SAV v Košiciach, inv. č. 10, č. sp. 1, šk. 1.

³⁰ Historický krúžok v Rožňave, Krúžok zemplínskych historikov v Michalovciach, Historicko-vlastivedný krúžok v Sečovciach, Historický krúžok v Humennom, Krúžok historikov v Bardejove, Krúžok historikov Spiša.

my štúdií a článkov, taktiež zoznamy členov vsl. pobočky, zoznamy účastníkov rôznych exkurzií usporiadaných vsl. pobočkou, dokumenty k rôznym podujatiam vsl. pobočky, ako napríklad dokumenty k 40. výročiu vzniku Slovenskej republiky rád (plagáty k prednáškam a výstave, životopisy a zoznamy účastníkov z roku 1919), na ktorých sa podieľali členovia vsl. pobočky, archívne dokumenty k zjazdom SHS, slovenských historikov či československých historikov, k tematickým konferenciám a prednáškam (zachované referáty, príspevky a štúdie členov spoločnosti). Súčasťou tejto podskupiny sú aj čísla bulletinu *Zprávy ČSHS*, vydávaného z poverenia výboru ČSHS, v ktorom boli uverejňované správy o činnosti nielen ČSHS, ale aj SHS či jej pobočiek.

Do tretej vecnej podskupiny sme zaradili rôzne typy pozvánok pre vsl. pobočku, ako aj tie pozvánky, ktoré pobočka adresovala iným inštitúciám či osobám. Prostredníctvom pozvánok sa bádateľ dozvie, kde, kedy a aké rôzne podujatia, prednášky, semináre, schôdze a zhromaždenia sa konali v kruhoch SHS a jej pobočiek.

OBRÁZOK 5 – Pozvánky Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach a Zsl. pobočky SHS pri SAV v Bratislave. Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS pri SAV v Košiciach, inv. č. 222, č. sp. 2, šk. 7. a inv. č. 93, č. sp. 5, šk. 4.

Štvrtá vecná podskupina predstavuje účtovnú agendu vsl. pobočky. Zachované sú najmä návrhy rozpočtov na jednotlivé roky, rozpisy príjmov a výdavkov, výpisy odmien členom vsl. pobočky, pracovné dohody s administratívnymi pracovníkmi, ktoré mali viesť správnu agendu pobočky.

Piatu vecnú podskupinu, ktorá je zároveň aj najpočetnejšia, tvorí korešpondencia vsl. pobočky. V nej sa nachádza komunikácia medzi vsl. pobočkou a rôznymi inštitúciami (napr. s SHS pri SAV v Bratislave, ČSHS, krúžkami historikov, múzeami, Východoslovenským krajským národným výborom, vydavateľstvami, tlačiarňami a pod.), ako aj súkromná korešpondencia jednotlivých členov pobočky, či už v podobe blahoželaní, smútočných oznamov, osobných odkazov, alebo sťažností.

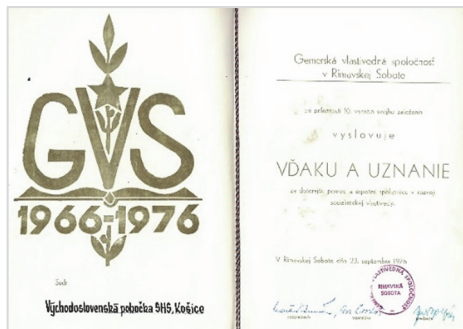
Do šiestej vecnej podskupiny boli zaradené ostatné archívne dokumenty, ktoré sa nedali zaradiť do vyššie spomínaných vecných podskupín. Táto podskupina predstavuje rozmanitý súbor dokumentov, ktoré dotvárajú komplexný obraz o činnosti vsl. pobočky a jej členov. Obsahuje napríklad príspevky a štúdie členov v tlačenej podobe, fotografický materiál, kritické poznámky či posudky k vedeckým publikáciám členov

pobočky, scenáre k expozíciám múzeí, životopisy a bibliografie prác členov vsl. pobočky a pod.

Archívna pomôcka má celkovo 80 strán a vyhľadávanie v nej je možné aj prostredníctvom menného, miestneho, vecného registra a registra korporácií.

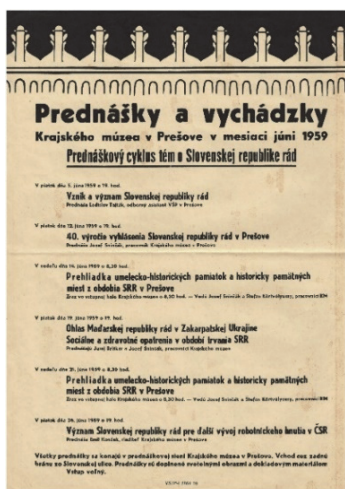
OBRÁZOK 6 – Fotografia z valného zhromaždenia SHS, pobočka Košice 14. október 1960 v Dome KVP.
Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS pri SAV v Košiciach, inv. č. 26, č. sp. 2, šk. 2

OBRÁZOK 7 – Ďakovný list Gemerskej vlastivednej spoločnosti zaslaný vsl. pobočke.
Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS pri SAV v Košiciach, inv. č. 158, č. sp. 1, šk. 6

Vnútorne vyrad'ovanie

V rámci reinventarizácie a scel'ovania fondu sa opätovne vyskytla potreba vnútorného vyrad'ovania a zo spracovaných archívnych dokumentov bolo nutné vylúčiť najmä duplikáty a písomnosti bez trvalej dokumentárnej hodnoty. Z fondu boli taktiež vyradené fotografie, z ktorých časť bola identifikovaná ako fotografický materiál súvisiaci s Medzinárodným maratónom mieru a ktoré boli uložené do Zbierky fotografií a fotonegátívov 1873 – 2000 – doplnku v Štátnom archíve v Košiciach.

Naopak, vo fonde boli ponechané dokumenty, ktoré síce nevznikli priamo z činnosti vsl. pobočky, ale súviseli s vedeckou činnosťou jednotlivých jej členov. Príkladom sú dokumenty k vedecko-osvetovému podujatiu k 40. výročiu vzniku Slovenskej republiky rád z roku 1959, konanom v Krajskom múzeu v Prešove. Okrem pozvánok a plagátov väčších rozmerov ide aj o cenné archívne dokumenty z rokov 1915 – 1919 či životopisy a spomienky účastníkov

OBRÁZOK 8 – Plagát k prednáškovému cyklu tém o Slovenskej republike rád.
Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS pri SAV v Košiciach, inv. č. 12, č. sp. 4, šk. 1.

Slovenskej republiky rád. Dokumenty boli zachované spolu v jednom obale a zaradené do skupiny A, podskupiny 2 – činnosť vsl. pobočky, keďže prednáškového cyklu sa zúčastnili členovia pobočky Ladislav Tajták (odborný asistent Vyššej pedagogickej školy v Prešove) a Jozef Sninčák (pracovník Krajského múzea v Prešove).

S rovnakým zámerom sme ponechali vo fonde aj zachované dokumenty k medzinárodnej vedeckej konferencii s názvom *Miesto Prešovského kolégia v Slovenských národných dejinách*,³¹ ktorej sa aktívne zúčastnili so svojimi prednáškami L. Tajták a Imrich Sedlák. Súčasťou týchto dokumentov sú aj tlačené príspevky ďalších zahraničných historikov, ktorí na tejto konferencii vystúpili.

Podobne sú vo fonde ponechané aj technické scenáre expozícií múzeí, a to konkrétne k expozícii Vlastivedného múzea v Kežmarku, v Spišskej Novej Vsi, Mestského múzea v Prešove a Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku.³² Tieto scenáre boli zasielané vsl. pobočke na posúdenie expozícií z historického hľadiska. Pri scenári Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku je priložených aj 14 fotografií zahŕňajúcich návrhy komplexnej národopisnej expozície múzea.

Z roku 1988 sa vo fonde zachovali archívne dokumenty k medzinárodnej športovo-politickej akcii *Beh priateľstva Wuppertal – Košice*. Vyplýva z nich, že táto akcia sa mala prezentovať formou fotografickej výstavy v priestoroch Domu Košického vládneho programu (dnešný Župný dom v Košiciach) ako sprievodné podujatie 58. ročníka Medzinárodného maratónu mieru v Košiciach. Text výstavy mal pravdepodobne na starosti člen alebo predseda vsl. pobočky (nie je uvedený podpis autora textu), zachovaný je len tlačенý text s ručne napísanými poznámkami.

OBRÁZOK 9 – Brožúra v slovenskom a nemeckom jazyku k akcii *Beh priateľstva Wuppertal – Košice*.

Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS pri SAV v Košiciach, inv. č. 224, č. sp. 5, šk. 7.

³¹ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 81, č. sp. 1, šk. 4.

³² ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 143, č. sp. 9-12, šk. 5.

Možnosti využitia archívneho fondu

Archívny fond Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach má viacero možností bádateľského využitia. V prvom rade obsahuje najmä dokumenty z činnosti vsl. pobočky, z ktorých je možné, ako je vyššie uvedené, rekonštruovať celkový vývoj pobočky v rokoch 1958 – 1990. Tieto archívne dokumenty poslúžia ako vhodný zdroj informácií pri spracovávaní dejín vedeckých spoločností na území Slovenska, pri skúmaní rozvoja regionálnych dejín na východnom Slovensku, pri štúdiu biografii viacerých východoslovenských historikov, ako aj pri výskume dejín spolkov a krúžkov na miestnej a regionálnej úrovni.

Vsl. pobočka najmä v prvých rokoch existencie udržiavala kontakty s mnohými historikmi, archívármi i bibliografmi, prostredníctvom ktorých sondaovala stav dovtedajšej regionálnej historiografie, a zároveň sa snažila jednotlivých vedeckých pracovníkov získať za svojich členov. Dokazuje to najmä početná korešpondencia v rokoch 1958 – 1959, ktorá okrem iného obsahuje listy historikov a vedeckých pracovníkov príbuzných odborov, ktorí informovali pobočku o vtedajších témach a názvoch svojich vedeckých článkov či štúdií, na ktorých v tom čase pracovali. Zachované štúdie, príspevky a tézy historikov nielen z východného Slovenska môžu pomôcť pri spracovávaní dejín vývoja slovenskej historiografie v druhej polovici 20. storočia.

Fond vsl. pobočky ponúka možnosť bližšie spoznať a sledovať vedeckú činnosť i vzájomné vzťahy historikov, ktorí tvorili jadro pobočky. Štúdium biografii historikov môžu obohatiť zachované texty štúdií a príspevkov jednotlivých členov pobočky, ich súkromná korešpondencia či iné dokumenty súvisiace s rozvojom ich vedeckej kariéry. Vzájomné vzťahy historikov celkom výstižne vykresľuje napríklad korešpondencia z 80. rokov 20. storočia.³³ Konfliktné vzťahy medzi predsedom pobočky L. Tajtákom a niektorými členmi z tohto obdobia pravdepodobne vyplývali z nedostatočnej komunikácie medzi sebou, vzájomnej konkurencie, rôznych názorov na činnosť pobočky a pod. Vo fonde pobočky sa vyskytujú aj ďalšie mená historikov, ako napríklad Emil Petách, Andrej Lukáč, Ondrej Halaga, Ferdinand Uličný, Imrich Sedlák a i. Z uvedeného vyplýva, že pre štúdium biografii osobností historikov je fond v kombinácii s osobnými fondmi členov veľmi prínosný.

Súčasťou fondu vsl. pobočky sú aj dokumenty regionálnych krúžkov historikov, ktoré tvoria jednu škatuľu. Najväčšiu časť tvoria zápisnice zo zasadnutí výborov jednotlivých krúžkov historikov a podskupina obsahujúca plány práce a správy o činnosti. V menšom množstve sa vyskytuje podskupina s korešpondenciou a pozvánkami. Najväčší komplex dokumentov, ktorý sa zachoval vo fonde, tvorí Krúžok historikov Spiša. Potvrďuje výraznú aktivitu členov krúžku spojenú s organizovaním prednášok, seminárov či exkurzií, čo ocenil napr. L. Tajták v súhrnnej správe o činnosti pobočky za roky 1966 – 1968. Vo fonde sa nachádzajú dokumenty z celkovo desiatich rôznych regionálnych krúžkov historikov, čo môže byť zaujímavým doplnkom pri štúdiu problematiky spolkov a krúžkov na východnom Slovensku v druhej polovici 20. storočia.

Vsl. pobočka SHS pri SAV v Košiciach si počas svojej existencie (1958 – 1990) vybudovala pevnú členskú základňu a ovplyvnila vývoj regionálnej historiografie

³³ ŠAKE, f. Vsl. pobočka..., inv. č. 215, č. sp. 2, šk. 7.

i historickej vedy na východnom Slovensku v druhej polovici 20. storočia. Snažila sa združiť všetkých aktívnych vedeckých pracovníkov v oblasti histórie, archeológie a archívnictva a aktivizovať ich s cieľom rozširovať vedecké poznatky medzi obyvateľov a tak prispieť k prehĺbeniu vzdelávania spoločnosti o dejinách regiónov, miest i obcí. Sprístupnenie fondu vsl. pobočky tak otvára možnosť k hlbšiemu výskumu dejín vedeckých spoločností a ich vplyvu na spoločnosť.

Fond Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach má prínos pre vedecký výskum, či už v oblasti skúmania dejín vedeckých spoločností, biografii známych historikov, rozvoja regionálnej histórie na východnom Slovensku, alebo v rámci problematiky vývoja spolkov a krúžkov historikov na miestnej či regionálnej úrovni. Ponúka náhľad do zrodu a následného vývoja Vsl. pobočky SHS, na jej profesionálny rast, problémy a komplikované vzťahy členov, vplyv politických udalostí na chod pobočky i kariéry historikov z východného Slovenska. Fond vsl. pobočky môžeme považovať aj za ďalší zdroj informácií, ktorý dotvára obraz o vývoji slovenskej historiografie v druhej polovici 20. storočia. Napriek tomu, že fond nie je veľmi rozsiahly a tvorí ho iba osem škatúl, dokáže ponúknuť bádateľom zaujímavý pohľad na rozvoj regionálnej historiografie na území východného Slovenska v nedemokratických a neslobodných podmienkach komunistického Československa.

LA SUCCURSALE DE LA SLOVAQUIE DE L'EST
DE LA SOCIÉTÉ HISTORIQUE SLOVAQUE
AUPRÈS DE L'ACADÉMIE SLOVAQUE DES SCIENCES DE KOŠICE (1915)
1958 – 1990 (1991) – ANALYSE DES FONDS D'ARCHIVES

FIALKOVIČOVÁ, Miriama

L'objectif de l'article est d'informer le public de l'accessibilité aux fonds d'archives de la Succursale de la Slovaquie de l'Est de la Société historique slovaque (SHS) auprès de l'Académie slovaque des Sciences (SAV) de Košice, déposés dans les Archives nationales de Košice. Après la réunion des fonds et le réinventaire suivant, les fonds en question sont déposés dans huit cartons d'archives. L'article contient un court développement historique de la Société historique slovaque renouvelée de Bratislava, ayant été partie intégrante de Société historique tchécoslovaque dans la deuxième moitié du 20e siècle. Ensuite, l'auteur renoue avec le processus de la naissance et du développement de la Succursale de la Slovaquie de l'Est de la SHS auprès de la SAV de Košice. L'article savant note les débuts du développement de l'historiographie régionale en Slovaquie de l'Est et l'association progressive des historiens remarquables.

Après le classement du matériel d'archives, les photographies concernant le Marathon international de la Paix avaient été déplacées dans la Collection de photographies des Archives nationales de Košice. Par contre, on a conservé d'intéressants documents d'archives lesquels, tout en n'ayant pas été nés directement des activités de la Succursale de la Slovaquie de l'Est de la SHS, ils ont été produits des activités de ses membres coopérant avec d'autres institutions. L'article apporte un point de vue sur la nouvelle structure transparente des fonds dans le cadre de laquelle, des documents écrits ont été rangés dans les groupes (A-D, différents) et les sous-groupes par matières (1-6). Dans la partie suivante, l'auteur de cet article, après avoir mis des lecteurs en connaissance

avec la division des fonds d'archives et les procédés portant sur son accessibilité, se penche sur des possibilités de profiter des fonds dans le cadre des activités de recherche et décrit l'importance et l'apport généraux pour d'autres recherches historiques concernant les problèmes en question.

Traduit par Kristína Kapitáňová

REŠTAUROVANIE PAUZOVACÍCH PAPIEROV Z FONDU DUŠANA SAMUELA JURKOVIČA

LAURA PACHEROVÁ

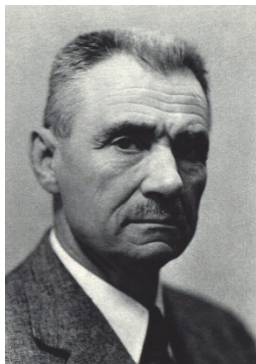
Pacherová, L.: Restoration of Tracing Papers from Dušan Samuel Jurkovič's Archival Fond. Slovenská archivistika, Vol. 51, 2021, No 2, p. 64-75.

Dušan Jurkovič was an important personality of Modern Style architecture. His work was rich and diverse, captured in various forms and on various types of media. These works are preserved in the Slovak National Archives in the personal fond of D. S. Jurkovič as one of the most important fonds that is highly on demand among architects as well as for exhibition purposes. The collection of project documentation on tracing papers is significantly represented here. However, a fond survey showed a noticeable damage. The restoration itself was preceded by the creation of a processing database and research of a laminated foil to confirm its suitability for these purposes. Its application is simple and provides a sufficient support for the documents' weakened paper without disturbing its original character.

Key words: Dušan Jurkovič, tracing paper, restoration, fond processing

Dušan Jurkovič bol významným predstaviteľom secesnej architektúry. Jeho tvorba bola bohatá a rôznorodá, zachytená v rôznych formách prevedenia a na mnohých druhoch nosičov. Tieto diela tvoria osobný fond patriaci medzi najvýznamnejšie fondy uložené v Slovenskom národnom archíve, ktorý je žiadaný medzi architektmi, ako aj na výstavné účely. Významné zastúpenie má zbierka projektovej dokumentácie vyhotovenej na pauzovacích papieroch. Avšak prieskum fondu preukázal jeho značné poškodenie. Samotnému reštaurovaniu predchádzalo vytvorenie spracovateľskej databázy a výskum klucelovej laminačnej fólie na potvrdenie jej vhodnosti na tieto účely. Jej aplikácia je jednoduchá, dokumentu poskytuje dostatočnú oporu pre oslabený papier a nenarúša jeho pôvodné vlastnosti.

Dušan Samuel Jurkovič

Dušan Samuel Jurkovič je charakteristická osobnosť architektúry 19. storočia. Narodil sa otcovi Jurajovi a matke Emílii 23. augusta 1868. Pochádzal zo siedmich detí. Meno Jurkovič bolo časté, z oboch strán rodiny boli jeho nositelia národne zanietení vzdelanci. Otec pracoval ako notár najskôr v Turej Lúke. V roku 1873 bol preložený do Brezovej pod Bradlom, kde začal Dušan Jurkovič v roku 1874 navštevovať

OBRÁZOK 1 – *Dušan Samuel Jurkovič.*

Zdroj: Súbor 14 foto pohľadníc Dušana Samuela Jurkoviča, 1968. Knižnica Slovenského národného archívu.

evanjelickú cirkevnú školu. V roku 1878 začal ako dvadsaťročný navštevovať meštiansku školu v Šamoríne a po jej skončení pokračoval v štúdiu na nižšom gymnáziu v Šoproni. Tu sa u neho začali prejavovať sklony k reálnym predmetom, čo ho ovplyvnilo aj pri výbere ďalšieho štúdia. Pokračoval na novovzniknutej Štátnej škole remesiel vo Viedni, ktorú založil Camillo Sitte, významný architekt, urbanista a teoretik. Ako študijný odbor si zvolil staveľstvo. Druhý dôvod, prečo si Jurkovič zvolil viedenskú školu, boli jeho obavy z prenasledovania slovenských študentov za prejavy národného vedomia na uhorských školách.¹

Už počas svojho štúdia v roku 1886 praxoval v bratislavskej pobočke stavebnej firmy špecializujúcej sa na stavbu vodovodu a plynových potrubí. Po absolvovaní štúdií – čo bolo v roku 1888 – začal Jurkovič praxovať u architekta Blažeja Bullu. Už v roku 1889 však nastúpil do stavebnej kancelárie architekta Michala Urbánka v moravskom Vsetíne. Počas obdobia práce pre túto kanceláriu dôkladne študoval ľudové staveľstvo, čoho dokladom sú stavby, na ktorých sa zrejme podieľal.

Pre svoju národnú orientáciu, spojenú s bojom za národnú kultúru slobodu, sa pred prvou svetovou vojnou, žiaľ, nemohol uplatniť. Počas rokov 1899 – 1914 pôsobil v Brne, kde sa hlavnou témou jeho tvorby stalo bývanie. Venoval sa návrhom obytných stavieb vilového typu i návrhom zariadenia. Tu projektoval aj svoju vlastnú vilu nachádzajúcu sa v Brne-Žabovřeskách. Spojil v nej zásady anglického bývania s domácimi tradíciami. Prvou stavbou postavenou na Slovensku podľa jeho plánov sa stal Spolkový dom v Skalici.²

Počas svojej úspešnej architektonickej kariéry vytvoril mnoho diel, ktoré sa nedajú štýlovo jednoznačne zaradiť. Žil v dobe plnej spoločenských, politických i kultúrnych premien. Ako prvý architekt bol vymenovaný za národného umelca v Československej republike. Počas svojho profesijného života vnímal vývoj staveľstva od remeselných začiatkov až po priemyselnú výrobu.³

Fond Dušana Jurkoviča v Slovenskom národnom archíve

Architekt Dušan Jurkovič zanechal bohatú pozostalosť zahŕňajúcu doklady jeho pracovnej činnosti i osobného života. Jeho projektové dokumentácie sú v rôznych prevedeniach od náčrtov, výkresov až po kolorované umelecké diela a veľké množstvo fotografií. Takýto rôznorodý materiál približuje históriu, kultúru, umenie a architektúru konca 19. storočia až polovice 20. storočia, teda obdobie pôsobenia architekta.

Kľúčová časť osobného fondu Dušana Jurkoviča sa dnes nachádza v Slovenskom národnom archíve. Pôvodným vlastníkom pozostalosti po smrti architekta bola jeho manželka Božena. O úschovu týchto dokumentov malo záujem mnoho inštitúcií. V roku 1957 ich plánovalo odkúpiť technické oddelenie Slovenského národného múzea a už v roku 1963 bola ich časť depozitom Slovenského národného múzea. Istú časť mal v úschove aj Výskumný ústav teórie a dejín architektúry Slovenskej vysokej školy

¹ BOŘUTOVÁ, Dana. *Architekt Dušan Samuel Jurkovič*. Bratislava : Slovart, 2009, s. 12-14. ISBN 987-80-8085- 665-6.

² Súbor 14 foto pohľadníc Dušana Samuela Jurkoviča, 1968. Knižnica Slovenského národného archívu.

³ BOŘUTOVÁ, ref. 1, s 16-18.

technickej v Bratislave (ďalej len SVŠT; dnes Slovenská technická univerzita v Bratislave). V Slovenskom národnom archíve sa fond nachádza od roku 1966, keď bol prevzatý z Výskumného ústavu teórie a dejín architektúry SVŠT a bol uložený do archívnych depotov na hrade Červený Kameň.

Prvý súpis projektovej dokumentácie bol vypracovaný externým spolupracovníkom archívu Ing. arch. Frantičkom Faulhammerom. V roku 1968 identifikoval objekty a stavby vo fonde s údajmi ako inventárne číslo, obsah dokumentu, mierka, materiál a technika vyhotovenia, ako aj ich rozmery. Po presťahovaní sa archívu do účelovo postavenej budovy sa pristúpilo v roku 1990 aj k prvému reštaurovaniu časti fondu. Išlo predovšetkým o najviac poškodené dokumenty na pauzovacích papieroch. Vhodnosť reštaurátorských zásahov z minulosti je na diskusiu, keďže metóda spevňovania podlepaním japonským papierom a špeciálnym tenkým plátnom mala vplyv na isté vlastnosti dokumentu. Na druhej strane sa týmto spôsobom predišlo novej degradácii a značnému poškodeniu niektorých exemplárov. Nevhodné podmienky uloženia a zaobchádzanie s fondom v štátnych inštitúciách, ako aj starnutie a vlastné degradačné procesy papiera spôsobili aktuálny stav fondu a potrebu reštaurátorského zásahu, predovšetkým reštaurovanie projektov na transparentnom papieri.⁴

Súčasný súpis fondu pochádza z roku 1992, keď bol fond prebádaný pre potreby vytvorenia súbornej výstavy. Boli zaznamenané konkrétne údaje: inventárna jednotka, popis obsahu dokumentu, mierka diela, materiál dokumentu, rozmery dokumentu v centimetroch, technika vyhotovenia dokumentu, počet kusov, označenie miesta uloženia. Rozsah fondu je 32 bežných metrov, dokumenty sú uložené v 51 archívnych škatuliach, 63 mapových zásuvkách, 159 tubusoch, 21 jednotlivín je uložených samostatne.

OBRÁZOK 2 – Uloženie fondu
v Slovenskom národnom archíve.
Foto: Autorka.

Člení sa i obsahovo na štyri veľké skupiny, podľa obdobia tvorby D. Jurkoviča:

- I. Obdobie rokov 1891 – 1905 ľudové umenie
- II. Obdobie rokov 1901 – 1914 architektonický ateliér v Brne
- III. Obdobie rokov 1916 – 1918 vojnové cintoríny v Haliči (Poľsko)
- IV. Obdobie rokov 1919 – 1947 architektonický ateliér v Bratislave

⁴ LÉVAIOVÁ, Anita. *Osobný fond Dušana Jurkoviča : Stav a perspektívy ochrany* [diplomová práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Filozofická fakulta; Katedra etnológie a muzeológie. Bratislava : FIF UK, 2015, s. 34-36.

Spracovateľská databáza fondu

Aby sme vedeli preskúmať stav, v akom sa fond nachádza, a prísť k potrebným ochranným krokom, bolo potrebné vykonať výskum. Na začiatok sme prístupili k vytvoreniu databázy, do ktorej postupne dopĺňame všetky potrebné údaje o každom archívnom dokumente. Databáza OS D. S. Jurkoviča je vytvorená v programe Microsoft Excel 2010. Každý dokument je hodnotený samostatne a v príslušnom riadku databázy mu je pridelené poradové číslo.

celkové poradové číslo	označenie skupiny (II-V)	názov podskupiny	označenie podskupiny v podskupine	názov podskupiny v podskupine	poradové číslo v podskupine	miesto uloženia	číslo inventárnej jednotky	popis
1	II	Luhačovice	14	návrh na výstavbu kúpeľov Luhačovice	3	D	D II 14 3	celková situácia pôdorys - návrh na výstavbu lázeňského centra akciové spoločnosti lázni Luhačovických
1	II	Luhačovice	14	návrh na výstavbu kúpeľov Luhačovice	3	D	D-II-14-3	celková situácia pôdorys - návrh na výstavbu lázeňského centra akciové spoločnosti lázni Luhačovických
1	II	Luhačovice	14	návrh na výstavbu kúpeľov Luhačovice	3	D	D-II-14-3	celková situácia pôdorys - návrh na výstavbu lázeňského centra akciové spoločnosti lázni Luhačovických
1	II	Luhačovice	14	návrh na výstavbu kúpeľov Luhačovice	3	D	D-II-14-3	celková situácia pôdorys - návrh na výstavbu lázeňského centra akciové spoločnosti lázni Luhačovických
1	II	Luhačovice	14	návrh na výstavbu kúpeľov Luhačovice	3	D	D-II-14-3	celková situácia pôdorys - návrh na výstavbu lázeňského centra akciové spoločnosti lázni Luhačovických
1	II	Luhačovice	14	návrh na výstavbu kúpeľov Luhačovice	3	D	D-II-14-3	celková situácia pôdorys - návrh na výstavbu lázeňského centra akciové spoločnosti lázni Luhačovických
2	II	Luhačovice	3	Januv dum - Luhačovice	13	B5	B5-II-3-13	pohľad z boku - lázeňský dum v Luhačovických
3	II	Luhačovice	3	Januv dum - Luhačovice	12	B5	B5-II-3-12	pohľad - kresba - lázeňský dum v Luhačovických
4	II	Luhačovice	15	Návrh kolonád Luhačovice	1	B6	B6-II-15-1	čelný pohľad - kolonáda u Janovky - lázne v Luhačovických
5	II	Luhačovice	15	Návrh kolonád Luhačovice	2	D	D-II-15-2	rez osou kolonády - Lázne Luhačovice

OBRÁZOK 3 – Spracovateľská databáza.

Zdroj: Slovenský národný archív.

Hodnotiace parametre sú zapisované do stĺpcov v nasledujúcom poradí:

Označenie podskupiny – arabskými číslicami a samostatne prideleným názvom podľa konkrétnych stavieb. V existujúcom súpise bolo ku každému dokumentu pridelené písmeno, ktoré značí miesto uloženia dokumentov v archíve, pričom A je archívna škatuľa, B regál, C tubus a D je označenie pre nadrozmerné dokumenty uložené samostatne. Zoskupením týchto údajov sa následne ku každému dokumentu priradilo číslo inventárnej jednotky. **Podpis, datovanie a mierka**, ak existujú. Všetky nasledujúce informácie o jednotlivých dokumentoch boli potrebné z hľadiska toho, aby sme vedeli určiť, v akom stave sa nachádzajú, a aby sme následne dokázali zvoliť vhodné ochranné a reštaurátorské metódy.

Celkový rozmer v centimetroch – keď meriame rozmer dokumentu výška × šírka aj s adjustačnou podložkou. Tento rozmer je pre nás dôležitý pri výrobe nového ochranného obalu. Rovnakým spôsobom sa zmeria i dokument bez adjustačnej podložky. **Spôsob adjustácie**, kde zaznamenávame spôsob, akým je adjustačná podložka pripevnená k dokumentu. Tento údaj potrebujeme z hľadiska spôsobu ošetrovania dokumentu, aby sme vedeli, aké látky sú v priamom kontakte s dokumentom, akými látkami ho budeme môcť ošetriť a ako s ním môžeme manipulovať. **Adjustačná podložka**

– tu zisťujeme samotný materiál adjustačnej podložky, v našich prípadoch to boli viacvrstvové papiere, lepenky, príp. sololit, kartón alebo preglejka. **Obsah lignínu⁵ v dokumente**, pretože veľmi negatívne vplýva na vlastnosti papiera v procese starnutia, ukladá sa do medzibunkových priestorov a spôsobuje zdrevnatenie, čím urýchľuje rozpad papiera. Lignín v papieri sa dokazuje pomocou roztoku floroglucínu. Ten sa naniesie na papier a v prítomnosti lignínu sa zafarbí na fialovo. Tento pokus sme postupne vykonali na každom dokumente. **Obsah lignínu v adjustačnej podložke**, keďže adjustačná podložka je v bezprostrednom styku s dokumentom. **Druh dokumentu** – ide o to, čo obsahuje konkrétny dokument, v akej forme je ten obsah zaznamenaný, či už to je výkres, výtvarné dielo, textový dokument alebo fotografia. **Technika vyhotovenia** súvisí s druhom dokumentu. Technikou vyhotovenia myslíme spôsob, akým je obsah dokumentu znázornený. **Typ papiera** – z nášho hľadiska boli dôležité najmä pauzovacie alebo inak transparentné papiere, no fotografie a iné výtvarné diela boli, samozrejme, vytvorené na iných druhoch papiera, a to fotografickým papieri, grafickým papieri, tlačovom papieri a iných. **Hrúbka dokumentu** v milimetroch, ktorú sme merali hrúbkomerom, pričom sme merali najhrubšiu časť dokumentu, aj keď to bola práve adjustačná podložka. Tento údaj sme potrebovali tiež kvôli výrobe ochranných obalov. **Záznamový prostriedok** – prostriedok alebo prostriedky, ktorými bolo dielo vytvorené. Vyskytlo sa množstvo rôznych záznamových prostriedkov, najčastejším bol tuš, ale tiež ceruzka a rôzne akvarelové farby, menej častým bol atrament, guľôčkové pero alebo pečiatka. **Farba záznamového prostriedku** – skúmame farby, ktoré sú prítomné na dokumente. **Rozpustnosť záznamového prostriedku vo vode** – niektoré záznamové prostriedky, konkrétne ich farba, obsahujú látky, ktoré sa pri styku s papierom a následne s vodou rozpúšťajú, rozpíjajú alebo vyplávajú na povrch papiera. Pri pozitívnej skúške je potrebné použiť fixačné látky. **Rozpustnosť záznamového prostriedku v etanole**, keďže klucelové fólie, ktoré používame, sa aktivujú práve etanolom, je potrebné zistiť, aký vplyv bude mať etanol na záznamový prostriedok. **Poškodenie** je dôležitý údaj v databáze, podľa ktorého vieme, či je dielo nejakým spôsobom poškodené, a ak áno, o aký druh poškodenia ide. Niektoré poškodenia sú závažnejšieho charakteru, iné sa dajú ľahko odstrániť. **Vonkajší pôvodný ochranný obal** – zisťujeme, či archívny dokument bol pôvodne uložený do nejakého ochranného obalu. **Stupeň zafarbenia** – sledujeme zafarbenie papiera, resp. jeho stmavnutie spôsobené časom a starnutím. Vytvorili sme stupnicu od 0 do 3, pričom 0 je pôvodný nezmenený stav zafarbenia, 1 je slabé stmavnutie, 2 priemerné stmavnutie a 3 je stupeň silného zafarbenia papiera. **pH papiera** patrí medzi základné charakteristiky papiera, ktorou sa určuje kyslosť (acidita) alebo zásaditosť (alkalita). Hodnota pH tiež ukazuje stupeň degradácie papiera: ak je táto hodnota pod 7, znamená to, že papier je kyslého charakteru, hodnota 7 znamená neutrálnosť papiera a pH nad 7 potvrdzuje alkalickosť papiera. **Použitie lepidla** – skúmame, aké druhy lepidla boli použité pri archívnych dokumentoch, ktoré boli

⁵ Lignín je organická látka, ktorá svojím množstvom predstavuje najviac zastúpenú zložku dreva. Jeho štruktúra je veľmi zložitá a v rôznych rastlinách sa skladá z rozličných látok. Lignín je v procese výroby papiera veľmi nežiaduci, preto je snaha ho pri výrobe odstrániť v čo najväčšom množstve. Zhoršuje tvorbu medzivlákninových väzieb, čím zhoršuje vlastnosti papiera. Znižuje jeho bielosť a počas starnutia spôsobuje jeho zožltnutie.

adjustované na adjustačnú podložku alebo boli iným spôsobom zasiahnuté lepidlom. Chceme zistiť, z akých látok bolo lepidlo vyrobené a následne dokážeme určiť, aký vplyv má toto lepidlo na dielo. **Návrh na reštaurovanie** – tento údaj hodnotíme na stupnici od 1 do 3, pričom 1 znamená vcelku dobrý stav dokumentu a stačí ľahký zásah, prípadne iba očistenie; 2 znamená, že je potrebný reštaurátorský zásah, dokument je poškodený, ale nie závažne; 3 označuje vážne poškodenie archívneho dokumentu, a teda je potrebný závažný reštaurátorský zásah.

Transparentné papiere

Pauzovacie papiere boli použité ako primárne podložky pre širokú škálu materiálov nájdených v múzeách, knižniciach a archívoch, najčastejšie vo forme architektonických výkresov. Vystavovaním, častou manipuláciou a nevhodným skladovaním dochádza k poškodeniu týchto dokumentov a stávajú sa obzvlášť citlivým materiálom. Starnutím a vplyvom vonkajšieho prostredia sa zhoršujú pevnostné a optické vlastnosti pauzovacieho papiera. Ten postupom času žltne, krehne a začína sa lámať.

Moderné transparentné papiere majú osobitné chemické a fyzikálne vlastnosti. Sú vytvorené špeciálnym výrobným postupom s cieľom získať materiál s konkrétnymi vlastnosťami: určitou prievitnosťou, hladkosťou a belosťou. Paradoxne tieto špeciálne procesy a používané prostriedky pri ich výrobe spôsobujú, že sa papiere stávajú náchylnými na prípadné poškodenie a rozklad. Zvlášť reaktívne sú voči vlhkosti a rozpúšťadlám, ktoré sa musia použiť pri ich ošetrovaní.⁶ Existuje niekoľko procesov na dosiahnutie transparentnosti papiera. Možno použiť impregnáciu alebo náter papiera olejom, živícami alebo voskom. Fibriláčnym mletím suspenzie dôjde k uvoľneniu vodíkových väzieb a vytvorí sa celulózový gél. Papier vytvorený z tejto suspenzie má kompaktnú štruktúru, vlákna sú spojené množstvom vodíkových väzieb a medzi-vlákninové priestory sa tvoria z mikropórov. Mazľavým – fibriláčnym mletím sa vlákna pozdĺžne štiepia pri zachovaní maximálnej dĺžky vlákien. Papiere vykazujú dobré mechanické vlastnosti, majú nízku priepustnosť vzduchu, sú priehľadné, veľmi reagujú na zmenu vlhkosti v ovzduší. Transparentnosť papiera je možné dosiahnuť aj ponorením listu papiera do roztoku kyseliny sírovej, keď dôjde k napučaniu a rozpúšťaniu celulózových vlákien. Na povrchu sa vytvorí celulózový gél, ktorý následne vyplní póry medzi vláknami. Po premytí, neutralizácii a lisovaní získame kompaktný, transparentný papier.⁷

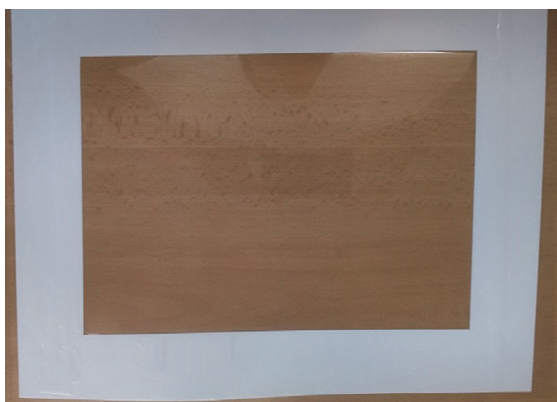
Klucelová laminačná fólia

Osvedčenou metódou ošetrovania pauzovacieho papiera je podlepenie papiera laminačnou fóliou, ktorá poskytne dostatočnú oporu pre tieto krehké materiály, i keď naďalej podliehajú degradácii a rovnako si vyžadujú ošetrovanie. Použité lepidlá na

⁶ VAN DER REYDEN, Dianne – HOFMANN, Christa – BAKER, Mary. Effects of aging and solvent treatments on some properties of contemporary tracing papers. In *Journal of the American Institute for Conservation*, 1993, 32(2), p. 177-206.

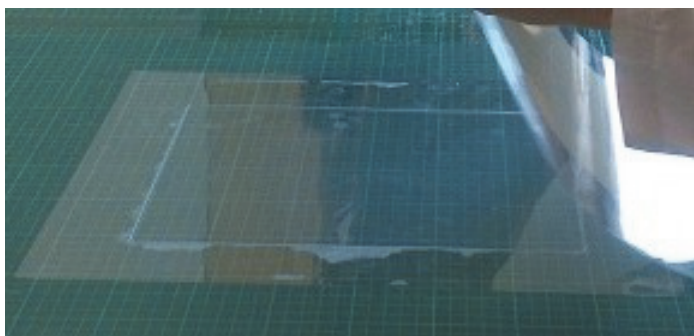
⁷ LAROQUE, Claude. Transparent papers : a technological outline and conservation review. In *IIC Reviews in conservation*, 2000, n° 1, p. 21-31 n° 4, p. 20-73.

laminačných fóliách by mali byť reverzibilné a kompatibilné s celulóзовým materiálom. Klucel G je v našom prípade vhodným lepidlom pre jeho flexibilitu, kompatibilitu a rozpustnosť (vo vode alebo rôznych organických rozpúšťadlách – etanol, acetón a toluén). Éter celulózy sa aktívuje s organickým rozpúšťadlom, ktoré by čo najmenej ovplyvnilo štruktúru potiahnutého papiera a aktivovalo lepidlo, aby sa vytvorilo tenké puto medzi obložením a pauzovacím papierom, bez toho, aby narušili inhertnú živicu a oleje v papieri.⁸

OBRÁZOK 4 – Klucelová vrstva v ráme.
Foto: autorka.

Fólia sa pripraví z 3 % vodného roztoku Klucelu G. Tento roztok sa postupne vylieva do rámu umiestneného na melinexovej fólii. Nadmerné množstvo roztoku alebo nedostatky sa upravujú pomocou pravítka. Takto pripravené klucelové fólie sa nechajú uschnúť. Dĺžka schnutia je závislá od teploty vzduchu a vlhkosti v miestnosti. Po zaschnutí klucelu sa odstráni rám a klucelová fólia sa nechá na použitej melinexovej fólii. Japonský papier sa položí na melinexovú fóliu a postrieka etanolom. Ten sa štetcom rozotrie po celej ploche japonského papiera. Takto navlhčený japonský papier sa priloží k uschnutej klucelovej vrstve a silikónovým valčekom sa pritlačí. Klucelová fólia s japonským papierom sa nechá uschnúť. V závislosti od reštaurovaného pauzovacieho papiera sa japonský papier pred aplikáciou na klucelovú vrstvu prifarbuje na požadovaný farebný odtieň. Používame japonský papier Kashmir s plošnou hmotnosťou 11 g/m² a japonský papier s plošnou hmotnosťou 9 g/m². Na farbenie používame farby zn. Cartasol.

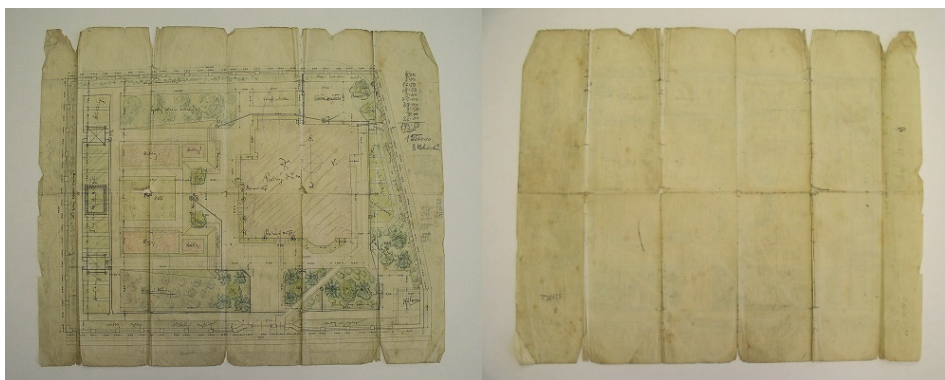
OBRÁZOK 5 – Aplikácia japonského papiera.
Foto: autorka.

⁸ MAKOVÁ, Alena – HAFKOVÁ, Zuzana. *Pauzovacie papiere a vplyv klucelovej laminačnej fólie na ich stabilizáciu*. Správa z výskumnej úlohy. Slovenský národný archív, 2016.

Reštaurovanie pazovacích papierov

Po vyplnení informácií o jednotlivých dokumentoch v databáze sa môže pristúpiť k reštaurovaníu. V prvom rade je potrebné urobiť fotodokumentáciu pred reštaurovaním. Pri tomto druhu dokumentov musíme dávať pozor, aby nedošlo k priamemu kontaktu s vodou, pretože po zalisovaní sa jeho rozmery zväčšujú alebo dokonca zmenšujú. Na zvlhčenie v našom prípade používame studenú paru. V nádobe máme netkanú textíliu tak, aby sa nedotýkala dna. Na textíliu sa umiestni dokument a prikryje sa plexisklom. Postupne sa púšťa para tak, aby obsiahla celú plochu. Para sa nechá niekoľko minút pôsobiť, aby prešla štruktúrou papiera. Potom sa dá dokument zalisovať. Lisovanie trvá niekoľko dní. Pokiaľ nie je vyrovnanie dostatočné, celý postup sa opakuje.

Pauzovací papier A-4-II-32-55-3 Vila D. Jurkoviča, Brno-Žabovřesky, úprava záhrady, pôdorys

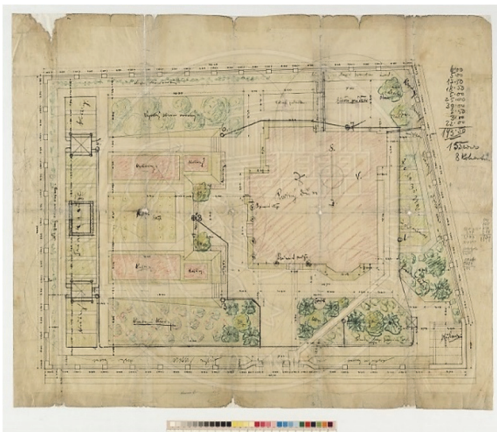
OBRÁZOK 6 – Stav dokumentu pred reštaurovaním, predná a zadná strana.
Foto: autorka.

Dokument bol uložený v archívnej škatuli. Ide o pazovací papier pevnejšieho charakteru svetložltej farby. Jeho uloženie mu spôsobilo značné poškodenie. Dokument bol viackrát preložený po šírke i po dĺžke. Časti, ktoré tvorili po zložení okraje, boli pokrčené a potrhané. Takto bolo spôsobené poškodenie po celej ploche. V niektorých častiach došlo k úbytku papierovej hmoty. Dokument bol z oboch strán zašpinený, zaprášený, miestami bol viditeľný foxing⁹. Rozmer dokumentu je 58 × 48,5 cm. Ide o nákras vyhotovený kolorovaním. Ako písacia látka bol použitý čierny tuš doplnený ceruzou a akvarelovou ceruzou zelenej, žltej, červenej a fialovej farby.

Po opatrnom rozložení bol dokument mechanicky očistený jemným štetcom a gumovacím práškom washab. Toto čistenie sa vykonalo len na rubovej strane, keďže by mohlo dôjsť k poškodeniu nákrasu. Z lícnej strany sa očistil od prachu jemným štetcom. Po očistení sa dokument zvlhčil studenou parou a bol zalisovaný.

⁹ Foxing – hnedočervené bodkaste flaky na starom papieri.

Na opravu poškodenia sme si nachystali cca 3,5 cm hrubé prúžky z nefarbenej klucelovej laminačnej fólie. Táto fólia sa aplikovala na miesta preloženia. Z prednej strany sa použili tenšie prúžky z tónovanej fólie, aby nepôsobili na dokumente rušivo. Na miesta s väčšími úbytkami boli potom vyrábané záplaty, ktoré jemne presahovali aj na papier. Po zreštaurovaní a digitalizácii bol na dokument vyrobený ochranný obal, v ktorom bol uložený vo vyrovnanej forme a na celý súbor boli vyrobené ochranné dosky, aby nedochádzalo k poškodzovaniu.

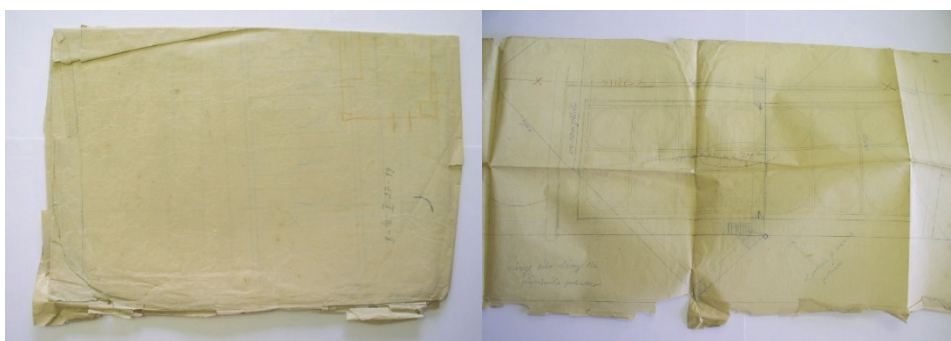

OBRÁZOK 7 – Stav dokumentu po reštaurovaní.

Foto: Peter Pekár.

Súbor pauzovacích papierov – Prestavba domu J. Úprku v Hroznovej Lhote

Pauzovacie papiere zo skupiny B boli uložené voľne v regáli. Ide o veľkoformátové dokumenty. Ako ukážka bol vybraný dokument s označením B-10-II-27-19 izba 3, rohová skriňa. Jeho rozmery sú 63 × 180 cm a z tohto dôvodu bol uložený v regáli bez ochranného obalu. Celá skupina dokumentov bola spolu zviazaná špagátom. Dokument je na pomerne pevnom druhu pauzovacieho papiera žltohnedej svetlej farby. Absencia ochranného obalu zapríčinila jeho značné poškodenie. Množstvo trhlín, ohnuté rohy a okraje, nečistoty a tiež lokálne straty papierovej podložky. Dokument bol dvakrát preložený po dĺžke a potom ešte na polovicu po šírke. Z tohto dôvodu sa značné trhliny nachádzajú aj v strede preloženia, kde sa jednotlivé lomy stretávajú. Ako písací materiál bola použitá ceruza, hnedá a modrá akvarelová ceruza.

OBRÁZOK 8 – Stav dokumentu pred reštaurovaním, zložený a rozložený.

Foto: autorka.

Pri postupnom rozkladaní dokumentu sa opatrne vyrovnávali ohnuté okraje aj preloženia. Na tento krok sa použil skalpel a knihárska kost'. Súčasne sa nosič dokumentu mechanicky čistil. V častiach bez poškodenia sa použila washab jemná špongia, na poškodené okraje opatrne washab jemný gumovací prášok. Problém pri takýchto veľkých formátoch je v ich vyrovnávaní. Papier sa postupne zvlhčoval studenou parou. Tento krok bol časovo náročný, keďže sa robil viackrát. Zvlhčený papier sa vyrovnával sendvičovou metódou¹⁰. Počas lisovania bola pripravená klucelová lamináčna fólia požadovaného odtieňa. Postupne sa odstránili všetky poškodenia zo zadnej strany. Na prednej strane sa použili úzke prúžky na trhliny a záplaty na miestach s väčším úbytkom papierovej hmoty.

Pred uložením zreštaurovaného dokumentu do ochranného obalu prichádza k jeho digitalizácii. V tomto prípade nastal problém pre jeho rozmery. Preto sa tento krok zatiaľ odložil a v spracovateľskej databáze sa uviedla poznámka o dodatočnej digitalizácii.

Z dôvodu atypických formátov tejto skupiny dokumentov bolo potrebné vyriešiť vhodné uloženie. Ochranný obal bol vyrobený na mieru a tvoria ho dve časti. Z archívnej alkalickej lepenky bol vyrobený tubus s priemerom 14 cm, na ktorý bola skupina dokumentov narolovaná. Dokumenty boli potom ešte obalené pH neutrálnym papierom. Celé je to uložené v škatuli z rovnakej lepenky. Škatuľa je označená názvom skupiny a na rýchlejšie hľadanie sú na nej vypísané všetky čísla dokumentov.

C-3-II-12-16 Slovenská buda Luhačovice, bočný pohľad

OBRÁZOK 9 – Stav pred reštaurovaním.

Foto: autorka.

Dokumenty zo skupiny boli pôvodne uložené v tubuse. Ich veľmi zlý fyzický stav odhalili už kolegyně archivárky. Nosič dokumentov bol veľmi krehký, pri nesprávnej manipulácii sa lámal, niektoré boli rozpadnuté na viac častí. Preto boli jednotlivé pauzovacie papiere, ktorých stav si to vyžadoval, zrolované do papiera, čím sa za-

¹⁰ Sendvičová metóda lisovania – dokument sa vloží medzi netkané textílie a filtračný papier. Celé sa to zaťaží drevenou doskou, na ktorú sa položí závažie, a nechá sa úplne vyschnúť.

bezpečilo zachovanie všetkých fragmentov. Pauzovacie papiere majú tmavú, žltozelenú farbu. Pri niektorých bola na lokálne opravy použitá priesvitná lepiaca páska. Ako písací materiál bol na všetkých kusoch použitý tuš. Skupinu tvorí 16 kusov dokumentov.

Všetky časti dokumentu boli zvlhčené studenou parou v komore a zalisované. Pre dlhodobé uloženie dokumentov v zrolovanej forme mal papier tendenciu skrúcať sa. Z tohto dôvodu sa papier zvlhčoval a lisoval trikrát.

Na tento dokument bola vytvorená špecifická laminačná fólia. Japonský papier na jej výrobu bolo potrebné zafarbiť – jeho pôvodná farba je biela, čo by pôsobilo veľmi rušivo. Rozmer tejto fólie sa prispôbil poškodenému dokumentu, zo zadnej strany sa celoplošne podliepal. V prednej časti boli postupne na fóliu priliepané jednotlivé fragmenty. Na miesta s chýbajúcou papierovou hmotou boli vyrobené záplaty s presahom 2 mm na dokument. Spomínaná skupina dokumentov bola zdigitalizovaná.

Na každý dokument bol vyrobený ochranný obal z priehľadnej melinexovej fólie. Obal je uzatvorený filmoplastom. Takto mu poskytuje dostatočnú ochranu pred po-

škodením fyzického stavu a súčasne neznižuje možnosť bádania. Na každom obale je uvedené presné označenie dokumentu a informácia o digitalizácii. Súbor pauzovacích papierov bol uložený do ochranných dosiek vyrobených z archívnej lepenky. Dosky sú z boku označené názvom súboru a zvrchu sú vypísané všetky čísla dokumentov nachádzajúcich sa v nich.

OBRÁZOK 10 – Stav po reštaurovaní.

Foto: Peter Pekár.

Záver

O dôležitosti osobného fondu Dušana Samuela Jurkoviča, významného architekta, svedčí jeho časté bádanie. Prieskum fondu ukázal značné poškodenie spôsobené nevhodnými podmienkami uloženia, či už v počiatkoch v depotoch na hrade Červený Kameň, ale aj po presťahovaní sa do terajšej účelovej budovy Slovenského národného archívu. Vo fonde sa nachádzajú rôzne druhy dokumentov, ktoré môžeme rozdeliť podľa druhu papierového nosiča i podľa veľkosti. Značnú časť fondu tvoria architektonické návrhy na pauzovacích papieroch. Vplyv na ich fyzický stav má aj spôsob uloženia v archívnych škatuliach alebo tubusoch, ktoré z priestorového hľadiska predstavujú vhodnú formu uloženia. Bohužiaľ, pri bádani takto dochádza k ich ďalšej degradácii spôsobenej rozkladáním a skladáním, pri tubusoch je často zrolovaných viac kusov spolu. V jednom tubuse sa neraz nachádza aj viac skupín zrolovaných dokumentov.

Preto bolo potrebné vybrať vhodný spôsob reštaurovania a uloženia dokumentov. Výskum klucelovej laminačnej fólie prebiehajúci v Slovenskom národnom archíve ju vyhodnotil ako najlepšie riešenie. Jej aplikáciou na pauzovací papier sa dosahuje vyššia odolnosť pred mechanickým poškodením a súčasne poskytuje oporu pre už zničený a oslabený papier. V doteraz reštaurovanej časti fondu sa nachádza množstvo veľkoformátových pauzovacích papierov, ktorých nevýhodou je náročná manipulácia.

Tak ako sa kládol dôraz na vhodnú metódu reštaurovania, dbalo sa aj na uloženie dokumentov po ich zreštaurovaní, aby mali optimálne podmienky. Na lepšiu manipuláciu s krehkým materiálom, ako je pauzovací papier, sa ochranný obal vyrábala na každý jeden kus z melinexovej fólie. Jej priehľadnosť neovplyvňuje možnosť bádania a súčasne poskytuje dostatočnú ochranu pred mechanickým poškodením. Ochrana veľkoformátových dokumentov zabezpečuje digitalizácia a na mieru robená ochranná škatuľa, v ktorej sa archivujú v zrolovanej forme. Pri týchto formátoch sa do budúcnosti počíta, že na štúdium budú prístupné len vo forme skenov.

RESTORATION OF TRACING PAPERS FROM DUŠAN SAMUEL JURKOVIČ'S ARCHIVAL FOND

PACHEROVÁ, Laura

The importance of the personal fond of Dušan Samuel Jurkovič, a significant Slovak architect, is evidenced by its frequent research. A fond survey proved a sizeable damage caused by unsuitable storage conditions, either backwards at the depots of Červený Kameň Castle or after moving to a purpose-built building. There are various types of documents in the fond that can be divided according to a type of paper or to size. A notable part of the fond consists of architectural designs on tracing papers. Their physical condition is influenced also by the way of storage in archival boxes or tubes. However, while researching, there comes another degradation process due to decomposition and folding; there are several layers of documents in one tube, or more than one group of rolled documents in a tube. Therefore it was necessary to choose a suitable way of restoration as well as the storage of documents. The research of the laminated foil, held in the Slovak National Archives, evaluated it as the best solution. Application of the foil into the tracing paper achieves the higher resistance to mechanical damage and at the same time provides a better support for already destroyed and weakened paper. In the earlier restored part of the fond, there are many large-format tracing papers that are difficult to handle. The care was also taken to store the documents after restoration, so they could be preserved in optimal conditions. For better handling of fragile material such as tracing paper, a protective cover from melinex foil was made for each one piece. It is transparent, so it doesn't affect the possibility of research and at the same provides sufficient protection against mechanical damage. The protection of large-format documents is ensured by digitization and a made-to-measure protective box, in which the documents are archived in a rolled-up form. In the future, these formats are expected to be available for studying only as scans.

Translated by Jana Kafúnová

PRÍTOMNÝ(Í) AJ ONLINE! – ARCHÍVNO-PEDAGOGICKÉ SLUŽBY MAĎARSKÉHO NÁRODNÉHO ARCHÍVU PODPORUJÚCE VEREJNÉ VZDELÁVANIE

LAURA CSONKA

Csonka, L.: Attending also online! Archival – Pedagogical Services of the National Archives of Hungary Supporting Public Education. *Slovenská archivistika*, Vol. 50, 2020, No 2, p. 76-84.

The paper presents activities of the National Archives of Hungary in the field of public education. It clarifies the tasks of the archival pedagogy and the resources for building knowledge. The worldwide situation connected with the coronavirus pandemic in 2020 has accelerated the use of digital technologies also in this area. The paper brings information about online projects that the archival stuff published on the internet in an effort to facilitate the work of teachers and thus make the archival documents accessible to the general public.

Key words: archival pedagogy, digital education, National Archives of Hungary

Medzi princípmi Maďarského národného archívu (*Magyar Nemzeti Levéltár*), definovanými vo vyhlásení o jeho poslaní, sa uvádza, že ako moderný verejný archív 21. storočia prostredníctvom svojich kontinuálne sa rozvíjajúcich a rozširujúcich sa archívnych súborov musí byť schopný zobrazovať a dokumentovať písomné dedičstvo národa, ako aj formovať a posilňovať identitu národa, lokálnych komunit i jednotlivcov, občanov. Okrem toho zmenou základných úloh archívov v znamení spoločenskej zodpovednosti sa v archívnej činnosti musí výrazne prejavovať široké sprístupnenie kultúrnych verejných statkov, ktoré uchováva. Na základe toho sa teda Maďarský národný archív usiluje fungovať ako taký archív, ktorý sa okrem plnenia základných úloh snaží spoločnosti stále viac predstaviť – „zviditeľniť“ aj odbornú prácu a odbornú činnosť archivárov prebiehajúcu v inštitúcii.

V 21. storočí sú pamäťové inštitúcie (v Maďarsku *közgyűjtemények*, doslovne: verejné zbierky) inšpirované spoločenskými zmenami a zmenenými vzdelávacími metódami k tomu, aby prostredníctvom nových metód mali dosah na nové generácie, aby im pomohli spoznávať kultúru a naučili ich rešpektovať naše rozmanité kultúrne dedičstvo. Pamäťové inštitúcie sú významným miestom formovania identity. Práve preto by bolo veľmi dôležité z hľadiska spoznávania našej spoločnosti a kultúrnych dejín, aby sa študenti mohli oboznámiť s primárnymi prameňmi, o ktorých svoje vedomosti doposiaľ získavajú z učebníc. Najlepším nástrojom v tomto ohľade je archívna pedagogika.

Archívna pedagogika je neformálna vzdelávacia, výchovná činnosť vedená archivárom-pedagógom, ktorá je založená na archívnych súboroch, kde pri dodržiavaní

zákona o archívniectve využitím študijnej možnosti obsiahnutej v dokumentoch sprístupní ním uchovávané dokumenty kultúrneho dedičstva pre študentov, ktorí sa vzdelávajú vo vzdelávacích inštitúciách. To všetko vo forme interaktívnych aktivít s rôznou tematikou, v súlade s vekom študentov, v rámci vopred dohodnutých a organizovaných príležitostí počas otváracích hodín archívu, v budove archívu alebo na externom mieste, ako aj v online priestore. Na školách realizuje neobvyklé formy organizácie vzdelávania, ktoré sú zamerané na činnosti a založené na zážitkoch. Na základe vedomostí o archívnych dokumentoch uchovávaných v archíve v znamení zdieľania vedomostí aktívne podporuje proces vzdelávania v súlade s cieľmi a obsahom verejného vzdelávania. Výberom tém a nastolením problematiky teda nadväzuje na školské učivo, uľahčuje jeho pochopenie. Prostredníctvom stretnutia s historickými problémami, ktoré siahajú do súčasnosti, pomáha pochopiť minulosť, historické procesy, možné súvislosti, spojenia; pomocou archívnych prameňov napomáha orientovať sa v čase a priestore, dopĺňa a ozrejmjuje vedomosti, ktoré si už študenti osvojili. Počas aktivít založených na báze účasti a spolupráce, v podporujúcom a motivačnom prostredí môžu študenti bez súperenia a zlyhania prežívať slobodu myslenia, činnosti, sebaujadrenia a kreativity. Archívna pedagogika kladie veľký dôraz na individuálne budovanie vedomostí, na interdisciplinaritu, ako aj na rozvoj rôznych kompetencií definovaných v Národných učebných osnovách. V oblasti komunikácie v materinskom jazyku sa tak posilnia kompetencie študentov v oblasti čítania a porozumenia písaného textu pomocou archívnych dokumentov predstavených na aktivitách. Okrem nadobudnutia zručností spojených so získavaním a zhromažďovaním informácií tak študenti budú schopní kriticky a objektívne analyzovať jednotlivé zdroje. Maďarský národný archív disponuje rozsiahlou zbierkou digitálnych súborov a databázami, ktoré poskytujú možnosť rozvíjať digitálnu kompetenciu a oboznámiť sa s obsahmi a digitálnym učivom, ktoré sú prístupné na internete. Archivár-pedagóg, ktorý tieto aktivity vedie, je otvorený, inovatívny, pre meniace sa spoločenské požiadavky je schopný kontinuálnej obnovy, vzdelávania sa, je otvorený novým metodickým rozvojom reformnej pedagogiky a je schopný sebareflexie.

Od jari 2020 má zdravotná situácia, ktorá sa v dôsledku pandémie koronavírusu vytvorila, a s ňou spojené obmedzujúce opatrenia významný vplyv na každodenný život ľudí. Toto všetko postavilo pamäťové inštitúcie, odborníkov múzeí a archívov, vzdelávacie inštitúcie, pedagógov aj študentov pred novú situáciu. Vzdelávacie inštitúcie museli v priebehu niekoľkých dní prejsť na digitálne vzdelávanie. Táto situácia aj v pamäťových inštitúciách urýchlila snahu, aby prostredníctvom obsahov zverejnených na internete, ktoré nie sú viazané na miesto a sú voľne prístupné aj na diaľku, a tiež aby sa prostredníctvom rôznych aplikácií podporila školská edukácia.

Zverejnením svojich digitálnych zbierok a s tým spojených aplikácií, hier a úloh sa pamäťové inštitúcie usilujú uľahčiť každodennú prácu pedagógov v oblasti vzdelávania a výchovy, čím si zároveň zabezpečujú, že ostanú viditeľné a prospešné. Toto obdobie plné výziev inšpiruje aj pamäťové inštitúcie k ďalšiemu rozvoju, k čomu sa pripojil aj Krajinský archív Maďarského národného archívu (*Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára*), a to vytvorením a poskytnutím nových digitálnych vzdelávacích obsahov. To umožňuje, aby pedagógom pomáhal so špeciálnymi vzdelávacími obsahmi spojenými s archívными súbormi, aby im poskytol nápady a aby takýmto

spôsobom mohli pedagógovia hoci aj do svojej každodennej vzdelávacej a výchovnej práce začleniť odborné obsahy poskytnuté archívom. Dôležitým inštitucionálnym aspektom je aj to, že archív ako pamäťová inštitúcia si touto činnosťou plní svoju úlohu, aby svoje archívne súbory zverejnil a sprístupnil i širšej verejnosti, prostredníctvom čoho sa tiež vyjadri kultúrny význam týchto súborov.

Na jar roku 2020 sme formou „Pramenného kvízu“ (*Forráskvíz*) zverejnili na webovej stránke aj na Facebooku Maďarského národného archívu vzdelávacie obsahy k povstaniu Františka II. Rákocziho 1703 – 1711, k uhorskej revolúcii 1848 – 1849, k dejinám národnosti na území Uhorska a k dejinám Maďarskej republiky rád. Tieto vzdelávacie obsahy sme integrovali do rozhrania „Vzdelávacie listy“ (*Oktatólapok*), ktorá sa realizovala v rámci Digitálnej stratégie pamäťových inštitúcií a od augusta 2020 sa dá verejne používať (<https://oktatolapok.mnl.gov.hu/>). Je to nová vzdelávacia služba Maďarského národného archívu, ktorá umožňuje zdieľanie a zverejnenie digitálnych vzdelávacích obsahov založených na archívnych súboroch. Na prehľadnej a ľahko používateľnej interaktívnej ploche sa pedagógom a študentom, ktorí sa zaujímajú o históriu, sprístupnili archívne dokumenty použiteľné na účely vzdelávania, ako aj súvisiace úlohy, ktoré sú prispôbené Národným učebným osnovám a rámcovým učebným osnovám, čím Maďarský národný archív môže efektívne pomôcť pri verejnom vzdelávaní. Prostredníctvom úloh sa môžu študenti oboznámiť s archívными súbormi. Tieto úlohy umožňujú rozvíjať kompetencie spojené s čítaním, porozumením textu archívnych dokumentov, a tiež digitálne kompetencie. Okrem toho vo výučbe dejín môže mať špecifický význam, že hravé bádanie spojené s archívными dokumentmi umožňuje študentom, aby spojili a interpretovali špecifiká historických ér, ktoré poznajú z učebníc, ako aj príčiny a dôsledky udalostí a procesov na život ľudí, ktoré sa prostredníctvom autentických prameňov vynoria a oživia.

Okruchy tém a úlohy zverejnené v rozhraní Vzdelávacie listy sme vypracovali zohľadnením vekových špecifik pre tri vekové skupiny. V súlade s tým sme vytvorili obsah pre študentov vo veku od 9 do 12, od 13 do 14 a nad 14 rokov. Pedagóg ich nájde na hlavnej obrazovke kliknutím na príslušný vek.

Pri vytvorení úloh sme sa snažili o metodickú rozmanitosť. K úlohám sme v každom prípade priradili ikonu, ktorá označuje jej typ. Nájdete tu: pochopenie textu; počúvanie a analýza zvukového súboru; kvíz a online obsah; analýza obrázku; Preskúmaj!; esej a otázka, ktorú treba rozvinúť. Väčšina úloh je online vzdelávací obsah, ale k rôznej tematike boli vyhotovené aj pracovné listy, ktoré je možné si stiahnuť a vytlačiť. V prípade vzdelávacích obsahov sme považovali za dôležité, aby sme poskytli pomoc aj pri oboznámení sa a pedagogickom používaní databáz založených na archívnych súboroch. Z vypracovaných úloh k aplikácii „Kadiaľ chodil kráľ Matej“ (*Merre járt Mátyás*) (<https://matyaskiraly.mnl.gov.hu/>) – ktorá na mape predstavuje miesta pobytu kráľa Mateja a jeho druhej manželky, kráľovnej Beatrix Aragónskej, na základe prameňov – by som chcela vyzdvihnúť úlohu s názvom: „List Bonfiniho o živote Mateja“ (*Bonfini levele Mátyás életéről*). V rámci nej môžu študenti pomáhať známemu renesančnému dejepiscovi majstrovi Antoniovovi Bonfinimu tak, že môžu použitím kráľovho cestovného denníka hľadať odpovede o živote a panovaní kráľa Mateja Huňadyho vo fiktívnom liste, ktorý sme napísali. Samokontrolná úloha bola vyhoto-

vená v rozhraní LearningApps a umožňuje, aby si študenti vyskúšali digitálnu aplikáciu, archívne súbory spôsobom zameraným na prax a aby okrem učebníc získali nové vedomosti prostredníctvom digitálnych hier. Úloha je vhodná pre mladých nad 14 rokov. Rozvíja digitálnu kompetenciu, zručnosť samostatne porozumieť textu, posilňuje schopnosť samostatného bádania, učenia sa.

Dbali sme aj na časovú náročnosť riešenia úloh a už pri ikone úlohy sme uviedli, aký je odporúčaný čas na vyriešenie tej-ktorej úlohy. Väčšina úloh si vyžaduje 8 – 10 minút, čo umožňuje pedagógom, aby do štruktúry hodiny jednoducho zabudovali aj viac úloh. Prostredníctvom ikony sme uviedli aj to, či riešenie úlohy navrhujeme vykonávať individuálne alebo v skupine. K úlohám sme okrem toho uviedli i kľúčové slová, ktoré uľahčujú vyhľadávanie.

Taktiež rozhranie Vzdelávacie listy je možné využívať v súvislosti s archívnu pedagogikou rôznymi spôsobmi. Umožňuje nám, aby sme archívne pedagogické aktivity, poskytované skupinám študentov, ktoré nás navštívia, doplnili, spestrili digitálnymi vzdelávacími obsahmi prostredníctvom využívania nástrojov informačných a komunikačných technológií, v súlade s tematikou danej aktivity a danej vekovej skupiny. Takýmto spôsobom sa študenti môžu oboznámiť okrem originálnych dokumentov aj s našimi digitálnymi obsahmi a hrami. Úlohy v rozhraní Vzdelávacie listy sa dajú dobre využívať i v prípade online aktivít archívnej pedagogiky. Pre pandemic-kú situáciu, ktorá pretrváva od jari roku 2020, sa tiež oplatí upriamiť väčšiu pozornosť aj na online priestor, na online aktivity.

Tu predstavené online vzdelávacie obsahy Maďarského národného archívu sa dajú dobre integrovať i do iného projektu, ktorý vznikol s edukačným cieľom, alebo do rozhrania, ktoré sa dá využiť aj na vzdelávanie. Dobrým príkladom toho je online výstava, ktorá vznikla v lete 2020 spoluprácou šiestich pamäťových inštitúcií – Krajinská Széchenyiho knižnica (*Országos Széchenyi Könyvtár*), Petőfiho literárne múzeum (*Petőfi Irodalmi Múzeum*), Maďarský národný archív (*Magyar Nemzeti Levéltár*), Maďarské národné múzeum (*Magyar Nemzeti Múzeum*), Múzeum krásneho umenia (*Szépművészeti Múzeum*), Maďarská národná galéria (*SZM Magyar Nemzeti Galéria*) – s názvom „Spona“ (*Kapocs*) (<https://www.thinglink.com/scene/1362022105612288001>), ktorá spracovala tematiku uhorskej revolúcie a boja za slobodu v rokoch 1848 – 1849. Stalo sa tak po prvýkrát, že tieto pamäťové inštitúcie integrovali múzejné, archívne a knižničné obsahy na spoločné rozhranie v súvislosti s danou tematikou. Cieľom bolo, aby sa čím viac pútavých múzejných a archívnych klenotov sprístupnilo každému záujemcovi, ale predovšetkým pedagógom, predstavením toho, čím všetkým sú schopné pamäťové inštitúcie podporovať aktivity v oblasti verejného vzdelávania. Online výstava prezentuje skutočnú hĺbku a rozmanitosť historickej tematiky prostredníctvom bohatých zdrojov pamäťových inštitúcií, ako aj to, ako sa vie materiál rôznych pamäťových inštitúcií spojiť v rámci čiastkovej tematiky a vytvorí koherentný celok. Projekt „Spona“ (*Kapocs*) otvoril ešte viac digitálny priestor pre pamäťové inštitúcie, aj osobitne pre Maďarský národný archív, a umožnil zdieľanie archívnych dokumentov a s tým spojených vzdelávacích materiálov a online vzdelávacích obsahov v modernej a interaktívnej podobe v období, keď sme pre koronavírusovú situáciu nemohli prijímať skupiny študentov. Spolupráca pamäťových inštitúcií spojených s online expozíciou pokračovala aj v roku 2021. Krajinský

archív Maďarského národného archívu a Petőfiho literárne múzeum totiž poskytuje spoločné online aktivity múzejnej a archívnej pedagogiky pre stredoškolských študentov, ktoré spracovali tematiku cestovania a cestovateľov 19. storočia prostredníctvom muzeálnych predmetov a archívnych dokumentov.

Aby sme boli nápomocní verejnému vzdelávaniu, v rozhraní Vzdelávacie listy Maďarského národného archívu sme v decembri 2020 zverejnili pre pedagógov aj odborné pomôcky, podkladové materiály (napr. plány aktivít a hodín, učebný plán, osnovy), ktoré slúžia na oboznámenie sa a pochopenie archívnych súborov a archívnych databáz a pomáhajú pri ich pedagogickom používaní a využívaní. Naše budúce plány zahŕňajú aj to, že Vzdelávacie listy budú prostredníctvom archívárov pedagógov Maďarského národného archívu priebežne dopĺňané ďalšími vzdelávacími obsahmi, založenými na archívnych súboroch, ktoré budú metodicky rozmanité a zohľadnia požiadavky vzdelávania.

Preklad z maďarského jazyka: Agentúra ACRA

ONLINE IS JELEN! – A MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR KÖZOKTATÁST TÁMOGATÓ LEVÉLTÁR-PEDAGÓGIAI SZOLGÁLTATÁSAI

Laura CSONKA

A Magyar Nemzeti Levéltár küldetésnyilatkozatában lefektetett alapelvei között szerepel, hogy mint 21. századi modern közlevéltár folyamatosan fejlődő és bővülő gyűjteménye révén képes legyen megjeleníteni és dokumentálni a nemzet írott örökségét, valamint alakítsa és erősítse a nemzet, a lokális közösségek és az egyének, állampolgárok azonosságtudatát. Mindemellett, a levéltárak alapfeladatainak változásával a társadalmi felelősségvállalás jegyében a levéltári tevékenységben hangsúlyosan meg kell jelennie az általa őrzött kulturális közjavak széleskörű hozzáférhetővé tételének. Így tehát a Magyar Nemzeti Levéltár olyan szolgáltató levéltárként kíván működni, amely az alapfeladatok ellátása mellett az intézményben folyó szakmai munkát, a levéltárosok szakmai tevékenységét a társadalommal minél inkább igyekszik megismertetni, „láthatóvá tenni“.

A 21. században a társadalmi átalakulások, a megváltozott oktatási módszerek arra ösztönzik a közgyűjteményeket, hogy a felnövekvő generációkat új módszerekkel ériék el, segítsék őket hozzá a kultúra megismeréséhez, és tanítsák meg őket sokszínű kulturális örökségünk értékelésére. A közgyűjtemények az identitásformálás fontos helyszínei, így módon kiemelt fontosságú lenne a hazai társadalom és kultúrtörténet megismerése szempontjából, hogy a diákok megismerjék azokat az elsődleges forrásokat, melyekről ismereteiket egyelőre tankönyvekből szerzik. Ennek egyik legjobb eszköze a levéltárpedagógia.

A levéltárpedagógia egy olyan levéltárpedagógus által vezetett nem-formális oktatási, nevelési tevékenység, mely a levéltári iratgyűjteményen alapul, a levéltári törvény betartásával az iratokban rejlő tanulási lehetőség kihasználásával hozzáférhetővé teszi a kulturális örökség általa őrzött dokumentumait az oktatási intézményekben tanulóknak számára. Mindezt különböző tematikájú, a diákok életkori sajátosságaihoz igazodó interaktív foglalkozások formájában, előre leegyeztetett és szervezett keretek között valósítja meg a levéltár nyitvatartási idejében a levéltár épületében, adott esetben külső helyszínen, valamint az online térben. Az iskolában megszokottól eltérő tanulásszervezési formákat

valósít meg, cselekvésorientált és élményalapú. A levéltári iratanyag ismeretének birtokában a tudásmegosztás jegyében aktívan támogatja a tanulás folyamatát, összhangban állva a köznevelési célokkal és tartalmakkal. Témaválasztása, problémafelvetése révén tehát kapcsolódik az iskolai tananyaghoz, megkönnyíti annak befogadását. A mában gyökerező történeti problémákkal való találkozás révén segít megértetni a múltat, a múltban zajló történeti folyamatokat, az esetleges összefüggéseket, kapcsolatokat; levéltári források segítségével segíti a térben és időben való tájékozódást, kiegészíti és árnyalja a diákok által már elsajátított ismereteket. A részvételen és együttműködésen alapuló foglalkozásokon támogató és motiváló környezetben a diákok versengéstől és kudarcától mentesen élhetik át a gondolkodás, a tevékenység, az önkifejezés és a kreativitás szabadságát. Nagy hangsúlyt helyez az egyéni tudásépítésre, a tantárgyköziségre és a Nemzeti Alaptantervben meghatározott különböző kompetenciák fejlesztésére. Az anyanyelvi kommunikáció területén a diákok szövegolvasási és szövegértési kompetenciái erősödnek a foglalkozásokon bemutatott levéltári dokumentumok segítségével, az információszerzés és információgyűjtés készségének elsajátítása mellett pedig képessé válnak a források kritikai, objektív elemzésére. A Magyar Nemzeti Levéltár hatalmas digitális állománnyal és adatbázisokkal rendelkezik, melyek lehetőséget adnak a digitális kompetencia fejlesztésére és az interneten elérhető tartalmak, digitális tananyagok megismerésére. A foglalkozásokat tartó levéltár-pedagógus nyitott, innovatív, a változó társadalmi igények okán folyamatos megújulásra, tanulásra képes, az új reformpedagógiai módszertani fejlesztésekre nyitottságot mutat és képes az önreflexióra.

2020 tavaszától a koronavírus járvány miatt kialakult egészségügyi helyzet és az ehhez kapcsolódó korlátozó rendelkezések az emberek mindennapi életére komoly hatással vannak. Mindez a közgyűjteményeket, múzeumi, levéltári szakembereket és az oktatási intézményeket, a pedagógusokat és a diákokat is új helyzet elé állította. Az oktatási intézményeknek pár nap alatt kellett átállniuk a digitális oktatásra. Ez a helyzet a közgyűjteményekben is felgyorsította azt a törekvést, hogy helyszíntől független, távolról és szabadon elérhető, a világhálón közzétett tartalmakkal, különböző alkalmazásokkal támogassák az iskolai oktatást.

Digitalizált gyűjteményeik és az ezekhez kapcsolódó alkalmazások, játékok és feladatok közzétételével igyekeznek a pedagógusok mindennapi oktató-nevelő munkáját megkönnyíteni, s ily módon továbbra is biztosítani láthatóságukat és hasznosságukat. Ez a kihívással teli időszak a közgyűjteményeket is újabb fejlesztésekre sarkallja, melyhez a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára is csatlakozott új digitális oktatási tartalmak létrehozásával és rendelkezésre bocsátásával. Ez lehetőséget ad arra, hogy a tanárokat speciális, a levéltári gyűjteményhez kapcsolódó oktatási tartalmakkal segítse, ötleteket adjon számukra és ily módon akár a mindennapi oktató-nevelő munkájukba beépítsék a levéltár által biztosított szakmai tartalmakat. Fontos intézményi szempont az is, hogy a levéltár mint közgyűjtemény ezzel a tevékenységével teljesíti azt a feladatát, hogy gyűjteményét a szélesebb közönség számára is nyilvánossá és elérhetővé teszi, ez által is érzékeltetve annak kulturális jelentőségét.

2020 tavaszán Forrásvíz formájában a Magyar Nemzeti Levéltár honlapján és Facebook oldalán tettünk közzé oktatási tartalmakat a Rákóczi-szabadságharchoz, az 1848-49-es forradalom és szabadságharchoz, a magyarországi nemzetiségekhez és a Magyarországi Tanácsköztársaság történetéhez kapcsolódóan. Ezeket az oktatási tartalmakat integráltuk a Közgyűjteményi Digitális Stratégia keretében megvalósult és 2020 augusztusától nyilvánosan használható Oktatólapok felületre (<https://oktatoalapok.mnl.gov.hu/>), mely a Magyar Nemzeti Levéltár új oktatási szolgáltatása és a levéltári gyűjteményen alapuló digitális oktatási tartalmak megosztását és közzétételét teszi lehetővé. A könnyen áttekinthető és könnyen használható interaktív felületen a pedagógusok és a történelem iránt érdeklődő diákok számára elérhetővé váltak az oktatási célra használható levéltári dokumentumok és a hozzájuk kapcsolódó feladatok, melyek illeszkednek a Nemzeti

Alaptantervhez és a kerettantervhez, s így a Magyar Nemzeti Levéltár hatékonyan segítheti a közoktatás munkáját. A feladatok által a diákok megismerkedhetnek a levéltár gyűjteményével és lehetővé teszik a szövegolvasási, szövegértési és digitális kompetencia fejlesztését. Emellett a történelemtanításban különös jelentősége lehet annak, hogy a levéltári iratokhoz kapcsolódó játékos kutatómunka lehetőséget teremt arra, hogy a diákok összekapcsolják, értelmezzék a tankönyvből megismert történelmi korszakok jellegzetességeit, az események és folyamatok okait és hatásait az autentikus források révén felsejlő, megelevenedő emberek életével.

Az Oktatólap felületén megjelenő témaköröket és feladatokat az életkori sajátosságok figyelembe vételével három korosztály számára dolgoztuk ki. Ennek megfelelően a 9–12, a 13–14 és a 14 év feletti diákok számára fejlesztettünk tartalmakat, melyeket már a főoldalon az adott életkorra kattintva megtalál a pedagógus.

A feladatok kialakításánál törekedtünk a módszertani sokszínűsége. A feladatokhoz minden esetben egy ikont rendeltünk, mely jelzi a típusát. Található itt szövegértés; hangfájl hallgatása, elemzése; kvíz és online tartalom; képelemzés; Nézz utána!; esszé és kifejtős kérdés. A feladatok többsége online oktatási tartalom, azonban készültek letölthető és kinyomtatható feladatlapok is a különböző témakörökhöz. Az oktatási tartalmak esetében fontosnak tartottuk, hogy a levéltár gyűjteményén alapuló adatbázisok megismertetését és pedagógiai felhasználását is segítsük. A Merre járt Mátyás (<https://matyaskiraly.mnl.gov.hu/>) alkalmazáshoz – mely Mátyás király és második felesége, Aragóniai Beatrix királyné tartózkodási helyeit mutatja be térképen a források alapján – kidolgozott feladatok közül kiemelném a Bonfini levele Mátyás életéről címet viselőt. Ebben a diákok Hunyadi Mátyás életéhez és uralkodásához kapcsolódóan a híres történetíró, Bonfini mester segítségével lehetnek oly módon, hogy az általunk írt fiktív levélben feltett kérdésekre kereshetik a választ Mátyás útinaplóját felhasználva. Az önellenőrző feladat a LearningApps felületén készült és lehetővé teszi, hogy a diákok a levéltár digitális alkalmazását, gyűjteményét gyakorlatorientált módon kipróbálják és a tankönyvön túl új, digitális játékok segítségével ismereteket szerezzenek. A feladat a 14 év feletti korosztálynak ajánlott. A digitális kompetenciát, az önálló szövegértési készséget fejleszti, erősödik az önálló kutatás, tanulás képessége.

Figyeltünk a feladatok megoldásának időigényére is, ezért egyrészt már a feladat ikonjánál feltüntettük, hogy mennyi az ajánlott idő annak elvégzéséhez. Másrészt a feladatok között a legtöbb 8-10 perces, mely viszonylag könnyen beépíthetővé tesz a pedagógus számára egy vagy akár több feladatot is az óramenetbe. Ikonnal azt is jeleztük, hogy egyéni vagy csoportos munkában ajánljuk a feladat elvégzését. A feladatokat mindezek mellett tárgyszavakkal láttunk el, melyek a kereshetőségüket könnyítik meg.

Az Oktatólapok felület a levéltár-pedagógia vonatkozásában is többféle módon használható fel. Lehetővé teszi, hogy a levéltár-pedagógiai foglalkozásokat, amiket a hozzánk látogató diákcsoportoknak tartunk, az IKT eszközök bevonása révén ezekkel, az adott foglalkozás témájába vágó, az adott korosztálynak megfelelő digitális oktatási tartalmakkal egészítsük ki, színesítsük. Ily módon a foglalkozáson a diákok nemcsak az eredeti iratokkal ismerkedhetnek meg, hanem digitális tartalmainkkal, játékaikkal is. Az Oktatólapok felületen található feladatok online levéltár-pedagógiai foglalkozások esetén is jól használhatóak, a 2020 tavasza óta tartó járványhelyzet miatt az online térre, az online foglalkozásokra érdemes minél nagyobb figyelmet szentelni.

A Magyar Nemzeti Levéltár itt bemutatott online oktatási tartalmai más, oktatási célra létrejött projektbe vagy oktatási célra is felhasználható felületbe is jól integrálhatók. Erre jó példa a 2020 nyarán hat közgyűjtemény – Országos Széchenyi Könyvtár, Petőfi Irodalmi Múzeum, Magyar Nemzeti Levéltár, Magyar Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum, SZM Magyar Nemzeti Galéria – együttműködése révén megvalósult, Kapocs címet viselő online tárlat (<https://www.thinglink.com/scene/1362022105612288001>), mely az 1848-49-es forradalom és szabadságharc témakörét dolgozta fel. Ez volt az első

alkalom, hogy ezek a közgyűjtemények múzeumi, levéltári és könyvtári tartalmakat integráltak egy közös felületre egy megadott tematika mentén. A cél az volt, hogy minél több izgalmas múzeumi, levéltári kincs váljon hozzáférhetővé minden érdeklődőnek, de elsődlegesen pedagógusoknak, érzékeltetve, hogy mennyi mindennel tudják a közgyűjtemények támogatni a közoktatás munkáját. Az online tárlat a különböző közgyűjtemények gazdag forrásadottsága révén mutatja be a történelmi téma igazi mélységét és szerteágazottságát, és hogy a különböző közgyűjteményi anyagok hogyan tudnak egy-egy résztéma mentén összekapcsolódni és koherens egészet alkotni. A Kapocs projekt egy olyan időszakban nyitotta ki még inkább a digitális teret a közgyűjtemények, így a Magyar Nemzeti Levéltár számára is és tette lehetővé a levéltári dokumentumok, ahhoz kapcsolódó ismeretterjesztő anyagok és online oktatási tartalmak modern és interaktív formában történő megosztását, amikor a koronavírus helyzet miatt nem fogadhattunk diákcsoportokat. Az online tárlathoz kapcsolódó közgyűjteményi együttműködés 2021-ben is folytatódott, ugyanis a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára és a Petőfi Irodalmi Múzeum közös online múzeum- és levéltár-pedagógiai foglalkozást tart középiskolás diákok számára, mely a 19. századi utazás, utazók témakörét dolgozza fel múzeumi tárgyak és levéltári dokumentumok segítségével.

A közoktatás munkáját segítő a Magyar Nemzeti Levéltár Oktatólapok felületén 2020 decemberében a pedagógusok számára olyan szakmai segédleteket, háttéranyagokat (pl. foglalkozás- és óraterveket) is közzétettünk, melyek a levéltári gyűjtemény, a levéltári adatbázisok megismerését, megértését szolgálják és segítenek ezek pedagógiai felhasználásában és hasznosításában. A jövőbeni terveink között szerepel, hogy az Oktatólapokat a Magyar Nemzeti Levéltár levéltár-pedagógus munkatársai folyamatosan bővítik újabb, a levéltári gyűjteményre épülő, módszertanilag sokszínű, a közoktatás igényeit figyelembe vevő oktatási tartalmakkal.

ATTENDING ALSO ONLINE! ARCHIVAL – PEDAGOGICAL SERVICES OF THE NATIONAL ARCHIVES OF HUNGARY SUPPORTING PUBLIC EDUCATION

CSONKA, Laura

Archival pedagogy is an informal educational activity led by an archivist – teacher, based on the use of archival documents in the form of interactive activities with various topics, regarding the age of the students. It is organised on pre-arranged occasions during the opening hours of the archives, in the archival building, outdoors or online. The topics and raised issues are in accordance with the school curriculum that facilitates its understanding. Through historical documents, it helps to understand the past, historical processes, possible contexts, connections; with the help of archival sources it helps to orientate oneself in time and place, it completes and clarifies the knowledge that students have already acquired.

The coronavirus pandemic has forced educational institutions to move to digital learning in a matter of days. This situation also accelerated the efforts in the archives to support school education through content published on the internet, which is independent of the place and freely accessible, as well as various applications. In connection with that, the National Archives of Hungary has created a new educational services. On his website and Facebook, they published educational contents on the Rákóczi Uprising, Hungarian Revolution 1848 – 1849 and the war for freedom, in connection with the nationalities in Hungary and the history of the Republic of Councils in Hungary. These educational

contents have been integrated into the desktop Oktatólapok and are available at: <https://oktatolapok.mnl.gov.hu/>. The students can get acquainted with the inventory of the archives through the tasks that help them to develop competencies connected with reading, text comprehension as well as the digital competences. In addition, the playful research connected with the archival documents allows students to connect and interpret the specifics of historical eras, known from the textbooks, as well as the causes and consequences of events and processes with people's lives through the authentic sources.

Translated by Jana Kafúnová

INVENTÁRE K ARCHÍVNÝM FONDOM V ARCHÍVE SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

(V príspevku sú použité časti Manuálu k vypracovaniu inventárov k archívnym fondom Archívu slovenskej akadémie vied.)

Archív Slovenskej akadémie vied bol založený v roku 1963 ako archív vedecko-výskumnej organizácie zriadenej zákonom. Archív zhromažďuje a uchováva archívne fondy a zbierky provenienčne späté najmä s jednou inštitúciou, ktorá nepretržite funguje od roku 1953. Archívne fondy úradnej proveniencie, ktorých je v súčasnosti približne sto, je možné rozdeliť do niekoľkých skupín podľa pôvodu:

- archívne fondy právnych predchodcov SAV,
- archívne fondy centrálnych riadiacich orgánov akadémie vied,
- archívne fondy organizácií SAV (vedecké ústavy, centrá vied, spoločné pracoviská – špecializované a servisné),
- archívne fondy vedeckých spolkov a spoločností.¹

Archívne fondy neúradnej proveniencie, teda osobné fondy, sú v rámci akvizičnej politiky archívu vedome vyberané tak, aby ich pôvodcovia boli spätí so zriaďovateľom archívu a svojím obsahom tvorili doplnok, akúsi nadstavbu k fondom úradnej proveniencie. V ojedinelých prípadoch preberáme aj tie osobné fondy, ktorých pôvodcovia síce nie sú priamo spätí so SAV, avšak uprednostnia náš archív. Spätosť s vedou je však aj v takýchto prípadoch nevyhnutnou podmienkou. K dnešnému dňu archív uchováva okolo stovky osobných fondov vedcov, ktorých vedecká činnosť bola výrazným prínosom pre daný vedný odbor a ktorí zároveň zastávali významné funkcie v centrálnych riadiacich orgánoch celej akadémie. Archív ďalej buduje štyri archívne zbierky: Zbierku fotografií, fotonegátívov a diapozitívov, Zbierku filmov a fononahrávok, Zbierku medailí a plakiet SAV a pripravuje novú Zbierku zaujímavostí.

Hoci Archív SAV vznikol v januári 1963, jeho personálne obsadenie dlho nebolo dostatočné. Až na sklonku 60. rokov sa podarilo získať niekoľkých archívárov – odborníkov, ktorí začali zostavovať prvé archívne pomôcky. Ako prvé boli formou inventára sprístupnené najstaršie prevzaté archívne fondy – fond Slovenskej akadémie vied a umení (právny predchodca SAV) a osobný fond Františka Votrubu. Postupom času začal archív preberať a spracovávať prvé archívne fondy z centrálnych orgánov svojho zriaďovateľa, archívne fondy vedeckých ústavov a osobné fondy.

¹ V prípade vedeckých spolkov však musíme upozorniť na istú výnimku. Pôvodcovia troch z nich totiž nemajú žiadnu organizačnú spätosť so Slovenskou akadémiou vied, do Archívu SAV sa dostali sprostredkované: Bratislavský lekársko-prirodovedný spolok, C. k. Poľnohospodárska spoločnosť, Dolnorakúsky remeselný spolok.

Povaha archívu umožňuje archívárom spracovávať inventáre k archívnym fondom veľmi podrobne, často na úrovni katalógu. To znamená, že predovšetkým v prípade osobných fondov tvorí inventárnu jednotku mnohokrát jednotlivina archívneho dokumentu (napr. jeden rukopis, posudok, správa atď.). V drivej väčšine fondov úradnej proveniencie inventárnu jednotku tvorí najmenší možný súbor dokumentov v jednej vecnej skupine za jeden ročník písomností. Aj tu však archív kladie veľký dôraz na pomerne podrobný popis inventárnej jednotky.

V príspevku by sme radi upriamili pozornosť na dva aspekty vytvárania inventárov k archívnym fondom v Archíve SAV:

1. Štandardizácia štruktúry a formátu inventárov ako základného typu archívnej pomôcky.
2. Kroky archívu k prepájaniu inventárov a ostatných archívnych pomôcok na nadfondovej úrovni.

Proces štandardizácie obsahovej a formálnej štruktúry inventárov k archívnym fondom má v Archíve SAV dlhodobý ráz. V súčasnosti však získava novú kvalitatívnu úroveň. Keďže vytváranie archívnych pomôcok nie je možné úplne oddeliť od spracovania archívneho fondu, na úvod stručne priblížime túto fázu práce s archívnym fondom. Archívne fondy organizácií (vedeckých pracovísk) SAV a osobné fondy vedcov predstavujú v Archíve SAV dve veľké skupiny typologicky rovnakých archívnych fondov. V celkovom súbte ich počet aj fyzický rozsah tvoria výrazný podiel archívnych dokumentov. Jednotná typológia fondov aj ich archívnych dokumentov umožňovala postupné skoré zavádzanie štandardizácie odborných archívnych činností, predovšetkým vo fáze vytvárania vnútornej vertikálnej štruktúry či stanovení rozsahu inventárnej jednotky. Postupne sa ustálil jednotný postup spracovania archívnych fondov, ktorý sa následne pretavil aj do jednotnej formálnej a obsahovej stránky inventárov.

V prípade osobných fondov nie je snaha o jednotnú metodológiu spracovania iba akýmsi pozvoľným procesom, ale tiež vedomou koncepciou, ktorá bola výsledkom intenzívnej medzinárodnej spolupráce archívov akadémií vied socialistických krajín najmä v 70. rokoch. Spolupráca bola zameraná na vybrané otázky archívnej teórie a jej výstupy boli spravidla publikované v samostatnom zborníku. Jednou z tém bol práve jednotný postup pri formovaní vnútornej štruktúry osobných fondov vedcov. Jej aplikovanie v praxi Archívu SAV opísali a zdôvodnili pracovníci archívu aj v štúdiách z rokov 2007 a 2017.²

Jednotný prístup k spracovaniu a sprístupneniu archívnych fondov úradnej proveniencie bol – na rozdiel od osobných fondov – iba praktickým pracovným postupom, ktorý sa formoval postupne a pozvoľna vyplynul zo spoločných znakov a príbuzného obsahu týchto archívnych fondov. Bol síce praxou do značnej miery automatizovaný najmä u dlhoročných pracovníkov, avšak v súčasnosti začali byť v archíve citelné

² KAMENCOVÁ, Lýdia – KLAČKA, Jozef. Problémy s osobnými fondmi v Ústrednom archíve Slovenskej akadémie vied. In *Slovenská archivistika*, 2007, roč. 42, č. 1, s. 92-99. ISSN 0231-6722. GUBÁŠOVÁ BAHERNÍKOVÁ, Jana. Metodika spracovania osobných fondov v Ústrednom archíve Slovenskej akadémie vied. In *Práce z dejín Akadémie vied*, 2017, roč. 9, s. 27-38. ISSN 1803-9448.

nevýhody tohto stavu. V dôsledku výraznej personálnej a aj generačnej obmeny sťažoval odovzdávanie zavedených postupov novým kolegom. Snaha napraviť tento stav viedla nedávno k rozhodnutiu zostaviť interný manuál (príručku) pre vypracovanie inventárov k archívnym fondom. Manuál, ktorý by plnil funkciu záväznej internej normy, by jednak kodifikoval ustálenú a záväznú formu vnútornej štruktúry archívnych fondov organizácií SAV a osobných fondov, ale tiež jednotnú formálnu úpravu inventára a jeho náležitostí (napr. osnova informácií v úvode inventára, jednotný formát signatúr, zápisu konkrétnych typov informácií atď.). Prvotná motivácia bola v tomto prípade umocnená z nášho hľadiska nedostatočnou hĺbkou domácich odborných prác a metodických príručiek zameraných na tvorbu inventára ako archívnej pomôcky. Všeobecné zásady ich zostavovania boli kodifikované pred vyše 30 rokmi a odbor archívov a registratúr za posledné roky vydal niekoľko všeobecných metodických pokynov v tejto oblasti. Stále však chýbajú podrobnejšie metodiky, ktoré by poskytovali návody a postupy na množstvo drobných praktických otázok, s ktorými je archivár konfrontovaný pri zostavovaní inventára.³ Ako protiváhu k tomuto stavu nám nedá nespomenúť množstvo metodík na webovom sídle českej archívnej správy.⁴ Pritom spracovanie informácií o archívnych súboroch podľa unifikovanej, presne definovanej formálnej a obsahovej štruktúry je v súvislosti s paralelným zavádzaním Všeobecného medzinárodného štandardu pre archívny opis ISAD(G) do slovenskej archívnej praxe ďalšou výsostne aktuálnou výzvou nielen pre Archív SAV, ale aj pre celé slovenské archívnictvo. Je základným predpokladom na budovanie archívnych informačných databáz a najmä ich postupné prepájanie.

Očakávané prínosy manuálu kodifikujúceho odborné postupy pri zostavovaní inventárov môžeme preto zhrnúť do troch bodov:

1. Aplikovanie všeobecných zásad tvorby inventárov na archívne fondy organizácií a osobné fondy v Archíve SAV.
2. Kodifikovanie jednotnej obsahovej a formálnej úpravy inventárov k archívnym fondom.
3. Vypracovanie postupu, ktorým je možné nevyhnutné obsahové a formálne náležitosti inventára doplniť o ďalšie náležitosti definované Všeobecným medzinárodným štandardom pre archívny opis ISAD(G).

Metodika zavedená manuálom bude teda v súlade s tendenciou vývoja archívnictva v okolitých štátoch smerom k medzinárodnej štandardizácii a k väčšej podrobnosti poskytnutých informácií o archívnych súboroch, a to v pevne definovanom rozsahu a štruktúre. Výsledným benefitom obohatenia metodiky tvorby inventára o zásady medzinárodného štandardu ISAD(G) bude informačne bohatšia archívna pomôcka s väčšou výpovednou hodnotou o archívnom súbore. Podrobnejšie spracovanie a väčšie množstvo informácií o fonde v unifikovanej a štruktúrovanej podobe ocenia nielen

³ Metodické pokyny uverejnené na webovej stránke Ministerstva vnútra SR sa tematicky netýkajú našich archívnych fondov. Nevieme posúdiť, či boli vydané aj iné metodické pokyny, ktoré nie sú zverejnené, pretože na úroveň špecializovaných verejných archívov sa nedostali a v procese heuristiky sme k nim nemali prístup. Dostupné online [cit. 11. 02. 2021]: <https://www.minv.sk/?metodicke-pokyny>.

⁴ Dostupné online [cit. 11. 02. 2021]: <https://www.mvcr.cz/clanek/metodiky.aspx>.

bádatelia, ale aj my, pracovníci archívu, pri vyhľadávaní informácií pre bádateľov a pri manažmente archívnych fondov a zbierok.

Uvedené tri ciele navyše vyústili do definovania štvrtého: k zámeru pozdvihnúť inventár k archívnemu fondu na kvalitatívne vyššiu úroveň. Domnievame sa, že je načase v slovenských podmienkach prestať chápať inventár ako internú pomôcku prístupnú iba v bádateľni archívu či na odbore archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR. Naopak, je výsostne aktuálne začať vnímať inventár ako pôvodné autorské dielo spracovateľa, ako plnohodnotnú odbornú publikáciu, v niektorých prípadoch aj vedeckú. Snaha povzniesť inventáre k archívnym fondom na úroveň odbornej, príp. vedeckej publikácie, ktorá prináša nové, doteraz nepublikované výsledky, je len ďalším krokom k zvýrazneniu a doceneniu nevyhnutnej odbornej erudície archivára a jeho autorského prínosu. Vydávanie inventárov ako publikácií spĺňajúcich všetky nevyhnutné náležitosti môže iba prispieť k posilneniu odborného kreditu povolania archivára a pozitívneho vnímania jeho poslania v očiach odbornej, a možno aj širokej verejnosti.⁵ Azda ešte dôležitejším efektom však bude zabránenie „vykrádania“ informácií z úvodov k archívnym fondom, ktoré bude ich používateľ povinný citovať ako akúkoľvek inú odbornú publikáciu.

Vykazovanie inventárov ako publikácií umožňuje následne požiadať Slovenskú národnú knižnicu o pridelenie kódu ISBN.⁶ Prípustná je dokonca i možnosť, aby inventárom k archívnym fondom bolo pridelené súčasne ISBN aj ISSN.⁷ Archív SAV súčasne prechádza na vydávanie inventárov v dvojacom – primárne elektronickom a pre interné potreby doplnkovo naďalej v papierovom formáte, pričom ISBN kód

⁵ Charakteru inventára ako odbornej publikácie najviac vyhovujú kategórie BEF a FAI (druhá najmä pre krátke inventáre napr. k fragmentom fondov). V prípade inventárov k rozsiahlym archívnym fondom, v ktorých úvode (opísnej časti) archivár prinesie veľké množstvo nových, doteraz nepublikovaných informácií o historickom a dejinno-správnom vývoji pôvodcu, je dokonca možné uvažovať o ich zaradení do kategórie vedeckých publikácií (kategória AEDA). V takomto prípade je však potrebné myslieť na zabezpečenie dokumentácie o recenznom konaní, potrebnej na účely registrácie výstupu publikačnej činnosti. V tomto prípade musí mať inventár aspoň dvoch recenzentov, podľa možnosti externých. *VYHLÁŠKA Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 456/2012 Z. z. o centrálnom registri evidencie publikačnej činnosti a centrálnom registri evidencie umeleckej činnosti* z 18. decembra 2012 [online]. [cit. 05. 10. 2020] Dostupné online: <https://www.minedu.sk/data/att/4568.pdf> alebo <https://www.minedu.sk/evidencia-publikacnej-a-umeleckej-cinnosti/>. Pozri §1 a 2, a tiež Prílohu 1.

⁶ Medzi slovenskými archivármi je pravdepodobne málo známa skutočnosť, že na základe Typológie dokumentov v systéme ISBN mohlo byť číslo ISBN prideľované vydaným inventárom aj doteraz, pretože spĺňali prinajmenšom kategóriu takého interného dokumentu, ktorý svojim obsahom presahuje rámec vydavateľskej inštitúcie. *Typológia dokumentov v systéme ISBN* [online]. [cit. 05. 10. 2020] Dostupné online: https://www.snk.sk/images/Informacie_pre/Vydatelov/2020_ISBN_ISMN_Typologia_dokumentov.pdf.

⁷ Ide o prípad viaczväzkových edícií monografií, kde každému zväzku edície je pridelené ISBN. Číslo ISSN je pridelené kľúčovému názvu, nezávisle od počtu zväzkov, ktoré ho tvoria. Napríklad v prípade kľúčového názvu Archívne pomôcky Archívu Slovenskej akadémie vied môže mať celý rad inventárov spoločné ISSN, pričom každému inventáru ako samostatnému autorskému dielu môže byť priradené vlastné ISBN.

bude viazaný na elektronickú verziu. Rozhodnutie súvisí s požiadavkou minimálneho nákladu niektorých kategórií publikačnej činnosti v printovej podobe.⁸

Na dosiahnutie definovaných cieľov bolo potrebné prehodnotiť niektoré aspekty formálnej a obsahovej štruktúry inventára k archívnemu fondu. Nová koncepcia vychádza z platných archívnych noriem, zároveň však upravuje formálne náležitosti tak, aby spĺňali podmienky odbornej publikácie:

1. Tiráž

V prvom rade ide o presunutie tiráže, ktorú slovenská archívna metodika umiestňuje na koniec pomôcky, na začiatok inventára. Navyše zavádzame dva typy tiráže:

- vydavateľská tiráž s údajmi o inventári ako publikácii (názov, meno autora, mená prípadných recenzentov, a ďalších osôb podieľajúcich sa na vzniku publikácie, údaje o vydávajúcej inštitúcii – vlastníkovi autorských práv, rok, poradie a druh vydania, počet strán, kód ISBN, príp. ISSN); vydavateľská tiráž môže byť umiestnená na začiatku publikácie, na jej konci alebo zdvojená.
- tiráž inventára s odbornými archívnymi informáciami o archívnom fonde a archívnej pomôcke. Obsahuje položky: názov archívu, názov, skrátený názov a evidenčné číslo fondu, pôvodca, klasifikačné schéma, názov a typ archívnej pomôcky, jej evidenčné číslo, časový a fyzický rozsah fondu, autori, rok spracovania a dátum schválenia pomôcky.

2. Úvod alebo Opis?

Viaceré zásadné formálne zmeny sa týkajú jednej z nosných častí inventára – úvodu. Do štruktúry úvodu sa v najväčšej miere premietli požiadavky Všeobecného medzinárodného štandardu pre archívny opis ISAD(G). Pri zostavovaní úvodu musia naďalej ostať zachované všetky požadované odborné a obsahové náležitosti inventára, definované v doteraz vydaných slovenských archívnych príručkách: rozbor vývoja pôvodcu z hľadiska dejín a dejín správy, vývoj a dejiny fondu ako celku pred a po prevzatí do archívu, archívna charakteristika fondu a rozbor obsahu fondu. Zmení sa však ich rozdelenie a umiestnenie tak, aby viac kopírovali štruktúru položiek podľa ISAD(G). Časť rozboru vývoja pôvodcu z hľadiska dejín a dejín správy je ekvivalentná položke opisu podľa ISAD(G) 3. 2. 2. *Dejiny správy pôvodcu/biografické údaje*. Časť o vývoji a dejinách fondu ako celku pred a po prevzatí do archívu zodpovedá položke 3. 2. 3. *Dejiny archívneho fondu*. Posledné dve časti úvodu inventára – archívna charakteristika fondu a rozbor obsahu fondu – obsahujú v kumulovanej forme, hoci miestami v odlišnom poradí, väčšinu typov informácií o archívnom fonde a jeho dokumentoch, ktoré sú v ISAD(G) definované v položkách uvedených v statiach 3. 3. *Oblasť obsahu a štruktúry* a 3. 4. *Oblasť podmienok prístupu a využívania*. Nad rámec nevyhnutných náležitostí inventára definovaných slovenskou archivistikou definuje ISAD(G) aj niektoré ďalšie typy informácií (položky), ktoré slovenská archívna veda pri zostavovaní inventára nevyžaduje.

⁸ Problematike minimálneho povinného nákladu printových publikácií v tomto príspevku nebudeme venovať bližšiu pozornosť.

V záujme zosúladenia s národnými pravidlami štandard ISAD(G) umožňuje kombinovanie (spájanie) položiek a prispôsobenie ich obsahu a štruktúry, teda rôznu mieru podrobnosti pri vyhotovovaní opisu jednotlivých úrovní.⁹ Počet položiek opisu a rozsah použitia ostáva na posúdení zostavovateľom inventára. Zostavovateľ však má mať na zreteli dosiahnutie čo najúplnejšej a najvyčerpávajúcejšej miery uvádzaných informácií. Dovoľujeme si tvrdiť, že uvedená filozofia štandardu pripúšťa napr. aj drobnú zmenu poradia použitých položiek opisu.¹⁰ Oproti doterajšiemu postupu ustupujeme od spôsobu písania úvodu ako súvislého textu deleného na odseky a prechádzame na štruktúrovaný opis vo formáte názov položky opisu a jej obsah (popis).

Navyše si dovoľujeme ustúpiť od označovania úvodnej state inventára ako „Úvod“ tak, ako tomu bolo doteraz. K tomuto kroku nás viedli požiadavky kladené na odborné a vedecké publikácie.¹¹ Ak má byť inventár chápaný ako plnohodnotná odborná publikácia, je nevyhnutné zmeniť názov úvodnej kapitoly inventára a nahradiť ho názvom Opis archívneho fondu. Nový nadpis presnejšie vystihuje obsah kapitoly. Dôkladnejšie porovnanie štruktúry a obsahovej náplne úvodu k inventáru a opisu archívneho fondu jednoznačne dokazuje, že úvodná časť inventára, ktorá predchádza súpisu inventárnych jednotiek, nie je v skutočnosti ničím iným než jeho opisom. A naopak, obsah a účel úvodu v publikáciách je úplne odlišný.

Zjednotenie metodiky pri zostavovaní inventárov je teda realizované na viacerých úrovniach:

- v jednotnej štruktúre informácií v opise archívneho fondu (doterajší úvod inventára),
- v štandardizovanej vnútornej štruktúre usporiadania typologicky rovnakých archívnych fondov,
- treťou oblasťou je jednotný formát zápisu niektorých typov informácií: formát signatúry, spôsob číslovania inventárnych jednotiek v dodatku k fondu, spôsob zápisu osobných mien, dátumov či názvov (názvov publikačných výstupov pôvodcu, projektov, inštitúcií, miestnych názvov, cudzojazyčných názvov). Štandardizovanie písania údajov tohto typu je prvotným predpokladom zavádzania automatizovaného databázového spracovania a vyhľadávania v archívnom informačnom systéme.

Prvé inventáre k archívnym fondom v Archíve SAV boli podľa nových zásad písané už v roku 2020, pretože slúžili ako testovacia vzorka. Vydané by mali byť tento rok. Štruktúrovanie inventárov a jednotlivých informácií podľa novej koncepcie potvrdilo očakávanú vyššiu pridanú hodnotu takýchto archívnych pomôcok pre všetky

⁹ ISAD(G), slovenské vydanie s. 8 – 10, body 6, 8, 10 a 12 úvodu. Číslovanie položiek opisu je ošetrené v bode 10 – odseky v štandarde ISAD(G) sú číslované iba na účely citovania normy, číslovanie nemá byť používané na pomenovanie položiek opisu.

¹⁰ Napr. na rozdiel od ISAD(G) údaj o jazyku dokumentov považujeme za vhodnejšie umiestňovať hneď za položkou „Spôsob usporiadania“, teda pred položkou „Podmienky prístupu“.

¹¹ Tento krok sme konzultovali s Ústrednou knižnicou Slovenskej akadémie vied ako odbornou autoritou pre zaradovanie publikácií do správnych kategórií.

oblasti využívania archívnych pomôcok. Po ukončení interného schvaľovacieho procesu budú tieto inventáre uverejnené na webovom sídle Archívu SAV. Aj v súčasnosti sú už online prístupné archívne pomôcky k takmer všetkým prístupným archívnym fondom a zbierkam formou „rozklikateľnej“ lišty na ľavom okraji webovej stránky a inventárneho súpisu vo formáte tabuľky.¹²

Ako sme už naznačili vyššie, štandardizácia formálnej a obsahovej štruktúry inventárov je tiež východiskom k následnému prepájaniu informačného aparátu archívu, a to vo dvoch oblastiach:

1. Prepájanie archívnych pomôcok s digitálnymi kópiami archívnych dokumentov ako ďalšia forma sprístupňovania archívneho dedičstva. Prvý výsledok tejto ambície sa síce nerealizoval na prípade inventára, ale katalógu k archívnej zbierke. Katalóg Zbierky medailí a plakiet SAV je zverejnený online a prepojený s digitálnymi vyobrazzeniami väčšiny jednotlivín – exemplárov vyznamenaní.¹³ Momentálne sa pripravuje rozšírenie množstva informácií o jednotlivinách vrátane ich opisu.
2. Prepájanie archívnych pomôcok medzi sebou, teda na nadfondovej úrovni, s cieľom prepojiť súvisiace informácie z rôznych fondov a zvýrazniť ich vzájomný kontext. Možnosti prepájania sa nám ponúkajú vo viacerých rovinách:
 - a) Prepojenie osobných fondov vedcov na archívne fondy vedeckých ústavov SAV a iných fondov úradnej proveniencie, s ktorými boli tieto osobnosti späté, ktoré rozširuje využiteľnosť osobných fondov pre výskum dejín vednej disciplíny či pracoviska SAV.
 - b) Prepojenie vedeckých a odborných publikácií v archívnej knižnici s archívnymi fondmi vedeckých ústavov a osobných fondov vedcov, z činnosti ktorých boli vydané.
 - c) Prepojenie archívnej knižnice s publikáciami, ktoré sú súčasťou osobných fondov.
 - d) Prepojenie Zbierky fotografií, fotonegátívov a diapozitívov s fotografiami uloženými v osobných fondoch, a tiež so súvisiacimi archívnymi fondmi.
 - e) Prepojenie archívnych fondov s ich dodatkami alebo prepojenie archívnych fondov tých vedeckých ústavov, ktorých archívne dokumenty sú v dôsledku organizačných zmien rozdelené do viacerých fondov. Do úvahy prichádza aj prepájanie archívnych dokumentov medzi jednotlivými archívmi v prípade, ak sú archívne dokumenty jedného pôvodcu roztrúsené vo dvoch archívoch (napr. časť osobného fondu architekta Emila Belluša uchováva Archív umenia Slovenskej národnej galérie aj Archív SAV).

Všetky uvedené možnosti poskytujú pre bádateľa vyšší štandard informácií zo strany archívu. Hoci v súčasných podmienkach ešte budúca podoba nadfondového prepájania nemá presné kontúry, vynikajúci prvotný odrazový mostík k realizácii takéhoto prepojenia ponúka štandard ISAD(G) položkou „Súvisiace jednotky opisu“. Položka slúži na zachytenie informácie o jednotkách opisu v tom istom archíve alebo inde,

¹² Dostupné online [cit. 11. 02. 2021]: <http://www.archiv.sav.sk/inventare/index.php>.

¹³ Dostupné online [cit. 11. 02. 2021]: <http://www.archiv.sav.sk/inventare/zbierka.php?id=148>.

ktoré provenienčne alebo inými vzťahmi súvisia. Položka vyžaduje neobmedziť sa iba na ich vymenovanie, ale aj náležite popísať vzájomný vzťah. Len dodávame, že Archív SAV toto prepájanie realizoval už pred aplikovaním štandardu ISAD(G) v slovenských podmienkach a pred vypracovaním manuálu k inventárom. Približne od roku 2010 je súčasťou informácií o fonde aj vymenovanie tematicky príbuzných archívnych fondov v našom archíve.

Manuál k vypracovaniu inventárov Archívu SAV prechádza v súčasnosti internou oponentúrou. Autorka bude rada, ak po vydaní v elektronickej podobe, poslúži ako impulz na rozprúdenie širšej odbornej diskusie či ako inšpirácia iným archívom.

Kristína Majerová
Archív Slovenskej akadémie vied

PREDPISY

K ZÁSADÁM ODBORNEJ ARCHÍVNEJ PRAXE V ARCHÍVOCH

Odborná archívna prax je neodmysliteľnou súčasťou štúdia archívniectva a pomocných vied historických a dotvára odborný a osobnostný profil budúceho archivára. Podľa slov doc. Juraja Roháča je jej úlohou „získať záujem študenta o archívnu prácu, ukázať mu nielen jej náročnosť a problémy, ale aj perspektívy a (akokoľvek to znie nadsadene) aj romantiku, objavnosť, dobrodružstvo archivárovej práce!“¹

Dôvodom vypracovania metodického pokynu Zásady odbornej archívnej praxe (v plnom znení: Metodický pokyn odboru archívov a registratúr sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra Slovenskej republiky o zásadách odbornej archívnej praxe č. SVS-OAR1-2021/005227-007 z 25. februára 2021) bola štandardizácia organizácie, spôsobu realizácie, obsahu a vyhodnotenia odbornej prípravy študentov v slovenských archívoch. Zároveň sa jeho vydaním reflektuje na vývoj v oblasti vzdelávania a potreby spoločnosti (trhu) s cieľom posunúť úroveň vzdelania v odbore archívniectva a pomocných vied historických. Správne nastavené procesy a postupy odbornej archívnej praxe tak obohatia vedomosti študenta, správne prepoja počas štúdia nadobudnuté teoretické vedomosti a zručnosti so znalosťami praktického fungovania archívu, resp. jeho zriaďovateľa, skvalitnia odbornú prípravu na povolanie archivára a v neposlednom rade aj prispievajú k odovzdaniu časti identity archívu, v ktorom študent praxoval.

Uvedený metodický pokyn vznikol na základe pripomienok a zosúladenia požiadaviek štátnych archívov, špecializovaných verejných archívov, mestských archívov, Katedry archívniectva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Účinnosť nadobudol 1. marca 2021.

Metodický pokyn sa skladá z 10 článkov a dvoch príloh. Môžeme ho rozdeliť na tri časti. Prvá časť (čl. 1 – 5) je po úvodných ustanoveniach zameraná na organizačné zabezpečenie, plánovanie, úlohy a povinnosti zmluvných strán – univerzity, archívu i študenta. Je tu definovaný cieľ odbornej archívnej praxe, jej rozsah v závislosti od študijného plánu, práva a povinnosti zúčastnených zmluvných strán a úlohy vedúceho archívnej praxe voči praxujúcim študentom. Organizácia odbornej archívnej praxe kladie zvlášť vysoké nároky na vedúceho archívnej praxe. Mal by ním byť skúsený archivár s dlhoročnou praxou, zapálený pre svoju prácu, ktorý svojím osobným príkladom a schopnosťami dokáže odovzdávať svoje skúsenosti študentovi a tým si získať jeho záujem o prácu v archíve.

Jadro metodického pokynu tvorí druhá časť (čl. 6), ktorá určuje obsah jednotlivých okruhov a odborných archívnych činností, ako sú archívna legislatíva a odborná literatúra, prístup k archívnym dokumentom v bádateľni archívu (bádateľská agenda),

¹ ROHÁČ, Juraj. Odborná prax poslucháčov archívniectva – minulosť – súčasnosť – perspektívy. In *Fórum archivárov*, 2005, roč. 9, č. 1, s. 18.

prístup k archívnym dokumentom a registratúrnym záznamom na úseku správnej agendy (správna agenda), predarchívna starostlivosť, sprístupňovanie archívnych dokumentov, ochrana archívnych dokumentov, kultúrno-osvetová činnosť, edičná a vydavateľská činnosť a archívny manažment.

Odborná príprava sa má zameriavať na všeobecnú prípravu, teda aj na spoločné problémy a riešenia archívnej praxe a tiež na otázky, ktoré nedostávajú miesto v učebných osnovách vysokoškolského štúdia archívniectva a pomocných vied historických. Ďalej sa vzťahuje aj na poskytovanie odbornej konzultantskej činnosti študentom pri spracúvaní záverečných klasifikačných prác (bakalárskych, diplomových) v súlade s vybranou témou klasifikačnej práce. Pri výučbe jednotlivých odborných archívnych činností sa však prihliada na podmienky a možnosti archívu, v ktorom študent vykonáva prax. Metodický pokyn umožňuje variabilitu a v podstate je na vedúcom archívnej praxe, ktoré odborné archívne činnosti si prejde so študentom a ktorými úlohami ho poverí a preverí ich splnenie. Dôležitú úlohu tu zohráva súčinnosť vysokej školy s archívom, ktorá poskytne archívu základné údaje o študentovi spolu s absolvovanými predmetmi týkajúcimi sa archívnej praxe a už vykonanej archívnej praxe v iných archívoch vrátane jej obsahu.

Tretia časť (čl. 7 – 10 a prílohy) sa venuje ukončeniu odbornej archívnej praxe vo forme hodnotenia študenta zo strany vedúceho, potvrdenia o jej absolvovaní spolu so záverečnými ustanoveniami. Metodický pokyn myslí aj na možnosť, kedy nie je možné vykonávať prax priamo v archíve z dôvodu jeho uzatvorenia pre verejnosť (napr. výskyt mimoriadnej udalosti, sťahovanie a pod.). V tom prípade, ak to situácia v archíve dovoľuje, bude prax vykonávaná dištančnou formou prostredníctvom počítača alebo prostredníctvom takých činností, ktoré študent môže realizovať v domácom prostredí (napr. tvorba registrov z listín a iných druhov archívnych dokumentov, tvorba registrov, príprava a koncipovanie príspevkov na sociálne siete či web, transkripcia textov z archívnych dokumentov, bibliografická rešerš k tvorbe archívnej pomôcky alebo archívneho súboru, úprava zdigitalizovaných kópií archívnych dokumentov, príprava či tvorba propagačných materiálov, participácia na projektoch a úlohách archívu či jeho zriaďovateľa, príprava odpovedí na rôzne typy žiadostí, tvorba meta-dát, samoštúdium odbornej literatúry a legislatívnych noriem týkajúcich sa archívniectva a správy registratúry, metodických pokynov a usmernení k jednotlivým odborným archívnym činnostiam a pod.). Archív zároveň môže poskytnúť inštruktážne videá, interné výučbové materiály (v súlade s internými predpismi archívu alebo jeho zriaďovateľa) či iné dokumenty, pomocou ktorých študent získa aspoň základné vedomosti a zručnosti.

Uvedomujeme si, že dôsledne premyslená, kvalitne pripravená a zorganizovaná prax vo veľkom odráža aj ďalší záujem študentov o teoretické vzdelávanie, vedomostné obohatenie a napredovanie. Slovanmi doc. Juraja Roháča „*Škola učí len základom, nekreuje hotového archívára – supermana, či akéhosi Vševedka, ktorého možno okamžite zaradiť na ktorokoľvek konkrétne miesto v archívnej organizácii a zadať mu určitú úlohu. Archívárom sa absolvent archívneho štúdia stáva až v praxi a celoživotným vzdelávaním.*“²

² ROHÁČ, ref 1., s. 18.

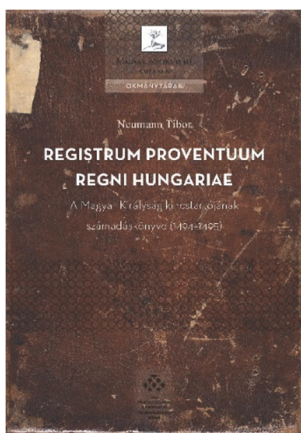
Vzájomná spolupráca medzi Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, Filozofickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave a Filozofickou fakultou Prešovskej univerzity v Prešove je uzatvorená aj formou zmluvného vzťahu v podobe rámcovej zmluvy a na ňu nadväzujúcej vykonávacej dohody. Vzhľadom na to, že v čase uzatvorenia rámcovej zmluvy a vykonávacej dohody bola pandemická situácia spôsobená epidémiou COVID-19 relatívne pokojná, zmluva nezahŕňa postup archívu pri zabezpečovaní odbornej archívnej praxe dištančnou formou. Z tohto dôvodu sa pripravuje na podpis aktualizované a doplnené znenie rámcovej zmluvy a vykonávacej dohody.

Norbert Praženka
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky,
sekcia verejnej správy, odbor archívov a registratúr

LITERATÚRA

RECENZIE A REFERÁTY

NEUMANN Tibor (ed.). *REGISTRUM PROVENTUUM REGNI HUNGARIAE. A MAGYAR KIRÁLYSÁG KINCSTARTÓJÁNAK SZÁMADÁSKÖNYVE (1494 – 1495)*. (Magyar Történelmi Emlékek, Okmánytárak) Budapest : MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2019, 561 s. ISBN 978-963-416-177-6, ISSN 2063-8485.

„Avšak dúfame, že raz aj u nás dôjde k znovuydaniu kráľovských účtovných registrov.“ Týmito slovami Andrása Kubinyiho, azda najvýznamnejšieho maďarského historika neskorostredovekých uhorských dejín, sa nechal inšpirovať špičkový historik Tibor Neumann, keď sa podujal v modernej podobe edovať jeden z najvýznamnejších stredovekých uhorských prameňov: účty pokladníka Žigmunda Ernusta z rokov 1494 – 1495. Tento dokument nám poskytuje unikátny pohľad – okrem iného hlavne – na politické dianie, hospodárstvo, majetkové pomery a každodennosť kráľovského dvora Uhorska. Spomínaný prameň bol známy už v 18. storočí, ba Johann Christian Engel ho v roku 1797 aj publikoval. V meradle svojej doby si táto práca zaslúži pochvalu, no ako na to už mnohí poukázali, pre moderné historické výskumy nepostačuje. Je zaujímavé, že dlhé čakanie na moderné spracovanie ukončili v rovnakom čase hneď dvaja bádatelia; totiž okrem Neumanna edoval predmetné účty i český historik Petr Kozák.¹ Nešlo o rivalitu: to, že obaja pracujú na tom istom prameni, sa dozvedeli až vtedy, keď už do práce investovali množstvo času. Následne sa kolegiálne dohodli, že každý z nich bude publikovať tento prameň iným spôsobom, sledujúc iné ciele. Keďže z hľadiska bádania dejín Uhorska považujeme – samozrejme, nechcejúc tým degradovať Kozákovu prácu – Neumannovu verziu za prínosnejšiu, približujeme ju v nasledujúcich odsekoch.

Po Predhovore (s. 7-8; 49-50)² Neumann analyzuje (s. 8-18; 50-60) okolnosti vytvorenia spomínaných účtov, pričom ich dáva do súvislosti s napätou situáciou v Budíne v mesiacoch máj až júl v roku 1496. Podľa neho sa kráľovský pokladník Žigmund Ernest vzdal svojej funkcie v prvej polovici júna, a to dobrovoľne, keďže sa pre svoje veľké bohatstvo a vplyv na kráľovskom dvore netešil popularite v radoch šľachticov.

¹ KOZÁK, Petr (ed.). *Účty budínskeho dvora kráľa Vladislava II. Jagellonského (1494 – 1495)*. Praha : Scriptorium, 2019, 376 s. ISBN 978-80-88013-84-6.

² Úvodné texty zväzku majú aj anglickú mutáciu. Na jej strany odkazujem po bodkočiarku.

Ešte predtým sa začala konať súdna oktáva, a keďže k nej v predchádzajúcich rokoch z rôznych príčin mnohokrát nedošlo, nahromadilo sa mnoho nevyriešených sporných záležitostí. Aj preto práca jednotlivých súdnych fór prebiehala veľmi pomaly, čo ešte zvyšovalo nespokojnosť šľachticov. Medzičasom sa začali aj prípravy na plánovaný krajinský snem. Zrejme 10. júla kráľ Vladislav II. predostrel svoje požiadavky stavom, medzi nimi aj odobrenie dane v hodnote jedného zlatého. Napätie vyvrcholilo, došlo k násilnostiam a 12. júla kráľ odročil pojednávanie na oktávu sv. Michala. Šľachtici však trvali na tom, aby bývalý pokladník, ktorého obvinili zo sprenevery, vyúčtoval ním spravované príjmy. Vznikla komisia na kontrolu účtov, ktoré však bolo treba ešte zostaviť. Táto práca prebiehala od 13. júla do začiatku augusta. Keďže na zostavenie účtov nebolo k dispozícii veľa času (2 – 3 týždne), akiste aj pre to došlo k chybám vo finálnej podobe dokumentu. Navyše – ako Neumann prízvukuje – pokladníci predtým referovali o hospodárení s príjmami len kráľovi, nie stavom, a to úplne iným spôsobom. Práve preto nemáme pramene rovnakého charakteru z predchádzajúcich období. Neumann ešte dodáva, že v lete roku 1496 máme prvýkrát do činenia s tým, že stavy získali čiastočnú kontrolu nad stavovskými príjmami kráľa (t. j. príjmy, ktoré podliehali odobreniu stavov), čo bolo prvým krokom na ceste k rozdeleniu „súkromných“ a stavovských príjmov panovníka.

V ďalšej podkapitole (s. 18-25; 61-67) Neumann hľadá odpoveď na otázku: čo je tento prameň zač? Zadefinuje ho ako – zdôrazňujúc, že občas to tak nevyzerá – vyúčtovanie stavovských príjmov spadajúcich do právomocí pokladníka. Následne opisuje štruktúru prameňa. Ide o dve nerovnako dlhé „účtovné obdobia“, pričom prvé začína od vymenovania Ernusta do funkcie (30. januára 1494) do 15. júla 1495 a druhé od tohto dátumu do konca uvedeného roka. Obidve súvisia s vymáhaním a vyúčtovaním dane v hodnote jedného zlatého. Ďalej okrem iného vysvetľuje, prečo miestami nachádzame v dokumente aj vyúčtovanie „súkromných“ príjmov kráľa, a upozorňuje na niektoré „zavádzajúce“ účtovné položky.

Editor ďalšiu kapitolu (s. 25-42; 68-76) venuje vonkajšiemu a vnútornému opisu prameňa. Najprv poskytuje fyzický opis zväzku, následne analyzuje v ňom sa vyskytujúce písárske ruky. Konštatuje, že čistopis napísala jedna osoba, a to zrejme „mechanicky“ na základe predlôh vytvorených niekým iným. Okrem nej identifikuje aj ďalšiu súdobú písársku ruku (nazýva ju Scriptor B): osoba, ktorá kontrolovala a opravovala čistopis po pisárovi. Žiaľ, Neumann nedokázal zistiť totožnosť týchto osôb, ale uvádza niekoľko listín, napísaných týmito písárskymi rukami. Okrem týchto dvoch nachádzame v dokumente aj ďalšie, sú to však poznámky novovekých ľudí. V príslušnej kapitole poskytuje aj návod na to, ako treba chápať určité účtovné položky, a taktiež stručný náčrt najdôležitejších politických udalostí v Uhorsku v rokoch 1494 – 1495.

Povinnú súčasť každej pramennej edície tvorí prehľad edičných pravidiel (s. 42-45; 77-80). Neumann prízvukuje, že pri prepisovaní textov kládol dôraz na prehľadnosť a ľahkú využiteľnosť. Každý účtovnej položke priradil osobitné poradové číslo na efektívne odkazovanie a tie uvádza aj v poznámkach pod čiarou, ba aj v indexoch. Rovnako sa na zjednodušenie rozhodol v prepise používať len arabské čísla pri sumách a zanechal skratku pre denáre (*d.*). Napríklad *fl. III. d. 32* prepísal ako *fl. 3,32*. Podobne postupoval aj v prípade čísel vyjadrených pomocou slova *minus*, čiže napr.

fl. V^m minus X prepísal ako *fl. 4990*. Je to netradičný prístup, na druhej strane sa však dokážeme oveľa jednoduchšie orientovať v jednotlivých sumách.

Po zhrnutí vlastných dojmov ohľadom účtov (s. 45-47; 80-81) nasleduje zoznam použitých skratiek pramenných edícií a literatúry (s. 83-97). Po týchto sa dostávame už ku gros práce: k samotnej edícii (s. 101-451). Už na prvý pohľad nás ohromia Neumannove podrobné vysvetlenia k jednotlivým položkám. V nich identifikuje osoby a lokality vyskytujúce sa v texte, upozorňuje na prípadné nezrovnalosti, dáva jednotlivé položky do súvislosti s inými alebo opisuje iné okolnosti. Tieto poznámky na stranách veľakrát zaberajú viac miesta ako samotný edovaný text, pritom však nemáme pocit, že by editor naschvál – ako keby kvôli predvádzaniu sa – rozvetvoval svoje pripomienky. Práve naopak: je tu „hmatateľná“ istá snaha o stručnosť.

Samozrejme, predmetný zväzok obsahuje i menný a miestny index (s. 455-529), a taktiež vecný (s. 531-543). Neumann pripája ešte aj itinerár Vladislava II. (s. 547-553) a pokladníka Ernusta (s. 555-558) v rokoch 1494 – 1496, ako aj konkordanciu položiek s číslami strán originálu (s. 559-561).

Podľa nášho názoru by sme márne hľadali vhodnejšieho kandidáta na moderné edovanie tohto vzácného prameňa ako je Tibor Neumann. Čo sa týka posledného desaťročia 15. storočia uhorských dejín, v tomto smere je v súčasnosti bezpochyby najrozhladenejším historikom. Dokázal to už mnohými kľúčovými monografiami a štúdiami o tomto období a opätovne to potvrdil touto pramennou edíciou, ktorá je výsledkom jeho dvojročného úsilia. O jej kvalite prezrádza mnohé skutočnosť, že si za ňu editor vyslúžil cenu Maďarskej akadémie vied. Nejde len o jednoduchú edíciu. Vďaka spomínaným pripomienkam môžeme mať pocit, že Neumann nás – ako keby chytiac za ruku – sprevádzal počas listovania a práce s týmto prameňom. Toto dielo by malo byť povinnou súčasťou knižnice každého bádateľa neskorostredovekých dejín Uhorska.

Balázs Csiba
Katedra archívnictva a pomocných vied historických
Filozofickej fakulty Univerzity

KRUPÍK, Adam. *STREDOVEKÉ VÝSADY MESTA TRNAVA. SONDA DO ŽIVOTA STREDOVEKÉHO MESTA*. Trnava : ANIMA, 2018, 175 s. ISBN 978-80-970716-6-0.

Adam Krupík patrí do skupiny absolventov Katedry histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, ktorých obhájené diplomové či dizertačné práce sa dostali do knižnej podoby. Mnohé doposiaľ vydané práce sa venujú témam z obdobia stredoveku, k nim sa pridáva aj táto anotovaná práca.

K dejinám Trnavy vyšlo v minulosti už viacero monografií či štúdií v rôznych vedeckých zborníkoch. Stredoveké dejiny mesta sú mimoriadne bohaté, či už zachovanými písomnými dokumentmi a či dodnes stojacou stredovekou cirkevnou a profánnou architektúrou.

Adam Krupík rozčlenil knihu do ôsmich kapitol, z ktorých niektoré sú rozdelené na podkapitoly.

Prvá kapitola prináša pohľad na obdobie pred udelením základného privilégia z roku 1238. Podrobne rozoberá prvú písomnú zmienku o Trnave z roku 1211. Nachádzame ju v listine ostrihomského arcibiskupa Jána, ktorou daroval časť príjmov Kostola sv. Mikuláša ostrihomským kanonikom.

Základnému mestskému privilégiumu z roku 1238 je venovaná druhá kapitola (fotokópia privilégia sa nachádza v obrazovej prílohe). Trnava bola vôbec prvým mestom v Uhorsku, ktoré dostalo od uhorského kráľa Bela IV. v roku 1238 privilégium slobodného kráľovského mesta a s ním spojené početné výsady. Trnavčanov tak napríklad nikto nesmel nútiť do vojenskej služby, na vojenské výpravy poskytlo každých 100 usadlostí jedného vojaka. Boli zakázané súbje s cudzincami, spory v meste riešil richtár v spolupráci s dvanástimi poprednými mešťanmi – staršími, mesto dostalo právo meča, v prípade neschopnosti richtára ho mohol odvolať len panovník. Trnavčania boli oslobodení od mýta, mohli si slobodne zvoliť farára, ktorého v úrade potvrdzoval ostrihomský arcibiskup, v prípade návštevy panovníka mu mesto poskytlo pohostinnosť.

V samostatných podkapitolách autor porovnáva výsadnú listinu pre Trnavu s výsadnou listinou pre Stoličný Belehrad, ktorá bola taktiež vydaná panovníkom Belom IV., a to 6. mája 1237. Spoločnou pre obe mestá bola výsada o neplatení mýta a cla v celom Uhorskom kráľovstve.

K roku 1267 sa vzťahuje falošná listina Bela IV., v ktorej sa napr. spomína dedina Hrnčiarovce nad Parnou ako majetok Trnavy, resp. v roku 1238 sa nespomínajúca výsada – sloboda rúbať drevo a lámať kameň smerom od Trnavy k Morave.

Autor sa ďalej venuje zachovaniu trnavského privilégia z roku 1238 vo formách confirmácií a tranzumptov. Prvá confirmácia základného privilégia z roku 1238 prišla o celých dvesto rokov neskôr, a to panovníkom Albrechtom I. v roku 1438, ďalšiu confirmáciu vykonala Bratislavská kapitula 17. 5. 1447 a o necelých 40 rokov vydal

novú konfirmáciu 10. marca 1484 kráľ Matej I. K posledným stredovekým konfirmáciami ešte pribudli dve, a to z pera Vladislava II. zo 7. februára 1494 a Ľudovíta II. z 24. mája 1523, obe vydané v Budíne.

Nasledujúca kapitola rozoberá majetkovo-feudálne výsady Trnavy. K majetkom mesta od obdobia stredoveku prakticky až do roku 1848 patrili aj poddanské obce. Boli to Modranka, prvýkrát spomínaná v roku 1258, neskôr pribudli Hrnčiarovce nad Parnou, uvedené – ako bolo uvedené vyššie – v roku 1267, ako poddanská dedina Trnavy sa spomínajú v listine Ondreja II. z roku 1291, v ktorej je inzerovaná listina Štefana V. z roku 1270. Ďalšou poddanskou obcou patriacou Trnave bola Nová Ves, ktorá ležala pravdepodobne na území dnešnej obce Horné Lovčice. V roku 1280 mesto získalo donáciu novú poddanskú obec – Brestovany. Neskôr sa majetkom Trnavy ešte stali obce Ružindol a Starý Linč.

Obsahom ďalšej kapitoly je výsada slobodného sťahovania, umožňujúca cudzincom usadiť sa v Trnave a vlastniť tu nehnuteľnosti. Autor rozoberá privilégia vzťahujúce sa na ňu vydané kráľom Žigmundom 5. marca 1419, resp. 1. júla 1436, príp. jeho nástupcami Albrechtom I. 13. mája 1438 a Matejom I. 1. mája 1472.

Najobsiahlejšou časťou anotovanej knihy je piata kapitola, ktorá približuje hospodárske výsady. K najvýznamnejším výsadam v uhorských mestách patrilo nepochybne právo trhu. V stredoveku existovali dva druhy trhov – výročný trh, čiže jarmok, a týždenný trh. Už najstarší názov Trnavy – Sobota (Zumbothel) evokuje, že trhy sa v meste usporadúvali v sobotu. Jarmoky sa v Trnave pravdepodobne konali v čase sviatku sv. Mikuláša, ktorý bol patrónom tunajšieho farského kostola. Autor upriamuje pozornosť aj na trhové výsady upravujúce predaj súkna v meste, ktoré patrilo k najrozšírenejším obchodným artiklom.

K významným výsadam Trnavy patrilo i právo skladu. Spočívalo vo vyložení prevázaného tovaru a jeho ponuke na predaj či výmenu miestnym obchodníkom. Bolo tak významným prvkom pre ekonomiku mesta, pretože tvorilo jednu zo základných zložiek príjmu mesta. Túto výsadnú listinu pre Trnavčanov vydal, podobne ako aj mnohé iné, kráľ Žigmund 22. januára 1402.

Autor sa v ďalšej časti venuje výsadam týkajúcim sa ťažby, teda získavania surovín, príp. dreva. Dokladá dlhotrvajúci zaujímavý spor o lesný majetok Varač, nachádzajúci sa východne od mesta pri Brestovanoch. Rôzne spory mali Trnavčania pri výrube dreva na panstvách Dobrá Voda, Ostrý Kameň, Korlátka a Smolenice.

Jednou z mnohých výsad kráľa Žigmunda bolo aj privilégium z 5. marca 1419 o varení piva, ktoré určovalo, kto mohol pivo dovážať, variť a predávať.

Medzi najvýznamnejší zdroj príjmov pre Trnavčanov patrilo vinohradníctvo. Mešťania vlastnili početné vinohrady na svahoch Malých Karpát, v okolí Pezinka, na panstve Červený Kameň či v svojich poddanských obciach. Dorobené víno sa potom predávalo na miestnom trhu, príp. sa exportovalo aj do Čiech či Rakúska.

K menším regálnym právam panovníka patrilo i vyberanie mýta. Už v listine Bela IV. z roku 1238 je uvedená výsada, že Trnavčania neplatia žiadne mýtné poplatky, podobne ako mešťania zo Stoličného Belehradu. Mesto však umožňovalo vyberať mýtné poplatky od iných obchodníkov alebo pocestných idúcich do Trnavy.

Šiesta kapitola sa venuje samosprávnym výsadám mesta. Hlavným súdom pre mešťanov bola inštitúcia richtára (*iudex*). Ten mal v právomoci súdiť všetky spory medzi mešťanmi. Pri vykonávaní jeho funkcie mu pomáhali dvanásť poprední mešťania, v prameňoch nazývaní *iurati cives*. Spoločne boli poverení vykonávaním spravodlivosti medzi mešťanmi a cudzincami za zločiny spáchané v mestskom obvode. Mali právo uložiť akýkoľvek druh trestu, vrátane popravy.

Autor podrobne rozoberá listiny týkajúce sa súdnych kompetencií Trnavy, a to konkrétne kráľov Žigmunda zo 4. októbra 1402 a 1. júla 1436, Ladislava V. z 9. septembra 1453 a napokon Mateja I. z 11. januára 1465.

Za panovania Mateja I. dochádza v Trnave k národnostným sporom. V druhej polovici 15. storočia tvorili obyvateľstvo mesta zväčša Slováci. Mestská správa však bola dlhodobo kontrolovaná nemeckým elementom. Bolo to možné vidieť pri voľbách mestského farára, ktorý bol volený na základe výsad z roku 1238, či pri voľbách richtárov. Konflikt pri voľbe richtára autor rozoberá na príklade výsadnej listiny Mateja I. z 21. mája 1486, ktorej výsledkom bol kompromis a striedavá voľba richtárov – jeden rok ním bol Slovák a druhý rok Nemec.

Posledné dve kapitoly sú venované výsadám týkajúcim sa platieb desiatkov a údržby mestského opevnenia. Ostrihomská kapitula poberala z Trnavy počas celého stredoveku značné príjmy. Ako vyplývalo z privilégia z roku 1238, desiatky sa mali platiť v kopách obilia (*in capeciis*), čiže podľa nemeckého práva. Vylučovalo sa tak odovzdávanie desiatku v peniazoch.

Najstaršie správy o výstavbe mestského opevnenia Trnavy spadajú už do prvej polovice 13. storočia. Komplex mestského opevnenia ohraničoval celú stredovekú Trnavu v tvare pravidelného obdĺžnika s rozmermi približne 700 metrov na kratšej strane a 800 metrov na dlhšej strane, teda areál mesta mal rozlohu 56 hektárov.

V roku 1467 napríklad kráľ Matej I. vydal niekoľko mandátov týkajúcich sa opevňovacích prác na trnavských hradbách. V prípade vojenského ohrozenia mesta boli o pomoc pri obnove opevnenia požiadané aj susedné župy.

V závere publikácie sa nachádza zoznam použitých archívnych prameňov a edícií prameňov nasledovaný zoznamom literatúry.

Obrazovú prílohu knihy tvoria fotokópie 9 stredovekých privilégií (1238; 2. 4. 1435; dve z 1. 7. 1436; 26. 4. 1438; 7. 8. 1453; 11. 1. 1463; 4. 2. 1467; 1. 5. 1512) a mapka územia, kde trnavskí mešťania mohli ťažiť drevo, vápenec a kameň.

Samotný záver knihy obsahuje tabuľkovou formou približené jednotlivé vyššie spomenuté výsady: dátum, vydavateľ, miesto vydania, udelené výsady, petenti – žiadatelia o vydanie a signatúra.

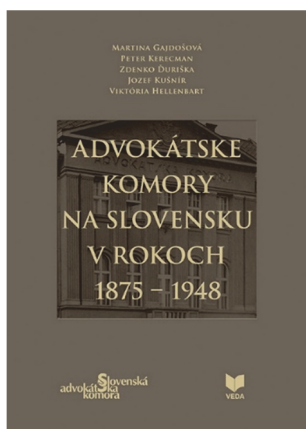
Nakoniec si dovoľíme citáciu zo záveru uvedenej publikácie. „*Ide o jednu z prvých prác, ktorá hĺbkovo analyzuje mestské výsady na príklade konkrétneho stredovekého mesta. Prvýkrát sú tu zadefinované jednotlivé kategórie mestských výsad na základe skutočných archívnych dokladov. V rámci regionálnych dejín prispieva práca k poznaniu málo prebádaného stredovekého obdobia dejín Trnavy, v rámci národných dejín dopĺňa slovenskú históriu na poli mestskej historiografie.*“

Práve na základe dôkladného štúdia originálnych archívnych dokumentov – z 295 zachovaných stredovekých listín v trnavskom archíve podrobne analyzoval 171 listín

– vytvoril autor hodnotné dielo prispievajúce k hlbšiemu poznaniu dejín stredovekej Trnavy. Keďže na území Slovenska vznikli v období stredoveku viaceré mestá a mestečká, anotovaná kniha je motiváciou pri výskume a bádani aj ich stredovekých výsad.

Marián Babirát
Štátny archív v Bratislave

GAJDOŠOVÁ, Martina a kol. *ADVOKÁTSKE KOMORY NA SLOVENSKU V ROKOCH 1875 – 1948*. Bratislava : Slovenská advokátska komora; VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2018, 768 s. ISBN 978-80-224-1641-2.

Predkladaná publikácia ponúka ucelený pohľad na vývoj a organizáciu advokácie v advokátskych komorách, ktoré pôsobili na území Slovenska od 70. rokov 19. storočia až po 40. roky 20. storočia, konkrétne od roku 1875 do roku 1948. Je prehľadne rozdelená do piatich kapitol a v rámci nich na samostatné podkapitoly, pričom jednotlivé etapy vývoja dejín advokácie na Slovensku podáva čitateľovi v chronologickom slede aj s ohľadom na štátoprávne zmeny v našich dejinách.

Autori v rámci prvej kapitoly najprv približujú čitateľovi organizáciu uhorskej advokácie pred rokom 1875. V súvislosti s ňou sa venujú právnej úprave advokácie v Uhorsku po odstránení Bachovho absolutizmu, justičnej reforme, prvým snahám advokátov o vytvorenie vlastnej samosprávy, návrhu nového advokátskeho poriadku a tiež procesu jeho prijímania. Pozornosť sústredili na postupné dosiahnutie autonómie advokátskych komôr, ktorá bola zavedená na základe Advokátskeho poriadku z roku 1874. Tento poriadok bol chápaný ako základný predpoklad organizácie nezávislej advokácie a slobodného výkonu povolania. Na základe zákonného článku č. XXXIV/1874 sa upravilo fungovanie vzťahov v advokácii, medzi advokátom a komorou, komorou a štátom, advokátom a klientom a medzi advokátmi navzájom. Podobne upravoval aj vzťahy advokátskych osnovníkov (koncipientov).

Do kompetencie advokátskych komôr spadalo dozeranie na prístup k povolaniu, vedenie zoznamov advokátov a adeptov na výkon advokácie a dozeranie na samotný výkon advokátskeho povolania. Do ich pôsobnosti patrilo aj uplatňovanie disciplinárnej zodpovednosti voči advokátom a koncipientom, ktorí porušili svoje povinnosti.

Autori predstavili jednotlivé orgány, z ktorých pozostávali advokátske komory a ktoré si spomedzi seba volili samotní advokáti združení v komore. V publikácii teda môžeme nájsť popis fungovania a kompetencií valného zhromaždenia, výboru advokátskej komory, popis funkcie a kompetencií predsedu komory, tajomníka komory,

pokladníka komory, prokurátora komory, resp. komorového žalobcu a osobitného orgánu komory, resp. rozhodcovského súdu, ďalej osobitné poverenia advokátov a tiež vnútorné predpisy, ktorými sa museli riadiť. Komory si do tej miery, ako povoloval zákon, vytvárali vlastné pravidlá a každý rok na valných zhromaždeniach pristúpili k prerokovaniu najdôležitejších stavovských záležitostí. Autori načrtli aj vzájomný vzťah medzi novovznikajúcou samosprávou advokácie a štátnou správou. Ich komunikácia so štátom a najmä s ministerstvom spravodlivosti fungovala na princípe úzkej spolupráce, pričom sa spolupodieľali aj na vývoji tvorby práva a jeho aplikácii, a to nielen na úrovni advokácie, ale aj v jednotlivých odvetviach hmotného a procesného práva. V súvislosti s vykonávaním advokátskeho povolania autori zároveň priblížili, akým spôsobom sa prejavovala samospráva aj v disciplinárnej oblasti. Neopomenuli ani možnosti nápravy advokátov a koncipientov v prípade, že došlo k porušeniu povinnosti súvisiacej s výkonom povolania a ani osobitosti disciplinárneho konania jednotlivých advokátskych komôr.

V druhej kapitole je podrobným spôsobom zachytený vznik a pôsobenie konkrétnych advokátskych komôr na území Slovenska od roku 1875 až do roku 1921, a to Advokátskej komory v Bratislave, Košiciach, Banskej Bystrici, Prešove a advokátskych komôr so sídlom v Maďarsku, do obvodov ktorých patrili časti územia dnešného Slovenska.

V súvislosti s Advokátskou komorou v Bratislave sa čitateľ dozvedá informácie o jej územnom obvode, ktorý tvorili obvody kráľovských súdnych stolíc, o počte jej členov, o pôsobení konkrétnych funkcionárov, o sídle, o činnosti, ktorú bolo možné zachytiť na základe výročných správ, o množstve a charaktere vybavenej agendy, o ustanovovaní advokátov – záštitníkov pre nemajetných klientov od roku 1904, o záležitostiach stavovského charakteru, ktoré musela riešiť od roku 1904, o hodnotení legislatívnej činnosti štátu a pomerov v justícii a o hospodárení komory. Publikácia opisuje tiež pôsobenie komory po vzniku Československa až po jej zánik a prevzatie jej agendy zlúčenou advokátskou komorou pre územie Slovenska so sídlom v Turčianskom Svätom Martine od októbra 1918 do februára 1921.

Čo sa týka Advokátskej komory v Košiciach, publikácia sleduje viacero aspektov jej pôsobenia, a to predpoklady na jej vznik, územný obvod, počínanie počas prvého roku existencie, vnútorné predpisy, ktorými sa riadila, jej hodnotenia po prvom roku fungovania, členov komory, voľby do jej orgánov, činnosť v rámci jednotlivých etáp, významných funkcionárov pôsobiacich v rokoch 1887 – 1911, hodnotenie legislatívnej činnosti štátu, stavovských problémov a pomerov v justícii v rokoch 1912 a 1913. Ďalej sleduje pôsobenie komory počas prvej svetovej vojny, celkový prehľad o funkcionároch komory a rovnako ako v prípade bratislavskej komory i jej pôsobenie po vzniku Československa až po zánik a prevzatie jej agendy zlúčenou advokátskou komorou pre celé územie Slovenska so sídlom v Turčianskom Svätom Martine od októbra 1918 do februára 1921. Podobné aspekty publikácia zachytáva aj v prípade Advokátskej komory v Banskej Bystrici a Prešove. Čo sa týka advokátskych komôr so sídlom v Maďarsku, do obvodov ktorých patrili časti územia dnešného Slovenska, čitateľ sa dozvie o fungovaní Advokátskej komory v Balážskych Ďarmotách, Rábe, Miškovci a Marmarošskej Sihoti.

Tretia kapitola prevedie čitateľov samotným spôsobom organizácie advokácie na území Slovenska v súvislosti so štátoprávnymi zmenami, keď po vzniku Československa došlo v roku 1921 k zlúčeniu advokátskych komôr a ich spoločným sídlom sa stal Turčiansky Svätý Martin. Okrem územného zlúčenia obvodov bývalých advokátskych komôr bolo podstatnou zmenou aj to, že pre Slovensko sa v rámci Československa zaviedla obmedzená autonómia organizácie advokácie. V praxi to znamenalo, že členov výboru tejto zlúčenej komory menoval minister spravodlivosti po dohode s ministrom unifikácie. Došlo tiež k vylúčeniu slobodnej a pravidelnej voľby vlastných orgánov. Samotní advokáti už nemohli riešiť vlastné stavovské záležitosti na valných zhromaždeniach. Ako dôvod pre tento spôsob riešenia sa uvádzala národnostná otázka v advokácii.

Kapitola teda podrobnejšie opisuje činnosť Advokátskej komory v Turčianskom Svätom Martine od roku 1921 do roku 1936, jej hospodársku situáciu a okolnosti stavby jej vlastnej reprezentačnej budovy. Venuje sa tiež jej konfliktu s ministerstvom spravodlivosti a personálnym zmenám v správnom výbore komory. Väčšiu časť kapitola venuje aj snahám o znovunastolenie autonómie v súvislosti s organizáciou advokácie na Slovensku po roku 1921. Martinská komora úzko spolupracovala s advokátskymi a právnickými spolkami na území Slovenska. Publikácia nás prevedie stanoviskom zanikajúcej Advokátskej komory v Bratislave, interpeláciami a návrhom zákona poslancov Národného zhromaždenia, prípravou rokovacieho poriadku Advokátskej komory v Turčianskom Svätom Martine a tiež národnostným zložením advokátskeho stavu na Slovensku po vzniku Československa. Publikácia zmieňuje i vzájomnú spoluprácu advokátov v Československu do roku 1936, ktorá prebiehala najmä na báze zjazdov slovenských a československých právnikov a osobitne advokátov a tiež prostredníctvom stálej delegácie advokátskych komôr československých so sídlom v Prahe. Témou spolupráce bolo najmä absentujúce penzijné poistenie advokátov, chýbajúci jednotný advokátsky poriadok a rozmáhajúce sa pokútnictvo, resp. poskytovanie právnych služieb inými osobami než advokátmi.

Rok 1936 predstavoval ďalší významný medzník v organizácii advokácie. V tom čase došlo k výraznému zmenšeniu územného obvodu martinskej komory a zároveň popri nej vznikla druhá advokátska komora so sídlom v Bratislave. Jedna z podkapitol sa teda osobitne venuje pôsobeniu Advokátskej komory v Bratislave a Advokátskej komory v Turčianskom Svätom Martine od roku 1936 po rok 1938, ale aj ich ďalšiemu vývoju po roku 1938. V prípade oboch komôr sa sleduje najmä hodnotenie legislatívnej činnosti štátu, stavovských problémov a pomerov v justícii, hospodárska situácia, dohoda o rozdelení majetku a záväzkov, spolupráca na úrovni stálej delegácie advokátskych komôr po roku 1936, úvaha o zmenách organizácie advokácie na Slovensku, zmena v správnych výboroch komôr po Viedenskej arbitráži a stav členstva. V dôsledku štátoprávných zmien a územných strát v roku 1938 a 1939 došlo k výrazným zmenám práve v personálnom zložení výborov komôr. Tretiu kapitolu uzatvárajú okolnosti zániku Advokátskej komory v Turčianskom Svätom Martine v roku 1944.

Štvrtá kapitola umožňuje nahliadnúť do fungovania advokátskych komôr na území, ktoré bolo okupované Maďarskom v rokoch 1939 – 1945, teda bližšie špecifikuje pôsobenie Advokátskej komory v Komárne a Košiciach s uvedeným časovým ohraničením. V prípade, že sa advokáti, ktorí sídlili na zabratom území, nechceli presídliť

za hranicu na Slovensko a ostali na svojich pôsobiskách, boli vyškrtnutí zo zoznamov advokátov vedených v evidencii Advokátskej komory v Bratislave a v Turčianskom Svätom Martine. Kapitola súčasne rieši justičnú organizáciu a vznik právnych centier na území okupovanom Maďarskom a tiež organizáciu advokácie, konkrétne s ňou súvisiacu Advokátsku komoru v Balážskych Ďarmotách. Po roku 1939 predstavovali náročnú etapu v organizácii advokácie najmä protižidovské zákony, v dôsledku ktorých sa počet Židov pôsobiacich v advokácii výrazne znížil. Z počtu asi 1 400 advokátov, ktorí boli zapísaní v zoznamoch advokátov na Slovensku v roku 1937, sa ich počet postupne znížil na zhruba 430 v rokoch 1940 – 1944.

V piatej kapitole sa čitateľ dostáva k organizácii advokácie na Slovensku po skončení druhej svetovej vojny, teda v rokoch 1945 – 1948. Keďže na oslobodenom území došlo k obnoveniu Československa, súčasne sa obnovil aj československý právny poriadok. V tom čase zastrešovala právne záležitosti pre celé Slovensko Advokátska komora v Bratislave. Zároveň jej pôsobnosť spadala aj na územia, ktoré boli pred vojnou zasiahnuté Viedenskou arbitrážou. Výnimku z jej pôsobnosti predstavovala len Podkarpatská Rus, ktorá už nebola súčasťou Československej republiky. Kapitola popisuje aj postupné obmedzovanie slobody výkonu advokátskeho povolania, resp. zásah komory do určenia miesta výkonu advokácie až po samotný zánik Advokátskej komory v Bratislave v roku 1948, pričom zánik advokátskych komôr na Slovensku a v celom Československu sa datoval k 1. januáru 1949.

Slobodný výkon advokácie a samosprávnej advokátskej komory bol opätovne možný až po impulze vo forme spoločenských zmien, ku ktorým došlo koncom roka 1989. Vtedy došlo na Slovensku s účinnosťou od júla 1990 k zriadeniu Slovenskej advokátskej komory so sídlom v Bratislave ako právneho nástupcu Ústredia slovenskej advokácie a združení.

Publikácia na záver ponúka aj zaujímavý výber biografii jednotlivých funkcionárov advokátskych komôr, ktorí pôsobili na Slovensku v rokoch 1875 – 1948. Jednotliví advokáti zotrvali v pozícii funkcionárov advokátskych komôr aj niekoľko funkčných období, pričom mohli pochádzať zo šľachtických i nešľachtických rodov. Medzi funkcionármi sa často nachádzali osobnosti, ktoré pôsobili v parlamente či zastupiteľstve miest, alebo boli v pozícii starostov či zakladateľov bánk. Mnohí tiež pôsobili v rámci orgánov jednotlivých finančných ustanovizní, vlastnili vydavateľstvá, pôsobili v periodikách na zodpovedných pozíciách alebo boli statkármi.

Publikácia obsahuje aj množstvo príloh vo forme tabuliek. Jednotlivé tabuľky poskytujú napríklad prehľady o počte advokátov a advokátskych osnovníkov (koncipientov) pôsobiacich v advokátskych komorách v Bratislave, Košiciach, Banskej Bystrici a Prešove v rokoch 1875 – 1921 a v rokoch 1939 – 1945 aj v prípade Advokátskej komory v Košiciach. Rovnako tabuľky prehľadne a chronologicky zobrazujú jednotlivých funkcionárov advokátskych komôr, pričom prvým údajom je rok pôsobenia a v ďalších kolónkach sú názvy funkcií. V rámci advokátskych komôr, vrátane tých so sídlom v Maďarsku, do obvodov ktorých patrili časti územia dnešného Slovenska (Balážske Ďarmoty, Ráb, Miškovec, Marmarošská Sihot') a na území okupovanom Maďarskom v rokoch 1939 – 1945 (Komárno, Košice), sa menovite uvádza funkcia predsedu, podpredsedu, komorového žalobcu, pokladníka, tajomníka, členov výboru, náhradných členov výboru a riaditeľa kancelárie komory.

Okrem spomínaných aspektov uvádzaných v tabuľkách tam môžeme v súvislosti s Advokátskou komorou v Bratislave nájsť adresu sídla a adresu advokátskej kancelárie predsedu, tajomníka a riaditeľa kancelárie komory v rokoch 1875 – 1921, ďalej prehľad ustanovených advokátov za roky 1904 – 1913, vyčíslenie odmien advokátov priznávaných súdnou stolicou v Bratislave, výkaz inkasa nedoplatkov členských príspevkov a nevyhnutných odpisov pre ich nevymáhateľnosť alebo pre oslobodenie komory za roky 1901 – 1910, Všeobecný podporný fond Advokátskej komory v Bratislave v rokoch 1875 – 1909 a napokon prehľad majetku Všeobecného podporného fondu v rokoch 1875 – 1913.

V monografii možno nájsť aj prílohu s návrhom Dôchodkového poriadku Advokátskej komory v Banskej Bystrici z roku 1878 a dodatku s príkladmi. Zaujímavou súčasťou príloh sú štatistické prehľady stavu advokátov a ich kandidátov so sídlom v Bratislave v rokoch 1926 – 1938 podľa národností, ktoré boli zapísané v evidencii Advokátskej komory v Turčianskom Svätom Martine a neskôr Advokátskej komory v Bratislave. Rovnako tak štatistický prehľad stavu advokátov a kandidátov so sídlom v Banskej Bystrici, Žiline, Leviciach a v Ružomberku podľa národností v rokoch 1937 – 1938.

Autori pri písaní publikácie pracovali s veľkým množstvom archívnych prameňov, odbornej literatúry, právnych predpisov, novín, časopisov a vestníkov. Pramennú bázu zo Slovenského národného archívu v Bratislave pokryli archívne fondy *Ministerstvo pravosúdia, Hlavný súd Bratislava, Minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, Krajský úrad v Bratislave, Advokátske komory, Ministerstvo pravosúdia, Povereníctvo spravodlivosti a Vrchný súd Košice*. Z Národného archívu v Prahe išlo o fond *Ministerstvo spravodlivosti*. Zo Štátneho archívu Zakarpatskej oblasti išlo o fond *P-222, F 30 Užhorodský krajský súd, F. 346, Tačevský okresný súd a DAZO*. Ďalšie pramene boli získané aj z Archívu Budapeštianskej advokátskej komory a Archívu Slovenskej advokátskej komory. Zo Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Archív Martin bol využitý archívny fond *ONV Martin* a zo Štátneho archívu v Banskej Bystrici fond *Advokátska komora v Banskej Bystrici*.

Čo sa týka použitej odbornej literatúry, autori čerpali z veľkého počtu publikácií zaoberajúcich sa oblasťou dejín advokácie na našom území. Išlo hlavne o publikácie slovenskej, českej a maďarskej proveniencie.

Pramennú bázu monografie doplnili aj vyššie spomenuté právne predpisy, ktoré upravovali advokáciu na našom území. Zachované vnútorné predpisy jednotlivých advokátskych komôr a niekoľko výročných správ o ich činnosti predstavujú významný zdroj spracovania dejín advokátskych komôr na Slovensku. Autori sa opierali o rôzne zákonné články, zákony, nariadenia a opatrenia, ktoré upravovali organizáciu advokácie. Pracovali napríklad aj s Ústavnou listinou Československej republiky z 29. februára 1920.

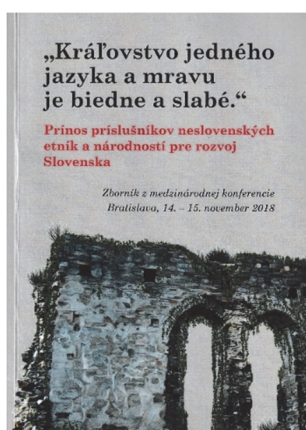
Z novín, časopisov a vestníkov, o ktoré sa opierali, možno spomenúť napríklad tituly ako *Budapesti kozlony, Felvidek, Kaschauer Zeitung, Pesti Napló, Národné noviny, Slovák, Demokrat, Slovenské pohľady, Slovenský denník, Živena, Svornosť, Westungarischer Grenzbote, Pressburger Zeitung, Čas, Šariš, Trenčanské noviny, Hronské noviny, Kassai Ujság, Právny obzor* a iné.

Je zrejmé, že autori si dali záležať aj na spolupráci s rôznymi inštitúciami kultúrneho charakteru, ako sú galérie, knižnice a múzeá, keďže celá monografia je veľmi vhodne doplnená bohatou obrazovou dokumentáciou. V monografii tak môžeme nájsť napríklad ukážku titulnej strany zákonného článku XXXIV/1874 Advokátskeho poriadku, ktorý ako sme uviedli vyššie, bol základným predpokladom na vytvorenie podmienok na organizáciu nezávislej advokácie a slobodného výkonu povolania. Ďalej možno spomenúť fotografie advokátov, tajomníkov, žalobcov, funkcionárov a členov výboru advokátskych komôr, fotografie výročných správ a jednotlivých budov advokátskych komôr. Súčasťou obrazovej dokumentácie sú napríklad i zoznamy advokátov, zápisnice zo zasadnutí výboru advokátskych komôr, portréty osobností spojených s advokáciou, ukážky novinových správ, odtlačkov pečiatok advokátskych komôr a pečatidiel advokátov a tiež ukážky rokovacích poriadkov.

Každý čitateľ, ktorého zaujíma oblasť práva, advokácie a dejiny ako také, si pri čítaní tejto publikácie príde na svoje. Okrem podrobného štúdia dejín advokátskych komôr na Slovensku nás na pozadí previedla aj dôležitými štátoprávnymi medzníkmi, ktoré sprevádzali vývoj organizácie advokácie na Slovensku.

Alžbeta Gabríková
Slovenský národný archív

GESCHWANDTNER, Branislav – GUBÁŠOVÁ BAHERNÍKOVÁ, Jana (zost.). „KRÁĽOVSTVO JEDNÉHO JAZYKA A MRAVU JE BIEDNE A SLABÉ.“ PRÍNOS PRÍSLUŠNÍKOV NESLOVENSKÝCH ETNÍK A NÁRODNOSTÍ PRE ROZVOJ SLOVENSKA. ZBORNÍK Z MEDZINÁRODNEJ KONFERENCIE. BRATISLAVA 14. – 15. NOVEMBER 2018. Bratislava : Archív Slovenskej akadémie vied a Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2020, 272 s. ISBN 978-80-224-1804-1.

Kto osobne pozná Dr. Jozefa Klačku, tomu sa ťažko verí, že roku 2018 dovŕšil osemdesiat rokov. Pri príležitosti tohto krásneho jubilea zorganizovali kolegovia z Archívu SAV, kde Dr. Klačka dlhé roky pôsobil vo funkcii riaditeľa, v spolupráci s Katedrou archívniectva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Historickým ústavom SAV a Slovenskou historickou spoločnosťou pri SAV medzinárodnú konferenciu. Vedecké podujatie bolo venované prínosu príslušníkov neslovenských etník a národností pre rozvoj Slovenska a svojimi príspevkami dokazovalo pravdivosť slov tisícročného napomenutia prvého uhorského kráľa Štefana I. synovi Imrichovi o tom, že „kráľovstvo jedného jazyka a mravu je biedne a slabé“. Organizátori voľbou tejto témy na jednej strane poukázali na pozitíva, ktoré prináša akceptácia a úcta k cudzím národom, ich jazyku a kultúre pri spolunažívaní viacerých etník a zároveň vzdali hold jubilantovi, príslušníkovi chorvátskej národnostnej menšiny.

Zborník zo spomenutej konferencie prináša pätnásť príspevkov. Autormi dvoch sú maďarskí historici, ich práce sú uverejnené dvojjazyčne – v maďarskom jazyku s kvalitným slovenským prekladom. Dvojjazyčný je aj príspevok Ladislava Jurányiho. V úvode zostavovateľ Branislav Geschwandtner stručne informuje o genéze usporiadania konferencie i príprave zborníka do tlače. Ladislav Jurányi v skratke zhrnul obsah príspevkov, ktoré odzneli a sú súčasťou tejto publikácie. Kristína Majerová v krátkom curricule priblížila osobnosť Jozefa Klačku, pričom sa sústredila najmä na jeho bohatú vedeckú činnosť a prínos vo viacerých oblastiach archívniectva, ale aj ďalších pomocných vied historických. Zvláštnu pozornosť venovala i aktivitám jubilanta vo výskume dejín chorvátskej menšiny na Slovensku. Dôkazom bohatej a mnohostrannej vedeckej práce Jozefa Klačku je jeho osobná bibliografia. Samotný jubilant sa v príhovore vyznáva zo svojho vzťahu k Chorvátom, ktorý sa pretavil do dlhoročného záujmu o dejiny tohto etnika v pôvodnej domovine a neskôr aj na území dnešného Slovenska.

Autorom úvodnej štúdie o národnostnom zložení, spolupráci i konfliktoch, ktoré sa udiali v rokoch 1777 – 1850 v štátnych vyšších katolíckych inštitúciách v severnej časti Uhorska, je profesor László Szögi z Univerzity Lóránda Eötvösa v Budapešti. Jeho dlhodobým vedeckým záujmom je problematika študentov v Uhorsku, najmä ich štúdiá na zahraničných univerzitách od stredoveku až po 19. storočie. Výsledkom pra-

covnej skupiny, na čele ktorej stojí, je rozsiahla databáza študentov univerzít a všetkých informácií, ktoré sa o nich dajú získať. V predmetnej štúdii sa autor zameril na kratšie obdobie a sústredil sa na domáce školy vyššieho typu (dve jezuitské univerzity, jedna štátna akadémia, dve kráľovské právnické akadémie, dve katolícke filozofické lýceá, sedem diecéznych, resp. generálnych seminárov, spravovaných katolíckou cirkvou, päť evanjelických lýceí a dve reformované kolégiá). Z nich sú tu štatisticky spracované Banícka a lesnícka akadémia v Banskej Štiavnici, Kráľovská právnická akadémia v Bratislave, Kráľovská právnická akadémia v Košiciach, Filozofické lýceum v Trnave a rovnaká škola v Rožňave.

Zo spomínanej rozsiahlej databázy výskumnej skupiny čerpá podklady pre svoju štúdiu o národnostiach na evanjelických lýceách Horného Uhorska v prvej polovici 19. storočia spolupracovník výskumnej skupiny Alex Durovics. Ako dokazujú štatistické údaje, pre študentov bolo najpríťažlivejšie lýceum v Bratislave, potom v Kežmarku, Prešove, Levoči a napokon v Banskej Štiavnici. Autor analyzuje počty študentov podľa národnosti, pôvodu, náboženstva a venuje sa aj určeniu spádových území jednotlivých škôl.

Ladislav Jurányi predstavuje biskupa Arnolda Ipolyi-Stummera, ktorého záujem sa sústreďoval na umenovedu, národopis, archeológiu, ochranu pamiatok a pomocné vedy historické. Niektoré jeho práce a činnosti sa právom pokladajú za zakladateľské na území dnešného Slovenska a významnou mierou prispeli k výskumu umeleckých pamiatok. Martina Čičo sa venuje mapám rehoľných rádov, ktoré fungovali na území monarchie, v rámci ktorých venuje zvláštnu pozornosť rádu jezuitov a autorovi predlohy mapy Rakúskej provincie pátrovi Františkovi Pergerovi. Perger pôsobil na mnohých miestach, ale pre Slovensko majú mimoriadny význam roky, ktoré strávil v Banskej Štiavnici, kde vybudoval tamojšiu kalváriu. Nebol to pátrov jediný takýto počín, k jeho menu sa viaže viacero podobných iniciatív aj na iných miestach. Napriek krátkemu trvaniu Academie Istropolitany sa na tejto univerzite stretla spoločnosť významných dobových učencov, medzi ktorých patrili aj astronóm Marcin Bylica z Olkusza. Jeho životu a okolnostiam jeho pozvania do Uhorska sa vo svojom príspevku venuje Zita Perleczká. O inom významnom humanistickom vzdelancovi, menej známom Nicasiovi Ellebodiovi a okruhu jeho priateľov a podporovateľov napísal príspevok Vratislav Zervan. Talentovaný filológ Ellebodus strávil niekoľko rokov aj v Uhorsku a k jeho mecénom okrem iných patrili i uhorskí preláti Mikuláš Oláh, Anton Vrančič, Štefan Radetius či Zachariáš Mošovský.

Do oblasti dejín hudby patrí štúdia Janky Petőczovej, ktorú venovala nemeckému hudobníkovi Friedrichovi Wilhelmovi Wagnerovi, významnej osobnosti hudobného života Spiša a najmä Levoče. Pôsobil v evanjelickom cirkevnom zbore a zaslúžil sa predovšetkým o propagáciu zborového spevu. Celkom netradičným spôsobom sa na začiatku roku 1919 stal správcom zbierok bývalého Hornouhorského Rákócziho múzea, neskôr premenovaného na Východoslovenské múzeum v Košiciach, propagačný dôstojník československého vojska JUDr. Josef Polák. Jeho činnosť pri záchrane a zveľadení múzea približuje príspevok Jána Kovačiča. Slovenčina je jazyk, ktorý v staršom období výraznou mierou ovplyvňovali jazyky, používané inonárodnými obyvateľmi dnešného Slovenska. V štúdii Jany Skladanej je analyzovaný vplyv latinčiny, nemčiny, češtiny, maďarčiny, ukrajinčiny, rumunčiny, poľštiny či rusínčiny.

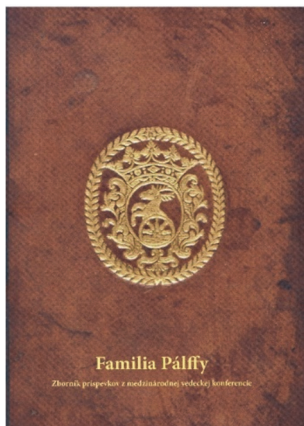
Autorka konštatuje, že nie je potrebné mať obavy zo straty či narušenia identity národného jazyka, pretože tvorivé narábanie s cudzími jazykovými prostriedkami jazyk obohacuje a túto objektívnu realitu pociťujeme aj dnes veľmi intenzívne.

Aktívnou osobnosťou mestského kultúrneho, náboženského a spolkového života Bratislavy v prvej polovici 19. storočia bol Paul von Ballus, predstaviteľ tamojšej nemeckej komunity. Spektrum jeho záujmov bolo široké – venoval sa prírodným vedám, zbieral archívne dokumenty, bol aktívnym členom spolkov, zastával viacero funkcií v správnych orgánoch mesta, zakladal sporiteľňu. Vypracoval historicko-topografickú prácu Bratislavy a jej okolia, ktorá vyšla roku 1823 a podrobnejšie nás s ňou oboznamujú vo svojom príspevku dve autorky: Beáta Ricziiová a Oľga Vaneková. Ďaleko od známych domácich realít nás uvádza práca Milana Šišmiša, ktorý sa zamerlal na vzťah Indov a slovenskej spoločnosti. Správy o nich a ich prítomnosť na našom území sleduje z historickej perspektívy od doby Herodota až po dnešok. Dva nasledujúce príbuzné príspevky približujú českých a maďarských predstaviteľov Hudobného kabinetu Univerzitnej knižnice v Bratislave. Veronika Buríková Bakičová sa venovala Dr. Emese Duka-Zólyomiovej a Kamila Fircáková predstavila Vladimíra Dvořáka. Zuzana Bartošová spracovala podnetnú štúdiu o prínose migrantov pre výtvorný život Košíc v 20. rokoch 20. storočia, ktoré v tomto období patrili k najvýznamnejším a kultúrne obzvlášť vyspelým mestám prítiažlivým pre mnohých umelcov. Publikáciu uzatvára životopisný medailón z pera Márie Čižmárovej, venovaný významnému bádateľovi slovensko-ukrajinského pomedzia Vasiľovi Petrovičovi Lattovi.

Publikácia venovaná Dr. Jozefovi Klačkovi v plnej miere naplnila zámer zostavovateľov, aby predstavili prínos iných národností pre Slovensko, predovšetkým v oblasti vzdelanosti a kultúry. Zároveň posúva problematiku cudzích či „cudzinco“ do aktuálnej geopolitickej roviny, ktorá niekoľko ostatných rokov vyvoláva otázky i vášne na starom kontinente.

Tünde Lengyelová
Historický ústav
Slovenskej akadémie vied

MALEČKOVÁ, Katarína (zost.). *FAMILIA PÁLFFY. ZBORNÍK PRÍSPEVKOV Z MEDZI-NÁRODNEJ VEDECKEJ KONFERENCIE*. Bojnice : Slovenské národné múzeum – Múzeum Bojnice, 2020, 127 s. ISBN 978-80-8060-488-2.

Dvadsiateho piateho septembra 2019 sa v priestoroch Slovenského národného múzea – Múzea Bojnice na Bojnicksom zámku konala medzinárodná konferencia venovaná 190. výročiu narodenia grófa Jána Pálfiho, posledného šľachtického majiteľa Bojnického zámku. Konferencia sa zaoberala širokou problematikou súvisiacou s Pálfiovcami a ich aktivitami od začiatku 16. do konca 20. storočia.

V úvode zborníka jeho zostavovateľka a zároveň kurátorka Bojnického múzea Katarína Malečková v stručnosti opísala viaceré odborné podujatia – konferencie z rokov 2018 až 2019 týkajúce sa tohto jedného z najvýznamnejších rodov Uhorska, ktorého aktivity sú späté s územím Slovenska.

Erika Javošová, autorka prvého príspevku s názvom *Fondy rodu Pálfi v Slovenskom národnom archíve*, poukázala na skutočnosť, že v tomto archíve sa nachádza veľký komplex archívnych fondov rodu Pálfi obsahujúcich dokumenty predovšetkým od 16. do 20. storočia. Sú to rodové archívy, archív ústredných správ majetkov, jednotlivých panstiev, priemyselných podnikov, ako aj zbierka máp a plánov. V príspevku obracia pozornosť na pramene, ktoré sa týkajú dejín rodu, správy jeho majetkov v Bojniciach a jeho okolí. Podrobne sa venuje aj najvýznamnejšiemu a najcennejšiemu fondu – Ústrednému páfiovskému archívu. V závere spomenula najnovší prírastok Slovenského národného archívu, a to prevzatie dokumentov týkajúcich sa súdneho sporu dedičov po Jánovi Pálfi, ktoré boli uložené v pivnici Krajského súdu v Bratislave.

Príspevok Miriam Kuzmíkovej *Pezinská vetva rodu Pálfi – majetkové pomery a ústredná správa do polovice 19. storočia* sa týka správy rozsiahleho komplexu šľachtických majetkov predovšetkým v Bratislavskej stolici od konca 17. storočia. Ústredná správa majetkov bola vedená úradníkmi, ako boli hlavný úradník – prefekt, ktorému podliehali exaktor (revízor účtov), hlavný fiškál (právny zástupca), správca hlavnej pokladnice atď. Objasňuje, že táto inštitúcia nebola byrokratickou inštitúciou v dnešnom slova zmysle, ale vlastne súkromným podnikom zemepána, ktorý si jeho fungovanie, štruktúru aj obsadenie menil podľa svojich momentálnych potrieb a zámerov.

Rodinné a príbuzenské vzťahy Páfiovcov a Erdődyovcov v 18. a 19. storočí opisuje rovnomenný príspevok Daniela Hupka. Vychádza z poznania, že oba rody mali spoločný pôvod. Sleduje rodinné prepojenia v 17. storočí, keď Erdődyovci prostredníctvom manželských zväzkov s Páfiovcami postupne získali najvyššie krajské funkcie v Uhorsku – napr. post krajského sudcu, ktorý v roku 1704 obsadil Juraj Erdődy (1647 – 1712). V 18. storočí pokračovalo upevňovanie vzájomných vzťahov. Udialo sa prostredníctvom troch sobášov medzi dvoma erdődyovskými vetvami

s červenokamenskou líniou staršej vetvy rodu Pálfi. V 19. storočí sa uzatvárali manželstvá s dôrazom na upevnenie prestíže obidvoch rodov, ako aj na rozširovanie ich majetkov.

Štefan Gaučík v príspevku *Aká je to správa majetku? Finančné problémy rodu Pálfi po prvej svetovej vojne* opisuje zložité finančné problémy rodu po vzniku Československej republiky v roku 1918. Pozemková reforma zasiahla do pozemkového vlastníctva Pálfiovcov. Venuje sa zdĺhavým súdnym sporom členov rodu, ktorým nezabránil ani vznik trojčlenného výboru blízkych príbuzných. Výbor mal na základe internej rodinnej dohody z roku 1919 spravovať majetky po nebohom Jánovi Pálfi. Opisuje nehody pri delení majetkov z pozostalosti medzi členmi rodu žijúcimi v Československej republike a Maďarsku. Autor si všima aj niektoré životopisy členov rodu po prvej svetovej vojne.

Zaujal aj príspevok súkromného bádateľa Adama Kretschmera, syna významného českého milovníka umenia a obchodníka so starožitnosťami Otta Kretschmera. Tento sa spolu s ďalšími podieľal na predaji a dražbách páfiovského hnutelného majetku v Piešťanoch a pražskom Klementíne v roku 1924 a na ďalších dražbách. Opisuje pohnuté osudy niektorých umeleckých diel z páfiovských zbierok pri predaji i mimo aukčných siení. Zdrojom týchto informácií je bohatý rodinný archív, v ktorom sa nachádzajú o. i. aj neznáme inventáre hnutelného majetku Jána Pálfiho. Autor spomenul tiež zaujímavú korešpondenciu ohľadne rozpredaja umeleckých diel v 20. a 30. rokoch minulého storočia.

Podobnou problematikou, avšak z pohľadu štátnych inštitúcií, sa zaoberá príspevok Tomáša Kowalského s názvom „... *nemajú domáciho rázu*“. *Umelecké zbierky Jána Pálfiho a česko-slovenský štát*. Autor si všima snahy štátnych inštitúcií od Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska až po Ministerstvo zahraničných vecí ČSR o získanie, resp. odkúpenie najvzácnejších umeleckých diel z pozostalosti. Na základe štúdia archívnych prameňov dokumentuje pomalú snahu štátu o získanie diel prostredníctvom dohôd dedičov so štátom (Priateľská dohoda z roku 1921). Výsledkom bolo odkúpenie len malej časti vytypovaných diel štátnymi inštitúciami. Zvyšok zbierky sa predal na aukciách v ČSR súkromným záujemcom.

Katarína Malečková si vzala na mušku obrovskú umeleckú zbierku obsahujúcu niekoľko tisíc predmetov – obrazov, sôch, grafik a umeleckých predmetov, ktorá sa nachádza v múzeách, galériách, súkromných a verejných zbierkach v Európe a v zahraničí. Venuje sa osudom viacerých obrazov, ktoré v priebehu 20. storočia menili majiteľov. Stredobodom pozornosti je obraz pôvodne identifikovaný ako Španielsky infant, ktorý autorka určila ako portrét cisára Jozefa I. Habsburského (1678 – 1711), namaľovaný koncom 17. storočia.

Objavu podobizne Jána V. Pálfiho od známeho maliara Františka Antona Palka, okolnostiam jeho vzniku a neskorším transferom sa v rovnomennom príspevku venuje Ingrid Halászová. Maľba sa nachádza v zbierke štátneho zámku Pernštejn na Morave. Autorka si všima a rozoberá aj zobrazenia Jána V. Pálfiho od viacerých súdobých maliarov.

Historici umenia Zuzana Ludiková a Boris Blatný opisujú život a dielo významného maliara Godfreyho Knellera, ktorý pôsobil na anglickom kráľovskom dvore na prelome 17. a 18. storočia. V príspevku s dlhým názvom *Godfrey Kneller: Michael a John*

Richardsovcí a bitka pri Belehrade v roku 1688, obraz zo zbierky Jána Pálffyho sa autori zaoberajú aktivitami anglických dôstojníkov bratov Richardsovcov v službách Habsburgovcov v bojoch proti Turkom v období rokov 1686 až 1688. Samotný obraz získal Ján Pálfi na aukcii v Londýne v roku 1857 a dnes je súčasťou zbierky starého európskeho maliarstva Slovenskej národnej galérie v Bratislave.

V príspevku *Františka Khuen de Belasy – portrét neobyčajnej ženy z rodu Pálffyovcov* sa autorka Anna Fundárková venuje životu a aktivitám manželky Pavla Pálfiho. Tento šľachtic patrila k najvýznamnejším hodnostárom Uhorska – bol predsedom Uhorskej komory, palatínom a krajinským sudcom. Jeho manželka Františka patrila k nemeckej skupine vzdelaných aristokratiek 17. storočia, ktorá sa dokázala presadiť v mužskom svete. To platilo aj v súvislosti s testamentom jej manžela z roku 1653, na základe ktorého získala značné majetky, a tým zabezpečila vzdelanie a finančné a spoločenské zázemie pre svoje tri maloleté deti.

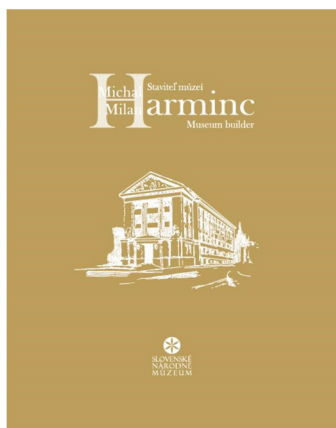
Predposledný príspevok z pera Mareka Gilányiho *Heraldická výzdoba Erbovej sály Bojnického zámku* sa zaoberá jednotlivými erbmi nachádzajúcimi sa v spomenutej miestnosti. Sú to erby nielen Pálfičov, ale aj rodov Balaša, Fugger, Deršfi, českých Harrachovcov a ďalších šľachtických rodín. Venuje sa podrobnejšie i heraldickým aspektom jednotlivých rodových erbov. Bohatý poznámkový aparát zvyšuje výpovednú hodnotu zaujímavého príspevku.

Záverečný príspevok s názvom *Z čoho sú postavené Bojnice? Príspevok k stavebným aktivitám v Bojniciach za posledných Pálfičov* od Erika Kližana analyzuje produkciu tehelne Františka Pálfiho a jeho nástupcov v 19. a 20. storočí. Skúma jednotlivé tehliarske značky – kolky na zachovaných tehliach nachádzajúcich sa priamo na zámku, ale aj na budovách v bližšom či širšom okolí na celom západnom Slovensku.

Uvedený zborník z konferencie *Familia Pálffy*, pri každom príspevku bohato doplnený fotodokumentáciou, doplnil a obohatil doteraz publikovaný súbor štúdií, článkov a monografií zaoberajúcich sa týmto zaujímavým fenoménom slovenských a uhorských dejín – významným šľachtickým rodom Pálfi.

Daniel Kuzmík
Diplomatický archív
Ministerstva zahraničných vecí
a európskych záležitostí SR

STAVITEĽ MÚZEÍ MICHAL MILAN HARMINC : Katalóg výstavy. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 2020, 299 s. ISBN 978-80-8060-480-6.

V roku 2019 uplynulo 150 rokov od narodenia a 55 rokov od úmrtia významného architekta a staviteľa Michala Milana Harminca. Tento výnimočný potomok báčskych Slovákov sa svojou tvorbou zaradil medzi významné osobnosti európskej architektonickej scény. Počas svojho aktívneho života vytvoril vyše 300 diel, z toho na našom území stojí približne 170 stavieb, na ktorých výstavbe alebo rekonštrukcii sa podieľal. Viac ako 30 jeho stavieb je zapísaných v Ústrednom zozname národných kultúrnych pamiatok SR. Radí sa medzi najtvorivejších architektov tzv. prvej generácie architektov, ktorá sa významne zaslúžila o výstavbu Slovenska. Jeho tvorba bola veľmi rozmanitá a zahŕňala kostoly pre rôzne konfesie, peňažné ústavy, nájomné domy, vily, nemocnice, sanatóriá, školy, hotely, priemyselné a iné objekty. Medzi najvýznamnejšie projekty patria určite aj tri účelové múzejné budovy, a to prvá budova Slovenského národného múzea v Turčianskom Sv. Martine, budova Zemедельského múzea v Bratislave a druhá budova Slovenského národného múzea v Martine.

Slovenské národné múzeum si výnimočnú osobnosť Michala M. Harminca pripomenulo viacerými podujatiami. V sídle múzea na Vajanského nábreží sa 7. októbra konal odborný seminár, na ktorom sa svojimi príspevkami prezentovali autori pripravovanej výstavy venovanej životu a dielu architekta. Samotná výstava bola slávnostne sprístupnená 20. novembra 2019. Autorsky ju pripravil Archív Slovenského národného múzea (PhDr. Elena Machajdíková a Mgr. Robert Gregor Mareta, PhD.) s Fakultou architektúry Slovenskej technickej univerzity (prof. Ing. arch. Jana Pohaničová, PhD.) v spolupráci s ďalšími špecializovanými múzeami a inštitúciami. Výstava inštalovaná v troch miestnostiach prvého poschodia bola verejnosti prístupná do 15. januára 2021. Okolnosti spôsobené pandemiou znemožnili širokej verejnosti značnú časť roka 2020 návštevu múzeí, a tak mnohí záujemcovia o život a tvorbu Michala M. Harminca nemali možnosť zhliaďnuť s citom, vkusom a znalosťami pripravenú výstavu.

S o to väčším potešením uvíta odborná i laická verejnosť graficky a textovo veľmi kvalitne pripravený katalóg výstavy, ktorý vydalo Slovenské národné múzeum na sklonku roka 2020. Autorkou textu úvodnej štúdie a zostavovateľkou je autorka samotnej výstavy Elena Machajdíková, spoluautormi Robert Gregor Mareta a Jana Pohaničová. Odbornou spoluprácou k druhej martinskej budove múzea prispeli Barbora Wágnerová a Nadja Nováková. Texty sú spracované dvojjazyčne v slovenskej a anglickej mutácii, preklad do angličtiny zabezpečila Elena McCulloughová.

Publikácia má dve časti, textovú a katalógovú. Autorka v predslove uviedla dôvody a motiváciu vytvorenia výstavy, spolupracujúce inštitúcie a stručne načrtla umiest-

nenie a obsah vystavených exponátov. V úvode je venovaný priestor významu a pôsobeniu Michala M. Harminca v kontexte európskej architektonickej tvorby, vývoju jeho architektonického štýlu, rozmanitosti tvorby a vrcholným dielam, medzi ktoré patria aj tri účelové múzejné budovy. V kapitole s názvom „Osobný a rodinný život“ je s obdivuhodnou znalosťou pretlmočený životný príbeh Michala Harminca, rodáka z báčskeho Kulpína. Autorka sprevádza budúceho staviteľa a architekta od narodenia cez školské roky a prvé pracovné skúsenosti. Pozornosť venovala tiež jeho aktivitám pri podpore slovenského života v Budapešti, priateľstvám a známostiam s mnohými úspešnými a vplyvnými osobnosťami z oblasti politiky a hospodárstva, ktoré sa neskôr stali jeho klientmi či mecénmi. Výraznou zmenou v jeho osobnom živote bolo uzavretie manželstva s Annou Valériou Holzovou v roku 1904, s ktorou mal dvoch synov a dcéru. Michal Harminc navštívil Slovensko po prvýkrát v roku 1898 a jeho návštevy sa stali potom pravidelnými. V roku 1916 sa presťahoval z Budapešti a usadil sa v Liptovskom Mikuláši, pri výstavbe sanatória v Novom Smokovci (1919 – 1922) si prechodne aj tam otvoril svoju kanceláriu. V roku 1922 sa presťahoval do Bratislavy, kde pôsobil až do 5. augusta 1964, keď sa vo veku nedožitých 95 rokov ukončila jeho životná púť.

Ďalšie časti spracovala autorka chronologicky v kombinácii so štýlom v architektúre, ktorý v danom období ovplyvnil tvorbu Michala M. Harminca. Roky 1886 – 1896 boli Harmincovými stavebnými začiatkami, keď pôsobil na Dolnej zemi a v Budapešti. Nasledujúca kapitola približuje jeho tvorbu v štýle historizmu v rokoch 1897 – 1915, keď sa venoval výstavbe vil, nájomných domov, sakrálnych objektov, neskôr rôznych administratívnych budov, ako boli banky, školy, sirotince a priemyselné objekty. Do tohto obdobia jeho tvorby patrí aj projekt a výstavba prvej účelovej budovy pre národné múzeum Slovákov v Martine v rokoch 1905 – 1908. Okolnosti spojené so stavbou tejto dôležitej kultúrnej inštitúcie sú náplňou štvrtej kapitoly. Nasledujúca piata časť sleduje zmeny a novátorské trendy na poli architektúry, ktoré sa začali objavovať už počas prvej svetovej vojny a znamenali odklon od tvorby v duchu historizmu. Autorka pod názvom „Tvorba v duchu monumentality, 1916 – 1929“ spracovala obdobie, počas ktorého do architektúry prenikli nové technické vymoženosti a trendom sa stali účelnosť a úspornosť. Z tohto obdobia pochádza viacero známych stavebných diel Michala M. Harminca, napr. Palace sanatórium Dr. Szontágha v Novom Smokovci, palác Tatra banky v Bratislave, Hotel Carlton-Savoy, Misijný dom Matky Božej v Nitre a predovšetkým budova Zemedelského múzea v Bratislave. Okolnostiam prípravy stavby budovy múzea, projektu a samotnej výstavbe, ktorá sa realizovala v rokoch 1924 – 1928, je venovaná samostatná kapitola. V ďalšom období, ktoré ohraničila autorka rokmi 1929 – 1951 sa na poli architektúry presadzovali nové smery, ovplyvňujúce aj tvorbu Michala M. Harminca. Bol to hlavne funkcionalizmus, ktorý sa čistotou foriem, strohosťou a zjednodušením stal dominujúcim smerom v architektúre tohto obdobia. Michal M. Harminc v tejto etape svojej tvorby využíval nové stavebné materiály, železobetónové a oceľové skeletové konštrukcie. Navrhol a realizoval niekoľko desiatok funkcionalistických stavieb s rôznym využitím po celom Slovensku. Medzi zásadné stavby, ktoré reprezentujú zmenu v otázke štýlu, patrí aj tretia účelová budova múzea v Martine na Malej hore, výstavba

ktorej sa realizovala v rokoch 1929 – 1932. Okolnosti získania tejto lukratívnej a pres-tížnej zákazky, tvorba projektu a samotná výstavba sú náplňou samostatnej časti. Rozsiahla kapitola s názvom „Ostatné architektonické dielo“ sa postupne v samo-statných celkoch zaoberá jednotlivými typmi stavieb, na výstavbe či rekonštrukcii ktorých sa Michal M. Harminc podieľal. Text dokumentuje široký záber Harmincovej staveľskej činnosti v oblasti obytnej architektúry, verejných stavieb, ako sú sanatóriá a nemocnice, hotely, budovy peňažných inštitúcií, sakrálnej a sepulkrálnej architek-túry. Jednotlivé časti dopĺňa zoznam stavieb s miestom umiestnenia a rokmi výstavby. Textovú časť katalógu ukončuje záver, ktorým autorka dáva do pozornosti nielen profesijnú výnimočnosť Michala M. Harminca, ale všima si aj jeho ľudský rozmer. Po zozname archívnych prameňov a literatúry nasleduje súpis vystavených pred-metov.

Exponáty boli usporiadané do logických celkov a dokumentovali osobnosť Micha-la M. Harminca a jeho rodinu, staveľské začiatky, stavbu Slovenského národného múzea v Martine, výstavbu a premeny budovy Zemedelského múzea v Bratislave a Slovenského národného múzea v Martine. Svoje zastúpenie na výstave mali aj exponáty približujúce tvorbu obytných domov, sanatórií a nemocníc, Hotela Carlton-Savoy, budov peňažných inštitúcií, sakrálnej a tiež sepulkrálnej architektúry. Medzi vystavenými exponátmi sa nachádzali archívne dokumenty v podobe osobných dokla-dov, plánov a projektovej dokumentácie, dobová tlač, fotografie, ale aj trojrozmerné repliky modelov stavieb a zbierkové predmety múzeí sídliacich v účelových budovách realizovaných Michalom M. Harmincom.

Katalóg výstavy venovanej životu a dielu Michala Milana Harminca je veľmi kvalitným odborným počinom, ktorý je výsledkom šťastnej kombinácie vysokej od-bornosti autorov samotnej výstavy, erudície autorky a spoluautorov pri príprave nad-štandardnej úvodnej štúdie a vysoko kvalitného grafického vizuálu Margaréty Her-nando. Kombinácia týchto troch faktorov umožnila Slovenskému národnému múzeu vydať reprezentatívnu publikáciu, ktorá bude pre svoju informačnú bohatosť, kvalitu publikovaných fotografií a výnimočný grafický dizajn vyhľadávaným artiklom pre odbornú i laickú verejnosť.

Zuzana Nemcová

ŠUTAJ, Štefan (ed.). *ZMENY HRANÍC A POHYB OBYVATEĽSTVA V EURÓPE PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2020, 295 s. ISBN 978-80-8152-926-9.

Zborník *Zmeny hraníc a pohyb obyvateľstva v Európe po druhej svetovej vojne* zverejňuje konferenčné príspevky z rovnomennej vedeckej konferencie, ktorá sa konala 19. – 20. septembra 2019. Konferencia bola organizovaná v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0316/19 *Výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom – fakty a historické súvislosti v domácej a európskej politike*. Zborník, rovnako ako vedecká konferencia, je rozdelený do dvoch tematických okruhov: I. Hranice a migrácie obyvateľstva v Európe po druhej svetovej vojne a II. Výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom.

Príspevky prvého tematického okruhu uvádza Štefan Šutaj rozsiahlou štúdiou *Zmeny hraníc a pohyb obyvateľstva v Európe po druhej svetovej vojne na rokovaníach Parížskej konferencie v roku 1946*. Zaoberá sa obdobím po skončení druhej svetovej vojny, keď ambíciou československých predstaviteľov bolo zabezpečiť trianonské hranice, anulovať Viedenskú arbitráž a pokúsiť sa o vysídlenie Maďarov z republiky. Všetky tieto snahy sa naplno prejavili počas Parížskej konferencie v roku 1946, ktorej výsledkom boli mierové zmluvy s Maďarskom, Talianskom, Rumunskom, Bulharskom, Fínskom a ktoré sa stali základom politickej stability v Európe. Autor venuje osobitnú pozornosť príprave mierovej zmluvy s Maďarskom a výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom. Prnáša pohľad oboch krajín na túto problematiku a analyzuje všetky udalosti, ktoré súviseli s mierovou konferenciou.

Alexander Onufrák vo svojom príspevku *Migrácia v Európe po druhej svetovej vojne v kontexte európskej integrácie* sa venuje migračným trendom od prelomu 19. a 20. storočia až do obdobia po druhej svetovej vojne. V medzivojnovom období boli migračné trendy poznačené hlavne povojnovým usporiadaním Európy a vznikom nových štátov, hospodárskou krízou a neskôr nástupom totalitných režimov. Avšak po druhej svetovej vojne nastáva nový druh migrácie, ktorý je spojený s presunom pracovných síl ako dôsledkom prudkého ekonomického rastu štátov západnej Európy. V 50. a 60. rokoch 20. storočia tento druh migrácie prebiehal na základe bilaterálnych medzištátnych zmlúv. V závere svojho príspevku sa autor venuje procesu európskej integrácie a analyzuje Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele, Zmluvu o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva a Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu. Prijatím týchto zmlúv a zavedením spoločného trhu s voľným pohybom pracovných síl došlo k naštartovaniu nových migračných trendov a procesov, čím sa zavřšili predošlé migračné procesy.

Migrácia obyvateľstva v rámci Európy po druhej svetovej vojne bola zapríčinená aj zmenou hraníc vplyvu Zväzu sovietskych socialistických republík (ďalej ZSSR).

Igor Šnicer (Игор Шницер) vo svojom príspevku *Názory sovietskeho vedenia na formovanie nových hraníc v Európe 1941 – 1946* prezentuje názory predsedu Rady ľudových komisárov Josifa Stalina, ľudového komisára pre zahraničné veci Viačeslava Molotova a zástupcu komisára pre zahraničné veci Maxima Lytvynova na formovanie európskych hraníc. Druhá svetová vojna slúžila aj ako riešenie medzinárodných globálnych problémov a prejavila sa v geopolitickej reštrukturalizácii sveta. Postavenie ZSSR sa podarilo posilniť u potenciálnych spojencov na úkor území porazených štátov, kde boli ignorované zásady etnických a historických hraníc. Nové povojnové hranice v Európe ZSSR uznal a onedlho začal formovať svoj socialistický tábor.

Milan Olejník v úvode svojho príspevku *Príprava, priebeh a dôsledky evakuácie nemeckého obyvateľstva zo Slovenska (1944 – 1945)* približuje históriu nemeckého osídlenia na Slovensku od 13. storočia až po vznik Československej republiky. Analyzuje postavenie nemeckého obyvateľstva v novovzniknutej republike a vznik politických subjektov na Slovensku, Karpatendeutsche Partei a Zipser Deutsche Partei, ktoré reprezentovali nemeckú menšinu. Po vzniku Slovenského štátu politický život slovenských Nemcov ovládla strana Deutsche Partei, ktorá vznikla po vzore nacistickej strany v Nemecku. Okrem nej na Slovensku pôsobila vojenská organizácia Freiwillige Schutzstaffel a mládežnícka organizácia Deutsche Jugend. Postavenie nemeckej menšiny sa počas Slovenského národného povstania zmenilo, keď po boku nemeckých oddielov bojovali proti povstalcovi aj oddiely domobrany Heimatschutz. Začali represálie voči nemeckému obyvateľstvu hlavne zo strany sovietskych partizánov a na základe nepriaznivého vývoja na východnom fronte začala v septembri 1944 evakuácia nemeckého obyvateľstva zo Slovenska. Po skončení druhej svetovej vojny sa časť nemeckého obyvateľstva vracala na Slovensko, pričom svoje domovy nachádzali obsadené novými obyvateľmi. Navrátilci sa stali problémom a boli zhromažďovaní v internačných táboroch. V závere príspevku sa autor venuje situácii v internačných táboroch a následnej deportácii nemeckého obyvateľstva zo Slovenska do americkej a sovietskej okupačnej zóny.

Dramatický priebeh deportácií Nemcov zo Slovenska objasnila Soňa Gabzdilová v príspevku *Deportácie Karpatských Nemcov zo Slovenska po druhej svetovej vojne a prístup slovenských štátnych orgánov k ich realizácii*. Analyzuje prípravu a priebeh vysídľovania nemeckého obyvateľstva, poukazuje na zlé podmienky v internačných táboroch Petržalka-Kopčany, Nováky, Poprad, Krompachy, ale aj na rozdielne prístupy štátnych orgánov v Česku a na Slovensku. Centrálné orgány v Prahe dokonca vzniesli viaceré kritické pripomienky k priebehu deportácií na Slovensku a v porovnaní s priebehom v Česku ich označili za ťažkopádne. Rozdiel bol aj pri preberaní transportov s nemeckým obyvateľstvom z Československa orgánmi okupačných zón. Zatiaľ čo americká strana dohliadala na celý priebeh dôkladne, hlavne na zdravotný stav a kompletnosť vysídlených rodín, sovietska strana venovala kontrole podstatne menšiu pozornosť.

Migrácia obyvateľstva po druhej svetovej vojne sa nevyhla ani severným častiam Slovenska a Martin Garek túto tému otvára svojím príspevkom *Organizácia a pomoc migrantov z hornej Oravy a severného Spiša po druhej svetovej vojne*. Územie hornej Oravy a severného Spiša, ktoré obývalo aj slovenské obyvateľstvo, bolo už počas vzniku Československej republiky predmetom konfliktu s Poľskom. Po napadnutí

Poľska Nemeckom v roku 1939 bolo toto územie naspäť pripojené k Slovensku, pričom táto otázka vystúpila znovu na povrch na konci druhej svetovej vojny. Poľsko si robilo právne nároky na tieto územia, pokúšalo sa o polonizáciu príslušných dedín, čo nakoniec vyústilo do prenasledovania Slovákov a ich masívnej migrácie na Slovensko. Na ochranu Slovákov žijúcich na týchto územiach začali vznikať organizácie, ktoré sa snažili pomôcť týmto obyvateľom a žiadali prinavrátanie hornej Oravy a severného Spiša do Československa. Medzi tieto organizácie patrila Národná rada obcí hornej Oravy, Oslobodzovací výbor Spiša a Oravy a Komitét utečencov. Práca všetkých organizácií bola nakoniec prerušená v roku 1948 nechotou štátnych orgánov riešiť otázku príslušnosti týchto území a politickým tlakom ZSSR na zachovanie jednoty východného bloku.

Milica Majeriková-Molitoris sa na otázku česko-slovensko-poľských vzťahov pozerá z iného uhla a v príspevku *Kreovanie slovensko-poľskej časti hranice po skončení druhej svetovej vojny a jeho vplyv na migráciu dotknutého obyvateľstva* analyzuje udalosti z ústavných, bezpečnostných, ekonomických a etnických hľadísk. Taktiež skúma otázku emigrácie miestnych obyvateľov z Poľska do Československa z vládneho hľadiska, ale aj etnický nesúhlas na miestnej úrovni, pretože obyvatelia hornej Oravy a severného Spiša nechceli akceptovať novovzniknutú situáciu a žiadali pripojenie k Československu. Obyvatelia, ktorí nakoniec hľadali lepší život v Československu, boli mnohokrát usádzaní na statkoch, ktoré zanechali Nemci a Maďari.

Právne postavenie menšín v Československej republike sa po druhej svetovej vojne radikálne zmenilo. Všetky právne úpravy a zmeny analyzuje René Petraš v príspevku *Absolutní zlom v právní úpravě postavení menšin Československa v roce 1945*. V medzivojnovom období mala Československá republika jeden z najrozsiahlejších systémov právnej úpravy postavenia menšín vo vtedajšom svete. Svoju rolu zohrala aj medzinárodná právna ochrana menšín v rámci Spoločnosti národov, ku ktorej sa Československo zaviazalo. Počas druhej svetovej vojny tento právny systém zanikol a povojnové Československo považovalo predmníchovskú právnu úpravu za nepoužiteľnú. V protimenšinovom duchu bola písaná aj Ústava z 9. mája 1948 a na určité výnimky neexistovala právna úprava postavenia menšín až do roku 1968.

Druhý tematický okruh otvára Árpád Popély príspevkom *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1945 a jej postoj k výmene obyvateľstva*. Košický vládny program a Benešove dekréty postavili nemeckú a maďarskú menšinu mimo zákona. Maďari žijúci na Slovensku neboli zmierení so situáciou, ktorá nastala po druhej svetovej vojne, preto vyžadovali ochranu a čakali na pomoc zo zahraničia. Vznikali ilegálne zoskupenia, napr. Maďarský výkonný výbor, Maďarský demokratický ľudový zväz v Československu, Výkonný výbor antifašistických Maďarov v Československu, Výbor demokratických Maďarov utečených zo Slovenska, pričom autor sa snaží vysvetliť a zhrnúť ich prístup k výmene obyvateľstva. Zoskupenia odmietali princíp kolektívnej viny a za jediné spravodlivé riešenie považovali zabezpečenie úplných občianskych práv pre Maďarov alebo pripojenie území obývaných Maďarmi k Maďarsku. Autor analyzuje aj memorandum Obžalovaný prehovorí od spisovateľa Zoltána Fábryho, ktoré bolo adresované českej a slovenskej inteligencii a odmietalo kolektívnu vinu maďarskej menšiny.

Za usídľovanie reemigrantov z Maďarska zodpovedal Osídľovací úrad pre Slovensko, ktorého činnosť predstavila Daniela Tvrdoňová v príspevku *Osídľovací úrad pre Slovensko, jeho vznik, činnosť a hlavné úlohy z pohľadu archívnych dokumentov*. Analyzuje činnosť úradu v rokoch 1945 až 1950, jeho štruktúru a personálne obsadenie. Medzi hlavné úlohy úradu patrila aj reslovakizácia, ktorá mala priviesť pomadžarčenských Slovákov naspäť k slovenskej národnosti, ale i starostlivosť o presídľencov. Pri každom osídľovacom úrade vznikol fond národnej obnovy, ktorý mal na starosti správu a rozdelenie skonfiškovaného majetku. Autorka na základe archívnych dokumentov popisuje priebeh a realizáciu transportov, pričom tieto informácie doplnila o zaujímavé štatistické údaje o počte presídlených rodín a množstve inventára, ktorý si so sebou presídľili.

Prednosta II. odboru Osídľovacieho úradu pre Slovensko bol Anton Granatier, ktorého Kristína Estera Szudová predstavuje v príspevku *Písomnosti Antona Granatiera o problematike výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom*. Pri písaní príspevku pracovala s archívnymi dokumentmi uloženými v Slovenskom národnom archíve v archívnom fonde Anton Granatier. Približuje jeho život, pracovné úspechy a zásluhy, pričom prináša pohľad citiaceho človeka, ktorý pociťuje i psychologickú stránku výmeny obyvateľstva, nielen pohľad úradníka. Snaží sa zdôrazniť aj jeho osobné spojenie so Slovámi v Maďarsku, o ktorých publikoval viacero štúdií a publikácií. V závere príspevku predstavuje samotný archívny fond Anton Granatier, usporiadanie a rôznorodosť archívnych dokumentov, ako aj ich prínos pre túto tému.

István Janek v príspevku *Činnosť maďarského kardinála Józsefa Mindszentyho v záujme pozastavenia Benešových dekrétov 1945 – 1947* analyzuje jeho rukopisy a na základe nich prezentuje jeho pohľad na Parížsku mierovú konferenciu v roku 1946, Benešove dekréty, na Dohodu o výmene obyvateľstva a reslovakizáciu ako nástroj etnickej expanzie. József Mindszenty investoval množstvo energie do protestov proti porušovaniu ľudských práv v Československu, pokúšal sa ovplyvniť maďarskú vládu a predstaviteľov zahraničných štátov, aby venovali väčšiu pozornosť maďarskej otázke. Telegramy so žiadosťou o pomoc pre prenasledovaných Maďarov dokonca zaslal prezidentovi USA, anglickému kráľovi a pápežovi. Nikdy neuznal Dohodu o výmene obyvateľstva a kolektívnu vinu považoval za nespravodlivú voči maďarskej menšine.

Dohoda o výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom v praxi znamenala, že koľko Slovákov žijúcich v Maďarsku sa prihlási na výmenu obyvateľstva, toľko Maďarov bude presídlených z Československa. Tento fakt mal za následok snahu československých zástupcov o čo najväčší počet prihlásených Slovákov na výmenu, a preto celý proces bol podmienený propagandou československých orgánov na maďarskom území. Vytvárali sa rôzne mottá a heslá, komponovali sa piesne a básne, organizovali sa náborové akcie s emotívnymi výzvami a výlety do Československa. Lucia Heldáková sa v príspevku *Propaganda vo výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom* snaží identifikovať agitácie pred výmenou obyvateľstva ako proces propagandy a jeho analýzou priblížiť jednotlivých aktérov propagandy, vlastností a nástroje propagandistického procesu. Usiluje sa demonštrovať spôsob, akým propagandisti motivovali Slovákov v Maďarsku.

Barbara Kacerová v príspevku *Vybrané problémy výmeny obyvateľstva na rokovaníach Československo-maďarskej zmiešanej komisie pre výmenu obyvateľstva po*

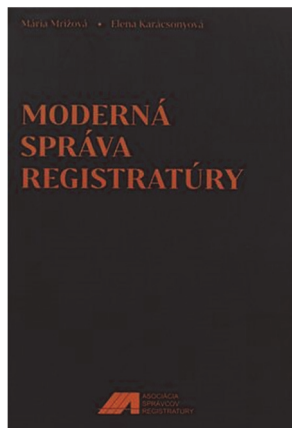
druhej svetovej vojne opisuje činnosť komisie, ktorá vznikla na základe článku X Dohody o výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom. Zmiešaná komisia mala na starosti technickú prípravu a neskôr stanovenie podmienok samotnej realizácie výmeny obyvateľstva. Autorka analyzuje tri vybrané problémy, ktoré komisia riešila, pričom prvým bolo presídľovanie vojnových previnilcov v rámci výmeny obyvateľstva. Druhým problémom boli mimoriadne zasadnutia Zmiešanej komisie, na ktorých členovia riešili problémy, ktoré nestihli alebo nemohli vyriešiť v rámci riadneho zasadnutia. Posledným problémom bolo presídlenie nemajetných slovenských osôb podľa Rozhodnutia Zmiešanej komisie č. 8, tzv. osmičkárov.

Ako vnímali presídlenie samotní presídlenci, sa dozvieme z príspevku *Presídlenie obyvateľov slovenskej národnosti z Maďarska v rámci výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom (so zreteľom na sťažnosti presídlencov)* od Zlatice Sáposovej a Miroslavy Gállovej. Slováci v Maďarsku, ktorí sa prihlásili a čakali na presídlenie, často zažívali pre svoje rozhodnutie teror a bitku ešte v Maďarsku. Oni však v presídlení videli lepšiu hospodársku a sociálnu pozíciu, ako aj posilnenie slovenskej identity. Po príchode na územie Slovenska ich čakalo niečo úplne iné, ako boli ich predstavy. Mnohokrát boli presídlení do obcí, kde neboli kostoly určené pre ich vieru, alebo sa dostali do komunit používajúcich maďarský jazyk, pričom na území Maďarska žili v slovenských komunitách. Dostávali sa aj do konfliktov s miestnym obyvateľstvom, ktoré ich vo viacerých prípadoch obvinilo z vysídlenia obyvateľov s maďarskou národnosťou. Sťažnosti reemigrantov sa najčastejšie vzťahovali na pridelený hnutel'ný a nehnuteľný majetok, ale našli sa aj sťažnosti na nesplnené sľuby a žiadosti o presídlenie do inej dediny na území Slovenska. Presídlenci boli sklamaní z podmienok, do ktorých sa dostali a z nedodržania sľubov zo strany československých úradov, čo malo vážne morálne následky.

József Demmel v príspevku *Výmena obyvateľstva v školských laviciach. Obraz rokov 1947 – 1948 v školských matrikách, triednych knihách a iných školských dokumentoch* poukazuje na to, aké dopady mala výmena obyvateľstva na slovenské komunity v Maďarsku. Rozdelili sa rodiny, pretrhli priateľstvá a nebolo možné realizovať školský systém s vyučovacím jazykom slovenským. Na základe analýzy archívnych dokumentov škôl v Tardoši a Slovenskom Komlóši sa mu podarilo určiť, koľko detí bolo presídlených a aké povolanie vykonával živiteľ rodiny. Na základe toho vieme povedať, aké sociálne skupiny a s akým povolaním sa najčastejšie hlásili na presídlenie v daných obciach. Archívne dokumenty z činnosti škôl sú dobrým doplnkovým prameňom k mapovaniu diania počas výmeny obyvateľstva.

Lukáš Repjak
Slovenský národný archív

MRIŽOVÁ, Mária – KARÁCSONYOVÁ Elena. *MODERNÁ SPRÁVA REGISTRATÚRY. PRÍRUČKA SPRÁVCU REGISTRATÚRY*. Nováky : Asociácia správcov registratúry, 2019, 322 s. ISBN-978-80-570-0852-1.

V roku 2019 vyšla publikácia *Moderná správa registratúry* s podnázvom *Príručka správcu registratúry*. Ide o vademecum pre správcov registratúr, ktorého cieľom je poskytnúť odpovede na otázky súčasnej štandardnej, modernej správy registratúry.

Určená je právnickým osobám zaradeným do II. kategórie pôvodcov, ktoré sú vedené v obchodnom registri, orgánom verejnej moci, teda organizáciám zaradeným do I. kategórie pôvodcov, organizáciám, ktoré správu registratúry ponúkajú ako službu formou outsourcingu i všetkým, ktorí sa zaujímajú o správu registratúry na Slovensku.

Metodická príručka osloví nováčikov v danej oblasti, ako aj pokročilých správcov registratúr. Pri svojej práci ju využívajú i zamestnanci štátnych archívov zaoberajúci sa predarchívnu starostlivosťou.

Publikácia je rozdelená do dvoch častí. Prvá časť – Správa registratúry – rozoberá jednotlivé procesy spojené so správou registratúry u pôvodcu. Vysvetľuje zásady správy registratúry i odbornú terminológiu a informuje o právnych predpisoch, ktoré ju upravujú. V ďalších kapitolách sa správca registratúry oboznámi s jednotlivými procesmi, ako je prijímanie a triedenie zásielok, označovanie registratúrnych záznamov, ich evidovanie, následná tvorba spisu, obeh záznamov, vybavovanie spisov, kde odkazuje na príslušné normy STN zaoberajúce sa tvorbou dokumentov. Približuje schvaľovací proces, osvedčovanie, podpisovanie a používanie pečiatok, následne odosielanie, ukladanie záznamov na organizačných útvaroch, činnosť registratúrneho strediska, prístup k registratúre. Nechýba vyrad'ovacie konanie, jeho príprava a realizácia.

Druhá časť – Správa elektronických registratúrnych záznamov – je veľmi dôležitá v procese elektronizácie a informatizácie spoločnosti. Zaoberá sa naplňaním ustanovení zákona o e-Governmente, vhodným registratúrnym softvérom, funkcionalitou softvéru, štandardmi pre elektronické informačné systémy.

Kniha *Moderná správa registratúry* nastoľuje riešenia problémov v kapitole o špeciálnych druhoch záznamov, ako sú účtovné záznamy, personálna agenda, technická dokumentácia, výrobná dokumentácia, utajované skutočnosti a manipulácia s nimi, podmienky ochrany registratúry, zriadenie a činnosť archívu organizácie, správa registratúry externým subjektom. Upriamuje pozornosť aj na formálnu úpravu registratúrnych záznamov.

Druhá časť príručky obsahuje vzory, ktoré majú slúžiť ako predloha pri tvorbe registratúrnych poriadkov, predovšetkým pre organizácie zaradené do II. kategórie pôvodcov s dôrazom na systém správy registratúry elektronickým alebo klasickým

spôsobom. Vzorové poriadky sú vhodné aj pre organizácie v I. kategórii. Pre pôvodcov, ktorí nemajú povinnosť vypracovať registratúrne poriadky ani registratúrne plány, je určená jednoduchá štruktúra členenia registratúry a návod na manipuláciu s registratúrnymi záznamami.

Register záznamov je významnou pomôckou, ktorá slúži najmä podnikateľským subjektom. Nachádzajú sa v ňom abecedne zoradené registratúrne záznamy so znakmi hodnoty a s lehotou uloženia, ktoré sa snažia zachytiť čo najširšie spektrum činností pôvodcov registratúr právnických osôb.

Na lepšiu orientáciu v problematike tvorby interných noriem správy registratúry sú v prílohách publikované znenia právnych predpisov: zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, vyhláška MV SR č. 628/2002 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, vyhláška MV SR č. 410/2015 Z. z. o podrobnostiach výkonu správy registratúry orgánov verejnej moci a o tvorbe spisu.

V závere príručky sa nachádza adresár štátnych, mestských a verejných archívov v Slovenskej republike.

Autorky, renomované odborníčky v oblasti predarchívnej starostlivosti Mgr. Mária Mrižová, PhD., riaditeľka odboru archívov a registratúr MV SR a Mgr. Elena Karácsonyová, v publikácii odhaľujú úskalía spojené so správou registratúry a pomáhajú nájsť optimálne riešenia pri normotvorbe aj samotnom procese správy záznamov v elektronickom i klasickom systéme správy registratúry. Správa registratúry je proces, ktorý nikdy nekončí, neustále sa vyvíja a inovuje. Svedčí o tom aj fakt, že bol s účinnosťou od 1. januára 2021 prijatý zákon č. 364/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o archívoch a registratúrach.

Marta Bednárová
Štátny archív v Prešove,
pracovisko Archív Poprad

Tretí ročník Archívneho almanachu je venovaný prof. Jozefovi Novákovi, ktorý v novembri roku 2020 oslávil životné jubileum. Zmenou oproti predchádzajúcemu ročníku je to, že spoluvydavateľom ročenky sa stala Spoločnosť slovenských archivárov a bola kreovaná redakčná rada, ktorú tvoria zástupcovia univerzít, archívov, múzeí a galérie. Zároveň bol zvýšený aj náklad, v ktorom almanach vychádza.

Do rubriky *Štúdie a články* bolo zaradených päť štúdií. Martin Bošanský z Diecézneho archívu v Nitre prišiel štúdiou s názvom *Aplikácia Tolerančného patentu v Nitrianskej diecéze vo svetle prameňov Diecézneho archívu v Nitre*. Jeho cieľom bolo predstaviť pramene archívu k danej téme, pričom za relevantné považuje najmä dokumenty z prvého manipulačného obdobia v oddelení Nový archív v rámci tzv. Biskupského archívu. Za dôsledky prijatia Tolerančného patentu v Nitrianskej diecéze označil zvýšenú migráciu evanjelikov, početné prípady konverzie a úsilie evanjelikov o zveľadenie bohoslužobných priestorov.

Frederik Federmayer z Katedry archívniectva a pomocných vied historických Univerzity Komenského v Bratislave skúmal erbový exlibris Melchiora Beringera von Königshof. Ide o v súčasnosti jediný známy exlibris prešporskej proveniencie z prvej polovice 17. storočia. Autor sa pokúsil o bližšiu biografickú a genealogickú identifikáciu majiteľa tejto knižnej značky. Pôvod rodu zostáva zatiaľ neobjasnený, isté indície naznačujú švábsky pôvod. Ozrejmil okolnosti príchodu a usadenia sa M. Beringera v Prešporku, načrtol rodinné a spoločenské zázemie, rozobral jeho konfesionalitu i okolnosti budovania knižnice. V závere načrtol osudy Melchiorových potomkov.

Mária Feješová z modranského pracoviska Štátneho archívu v Bratislave zamerala svoju pozornosť na rod Hederikovcov z Kyseku a ich vzťah k mestu Modra. Analyzovala ich pôvod a predstavila kariéru členov rodu v službách Arpádovcov. Na základe rozboru osobných mien členov rodu dospela k záveru, že rod má s veľkou pravdepodobnosťou francúzsko-valónsko-flámsky pôvod a jeho príslušníci sa niekedy pred polovicou 12. storočia mohli presťahovať zo svojej vlasti na územie dnešného Rakúska a odtiaľ do Uhorska. Ďalej sa venovala otázke držby Modry, ktorú získal popredný predstaviteľ rodu Henrich II. pred rokom 1256. Zaujímavá je problematika výstavby miestneho gotického Kostola Narodenia sv. Jána Krstiteľa, ktorého pôvodným patrónom bol sv. Jakub. Jeho kult v Uhorsku šírilo práve francúzsko-valónske etnikum.

Peter Vítek z archívu v Liptovskom Mikuláši, ktorý ako pracovisko spadá pod Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči, si ako cieľ svojho archontologického príspevku vytýčil spracovanie chronologického prehľadu stoličných fyzikov (lekárov), chirurgov a lekárnikov na Liptove. Pri jednotlivých doložených stoličných lekároch, chirurgoch a lekárnikoch sledoval ich pôvod, rodinné pomery, miesto štúdia, výšku platu či vydané diela. Stoličných chirurgov rozdelil podľa miest pôsobenia, ktorými

boli slúžnovské okresy a ich sídlami boli Liptovský Mikuláš, Nemecká Lupča, Ružomberok a Hybe, neskôr Liptovský Hrádok.

Autorom posledného príspevku rubriky je Ján Žucha zo Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Archív Martin. Zaoberal sa krátkym pôsobením telovýchovného spolku „Jednota proletárskej telovýchovy vo Vrútkach“ v rokoch 1932 – 1933. Objasnil okolnosti jeho vzniku, účel, ktorý sledoval. Priblížil členskú základňu, priebeh spolkových schôdzí i finančnú situáciu spolku. Keďže išlo o spolok politický, jeho činnosť bola kontrolovaná štátnymi orgánmi.

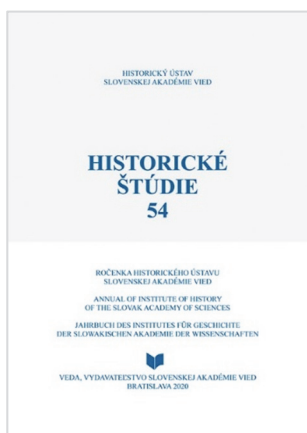
Rubrika *Literatúra* obsahuje dve podrubriky. V prvej časti sú uverejnené anotácie na nasledujúce tituly: DUCHÁČEK, Milan – BÍLKOVÁ, Jitka a kol. *Václav Chaloupecký a generace roku 1914. Otázky české a slovenské historiografie v éře první republiky*. Liberec : Technická univerzita v Liberci; Praha : Ústav dějin Univerzity Karlovy a Archiv Univerzity Karlovy; Turnov : Pekařova společnost Českého ráje, z. s., 2018, 436 s. ISBN 978-80-7494-454-3 (Štefan Hrivňák); BOŠANSKÝ, Martin. *Kánonické vizitácie Nitrianskej diecézy do roku 1831*. Nitra : Gorazd n. f., Kňazský seminár sv. Gorazda, 2018, 220 s. ISBN 978-80-89481-47-7 (Drahomír Velička); BÁRTA, Stanislav – BRZOBOHATÁ, Hana – ČERVENÁ, Radana – JELÍNEK, Jiří – STODŮLKA, Zbyšek – ZEMÁNKOVÁ, Michaela. *Digitální archivnictví*. Brno : Masarykova univerzita, 2019, 138 s. ISBN 978-80-210-9450-5 (Mária Weinbergerová); RAGAČOVÁ, Júlia – ŠKRINÁROVÁ, Alexandra (eds.). *Divadlo v umení/umeenie v divadle. Kultúrne dedičstvo 2019 zborník príspevkov z konferencie*. Banská Štiavnica : Združenie historických miest a obcí Slovenskej republiky, 2019, 94 s. ISBN 978-80-972880-4-4 (Ivana Červenková). Druhá podrubrika venovaná bibliografickému prehľadu domácich a zahraničných periodík prináša informácie o obsahu troch zahraničných periodík, dvoch z Českej republiky a jedného z Poľska: *Archivní časopis* (2019, č. 1-4, Drahomír Velička), *Sborník Zemského archivu v Opavě* (2019, Drahomír Velička) a *Szkice archiwalno-historyczne* (2019, Drahomír Velička). Nedá si nevšimnúť, že autorom všetkých uvedených anotácií zahraničných periodík je člen výkonnej redakcie, Drahomír Velička. Z tohto miesta by sme chceli vyzvať aj ďalších kolegov, aby využili svoje jazykové znalosti a zapojili sa do anotovania publikácií zo zahraničia. Je to možnosť sledovať archívnu problematiku v inom prostredí a inšpirovať sa výskumnými témami, čo môže priniesť aj do slovenského archívnictva „nový vietor“.

Rubrika *Správy* informuje o troch podujatiach. Lukáš Paluga priblížil priebeh už tradičného jesenného podujatia, a to v poradí deviatych Komárňanských kolokvií historikov a archivárov, ktoré boli tentoraz venované dejinám výkonu práva a spravodlivosti. Autorka výstavy *Neľahké remeslo pod patronátom svätého Lukáša*, ktorá bola inštalovaná vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach, Uršula Ambrušová, vo svojej správe opísala koncepciu výstavy, venovanej dejinám mäsiarov a mäsiarskych cechov v Košiciach od 15. do konca 19. storočia. Okrem faktov o výstave načrtnú i vývoj mäsiarskeho remesla v meste. Posledným podujatím, o ktorom sa dozvedáme zo správy Drahomíra Veličku, je seminár venovaný bývalej archivárke čadčianskeho archívu a regionálnej historičke Antónii Hudecovej. Na seminári odzneli príspevky cielene zamerané na dejiny rodiska jubilantky – obec Vysokú nad Kysucou. Súčasťou tohto podujatia bola aj prezentácia zborníka *Terra Kisucensis*.

V poslednej rubrike *Kronika* je uverejnený nekrológ venovaný Stanislavovi Palkovičovi, dlhoročnému pracovníkovi bytčianskeho archívu (Jana Kurucárová) a krátka noticka o úmrtí profesora Jozefa Šimončiča (Michaela Kerešová). V tomto druhom prípade by sme očakávali, že osobnosť profesora Šimončiča, ktorý bol mimoriadne vzácnym človekom, si zaslúži rozsiahlejšiu ako niekoľkoriadkovú spomienku.

Ivana Červenková
Slovenský národný archív

HISTORICKÉ ŠTÚDIE 54. KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid (ed.). Bratislava : VEDA, 2020, 108 s. ISBN 978-80-224-1821-8.

Posledný doteraz vydaný ročník Historických štúdií z roku 2020 je tematicky zameraný na ústavnú a mimoústavnú starostlivosť o sociálne odkázané deti v Uhorsku. Obsahuje sedem štúdií rozdelených do dvoch okruhov: 1. mimoústavné zaopatrenie sirôt a ochrana ich majetku, 2. ústavné zaopatrenie osirelých detí.

Po úvode hlavnej redaktorky ročenky Ingrid Kušnirákovovej, ktorá sa problematike starostlivosti o sociálne odkázané deti venuje dlhodobo, je ako prvá zaradená štúdia Diany Duchoňovej poskytujúca pohľad na siroty ako nástroj rodovej politiky aristokracie v ranom novoveku. Autorka problematiku objasnila uvedením viacerých príkladov. Opísala o. i. osudy polosirôt Alžbety a Kristíny a boj ich matky Kristíny Nyáryovej so svokrou Alžbetou Czoborovou o ich poručníctvo. Priblížila tiež spory o výchovu Uršule Esterházyovej, dcéry Štefana Esterházyho a Alžbety Thurzovej. Pri opise jej tajnej svadby na hrade Forchtenstein autorka, ako dobre znalá pomerov v esterházyovskom rode, uviedla len stručné „*ich svadba sa konala v tajnosti*“ (s. 18). Z tohto konštatovania nie je bežnému čitateľovi spočiatku jasné, kto bol ženichom. Až nižšie sa z textu dá vydedukovať, že išlo o Pavla Esterházyho. Autorka ďalej objasnila, aké typy poručníctva existovali, ako mohli rodičia ovplyvniť život svojich potomkov aj po smrti (prostredníctvom testamentu). Častým javom bolo, že sa súrodenci po smrti rodiča/rodičov museli rozdeliť, pretože ich výchova bola z finančného hľadiska náročná. Sledovala tiež motívy poručníkov pri výbere partnerov pre im zverené osirelé deti. Pri citovaní archívnych dokumentov autorka nesprávne uvádza názov bytčianskeho štátneho archívu, a to ako Štátny archív v Bytči, pričom jeho aktuálny názov znie Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči. Isto sa tak stalo z dôvodu, že autorka sa výskumu šľachtických rodín venuje dlhodobo a archív navštívila ešte pred jeho premenovaním v roku 2015.

Osobnosť bratislavského richtára Michala Gomboša a jeho podiel na vzniku deficitu v sirotskej pokladnici priblížila Ivona Kollárová. Ozrejmila vznik a princípy fungovania bratislavského sirotského úradu a tiež jeho štruktúru. Následne predstavila osobnosť Michala Gomboša, ktorý dlhé roky pôsobil na bratislavskom magistráte v pozíciách senátora, richtára i mešťanostu. Jadro príspevku tvorí opis vyšetovania prísediaceho sirotského úradu Jozefa Fináczyho pre defraudáciu sirotských peňazí, ktoré začalo v roku 1781. Pre túto kauzu musel svoj úrad opustiť aj M. Gomboš. Autorka prostredníctvom jeho zachovanej korešpondencie ponúkla Gombošov subjektívny pohľad na vzniknutú situáciu, jeho obhajobu a argumenty o nevine, ktoré nakoniec viedli k jeho rehabilitácii v roku 1784. V závere načrtla vývoj legislatívy v oblasti vedenia sirotských pokladníc.

Osudy sirôt v rodinách slovenských národovcov boli predmetom výskumu Daniely Kodajovej. Sústredila sa pritom na tie prípady riešenia situácie sirôt alebo polosirôt, keď sa ich výchovy ujal niektorý člen rodiny – starí rodičia, tety, strýkovia, starší súrodenci či blízki priatelia rodičov. Objasnila postoj národovcov k osirelým deťom a ich výchove. Národ bol podľa nich povinný postarať sa o svoj dorast, a tak povýšili národný aspekt nad sociálne dôsledky sirotského stavu. Tiež boli presvedčení, že za ich obeť sa národná komunita postará o ich manželky a deti. V komunite národovcov sa zrodil pojem národná sirota. Identifikovala päť modelov riešení situácie siroty v rámci rodiny a následne sa zamerala na motivácie na ich osvojenie si, medzi ktorými zohrával dôležitú úlohu napr. inštitút kmotrovcov a kresťanský súcit.

Hlavná redaktorka Historických štúdií Ingrid Kušniráková prispela štúdiou, v ktorej sa zaoberala vývojom ústavnej starostlivosti o osirelé deti v Uhorsku v 18. storočí. Stručne opísala vznik prvých sirotincov v Uhorsku (Nemescsó, Kőszeg, Sopron, Tomášikovo), ktoré v konfesionalne rozdelenej krajine sledovali predovšetkým náboženské ciele. Keďže išlo len o náčrt problematiky, niektoré súvislosti ostali nevyvetlené, napr. kto bol August Herman Francke, ktorého autorka spomína v súvislosti so snahou Györgya Barányho o založenie sirotinca v roku 1714 (s. 58). Formou poznámky by bolo pre bežného čitateľa vhodné uviesť, že išlo o zakladateľa sirotinca v Halle. Ďalej ozrejmila priebeh prípravy štátnej koncepcie ústavnej starostlivosti o osirelé deti v Uhorsku. V rámci prípravy školskej reformy bolo totiž rozhodnuté o zaradení sirotincov do vznikajúceho systému elementárneho školstva, sirotince boli podriadené inšpektorom ľudových škôl a ich prostredníctvom riaditeľom školských dištriktov. V sirotincoch mali byť vychovávaní budúci učitelia ľudových škôl. Dozvieme sa tiež bližšie informácie o fungovaní seminára konvertitov v Kőszegu i kráľovského sirotinca v Tomášikove. Nové pomery v starostlivosti o osirelé deti nastali za vlády Jozefa II. Ten preferoval mimoústavnú (pestúnsku) starostlivosť pred tou ústavnou, čo viedlo k reforme sirotincov za jeho vlády a presunutiu väčšej časti ich chovancov z ústavov do pestúnskych rodín.

Dejinami Sirotinca Márie ochrany v Bratislave sa zaoberal Štefan Gaučík. Predstavil okolnosti jeho založenia. Iniciátorom jeho vzniku bol evanjelický duchovný a pedagóg Johann Blaskovics, blízky spolupracovník grófký Terézie Brunszvikovej, zakladateľky jednej z bratislavských škôlok. Oslovil grófa Františka Zichyho, aby prijal funkciu patróna sirotinca. Okrem toho, že sa Zichy stal štedrým mecénom

sirotinca, získal na financovanie jeho činnosti vplyvných členov aristokratických rodín i zástupcov magistrátu. Sirotinec otvoril svoje brány v roku 1831. V roku 1885 sa jeho patrónkou stala korunná princezná Štefánia, čo sa odrazilo na zmene názvu na Sirotinec Štefánia. Dozvedáme sa o tom, kto tvoril správu inštitúcie, koľko mala chovancov, aká bola výška kapitálu. Inštitúcia až do roku 1893 prijímala katolícke i evanjelické siroty, od tohto obdobia sa zo všeobecnej kresťanskej inštitúcie transformovala na katolícky ústav. Od 1. júla 1893 prevzali vedenie ústavu vincentky. V roku 1900 sa presťahoval do moderného sídla na Hlbokej ulici. Ako autor sám poznamenal, zameral sa na obdobie prelomu 19. a 20. storočia. Predmetom ďalšieho výskumu môžu byť teda dejiny sirotinca v prvej polovici 20. storočia, keďže zanikol až v roku 1946.

Peter Macho skúmal dejiny slovenského evanjelického sirotinca v Modre, pričom hornú hranicu výskumu stanovil na rok 1918. V úvode príspevku sa venoval genéze úvah o vybudovaní evanjelického sirotinca, ktoré sa nakoniec zhmotnili v založení dvoch evanjelických sirotincov – v Modre (1905) a Liptovskom Sv. Mikuláši (1917). Z provizórnych priestorov sa modranský sirotinec presťahoval v roku 1913 do novej budovy, špeciálne projektovanej pre toto charitatívne zariadenie. Projekt vypracoval známy slovenský architekt Dušan Jurkovič a nová budova mala kapacitu 80 detí. Autor tiež hľadal odpoveď na otázku, prečo bola práve Modra prvým mestom, kde bol založený evanjelický sirotinec? Dôležitá bola v tomto smere deklarovaná podpora mesta i existencia viacerých škôl v Modre. Ozrejmil i spôsob financovania a správy sirotinca a venoval sa aj zásobovacím problémom počas prvej svetovej vojny.

Zriadenie sirotinca v Rimavskej Sobotě priblížila Silvia Pavlíková. Na jeho vybudovaní spolupracovali dva spolky pôsobiace v meste, a to Dobročinný ženský spolok mesta a vidieka Rimavskej Soboty a spolok Biely kríž. Ústav bol otvorený v roku 1899. Ozrejmila rozsah poskytovanej starostlivosti (počty prijatých sirôt), ako aj spôsob finančného zabezpečenia ústavu. Stručne spomenula umiestňovanie detí do náhradných rodín v okolitých osadách. V roku 1900 otvorilo v Rimavskej Sobotě ústredie Bieleho kríža detský útulok pre 20 detí. O dva roky neskôr bol útulok poštátnený. Od roku 1903 prešla starostlivosť o opustené a osirelé deti pod systém centrálnej štátnej ochrany, ktorá bola realizovaná v detských domovoch. Rimavskosobotské deti zo sirotinca i útulku boli umiestnené do novovybudovaného detského domova, ktorý bol v meste otvorený v roku 1905. Pôsobenie Ženského spolku v tejto oblasti pokračovalo až do roku 1945.

Tematicky homogénne zamerané Historické štúdie umožňujú sledovať vybranú problematiku v rôznom geografickom priestore a v dlhšom časovom horizonte, čo dáva čitateľovi možnosť sledovať vývin v skúmanej oblasti a porovnávať situáciu v rôznom prostredí. Prispieva to k vytvoreniu ucelenejšieho obrazu o danej téme, preto dúfame, že v tejto línii budú pokračovať aj ďalšie ročníky.

Ivana Červenková
Slovenský národný archív

Prvý diel 128. zväzku periodika Inštitútu pre výskum rakúskych dejín je rozdelený na štyri oddiely. V prvom oddiele je zaradených päť štúdií.

Prvá štúdia pochádza z pera autora Diarmuida Ó Riaina s názvom *Neue Erkenntnisse zur Entstehung und Überlieferung des Magnum Legendarium Austriacum* (1 – 21). Autor poukazuje na to, že výskum vzniku odpisov stredovekých diel prináša so sebou zároveň poznatky k dejinám kláštorov, ktoré sa podieľali na vyhotovovaní kópií kódexov. Dajú sa tak rozpoznať intelektuálne prepojenia kláštorov, bratstiev, reformných hnutí... Štúdia je postavená hlavne na výskume hagiografických textov, pričom si všíma predovšetkým dielo *Magnum Legendarium Austriacum*, obľúbenú neskorostredovekú zbierku,

ktorej výskum ponúka nový pohľad na obeh rukopisov v juhonemeckej oblasti vrcholného stredoveku. Autor rekapituluje doterajšie výsledky výskumov ohľadom proveniencie hagiografickej zbierky. Niektorí výskumníci prišli k záverom, že zbierka vznikla na území Rakúska, iní hľadajú miesto vzniku zbierky v okolí Regensburgu. Autor sa prikláňa k téze o rakúskej proveniencii zbierky. Ďalej sa zaoberá otázkou času vzniku zbierky a jej rôznymi variantmi, ktorých odlišné textové vsuvky poukazujú podľa neho na vzťahy kláštorov v Rakúsku, Štajersku a s diecézou Salzburg. Na koniec štúdie pripojil dve prílohy, v ktorých eduje texty *Vita sancti Godehardi episcopi* a *Vita sancti Paterniani episcopi*, ktoré boli súčasťou niektorých zachovaných kódexov *Magnum Legendarium Austriacum*.

Autorom druhej štúdie je Lienhard Thaler a nesie názov *Weißer Mönche, schwarze Zahlen. Die Stamser Zisterzienser und die Entstehung des ältesten Tiroler Rechnungsbücher* (22 – 48). Zachované účtovné písomnosti z Tirolska 13. storočia vzbudzovali záujem historikov už vyše storočia, no nepodarilo sa nájsť jednoznačnú odpoveď na to, či finančná správa Tirolska a ňou vytvorené písomnosti sú domácim produktom alebo boli prevzaté ako už fungujúci systém. Absencia dokumentov, ktoré by naznačovali vývoj a zlepšovanie finančného správneho systému a jeho písomností, poukazuje viac na prevzatie systému odinakiaľ. Práve v 13. storočí sa v Tirolsku usadila rehoľa cistercitov, známa svojím prísnyim systémom a hospodárskymi aktivitami. V roku 1273 sa v Stamse v hornom údolí rieky Inn usadili cisterciti, ktorých kláštor bohato obdaril Meinhard II. a zvolil si ho za pohrebné miesto dynastie. Odtiaľ začali cisterciti vyvíjať hospodárske aktivity. Opäť kláštor strážil kľúč od pokladu uloženého na hrade St. Peterstberg, a tak mal kontrolu nad časťou kniežacích finančných prostriedkov. Vedomosti a skúsenosti cistercitov vo finančnej správe svojich majetkov, ktorá spočívala v kontrole zdanených území spravovaných lokálnymi správcami, boli ľahko aplikovateľné pri finančnej správe kniežacích území. Okrem samotného systému finančnej správy cistercitov bol pre kniežatstvo zaujímavý spôsob kontroly hospodárenia, ktorý spočíval v povinnosti správcov majetkov skladať účty pred svojím

predstaveným a komunitou. Autor svojím výskumom nepotvrdil personálne prepojenie kláštora v Stamse a hospodárskej správy kniežatstva. Napriek tomu dve významné osobnosti, ktorých rukopis je rozpoznateľný v hlavných účtovných knihách kniežatstva, mali veľmi blízky vzťah s kláštrom cistercitov v Stamse. Po analýze viacerých hospodárskych písomností cistercitov autor konštatuje, že tirolské účtovné knihy z konca 13. storočia vykazujú prvky podobné tým, ktoré používali cisterciti vo svojich urbároch. Prílohou štúdie je edovaný text účtov hradu Straßberg v dnešnej talianskej časti Tirolska.

Autor Žiga Zwitter prináša tretiu štúdiu prvého oddielu s názvom *Eine Wissensgeschichte der Wiesen und Weiden im Südosten der Alpen im 16. und im frühen 17. Jahrhundert* (49 – 82). Ide o príspevok zaoberajúci sa témou na križovatke dejín poznania, dejín životného prostredia a dejín poľnohospodárstva. Doteraz publikované štúdie zaoberajúce sa zvolenou témou začínali svoj výskum v období osvietenstva a svoj záber málo orientovali na staršie obdobie. Konštatovali, že je takmer nemožné vybádať, aké teoretické vedomosti mohli mať na začiatku novoveku nevzdelaní sedliaci. Predložená štúdia sa zaoberá práve touto, doteraz opomínanou témou. Autor pracuje s termínom „traditional ecological knowledge“, pod ktorým rozumie vedomosti sedliakov o agrárnom ekosystéme nimi obhospodarovaných parciel. Ako výborný zdroj na poznanie týchto „tradičných ekologických vedomostí“ v oblasti slovinských Álp uvádza súdne spisy. Tento druh prameňov doplnil pri svojom výskume ešte osobnými poznámkami zemepána v panstve Gornij Grad, urbárom z Eisenkapell zo 60. rokov 16. storočia, urbárom panstva Beliburg z roku 1570, urbárom panstva Škofja Loka z roku 1630, zoznamom dominikálnych lúk panstva Fusine z 20. rokov 16. storočia a urbárom panstva Radovljica z roku 1579. Autor analyzuje v prameňoch sa vyskytujúce poľnohospodárske termíny a pomocou nich rozpoznáva mieru vedomostí obyvateľov o poľnohospodárstve a botanike. Termíny používané sedliakmi na označenie vlastností rastlín boli ovplyvnené antropocentrickým náhľadom. V popredí vedomostí o rastlinách stála ich využiteľnosť pre hospodárske zvieratá. O vedomosti sedliakov sa opierali aj zemepáni. Ak chceli vedieť viac o svojich majetkoch, kombinovali viaceré zdroje poznatkov: skúsenosti obhospodarovateľov dominikálnej pôdy, výpovede poddaných, ktoré z dôvodu vlastných záujmov len v málo prípadoch zodpovedali skutočnosti, a v niektorých prípadoch aj vedomosti uverejnené v literatúre.

Martin Scheutz je autorom štúdie s názvom *Hetzende Hunde, gehetzte Stiere und vorgeführte Bären. Das Hetztheater in Wien als Teil einer neuen, bürgerlich dominierten Unterhaltungskultur* (83 – 111). Sledovanie predstavenia so zápasmi zvierat bola forma zábavy mešťanov a nižších spoločenských tried, ktorá sa vyvinula už v 16. storočí. Šľachta sa na tejto zábave podieľala tiež, predovšetkým financiami. Divadlá určené pre tento typ zábavy boli väčšinou drevené stavby situované na predmestiach alebo v zábavných štvrtiach blízko miest. Zvieracie arény predstavovali vyložene mužskú formu zábavy. Okrem komercionalizácie zábavy sú so zvieracími zápasmi spojené aj otázky globalizujúceho sa obchodu so zvieratami a prezentovanie exotických zvierat na verejnosti. Zachované písomné pramene dosvedčujú, že vo Viedni sa zvieracie zápasy konali už v 20. rokoch 18. storočia. Povolenie na organizovanie týchto zápasov dostali majitelia dvoch hostincov – U čierneho orla a U zimy.

Už v roku 1735 bola postavená prvá zvieracia aréna, ktorá však o osem rokov musela z finančných dôvodov ukončiť svoju činnosť. Štvrtým miestom zvieracích zápasov v dejinách Viedne bola Viedenská zvieracia aréna, ktorú na základe cisárskeho povolenia založil učiteľ tanca Francúz Carl Defraime v roku 1755. Aréna mala priemer 42 metrov a kapacitu pre 3 000 návštevníkov. Majiteľ arény bol zodpovedný za dostatočnú bezpečnosť pred požiarom, musel zaobstarat' hasičské striekačky a za možnosť usporiadať zápasy musel ročne odvádzať 200 zlatých na sirotinec. V roku 1796 však aréna úplne vyhorela, zachránilo sa len niekoľko zvierat. O život prišlo mnoho exotických živočíchov, no požiar sa našťastie nerozšíril na okolité domy. Po požiari cisár neudelil koncesiu na prevádzku ďalšej arény.

Anselm Becker sa v štúdiu s názvom *Der Klerus der Erzdiözese Wien 1880 bis 1918. Aspekte priesterlichen Lebenswelten im Spiegel der Nekrologe der Correspondenz der Associatio Perseverantiae Sacerdotalis* (112 – 134) venuje každodennosti v živote kňazov viedenskej diecézy koncom 19. a začiatkom 20. storočia. Prameňmi pre výskum boli nekrológy členov kňazského modlitbového spoločenstva s názvom *Associatio Perseverantiae Sacerdotalis*, ktoré boli vydávané v časopise spoločenstva. Nekrológy mali jednotnú formu a štruktúru. Na začiatku boli uvedené údaje o narodení a rodičoch zomrelého. Po údajoch o štúdiu a vysviacke sa autor nekrológu venoval vypočítaniu miest, v ktorých dotýčny pôsobil. Predovšetkým sa v nekrológu opisovali vynikajúce vlastnosti a obľuba u veriacich. Autor rozoznáva podľa údajov nekrológov štyri osobnostné typy kňazov: 1. cirkvi verný duchovný vodca, 2. angažovaný kňaz, 3. kňaz učenec, 4. jozefínsky pán farnosti (takýto kňaz sa skôr chápal ako služobník štátu a správca jemu zverenej obce a majetkov). Autor ďalej analyzuje priemernú dĺžku života kňazov a zistil, že bola o 10 rokov vyššia ako priemerná dĺžka života celkovej populácie. Snaha autora o analýzu pomerov bývania kňazov však v štúdiu pôsobí umelo. Nekrológy k tejto téme neprinášajú informácie. Autor len na základe všeobecných poznatkov sumarizuje, že kapláni bývali na fare spolu s farármi, ktorí ich mali prijat' ako bratov. Nekrológy sa často dotýkali neľahkej hospodárskej situácie zomrelých kňazov, ktorá odzrkadľovala štátny systém odmeňovania kňazov a nerovnomerné hospodárske zázemie farností. Nekrológy taktiež vyzdvihovali združovanie sa ľudí do rôznych náboženských spoločností. Kým Cirkev v prvej polovici 19. storočia nedôverovala rôznym združeniam a spolkom vo vnútrocirkevnom živote, postupne zažila obrat v tomto názore. Pochopila, že prostredníctvom náboženských spolkov dokáže ľahšie upevniť vieru a dosiahnuť obrodu cirkevného života spoločenstva. Nezanedbateľnými údajmi v nekrológoch boli správy o sociálnom angažovaní sa jednotlivých kňazov, ktorí prostredníctvom rôznych charitatívnych organizácií pomáhali sociálne slabším skupinám obyvateľov. Okrem toho sa kňazi angažovali aj v boji za práva robotníkov, k čomu ich vyzýval i pápež Lev XIII. v encyklike *Rerum novarum*.

Druhý oddiel s názvom *Kleine Mitteilungen* začína príspevkom Lászlóa Solymosih o s názvom *Die Heiligsprechung des ungarischen Königs Ladislaus im ausgehenden 12. Jahrhundert* (135 – 146). Kráľ Ladislav I. bol pochovaný v katedrále v Oradei. Tu začalo aj jeho uctievanie. O procese jeho svätorečenia informujú obe legendy, ktoré vznikli okolo roku 1200. Svätorečenie sa uskutočnilo v roku 1192 a dátum vyzdvihnutia jeho ostatkov, 27. jún, bol v Prayovom kódexe vyznačený ako deň spomienky

na sv. Ladislava. O procese svätorečenia zanechal správu archidiakon Tomáš zo Splitu. V jeho správe sú však viaceré chyby. Okrem iného sa mýli v mene pápeža, ktorý Ladislava I. svätorečil, i v mene uhorského kráľa, ktorý o svätorečenie požiadal, dokonca vymieňa sled jednotlivých častí procesu svätorečenia. Autor príspevku sumarizuje poznatky priebehu svätorečenia v 12. a 13. storočí. Niektorí svätci boli vyhlásení za svätých pápežskými legátmi a nie samotným pápežom. O svätorečení kráľa Ladislava I. sa nezachovala žiadna listina. Autor tvrdí, že takáto listina musela existovať a svojou skladbou sa ponášala na iné listiny svojho druhu z daného obdobia.

Druhý a zároveň posledný príspevok druhého oddielu je z pera autora Martina Wagendorfera s názvom *Noch einmal: Trient, Biblioteca Capitolare, Cod. 86. Ein frühes Zeugnis für die Piccolomini-Rezeption an der Wiener Universität?* (147 – 154). V štúdiu sa pozornosť venuje kódexu uloženému v knižnici v Tridente, pozostávajúcemu zo 153 papierových listov a obsahujúcemu takmer výlučne diela Eneasa Silvia Piccolominiho, prípadne jeho korešpondenciu. Autor analyzuje písárske ruky v kódexe, zaoberá sa životom jedného z pisárov a na základe poznatkov konštatuje, že k recepcii Piccolominiho diela na Viedenskej univerzite došlo v 50. rokoch 15. storočia pod vplyvom jeho voľby za pápeža. Otázne však je aj to, či kódex vznikol na pôde Viedenskej univerzity. Pisár, ktorý sa v roku 1458 podpísal ako pisateľ najstaršej časti kódexu – Johannes Lachel, sa v období od spomínaného roku vyskytuje v písomnostiach univerzity až od roku 1464. Autor na príklade analyzovaného kódexu chce poukázať na nutnosť znalosti univerzitného študijného procesu v danej dobe a kodikologicko-paleografickej analýzy ako dôležitých aspektov interpretácie prameňov.

V oddiele *Rezensionen* (155 – 228) je celkovo 37 recenzných príspevkov. Medzi nimi je aj recenzia Bélu Vilmosa Mihalika na publikáciu slovenského autora a absolventa Inštitútu Viliama Štefana Dóciho OP s názvom *Die seelsorgliche Tätigkeit der Kaschauer Predigerbrüder. Ein Dominikanerkonvent im Ambiente von Pfarrei, Stadt und Staat im 18. Jahrhundert*. Predposledný oddiel *Notizen* (228 – 252) je venovaný anotáciám v počte 23 príspevkov.

Jozef Meliš
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali

Prvé číslo 28. ročníka *Sborníku Národního archivu* je trochu netradičné, pretože tentokrát chýba obvyklý ústredný spoločný motív, spájajúci príspevky do jedného tematicky kompaktného celku. Škála spracovaných historických aj odborných archívnych námetov je bohatá a pestrá. Štúdie sa venujú politike, rodovým i cirkevným dejinám. Za nimi nasledujú analýzy archívnych fondov a prekvapivo rozsiahla rubrika recenzií kníh. Zväzok uzatvára diskusná reakcia na článok z predošlého čísla. Ak by sme mali zborník charakterizovať, tak by sme povedali, že je trošku iný, ale naďalej vysoko kvalitný.

Historické práce otvára štúdia *Soukromé kaple v radonickém vikariátu v poslední čtvrtině 17. století*, v ktorej sa autor Leoš Zich zameriava na jeden z prejavov dobovej zbožnosti v ranom novoveku. Išlo o výstavbu súkromných zámokých kaplniek. Vychádza z materiálového výskumu úradných písomností Pražského arcibiskupstva uložených v Národnom archíve v Prahe. Príspevok rozdelil na dve časti. Prvá podchytáva právne normy upravujúce vznik a chod súkromných kaplniek, druhá skúma stavby nachádzajúce sa v jednom z vikariátov Pražskej arcidiecézy.

V nasledujúcom príspevku *Plukovník a rytmistr aneb není Isolano jako Isolano* historik a právnik Marek Starý upozorňuje na faktografický omyl českej historiografie. Rozoberá zaujímavý prípad zámény dvoch historických postáv českých dejín. Ide o dvoch nositeľov priezviska Isolano žijúcich v Čechách v prvej polovici 17. storočia. Prvým bol jeden z výrazných dôstojníkov tridsaťročnej vojny, veliteľ chorvátskej ľahkej jazdy, generál Ján Ľudovít, gróf Isolano. Druhým kapitán ľahkej jazdy (rytmistr) Ján Krstiteľ Isolano. Pozoruhodné je, že obaja cudzinci prejavili záujem usadiť sa v Českom kráľovstve paralelne, približne v tej istej dobe. Autor rozoberá právne zmätky v dokladoch spôsobené zamenou a následne konštatuje, že odstránenie chaosu v historickej literatúre si vyžiada hlbší diplomatický výskum v prameňoch.

Historici Jan Županič a Václav Horčíčka sa v článku *Šlechtictví bez monarchie? Nobilitační politika Karla I. na příkladu rodu Becků* zaoberajú možnosťami a hranicami vzostupu jednotlivca zo stredných vrstiev medzi elitu monarchie. Sledujú postupnú transformáciu malej židovskej dielne na výrobu uniforiem *Wilhelm Beck & Söhne* na veľkoobchodné textilné podnikanie počas prvej svetovej vojny. Po rozpade monarchie bývalý rakúsky cisár Karol I. povýšil vo svojom švajčiarskom exile hlavných reprezentantov tohto rodu do šľachtického stavu. Paradoxom osudu je, že o rok nato dlho a ťažko budovaná rodinná firma po postupnom úpadku skrachovala. Príbeh rodiny končí v pohnutých rokoch druhej svetovej vojny, keď jej členov postihol osud väčšiny európskych Židov.

Kristína Kaucká v práci *Osudy velkostatkařských archivů a historických kolekcí při první pozemkové reformě (1918 – 1938)* na príklade rodovej zbierky Fürstenbergovcov a mikulovskej zámočkej knižnice ilustruje osudy niektorých vzácných historických umeleckých kolekcí počas trvania prvej republiky. Napriek prijatej legislatíve totiž československý štát nedokázal v dostatočnej miere ochraňovať unikátne materiály a tie potom veľmi často za podivuhodných okolností navždy mizli za hranicami krajiny.

Jaroslav Bouček v príspevku *Čechoslováci ve francouském odboji* predstavuje aktivity tisícov československých vojakov, ktorí zostali vo Francúzsku po jeho dobytí nacistickým Nemeckom v roku 1941. Francúzske orgány ich odmietli demobilizovať a posielali do pracovných táborov. V krajine v tom čase dlhodobo žilo takmer štyridsaťtisíc československých imigrantov. Tí pre svojich postihnutých krajanov, ktorí vo Francúzsku nemali žiadne kontakty, príbuzných, ba dokonca im dakedy chýbali aj doklady, zriaďovali pomocné výbory. Ich prostredníctvom im pomáhali presunúť sa do južných neokupovaných oblastí. V septembri 1941 vznikol v Paríži Výbor československého odboja, ktorý spájal približne 250 ľudí. Vydával ilegálne časopisy *Nové Československo* a *Naše zvesti*. V roku 1944 sa československé čaty odbojárov dokonca aktívne zúčastnili aj na parížskom ozbrojenom povstaní.

V štúdiu *Kulturní politika Svazu československých skladatelů v období socialistického realizmu perspektivou Václava Dobiáše* sa archivár Jiří Jiráček zamýšľa nad československou kultúrnou politikou v oblasti hudby počas päťdesiatych rokov 20. storočia. Toto obdobie našich dejín analyzuje cez pohľad na jedného z centrálnych aktérov, vysokého funkcionára Syndikátu českých skladatelův a neskôr predsedu Zväzu československých skladatelův, Václava Dobiáša (1909 – 1978). Považuje ho za typický príklad umelca, ktorý vzišiel z medzivojnovnej avantgardy, aby po oslobodení navždy spojil svoj život s komunistickou stranou a umeleckú tvorbu napokon nasmeroval do koľají socialistického realizmu.

Autori Jiří Krest'an a Richard Mahel vo svojej práci *Svědék posledního rozloučení s Ferdinandem Peroutkem promlouvá. Zvukový záznam z pohřbu velkého novináře* prístupujú vzácny prírastok národného archívu z roku 2018. Magnetofónový záznam z rodinného archívu „republikánskej“ dynastie Stránských získali od lekára a politika MUDr. Martina Jana Stránského. Pradedo JUDr. Adolf Stránský kedysi založil „rodinný podnik“ Lidové noviny, v ktorých neskôr jeho otec JUDr. Jan Stránský hojne publikoval. Po februárovom prevrate v roku 1948 emigroval a v rokoch 1951 – 1975 pracoval na rôznych pozíciách v rozhlasovej stanici Slobodná Európa, kde bol blízkym spolupracovníkom Ferdinanda Peroutku. Peroutkov pohreb sa konal 25. apríla 1978 a na získanej páske je približne 48-minútový záznam smútočného obradu s vystúpeniami rečníkov Josefa Škvoreckého, Jiřího Voskovce a Karla Steinbacha. Ich prejavy boli neskôr publikované na rôznych miestach, ale tento cenný archívny prameň záujemcom umožňuje autenticky precítiť pietny akt.

V analýze *Hledání a tápání vznikající levicové opozice v Československu koncem 80. let a její aktivity v listopadových dnech 1989. Pohled na reformní proud uvnitř komunistické strany* sa Emil Voráček venuje novodobým politickým témam. Pribli-

žuje obraz skupiny ľudí usilujúcich o reálnu prestavbu existujúceho socializmu so zachovaním pozitívnych hodnôt vytvorených po roku 1948. Medzi nich patril aj vedec-ký pracovník prognostického ústavu Miloslav Ransdorf. Stál pri zrode *Společnosti Bohumíra Šmerala*, ktorá mala zastrešiť opozíciu vo vnútri strany. Tá napokon začala svoju činnosť ako *Demokratické fórum komunistov*. Celý pokus o reformné hnutie vo vnútri komunistickej strany už prišiel neskoro. Dynamika udalostí po 17. novembri nabrala rýchle tempo a československé dejiny sa napokon vybrali úplne iným smerom.

Druhú časť zborníka, venovanú rozborom archívnych fondov, otvára práca Lenky Kločkovéj *Významné osobnosti ruské a ukrajinské emigrace v zrcadle osobních fondů uložených v Národním archivu*. Väčšinu archívnych dokumentov vzťahujúcich sa na exil z bývalého Ruského impéria spracovala a inventármi sprístupnila činorodá archivar-ka Raisa Machatková, špecializujúca sa na fondy a zbierky z prvej Českosloven-skej republiky a okupácie. Za najvýznamnejšie archívne súbory ruských exulantov možno považovať osobné fondy Jekateriny Konstantinovny Breško-Breškovskej, Vasiľa Gavriloviča Archangel'ského, jeho manželky Larisy Vasijevny a Borisa Niko-lajeviča Rabinoviča.

Z pera tej istej autorky pochádzajú ďalšie dva rozborov fondov. V prvom článku *Životní osudy evangelického faráře Jana Jelínka* referuje o osobnom fonde výnimočnej charismatickej osobnosti, novinármi označovanej ako český Oskar Schindler. V druhom, napísanom spoločne s Helenou Nováčkovou, nazvanom *Ruská pomocná akce v zrcadle archivních fondů uložených v Národním archivu v Praze*, informuje o stave spracovania a dopĺňania približne 25 fondov dôležitých pre štúdium tzv. Ruskej pomocnej akcie a emigrácie z Ruskej ríše v Československu uložených v pražskom Národnom archíve.

O fonde *Pověřence pro organizace v protektorátu* píše Leoš Zich. V roku 1938, po okupácii československého pohraničia, bola podľa viedenského vzoru zriadená nová inštitúcia, ktorej úlohou bolo ovládnutie sústavy spolkov, organizácií, nadácií a fon-dov na obsadenom území s názvom *Stillhaltekommissar für Organisationen, Vereine und Fonds (STIKO)*. Do funkcie bol menovaný Albert Hoffman. Podobná inštitúcia vznikla aj čoskoro po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Volala sa *Beauftragter für Organisationen im Protektorate Böhmen und Mähren (BfO)*. Výkonom opäť pover-ili Alberta Hoffmana. Pretože sa nezdržoval na území protektorátu, zastupovaním poverili Lothara Schrödera. Neskôr sa poverencom stal Hermann Neuburg a jeho zástupcom Anton Roth. Po vojne síce činnosť BfO skončila, ale bolo treba vyrovnať majetkové záležitosti. To trvalo až do roku 1951. Za likvidátorov úradu boli vy-menovaní Emil Dušek a Vladimír Pokorný. Fond BfO bol spracovaný v roku 2019.

Zora Machková napísala správu *Association Olga Havel Branche helvétique* o stave písomností vo švajčiarskej pobočke Asociácie Olgy Havlovej. Táto vznikla v roku 1990 ako sesterská organizácia Výboru dobré vôle – Nadace Olgy Havlovej vo Švajčiarsku na podporu chorých, telesne postihnutých a starých osôb v Českoslo-vensku. Predsedníčkou spolku sa stala Helena Leimgruber-Hájková. V roku 2019 písomnosti pobočky previezli do Národného archívu v Prahe.

Rozbory fondov uzatvára Adam Zítek článkom *Archivní fond Státní úřad plánovací I*. Autor v rokoch 2017 – 2018 spracoval a inventárom sprístupnil písomnosti tejto dôležitej povojnovej inštitúcie. Bádateľom tak umožnil získať prístup k bohatým informáciám o socialistickom hospodárskom plánovaní nielen z perspektívy centrálného úradu, ale aj jednotlivých regiónov.

Tretiu časť zborníka tvoria správy o činnosti archívov. Riaditeľka Národného archívu Eva Drašarová v správe *Národní archiv v roce 2019* bilancuje aktivity svojho pracoviska v predošlom roku. Informuje o personálnej obsadenosti, stave fondov, predarchívnej starostlivosti, spracúvaní aj využívaní archíválií. Hodnotí nielen rozsiahly vedecký výskum, ale aj mapuje širokú škálu rozmanitých projektov a bohatú medzinárodnú spoluprácu. Za ňou o novinkách zo zahraničia, konkrétne zo Slovinska, píše Jan Krlín v príspevku *Dobrodošli v Ljubljanu, aneb slovinské archivnictví očima českého badatele*.

Ako štvrtá v poradí nasleduje v zborníku rozsiahla sekcia literárnych recenzií. Za seba ju hodnotíme ako najchytľavejšiu. Široká škála tém atraktívnych publikácií prezentovaná v devätnástich pútavých hodnoteniach pri čítaní čoraz nástojčivejšie tlačí do hlavy nutkavé myšlienky na nevyhnutnosť rozšírenia domácej knižnice. Napokon sme nevydržali a dve knihy si predsa len dopriali. Veď čo, žijeme len raz.

Blok otvára Jiří Křesťan článkom *Čornejův Žižka – Žižkův Čornej?* Referuje o strhujúcej vynikajúcej monografii Petra Čorneja *Jan Žižka. Život a doba husitského válečníka*, ktorá vyšla v nakladateľstve Paseka v roku 2019.

Z pera Lukáša M. Vytlačila pochádzajú štyri recenzie. Ako prvú, s miernymi rozpakmi, v príspevku *Kniha o Zdeňkovi Brtnickém z Valdštejna medzi biografii a rozborom cestopisu* hodnotí knihu Ondřeja Podavku *Zdeněk Brtnický z Valdštejna. Učený šlechtic a jeho deník z cest. Velké postavy českých dějin, sv. 2*, vydanú nakladateľstvom Vyšehrad v roku 2017.

Za ním v článku *Císařští hudebníci v účtech dvora Rudolfa II.* referuje o informačne prínosnej publikácii Michaely Rossi Žáčkovej *The Musicians at the Court of Rudolf II. The Musical Entourage of Rudolf II (1576 – 1612) Reconstructed from the Imperial Accounting Ledgers* z portfólia nakladateľstva KLP – Konjatsch Latin Press z roku 2017.

Ako tretiu, v recenzii *Mansfeld a dobytí Plzně roku 1618* posudzuje čitateľsky atraktívnu, obrázkami bohato vybavenú, prácu Jana Kiliána *Dobytí Plzně 1618 z Edície Útrapy a hrůzy třicetileté války* z dielne nakladateľstva Vedita.

Balíček príspevkov uzatvára *Johnsonův Mozart aneb jak nepsat biografii*, v ktorom kriticky hodnotí titul Paula Johnsona *Mozart, Barrister & Principal* z roku 2014.

Historik Václav Bartůšek prispel hodnoteniami troch prečítaných kníh. V prvom článku *José Burgés: 1696 A Picture of the Pious Schools in Central Europe at the end of the XVII century* referuje o dejinách piaristického rádu vydaných na Filipínach v roku 2017.

V ďalšom pochvalne hodnotí monografiu autorov Josefa Smolku a Jany Vačkárovej *Josef Stepling (1716 – 1778) v jeho biografii a bibliografiách*.

A na záver, v recenzii *Tři zajímavé literárně historické edice Cerroniho díla* čitateľov oboznamuje s projektom vydávania diel známeho moravského úradníka, historika, archivára, zberateľa rukopisov, archiválií a grafických listov Johanna Petra Cerroniho.

Miroslav Šepták referuje o troch tituloch venujúcich sa novodobým dejinám. Dva pochádzajú z produkcie rakúskeho nakladateľstva Böhlau Verlag. Prvým je monografia z roku 2018 o dejinách prvej Rakúskej republiky autora Lothara Höbelta *Die Erste Republik Österreich (1918 – 1938). Das Provisorium* hodnotená v recenzii *Heuristicky kvalitně zpracovaná monografie o rakouských dějinách v období 1918 – 1938*.

Druhý, *Rudolf Ramek 1881 – 1941. Konsenskanzler im Österreich der Gegensätze*, pochádzajúci z pera Franza Schausbergera, vyšiel v roku 2017. O tejto cennej práci modernej rakúskej historiografie píše v článku *Zdařilá monografie o životě rakouského kancléře Rudolfa Ramka*.

A napokon v recenzii *Zdařilá kniha o každodennosti bratislavské umělecké bohémy* s nadšením referuje o literárnom počine mladého talentovaného slovenského historika Martina Vašša *Bratislavská umelecká bohéma v rokoch 1920 – 1945*. (V roku 2016 ju vydala Univerzita Komenského v Bratislave.)

V knihe autorov Karola Lovaša a Alojza Lorenza z roku 2018 *Je štátny prevrat, na víkend domov neprídem...* možno nájsť nový, historických klíše zbavený pohľad na novembrové udalosti v roku 1989. O tomto titule Vydavateľstva SSD referuje Václav Ryneš, ktorý informuje aj o monografii Karola Konečného *Československá strana lidová v období nastupující normalizace*.

Pri príležitosti 100. výročia tejto politickej strany vyšiel o jej dejinách v roku 2019 v nakladateľstve Akropolis ďalší titul. Čitateľov s ním oboznamuje Bohumil Lukeš v recenzii *Jiří Míhola, Michal Pehr: Lidově, národně, křesťansky. K dějinám Československé strany lidové (KDU-ČSL) 1919 – 2019*.

Archivár Richard Mahel v článku *Rodinné zázemí a životní rytmus moravského historika Bedy Dudíka optikou výzkumu každodennosti a sociálních dějin. K publikaci Emy Šimkové Život a osobnost Bedy Dudíka (1815–1890) pohledem jeho deníků, vydané v roce 2018 v Olomouci* posudzuje najnovšiu prácu o tomto moravskom historiografovi z konca 19. storočia.

O kronike obce Kačice 1932–1939, ktorú na edíciu pripravil Lukáš M. Vytlačil, informuje David Hubený.

Vojtěch Šustek v príspevku *Úřady oberlandrátů v systému okupační správy Protektorátu Čechy a Morava a jejich představitelé* pozitívne hodnotí publikáciu tria archivárov Zdeňky Kokoškovéj, Jaroslava Pažouta a Moniky Sedlákovéj vydanú pod rovnakým názvom nakladateľstvom Scriptorum v roku 2019.

O ďalšom titule z ponuky tohto nakladateľstva referuje Monika Sedláková v článku *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*. Editorom rovnomennej knihy je historik a archivár Vojtěch Šustek. V treťom zväzku edície dokumentov spojených s atentátom na zastupujúceho ríšskeho protektora Reinharda Heydricha sa venuje stretnutiu gestapa s členmi ostatných parašutistických skupín a príslušníkmi domáceho odboja.

O monografii Macieja Gorneho *Mezi Marxem a Palackým. Historiografie v komunistickém Československu*, ktorá vyšla vo Volvox Globator v roku 2018 informuje Jiří Křesťan v recenzii *Česká historiografie v letech 1948 – 1963 pohledem polského dějepisce*.

Zborník uzatvára sekcia *Reakce*. Michal Vokurka v článku *Reakce na studii Petry Březáčkové: Ploskovice a Zákupy. Zahrady Anny Marie Františky s vůní ananasu* polemizuje s autorkou a vytýka jej viaceré odborné chyby.

Alena Gazdíková
Slovenský národní archiv

BIBLIOGRAFICKÝ PREHĽAD ZAHRANIČNÝCH ARCHÍVNÝCH PERIODÍK

THE AMERICAN ARCHIVIST. Published by the Society of American Archivists. Volume 81, Issue 1, Spring/Summer 2018.

Christopher A. Lee. *The Literature of a Profession, From the Editor* (3 – 8). Nový, v poradí už 22. editor periodika od jeho vzniku vyzdvihuje význam časopisu ako pevnej a základnej súčasť odbornej literatúry v USA a uvádza jednotlivé príspevky (10 štúdií a 12 recenzií), ktoré tvoria obsah aktuálneho čísla. – Nancy Y. McGovern. *Archives, History and Technology: Prologue and Possibilities for SAA and the Archival Community* (9 – 22). Vo svojom prejave prednesenom 27. júla 2017 na výročnej schôdzi Spoločnosti amerických archívárov (SAA) v Portlande (štát Oregon) sa jej predsedníčka zamýšľa nad kľúčovými výzvami, ktoré súvisia s digitálnou praxou v archívoch. Osobitne vyzdvihuje tri okruhy problémov. Prvým je oblasť technológií, resp. dôsledky technologických zmien, druhým dejiny digitalizačnej praxe a posledným archívy, resp. archívári. Zamýšľa sa nad štádiom vývoja, v ktorom sa SAA v súčasnosti nachádza, a nad úlohami, ktoré pred ňou stoja, a to najmä nad spôsobmi ďalšieho rozvoja praxe, ale aj základných hodnôt profesie, napr. diverzity a inklúzie. – Anna Robinson-Sweet. *Truth and Reconciliation: Archivists as Reparation Activists* (23 – 37). Témou štúdie ocenenej cenou T. C. Peasea pre začínajúcich autorov je skúmanie vzťahu medzi archívmi a kampaňami za poskytnutie reparácií príslušníkom minorít, resp. skupinám obyvateľov, ktorých ľudské práva boli porušované. Autorka štúdie dokazuje, že tento vzťah vyžaduje, aby archívári prevzali úlohu reparačných aktivistov, obzvlášť v prípade Afroameričanov v USA. Vychádza z odbornej literatúry, zameranej na skúmanie teoretickej stránky vzťahu medzi archívmi a reparáciami, a to najmä na úlohy, ktoré archívy zohrávajú nielen v procese reparácií, ale i na vízie archívu ako svedectva, pričom si všíma aj vzťah archívov a politickej moci. Úspech a dosah reparačných kampaní závisí v značnej miere od úlohy, ktorú zohrávajú archívy a archívári, čo autorka ilustruje na základe troch publikovaných prípadových štúdií. Vychádzajúc z uvedeného dokazuje, prečo by sa mali archívári stať aktivistami v prípade reparačnej spravodlivosti nasmerovanej na Afroameričanov v USA. Predpokladom je nielen zmena existujúcej archívnej praxe najmä aplikáciou nových prístupov k proveniencii, akvizícii, hodnoteniu a sprístupňovaniu archívnych fondov dokumentujúcich porušovanie ľudských práv, resp. obsahujúcich umlčované hlasy komunit, ktoré sa nemohli stať pôvodcami archívnych dokumentov, ale aj priznanie si úlohy, ktorú americké archívy zohrávali v presadzovaní a zachovávaní systémového rasizmu. – Edward Benoit III. *#MPLP Part 2: Replacing Item-Level Metadata with User-Generated Social Tags* (38 – 64). Autor druhou časťou štúdie nad-

väzuje na text publikovaný v predošlom čísle anotovaného časopisu. Pokračuje v prezentovaní výsledkov výskumu zameraného na vytváranie tagov na vzorke minimálne spracovaných archívnych fondov. Autor sa tentoraz zameril na výskum potenciálu, ktorý majú tagy vygenerované používateľmi pre ich možné integrovanie do jednotiek sprístupnenia, resp. pre ich doplnenie. Výskum opäť vykonal na vzorke 15 dokumentov a 15 fotografií pochádzajúcich znovu z pochodu na Milwaukee. Metadáta k dokumentom použitým vo výskume sú síce reálne sprístupnené na úrovni jednotlivín, no šesťdesiatim účastníkom, rozdeleným na základe predchádzajúcich skúseností v danej oblasti na odborníkov a začiatočníkov, sa prezentovali ako nesprístupnené. Vygenerované tagy boli porovnané s reálne existujúcimi metadátami na úrovni jednotliviny a kľúčovými slovami vyhľadávania. Úspešná zhoda tagov vytvorených účastníkmi tak s metadátami, ako aj s kľúčovými slovami vyhľadávania naznačuje, že sociálne tagy sú efektívnou dodatočnou a doplňujúcou možnosťou prístupu k digitalizovaným archívnym súborom. – Erin Baucom. *An Exploration into Archival Descriptions of LGBTQ Materials* (65 – 83). Kým tradičné archívy úspešne diverzifikujú akvizičnú činnosť zameraním na preberanie dokumentov marginalizovaných komunit, pred archívami stojí aj dôležitá úloha preskúmať, či heslá a terminológia používané pri sprístupňovaní adekvátne reprezentujú uvedené komunity. Autorka skúma archívne fondy komunit gejov, lesbičiek, bisexuálov a osôb s transgenderovou a odlišnou identitou (LGBTQ) z aspektu možností ich využívania a nastoľuje otázku, či je terminológia, ktorá sa používa pri sprístupňovaní vo vzťahu k ich príslušníkom presná a nepoškodzuje ich. Štúdia obsahuje výsledky porovnania terminológie, ktorú používajú webové stránky Projektu dejín LGBTQ na opísanie sexuálnej a genderovej diverzity s terminológiou používanou v tradičných archívoch. Z výsledkov komparácie vyplýva, že terminológia sa síce odlišuje na regionálnej úrovni, avšak v archívnych pomôckach sa prevažne používajú tradičné a zastarané termíny na rozdiel od diverzifikovaného a moderného jazyka, používaného na uvedených webových stránkach. Záverom autorka archívárom odporúča nadviazať spoluprácu s LGBTQ komunitami prostredníctvom osobných kontaktov a hĺbkových rozhovorov. Archivári by mali v pomôckach vytvárať a používať čo najširšiu škálu vecných hesiel i kľúčových slov zachytávajúcej terminológiu v čo najkomplexnejšom rozsahu a vytvárať fóra, ktoré by umožňovali používateľom dopĺňať informácie a v prípade potreby aj navrhovať opravy v archívnych pomôckach. Ďalším riešením by mohlo byť vytváranie heslových sprievodcov, alebo komentovaných bibliografií pre záznamy s problematikou LGBTQ. Tieto odporúčania by mohli nielen zlepšiť prístup k archívnym fondom, ale aj zredukovať možnosť spôsobovať ujmu príslušníkom LGBTQ komunit. – Maurita Baldock – J. Wendel Cox. *New Perspectives on Congressional Collections: A Study on Survey and Assessment* (84 – 99). Archívne osobné fondy pochádzajúce z činnosti členov kongresu sú uložené v mnohých archívoch naprieč USA. Keďže autori sa doposiaľ venovali najmä skúmaniu otázok ich sprístupňovania a správy, autorka sa vo svojej prípadovej štúdií zamerala na možnosti využitia fondov tohto typu uložených v Univerzitetnej knižnici Arizonskej univerzity. Vychádza z výsledkov dvoch výskumov vykonaných J. W. Coxom, ktorého v tejto súvislosti uvádza ako spoluautora štúdie. Oba projekty priniesli nový pohľad na problematiku fondov tohto typu. Kým prehľad dokumentov viazucich sa na tematiku pôvodných obyvateľov

Ameriky poukázal na široký vedecký potenciál uvedených fondov, druhý projekt, cieľom ktorého bolo ich všeobecné vyhodnotenie, odhalil ich popularitu, poskytol dáta o ich používateľoch, no súčasne identifikoval aj nedostatky z praxe, ktoré bránia komplexnejšiemu vyhodnoteniu týchto údajov. Tieto zistenia prispievajú k formulovaniu akvizíčnej politiky, keďže umožňujú definovať hodnotu rozsiahlych fondov a posúdiť zmysel ich archivovania, ktoré si vyžaduje značné finančné a ľudské zdroje. Analýza dát zameraná na pochopenie využívania týchto fondov vedcami pomôže lepšie obhájiť zmysel existencie archívu. – Ashley Nicole Vavra. *The Right to Be Forgotten: An Archival Perspective* (100 – 111). Právo byť zabudnutý sa vzťahuje na žiadosti, aby vyhľadávacie zariadenia odstránili linky z výsledkov vyhľadávania, ktoré sa týkajú žiadateľa. Štúdia poskytuje prehľad o právnom a historickom pozadí vzniku tohto práva, súčasnej aplikácii ustanovení právneho predpisu rozsudku Súdneho dvora Európskej únie (EÚ) z roku 2014, ako aj práva na vymazanie, ktoré občanom EÚ garantuje Všeobecné nariadenie o ochrane údajov (GDPR) z roku 2016. Uvedené normy sa týkajú viacerých skupín osôb, ako napr. operátorov vyhľadávačov, internetových spoločností, autorov a osôb publikujúcich na webe, najširšej verejnosti a v neposlednom rade aj knihovníkov a archivárov. V ich prípade právo byť zabudnutý prináša viaceré výzvy, najmä v otázkach zrozumiteľnosti ustanovení legislatívnych noriem, ich transparentnosti, ako aj možného konfliktu s profesijnými hodnotami, najmä zodpovednosťou za správu a zachovanie historického záznamu a za zachovanie rovnosti prístupu k informáciám. Autorka tiež upozorňuje na možné porušenie rovnosti pri výkone tejto legislatívy, práva na vyjadrovanie a autorských práv. Archivári by mali pozorne sledovať príslušnú legislatívu, jej vykonávanie a upozorňovať na možné rozpory so základnými slobodami. – Ashlyn Velte. *Ethical Challenges and Current Practices in Archivist Social Media Archives* (112 – 134). Existencia digitálnych archívnych fondov sociálnych médií, dokumentujúcich sociálny aktivizmus, dokazuje záujem archívov o zachovanie a sprístupňovanie ich obsahov, ktoré sú platformou občianskeho žurnalizmu a umožňujú odstraňovať nedostatočne reprezentované sociálne otázky, bez ktorých by sa vytvárali iba neúplné historické naratívy. Doterajšia odborná literatúra sa venovala najmä archívom webov a sociálnych médií, pričom výskum archívov aktivistických sociálnych médií je zriedkavý. Autorka sa vo svojej štúdií venuje skúmaniu etických výziev spojených s otázkami akvizícií a prístupu, resp. existujúcej praxe, ktorú uplatňujú archívy a archivári zhromažďujúci obsah aktivistických sociálnych médií. Jeho výsledky ukazujú, že najväčšou výzvou v etickej oblasti nie je samotný zber dát, ale archivári čelia skôr právnym a etickým problémom týkajúcim sa akvizíčných stratégií a poskytovania prístupu k obsahu sociálnych médií. Respondenti sa zaujímali najmä o získanie povolenia zbierať údaje a zabezpečiť dlhodobý prístup k sociálnym médiám aktivistických skupín. Ak preberajú obsah sociálnych médií vo forme súborov dát, archivári v súčasnosti v praxi preferujú upravovanie poskytovania prístupu k nim, v prípade používateľských účtov sociálnych médií sa však zameriavajú na získanie povolenia aktivistických skupín zhromažďovať ich a poskytovať k nim prístup online. Tieto postupy by v budúcnosti mohli slúžiť ako model pre inštitúcie zaoberajúce sa zhromažďovaním podobných materiálov. – Alexandra M. Chassanoff. *Historians' Experiences Using Digitized Archival Photographs as Evidence* (135 – 164). Technické zdokonalenia, najmä

rozšírenie digitalizácie a prístupu k digitálnym nástrojom výrazne zmenili vedecký výskum, a to aj v prípade historikov, ktorí používajú digitalizované fotografie ako archívne pramene, aby ich využívali ako argumentačný zdroj. Autorka sa v prípadovej štúdií venuje zmenám v praxi vedeckého výskumu na základe analýzy skúseností 15 historikov, ktorí využívajú digitalizované archívne fotografie na tento účel, a pokúša sa vystihnúť spôsob a motiváciu ich využívania. Výskum vygeneroval 16 širších tém, vzťahujúcich sa na skúsenosti účastníkov. Ukázalo sa, že preferovali výber fotografií skôr na základe vizuálneho prehliadania než využívania kľúčových slov, selekciu motivovala aj emočná sila fotografií. Na rozdiel od prevládajúcich názorov využívali fotografie ako primárny historický prameň na verifikáciu, dokumentáciu, resp. potvrdzovanie a s ich pomocou konštruovali hlbšie historické väzby. Výskum potvrdil dlhodobý trend zmeny výskumných postupov, keď bádatelia preferujú samostatné digitalizovanie prehliadaných dokumentov. Pre historikov však bolo dôležité, aby sa mohli spoľahnúť na archívy pri autentizovaní a zdrojovaní digitalizovaných dokumentov. Vyzdvihovali aj koncept dôveryhodnosti, pri ktorom je významným faktorom reputácia inštitúcie. Autorka upozorňuje na potrebu vzájomného zdieľania informácií o zmenách pracovných postupov medzi archívármi a historikmi. – Leslie Waggener. *Milestone, Not Millstone: Archivist Teaching First-Year Seminars* (165 – 187). Úvodná štúdia z troch, ktoré tvoria osobitný blok zameraný na tematiku archívov a vzdelávania, je venovaná prezentácii skúseností z prípravy a praktického vyučovania na seminári určenom pre študentov prvého ročníka založeného na práci s archívnymi dokumentami na Wyomingskej univerzite v Laramie. Seminár pre študentov prvého ročníka sú špeciálne kurzy, ktorých cieľom je uľahčiť a rozšíriť ich akademickú a sociálnu integráciu do nového univerzitného prostredia. Univerzita ich zaradila do učebných osnov na jeseň 2015. Zabezpečovala ich autorka prípadovej štúdie na svojom pracovisku – Centre amerického dedičstva Wyomingskej univerzity, jednom z najväčších neštátnych archívov v USA, kde sa nachádzajú nielen archívne fondy regionálnej proveniencie, ale aj knižnica, v ktorej sú uložené viaceré vzácne exempláre. Súčasťou procesu plánovania semináru bola identifikácia vhodnej metodológie, učebných úloh a špecifikovanie učebných výsledkov, zameraných na rozvíjanie schopností študentov po ukončení seminára. Po napísaní úvodného listu o sebe sa študenti zoznamovali s archívom a pokračovali výberom témy, ktorú po spracovaní prezentovali. Vo vyučovacom procese sa vyskytovalo množstvo konkrétnych problémov spojených s prácou s prameňmi. Ukázala sa aj potreba nielen viesť študentov pri ich využívaní, ale aj prekonávať ich pochybnosti o praktickom využití výsledkov seminára pre ich kariéru. V závere autorka sumarizuje nadobudnuté skúsenosti a poukazuje na možnosti ich širšieho využitia v prostredí univerzitných archívov. – Lindsay Anderberg – Robin M. Katz – Shaun Hayes – Alison Stankrauff – Morgen MacIntosh Hodgetts – Josué Hurtado – Abigail Nye – Ashley Todd-Diaz. *Teaching the Teacher: Primary Source Instruction in American and Canadian Archives Graduate Programs* (188 – 215). Autori štúdie sa pokúšajú vystihnúť, do akej miery vysokoškolské učebné programy pripravujú študentov archívnictva na výučbu s primárnymi prameňmi. Zdrojom podkladov sa stali prehľady, ktoré v rokoch 2015 – 2016 vypracovali a rozoslali administrátorom 40 vysokoškolských študijných programov v odbore archívnictva a 13 doplňujúcich učebných programov.

Autori štúdie tiež preskúmali opisy poskytovaných kurzov na internetových stránkach vysokoškolských študijných programov, aby zistili, aké typy pedagogickej výučby ponúkali. Výskum odhalil, že školy poskytujú budúcim archívárom len veľmi malú pedagogickú prípravu a väčšina študijných programov nemá formálne programy tohto typu. Aj keď niektoré takto zamerané kurzy existujú, sylaby sa často líšia v závislosti od vyučujúcich a vyučovanie s primárnymi prameňmi nie je požadovanou súčasťou študijných programov. Archivári síce majú možnosť doplniť si pedagogické zručnosti prostredníctvom kurzov organizovaných mimo prostredia archívov, avšak väčšinu zručností nadobúdajú zo skúseností mimo nich. Berúc do úvahy doterajší výskum v oblasti vyučovania s primárnymi prameňmi i nárast pracovných ponúk s požiadavkami na archívárov, ktorí dokážu zabezpečiť takúto výučbu, autori dúfajú, že výsledky ich výskumu pomôžu vylepšiť učebné osnovy vysokoškolských študijných programov. – Christopher B. Livingston. *Imagined Spaces, Preserved Places: A Case Study of Historic Preservation through Applied Learning Environments and Service-Learning* (216 – 230). Aj keď odborníci často upozorňujú na apatický postoj mladej generácie k histórii, skutočným problémom je skôr nachádzanie spôsobov, ako si získavať a udržiavať študentov so záujmom o históriu a jej zachovávanie. V prípadovej štúdií autor sumarizuje vznik a počiatočné výsledky nového vzdelávacieho programu učenia sa prostredníctvom poskytovania služieb (tzv. service-learning) po prvom semestri od jeho implementácie. Tento typ praktického učenia sa je založený na vytvorení prostredia, v ktorom sa študenti môžu aktívne učiť. Archívny program učenia sa prostredníctvom poskytovania služieb predstavený v prípadovej štúdií je výsledkom spolupráce Knihnice Waltera Stierna na Kalifornskej štátnej univerzite v Bakersfielde s tamojšou katedrou histórie, ktorá ho následne včlenila do svojho študijného programu. Stalo sa tak potom, ako knižnica oživila svoj archívny program a posunula sa od inštitúcie zameranej výlučne na archívne činnosti k subjektu poskytujúcemu aj vzdelávanie. Autor v štúdií podáva prehľad odbornej literatúry k tejto téme, sumarizuje získané skúsenosti, zistené nedostatky a poukazuje na potrebu ďalšieho výskumu výsledkov implementácie tohto typu učenia sa v prostredí archívov. – *Reviews* (231 – 275) – *The American Archivist Editorial Policy* (276 – 278).

Milan Belej
Štátny archív v Nitre

ARCHIVAR. ZEITSCHRIFT FÜR ARCHIVWESEN. Herausgeber Landesarchiv Nordrhein-Westfalen, VdA – Verband deutscher Archivarinnen und Archivare e. V. 73. Jahrgang, 2020, Heft 1 – 2.

Číslo 1. Prvé číslo 73. ročníka časopisu je venované téme *Archivácia výskumných dát*. Vydanie gestorsky pripravili pracovníci Leibnizovho inštitútu pre spoločenské vedy v Kolíne nad Rýnom Sebastian Netscher a Oliver Watteler. Tematicky tak toto číslo pokrýva oblasť, ktorá doteraz nebola považovaná za klasickú náplň činnosti

archívov. Vedeckovýskumné projekty pravidelne generujú veľké množstvo výskumných údajov. Tieto je potrebné nielen zozbierať, ale aj dlhodobo a bezpečne uložiť a sprístupňovať. Iba permanentná archivácia výskumných údajov totiž poskytuje základ pre dohľadanie, a teda všeobecnú overiteľnosť vedeckých výsledkov na základe vyhodnotenia týchto údajov. Archivácia navyše ponúka možnosť použiť údaje v budúcnosti v kontexte nových vedeckých otázok. Je jasné, že i archívy pri spracúvaní archívnych súborov zhromažďujú informácie, ktoré možno chápať aj ako výskumné údaje. Avšak spravidla nemajú žiadne skúsenosti s prenosom a archiváciou údajov, ktoré boli vygenerované napríklad historickým alebo spoločenskovedným výskumom. Týmto otázkam sú venované jednotlivé príspevky čísla.

V prvom príspevku rozoberajú historici Johannes Paulmann a Eva Schlotheuber dve základné témy z perspektívy historickej vedy. Na jednej strane poukazujú na základný poznatok, že sa vďaka digitalizácii nachádzame uprostred budovania nového usporiadania poznatkov. Na druhej strane sa autori zaoberajú zásadnou otázkou, ako je možné zabezpečiť, overovať a sprehľadniť kvalitu údajov v rámci takéhoto digitálneho znalostného rádu. Pre obe oblasti, nové usporiadanie poznatkov i kvalitu údajov, je nevyhnutne potrebný rozvoj vedeckej (medi)národnej dátovej infraštruktúry. To je cieľom iniciatívy konzorcia NFDI4Memory, ktorú spoločne podporujú inštitúcie zaoberajúce sa spravovaním kultúrneho dedičstva (archívy, knižnice a zbierky) a disciplíny zaoberajúce sa výskumom jeho historického kontextu. Podľa autorov je riešenie týchto otázok výzvou pre historicky orientované disciplíny a navyše zásadne prispieva ku kritickému hodnoteniu digitálneho výskumu a práce vo všeobecnosti, ako aj k zaobchádzaniu s poznatkami v digitálnom veku.

V nasledujúcom príspevku trojica autorov Gerald Maier, Daniel Fähle a Andreas Neuburger vychádzajú z konštatovania, že archívy sú nenahraditeľnými aktérmi vo výskume využívajúcom historické metódy, najmä v historiografickom výskume. Predstavujú teda neoddeliteľný prvok výskumnej infraštruktúry v Nemecku. Zámerom príspevku bolo ukázať možnosti, ako dosiahnuť tieto ciele prostredníctvom sformovania Národnej infraštruktúry výskumných dát (NFDI) a integrovania príslušných odborných znalostí a kompetencií archívov do prebiehajúceho procesu. Okrem toho si etablovanie komplexnej, t. j. interdisciplinárne a súčasne sieťovo prepojenej infraštruktúry výskumných dát vyžaduje, aby archívy ďalej rozširovali svoje ponuky a služby a dokázali plniť nové úlohy. Autori načrtávajú aktivity a ponuky, ktoré môže archívny sektor priniesť do NFDI.

Na oblasť humanitných vied a kultúrnych štúdií sa zameriava príspevok Patricka Sahleho a Jonathana Blumtritta. Podľa ich názoru vedecká práca s digitálnymi objektmi a digitálnymi metódami mení nielen predpoklady a výstup výskumu, ale aj celý proces štúdia. Medzivýsledky, metódy a postupy majú výslovne formu predbežných údajov, softvérového kódu, nástrojov a komplexných systémov. Tie sú následne samy osebe východiskovým bodom pre ďalší výskum. Pokračujúca diferenciacia a zvyšujúca sa zložitosť výskumných postupov si vyžadujú rozlišovať koncepčné, technické a inštitucionálne riešenia. Príspevok zdôrazňuje rôzne výzvy v oblasti manažmentu výskumných dát, ktorými sú nové výskumné procesy. Autori zároveň sponchyňujú, či je jednotné riešenie vôbec možné alebo žiaduce alebo či možno kľúč na komplexnú

správu výskumných údajov najst' iba v koordinovanej spolupráci medzi rôznymi typmi inštitúcií. Ako príklad sú v príspevku v krátkosti popísané úlohy dvoch aktérov, ktoré sú v súčasnom diskurze väčšinou zanedbávané. Ide o zavedenie „tradičné“ archívy a novšie vznikajúce dátové centrá pre jednotlivé oblasti.

Takými to konkrétnymi príkladmi, ktoré predstavujú možnosti a formy prepojenia sa vo svojom príspevku zaoberajú Anne Klammt a Roberta Toscano. Projekt CLARIAH-DE je financovaný z prostriedkov Spolkového ministerstva pre vzdelávanie a výskum a spája dve výskumné infraštruktúry CLARIN-D a DARIAH-DE. Od roku 2011 CLARIN-D a DARIAH-DE vyvíjajú ponuky a služby pre podporu humanitných, kultúrnych a spoločenských vied, pričom využívajú digitálne metódy a uchovávajú výskumné dáta. Sú založené na bežných vedeckých infraštruktúrach (archívy, knižnice a počítačové centrá). CLARIN-D a DARIAH-DE dospeli k odlišným riešeniam konkrétnych metodických požiadaviek a výskumných postupov svojich komunit. Príkladom sú repozitória CLARIN-D a DARIAH-DE, ako aj príslušné spôsoby, akými sa samotní vedci podieľajú na vývoji ich portfólia služieb. Ich prepojenie CLARIAH-DE spája obe s cieľom zabezpečiť interoperabilitu služieb a spojení so zámerom získavať a ďalej odovzdávať skúsenosti vo vývoji komplexnej vedeckej infraštruktúry.

Nasledujúci príspevok mapuje vývoj nemeckého a medzinárodného prostredia správy výskumných dát od roku 2014 (založenie pracovnej skupiny pre výskumné dáta DIN /nestor Research) až dodnes. Tím autorov sa zamýšľa nad budúcou úlohou a veľkosťou pracovnej skupiny. Osobitná pozornosť je venovaná otázkam vytvárania sietí a profesionalizácie, najmä pokiaľ ide o miestne, regionálne a vysokoškolské projekty a iniciatívy na jednej strane a vznikajúcu národnú infraštruktúru výskumných údajov na strane druhej.

Ďalší príspevok je od hlavných zostavovateľov čísla a zamýšľajú sa v ňom nad finančnými nákladmi manažmentu výskumných dát. V súvislosti s požiadavkami financovateľov, t. j. aby dáta boli vyhľadateľné, prístupné, interoperabilné a opakovane použiteľné inými, je potrebné sa zamýšľať aj nad nákladmi na správu výskumných dát. Nie je jednoduché zostaviť rozpočet nákladov na činnosti spojené s manažmentom výskumných dát a veľa závisí predovšetkým od zložitosti výskumného projektu a povahy potrebných dát. Cieľom príspevku je prediskutovať otázky, ktoré predchádzajú skutočnému rozpočtovaniu nákladov na správu výskumných údajov.

Posledným príspevkom tejto tematickej časti je popis skúseností z Holandska riaditeľom DANS (Data Archiving and Networked Services) Petrom K. Doornom. Zdieľanie (šírenie) dát sa stalo štandardnou požiadavkou, ktorú vyžaduje čoraz väčší počet výskumných organizácií. Výhodou súčasných technológií je, že teoreticky by dáta mali byť vyhľadateľné, prístupné, interoperabilné a opakovane použiteľné čo najotvorenejším spôsobom. Autor na príklade vlastnej inštitúcie prezentuje, do akej miery však naozaj slúžia potrebám užívateľov. Do akej miery sa dáta, ktoré sú ponúkané na distribúciu, skutočne znovu využívajú. Nakoľko prispievajú „staré“ dáta k vytváraniu nových poznatkov. V skutočnosti sa toho o opätovnom využití údajov veľa nevie a ešte menej je známe, či toto opätovné využitie vedie k novým vedeckým poznatkom. Hlavným cieľom príspevku je analýza využívania národnej dátovej služby, ktorá si za

prípadovú štúdiu zvolila úložisko Data Archiving and Networked Services (DANS) v Holandsku a poskytuje kvantitatívny prehľad za roky 2007 až 2019.

V rubrike *Archívna teória a prax* pomenúva J. Brinkhus hlavné problémy sprístupňovania archívnych dokumentov na webových portáloch z hľadiska autorského práva. Obsiahla rubrika *Správy z konferencií* informuje o aktuálnych trendoch digitalizácie verejnej správy v Severnom Porýní-Vestfálsku (20. ÖV-Symposium NRW), o 71. zjazde nemeckých genealógov v Gothe, 40. zjazde rakúskych archivarov v Salzburgu a 5. konferencii v Archíve pre dokumenty Štátnej bezpečnosti (Stasi) v Berlíne, venovanej téme otvorených archívov. Podrobná správa je venovaná 89. zjazdu nemeckých archivarov v Suhle.

Číslo 2. Druhé číslo 73. ročníka časopisu je venované téme *Sprístupňovanie archívnych dokumentov*. Úvod do témy, aj s poukazaním na možnosti internetu, načrtáva príspevok Bettiny Joerges z Krajinského archívu Severné Porýnie-Vestfálsko. V nasledujúcom príspevku približujú Stephanie Haberer a Nicolas Rügge na pozadí nedávnej diskusie o sprístupňovaní archívnych dokumentov niektoré návrhy týkajúce sa osobitého aspektu „hlbky“ archívneho popisu. Silke Jagodzinski z GStA PK v Berlíne sa zas venuje medzinárodným štandardom pre opis archívnych fondov. Poukazuje na fakt, že v archívoch a inštitúciách s archívnymi zbierkami dnes existujú štyri medzinárodné štandardy pre popis dokumentov a kontextu ich pôvodu. Existujú tiež tri komunikačné štandardy pre archívne opisy zachytávajúce účely vytvárania, udržiavania alebo výmeny informácií. Na pozadí vývoja týchto existujúcich štandardov je viditeľný nový komplexný prístup s koncepčným modelom „Records in Contexts“. V nasledujúcom príspevku sa trojica autorov Wolfgang Krauth, Peter Sander a Sina Westphal venuje sprístupňovaniu pomocou normovaných dát. Tento postup považujú za žiaduci vzhľadom na zvyšujúcu sa potrebu automatizácie a retrospektívneho indexovania. Iný aspekt sprístupňovania prezentujú na príklade praktickej skúsenosti švajčiarski autori Christian J. Huber, Lambert Kansy a Martin Lüpold. Pracovná skupina Asociácie švajčiarskych archivarov (VSA) vydáva blog o crowdsourcingu a obsahu generovanom užívateľmi (UGC) s cieľom zistiť, či je možné rozbehnúť úspešný crowdsourcingový projekt aj napriek obmedzeným zdrojom. Prezentáciou výberu známych i menej známych crowdsourcingových iniciatív tento blog ukazuje, čo je možné dosiahnuť v archívoch cez crowdsourcing a ktoré faktory najspoľahlivejšie určujú úspech. Prvé výsledky projektu s názvom „Crowdsourcing v archívoch“, ktorý sa začal v júli 2019, poukazujú na nasledovné predpoklady úspechu: presná definícia cieľov projektu aj cieľovej skupiny, zabezpečenie primeraných ľudských zdrojov, najmä na udržanie úrovne kvality, ako aj na starostlivosť a motiváciu na boj proti komunite, jasná koncepcia a predstavenie platformy crowdsourcingu a v neposlednom rade dobré využitie zavedených mediálnych zdrojov. Podobnú tému popisuje i na jednom konkrétnom príklade Sarah Walter, kde zainteresovaní občania pomáhajú pri sprístupňovaní obrazových zbierok Okresného archívu v Stormarn. Skúsenosti s archívnymi webovými portálmi a digitalizovanými dokumentmi popisuje z opačnej strany užívateľa z akademickej sféry historik z Univerzity v Heidelbergu Frank Engenhäusen.

Tejto tematickej časti predchádza veľmi aktuálna časť čísla: krátke zhrnutie z viacerých archívov týkajúce sa praktických skúseností a fungovania v časoch pandémie Covid-19 a taktiež oznam o dôvodoch zrušenia 90. zjazdu nemeckých archivarov v Bielefelde.

Peter Konečný
Slovenský národný archív,
špecializované pracovisko Slovenský banský archív
v Banskej Štiavnici

ARCHIVES AND RECORDS: The Journal of the Archives and Records Association.
Vol. 41, 2020, No. 3.

Toto špeciálne číslo časopisu Archives and Records obsahuje štyri empiricky podložené štúdie odborníkov, ktoré skúmajú dynamické a zložité vzťahy medzi archívmi a populárnou (masovou) kultúrou. Autori skúmajú príležitosti a výzvy spojené s vývojom a udržiavaním archívov populárnej kultúry. Príspevky ponúkajú veľa dôležitých poznatkov o stratégiách a postupoch archivovania populárnej kultúry na začiatku 21. storočia a navrhujú zopár spôsobov, ako, naopak, archivárska prax formuje populárnu kultúru. Meniace sa predstavy toho, čo je populárne, ovplyvňujú budovanie archívov a naše predstavy o nich.

Štúdia Katie Lanning z Wichita State University v USA, *Scanner darkly: unpopularization in the Burney Newspaper Collection* (215 – 235), skúma paradox neprístupnosti v populárnych archívoch. Na príklade najväčšej samostatnej zbierky periodík zo 17. a 18. storočia Burney Newspaper Database, ktorá sa nachádza v Britskej knižnici, autorka skúma účinky digitalizácie. Zdanlivo lacné elektronické verzie vzácnych tlačových materiálov sa zdajú ľahko prenosné a distribuovateľné, avšak ponúkaná demokratizácia prístupu naráža na limity databáz digitalizovaných textov, ktoré bývajú spoplatnené. Ďalej sú to nedokonalosti týchto digitálnych technológií v podobe nečitateľnosti textu súvisiaceho s nekvalitným obrazom, kalným počítačovým videním a pod. Autorka navrhuje, že by sa digitalizačné procesy mohli chápať ako protokoly archivácie, ktoré však nemusia uľahčovať prístupnosť, ale, naopak, mohli by vytvárať nové prekážky pri ich čítaní a šírení. Taktiež skúma, ako digitalizované archívy znižujú popularitu textov, ktoré sa kedysi vo veľkom šírili (noviny) a ako digitálne technológie a tlak trhu formujú naše predstavy o prístupe a o tom, čo je populárne.

Saygun Gökarıksel z Katedry sociológie na univerzite Boğaziçi v Istanbuli vo svojej štúdii *Beyond transparency: the communist-era secret police archives in post-socialist Eastern Europe* (236 – 253) kombinuje etnografický a archívny výskum, aby ukázal, ako sa archívy tajnej polície, uchovávané socialistickou vládou pred rokom 1989, stali súčasťou populárnej kultúry v jednom postsocialistickom národnom kontexte v strednej Európe. Autor sa konkrétne zameriava na Ústav národnej pamäti

v Poľsku, ktorý v súčasnosti tieto archívy spravuje. Na jednej strane sa tieto archívy stali miestom, kde sa formulujú rôzne vízie spravodlivosti a sociálnej transformácie a skrývali modernistický prísľub transparentnosti, na druhej strane sa archívy tajnej polície, najmä v Poľsku, stali predmetom všeobecných podozrení zo zrady a utajovania, s ohľadom na ich informačný obsah, politické vybavenie a vysoko obmedzený prístup verejnosti. Článok skúma spôsob, akým tieto archívy vytvorili také ambivalentné túžby a oddanosť naprieč sociálnymi skupinami a triedami a stali sa súčasťou hegemonických politických bojov. Čerpá z autorovho etnografického výskumu v Ústave národnej pamäti a analyzuje populárne kultúrne produkcie, najmä dokumentárnu hru „Súbory“ známeho ex-disidentského Divadla ôsmeho dňa a ukazuje, ako sa táto inštitúcia i divadelné predstavenie snažia popularizovať rôzne chápania archívu a formy poznania, pocitov a skutkov.

Christine Lutz, Tara Maharjan a Stephanie Crawford sa vo svojej štúdií *Going against the archival grain: case studies of pop culture archives of a music scene, regional zines, and local beer* (254 – 273) zameriavajú na otázky týkajúce sa archivárov v miestnych a regionálnych archívoch. Skúmajú tri špeciálne zbierky, ktoré v nedávnej dobe vznikli a sú uchovávané v univerzitnom archíve v Rutgers University v New Jersey, USA: New Brunswick Music Scene Archive (archív hudobnej scény), New Jersey Regional Zine Collection (regionálna zbierka zín – nízkonákladových periodík nekomerčného charakteru) a New Jersey Beer Collection (zbierka pív). Autorky skúmajú prísľuby a výzvy súvisiace s vývojom zbierok populárnej kultúry, ktoré odolávajú tradičným koncepciám univerzitných knižníc ako inštitúcií, ktoré zhromažďujú a uchovávajú materiály legitimizujúce autoritu vysokoškolského vzdelávania tým, že ju spájajú s elitnou kultúrou, gramotnosťou a tlačou. Príspevok sa zameriava aj na to, ako sa fakulta a zamestnanci, no najmä študenti zapájali do rozširovania týchto zbierok. Autorky uvádzajú príklady výziev, ktorým čelí fakulta a zamestnanci v súvislosti s akceptáciou inštitúcií, inkluzívnosťou a kultúrnou citlivosťou spolu s prácou na prekonaní týchto výziev. V závere zvažujú snahy a zapojenie študentov a členov komunity do ďalšieho budovania zbierok populárnej kultúry.

Anne Peirson-Smith z Nottingham Trent University a Ben Peirson-Smith z Manchester Metropolitan University vo svojej štúdií *Fashion archive fervour: the critical role of fashion archives in preserving, curating, and narrating fashion* (274 – 298) analyzujú archív módy v Hongkongskej inštitúte dizajnu. Ich príspevok ukazuje, ako rôzne typy archívov módy – verejné a súkromné, komerčné i nekomerčné – môžu napomôcť ku komplexnejšej historiografii spoločnosti a kultúry, podporiť udržateľnosť módného priemyslu mimo západnej Európy a Severnej Ameriky a hrať dôležitú úlohu v pedagogike. V 19. a 20. storočí neboli módnymi predmetmi a artefaktmi považované za hodné umiestňovania do archívov a múzeí pre ich spojenie s plytkými pôžitkami tzv. nízkej kultúry. Avšak súčasné povedomie o vysokej sociálnej, kultúrnej, ekonomickej a historickej hodnote módných relikvií sa odzrkadlilo v trende módných návrhárov, značiek a múzeí zhromažďovať, vytvárať a spravovať módnymi archívy. Článok analyzuje dôležitosť uchovávania módy a prístupu k týmto archívom v 21. storočí jednak tradičným spôsobom, ale aj digitálne, ako pre priemysel, tak i pre spotrebiteľov. Pri hodnotení súčasných módných trendov v archívoch módy diskutujú autori o budúcich možných smeroch vytvárania digitálnych archívov s módou a ich vzťahu

ku koloniálnym dejinám hostiteľskej inštitúcie a módnym diskurzom. Úloha súčasného archívu módy je v príspevku hodnotená z pohľadu archívára i používateľa, pokiaľ ide o otázky ako komercializácia, kurátorská objektivita alebo kontrolovaný prístup, a hodnotí ďalšie smerovanie archívu ako konečného repozitória pre módu.

Jana Kafúnová
Slovenský národný archív

ARCHIVI. A. XIII-n. 1, gennaio-guigno 2018. ISSN 1970-4070.

Rubrika Štúdie (*Saggi*):

Federico Valacchi. *Archivistica, parola plurale (Archivistika, slovo v pluráli)* (5 – 28). Profesor archívniectva na Univerzite v Macerate v rozsiahlom esejisticky ladenom príspevku poskytuje pohľad na súčasný stav archívnej vedy (i širšie archívniectva), ktorá je vzhľadom na v zásade súčasnú ťažšiu uchopiteľnosť svojho predmetu – archívov (v zmysle archívnych fondov) – rovnako ťažšie uchopiteľná. Viac či menej ustálené teoretické východiská archivistiky sa tak zrážajú s realitou tvorby, využívania a uchovávanía archívnych dokumentov, resp. registratúrnych záznamov, ktoré je často vzdialené od teórie či v lepšom prípade ju prekonáva. Cieľom príspevku je poukázať, ako v aktuálnej evolučnej konjunktúre archivistiky koncept a fenomenológia archívu a naň naviazaná prax majú sklon znásobovať sa a získavať nové významy. Identita, transparentnosť, demokracia, budovanie a komunikácia (sprostredkovanie) pamäti tak sprevádzajú vedný odbor, ktorý sa stáva čoraz viac „verejným“, otvoreným potrebám mnohorakých typov používateľov i vystihujúcim ich potreby. Podľa vzoru v súčasnosti módnjej „verejnej histórie“ (v angličtine *public history*), čiže historickej vedy cielenej na verejnosť, by sa mala vytvoriť i „verejná archivistika“ (*archivistica pubblica*), čiže archivistika cielená na verejnosť. Tá by sa mala pridružiť k doterajšej „technickej archivistike“ (*archivistica tecnica*), mienenej ako množina hodnôt, metód a praxe zameraných na ochranu a hodnotenie archívnych fondov. Mnohorakosť tvorby najmä elektronických archívnych dokumentov, resp. registratúrnych záznamov vyžaduje prinajmenšom zdvojenie archivistiky, aby čelila tejto mnohorakosti a požiadavkám, ktoré táto mnohorakosť kladie do budúca. Súhrnnými základnými hodnotami archivistiky, resp. archívniectva na jej obsiahnutie musia byť efektívnosť a uchovávanie. Spoločnosť bez efektívnych archívov, resp. registratúr v súčasnosti i minulosti je zbavená referencií a manipulovateľná predovšetkým v začínajúcom sa digitálnom svete. Identita je vedomie, odkiaľ prichádzame, aby sme sa mohli zamýšľať, kam chceme ísť, pričom archívy sú nevyhnutným nástrojom na projektovanie identity krajiny. Uchovávanie je dynamická kontextualizácia archívnych súborov na základe dôkladného archívneho opisu. Takýto spôsob uchovávanía elektronických registratúrnych záznamov by mali zaručovať i tzv. akreditované subjekty (*soggetti accreditati*,

inak aj *conservatori accreditati*, čiže akreditovaní správcovia), tzn. osoby zabezpečujúce správu registratúry iného pôvodcu registratúry. Uchovávanie je tiež procesom budovania pamäti – kritickej pamäti, ktorú vytvára kontext podopierajúci obsah. Keďže nejestvuje objektívna pamäť ani úplne spoľahlivé pramene, iba pozorná rekonštrukcia kontextu zaručuje relatívnu spoľahlivosť archívov. Na priblíženie archívov verejnosti je kľúčovou komunikácia a tá musí byť postavená na obsahu a nie na všeobecných vyhláseniach o dôležitosti archívov. Archívy musia byť vnímané ako nástroje demokracie, efektívnosti a záruky práva, nie výlučne ako predmety kultúrnej hodnoty. Archív je totiž nástrojom na správu, vládu, zabezpečovanie hospodárskeho rozvoja a zabezpečovanie i rekonštrukciu pamäti. V historických archívov (*archivi storici*, v protiklade k registratúram, v taliančine *archivi correnti*) sa k elektronizácii nepristupuje vždy vhodne. Častá čiastková digitalizácia archívnych fondov narúša ich pôvodnú integritu (celistvosť) a vedie k vytváraniu akýchsi „neoarchívov“ na internete, ktoré nezriedka znižujú digitalizované archívne dokumenty bez vhodných a jasných kritérií výberu, čím ich zbavujú kontextu a pôvodné archívne súbory zatláčajú do úzadia. Preto je nevyhnuté každú formu digitalizácie previazať s vhodnou archívnu pomôckou a opatriť kontextovými údajmi, ktoré by digitálnu kópiu vytrhnutú z kontextu prepojili s originálom. Archívny opis je však vždy len reprezentáciou (zastúpením), a tak aj inventár kladie dôraz na štruktúru fondu než na jeho obsah. Toto obmedzenie nemôžu prekonať ani štandardy ako ISAD(G) (Všeobecný medzinárodný štandard pre archívny opis) – viacúrovňovosť opisu totiž taktiež kladie väčší dôraz na štruktúru než na obsah. Naproti tomu používatelia v skutočnosti hľadajú konkrétne informácie. Aj archívny opis podlieha následkom vývoja archívov a archivistiky. Slúži archívom a „dáva im hlas“. K doterajšiemu hierarchickému modelu opisu by sa však mohol pridať hviezdicový, sieťový model. Technicky by sa tak smerovalo k mnohoúrovňovému a mnohorozmernému opisu. Potreba rozšíriť prístup k obsahu archívnych dokumentov vychádza z požiadaviek spoločnosti, používateľov. V prípade elektronických archívov, resp. registratúr spravovaných elektronickými informačnými systémami sa opis, kľúčový nástroj pre uchovávanie, vyhotovuje súčasne s obhom registratúrnych záznamov, nie až následne. Budúci elektronický historický archív sa tak buduje už v projektovanej registratúre. Digitálne uchovávanie nesmie znamenať iba udržiavať digitálne objekty nezmenenými, ale zabezpečiť v priebehu času systém vzťahov a zoskupení, ktoré vytvárajú z množiny dát archív. V tomto prostredí opisovať znamená vytvárať logický poriadok, zohľadňovať „krivoľaké“ ukladanie dát a pokúšať sa osvedčiť ich jednoznačnosť. V dobe masívnej digitalizácie by podľa autora príspevku mal archivár komunikátor (sprostredkovateľ) dokumentov zohrávať úlohu takéhoto „osvedčovateľa“ obsahu podľa postupov, ktoré však ešte treba určiť.

Alessandra Corbo. *MANUS e la catalogazione informatizzata del frammento manoscritto: riflessioni e proposte*. (MANUS a počítačová katalogizácia rukopisného zlomku: úvahy a návrhy) (29 – 42). Odborníčka v oblasti kodikológie na základe vzorky katalogizovaných rukopisných zlomkov (fragmentov) z Ústrednej národnej knižnice v Ríme (*Biblioteca Nazionale Centrale di Roma*) navrhuje pre rukopisný zlomok

upravenú štruktúru popisu v talianskom softvéri na katalogizáciu rukopisov od najstarších čias do súčasnosti Manus OnLine (<https://manus.iccu.sbn.it/>), ktorá by tejto kodikologickej forme kládla rovnakú pozornosť ako celistvým kódexom. Vnútorňý opis by tak zahŕňal polia: identifikácia textu; incipit; explicit; bibliografia o rukopise; reprodukcie. Vonkajší opis by zas obsahoval polia: materiálová skladba – zlomok alebo palimpsest, a v rámci nich dokumenty/listiny, judaická, iluminované rukopisy, muzikálie; datovanie; písacia látka; rozmery; priesvitka (vodotlač, filigrán); vodiace dierkovanie; linkovanie; textové zrkadlo; počet riadkov; rozloženie textu; písmo a písárske ruky; stav zachovania; atrament; ozdobný aparát – iniciály, obrázky, iné prvky; hudobná notácia (notový zápis); história rukopisu – pôvod, druhotné použitie; poznámky. Doplnenie vyhľadávacieho filtra „Frammento“, čiže „Zlomok“, do softvéru by umožnilo zobrazit' zoznam všetkých zlomkov. Predkladané návrhy by pomohli k virtuálnej rekonštrukcii rukopisov rozobratých na druhotné použitie. Zdigitalizované rukopisy z talianskych pamäťových inštitúcií sa totiž vďaka prepájaciemu odkazu v katalógu Manus OnLine dajú zobrazit' online na internetovom portáli *Internet culturale* (<https://www.internetculturale.it/>).

Emilio Giazzi. *Andando per frammenti a Brescia: pezzi duecenteschi fra le legature del fondo antico nella Biblioteca universitaria di Economia e Giurisprudenza (Prechádzajúc zlomky v Bresci: kúsky z 13. storočia v knižných väzbách fondu starých kníh univerzity Ekonomickej a právnickej knižnice)* (43 – 54). Autor prednášajúci latinčinu na Katolíckej univerzite Najsvätejšieho Srdca v Bresci zhrňa v úvodnej časti svojho príspevku všeobecné poznatky z kodikologického výskumu európskych stredovekých zlomkov vo väzbách kníh od jeho počiatkov na konci 70. rokov 20. storočia. Zo zistení vyplýva, že úplná väčšina takýchto druhotne použitých zlomkov predstavuje bežné a dobre známe diela, spravidla biblické, liturgické, právnické a lekárske texty, niekedy aj diela rímskych klasikov a latinské gramatiky. Zásadný rozdiel medzi materiálom zachovaným v archívoch (t. j. úradnými a pomocnými knihami) a materiálom zachovaným v knižniciach (t. j. rukopisnými či tlačenými publikáciami) vyplýva z častejšieho druhotného používania starých kódexov na väzby nových kníh v novoveku v archívoch, ktoré obvykle bývali chudobnými, než v prípade knižníc, ktoré podľa možnosti používali, naopak, nový pergamen. A tak zatiaľ čo zlomky v archívoch sú takmer s istotou miestneho pôvodu, pretože bolo lacnejšie „zrecyklovať“ vyradené stredoveké knihy okamžite a na mieste, zlomky v knižniciach môžu mať rôznorodý pôvod, keďže do knižných väzieb mohli byť použité tak na mieste, ako aj inde, aby potom ďalej „cestovali“ s novými knihami, ktorých obal tvoria. V druhej časti príspevku autor prináša popis troch latinských pergamenových rukopisných zlomkov z 13. storočia nájdených vo fonde starých kníh (fondo antico) Ekonomickej a právnickej knižnice Univerzity v Bresci. Prvé dva zlomky sú súčasťou obalu zväzkov diela sienského juristu Giuseppeho Mascardiho *Conclusiones probationum omnium quibusvis in utroque foro versantibus, practicabiles, utiles, necessariae, in quatuor volumina distinctae* vydaného tlačou v roku 1597 a ide o dve fóliá z dvoch rôznych veľkoformátových, tzv. obrích biblií (*bibbie atlantiche*) severotalianskeho pôvodu. Tretí zlomok tvorí obal zväzku s dielom juristu Giovanniho Nevizzana *Consilia sive responsa* vydaného v Lyone v roku 1560 a ide o dvojhárok (bifolio)

z kánonickej zbierky pápeža Gregora IX. *Decretales (Liber extra)* s glosou Bernarda Botoneho z Parmy.

Francesca Nemore. *L'archivio scomparso: il Ministero delle corporazioni (Nezvestný archív: Ministerstvo korporácií)* (55 – 66). Prednášateľka na postgraduálnej Špecializovanej škole pre archívne a knižné dedičstvo (*Scuola di specializzazione in beni archivistici e librari*) na univerzite La Sapienza v Ríme predstavuje príčiny vedúce k takmer úplnému zmiznutiu archívu, resp. registratúry Ministerstva korporácií (*Ministero delle corporazioni*). Toto ministerstvo, jestvujúce v rokoch 1926 až 1945 za fašistického Talianska a v prvých rokoch svojej existencie riadené samotným vodcom talianskych fašistov Benitom Mussolinim, malo slúžiť na presadzovanie fašistickej hospodárskej politiky na základe idey korporativizmu (spoločensko-politického usporiadania v podobe vzájomne nekonkurenčných záujmových združení, tzv. korporácií, v rámci jednotlivých hospodárskych odvetví). Dokumenty z jeho činnosti by tak predstavovali významný prameň pre výskum jednak kontinuity talianskej hospodárskej politiky a jednak kultúrnej politiky talianskeho fašizmu. Značná časť najdôležitejších písomností ministerstva sa stratila v dôsledku udalostí druhej svetovej vojny, predovšetkým počas presunu jeho sídla z Ríma na sever na územie Talianskej sociálnej republiky (tzv. Republiky Salò), bábkového štátu nacistického Nemecka vyhláseného v roku 1943 po úspešnej invázii Spojencov na Sicíliu. Časť tých písomností, ktoré boli zanechané v bývalom rímskom sídle ministerstva na Via Vittorio Veneto 33 (dnes sídlo talianskeho Ministerstva pre hospodársky rozvoj – *Ministero dello sviluppo economico*), kde sa usídlila spojenecká Subkomisia pre pamiatky, krásne umenia a archívy (*Sottocommissione per i monumenti, belle arti e archivi*), bola až do zásahu jedného z dôstojníkov zničená obdobne ako v prípade iných sídiel bývalých fašistických ministerstiev, aby sa rozšírili priestory pre potreby spojeneckých veliteľstiev a komisií, ktoré sa do nich nasťahovali. Podľa spomienok zamestnancov povojnového talianskeho Ministerstva priemyslu (*Ministero d'industria*), ktoré sídlilo v budove bývalého Ministerstva korporácií na Via Vittorio Veneto 33, sa písomnosti zničili po zatopení pivníc podzemnou riečkou niekedy v 40. – 50. rokoch 20. storočia. Hypotézu o úmyselnom zničení písomností ministerstva s cieľom utajiť tichú podporu fašizmu talianskym veľkopriemyslom vyvracia existencia zachovaného archívu talianskej zamestnávateľskej organizácie Confindustria (Generálna konfederácia talianskeho priemyslu – *Confederazione generale dell'industria italiana*). Podľa autorky príspevku roztratenie archívu Ministerstva korporácií spôsobil sled spoločných príčin, tak v dôsledku vojnového stavu a malého ohľadu voči registratúre ministerstva, ako aj zanedbanie starostlivosti o túto registratúru na konci druhej svetovej vojny a v povojnových rokoch.

Rubrika Prípadové štúdie (*Case studies*):

Kol. *La gestione della documentazione del Sistema Sociosanitario di Regione Lombardia (Správa záznamov systému sociálno-zdravotnej starostlivosti regiónu Lombardia)* (67 – 83). Sedemčlenný autorský kolektív, pozostávajúci z pracovníkov úradov zdravotnej a sociálnej starostlivosti a archívneho dohľadu regiónu Lombardia

a metropolitného mesta Miláno, predstavuje zostavený jednotný „skartačný plán začlenený do spisového plánu“ – tzn. registratúrny plán – registratúrnych záznamov celého systému sociálno-zdravotnej starostlivosti hospodársky najrozvinutejšieho talianskeho regiónu Lombardia (*Titolario e Massimario di scarto della documentazione sanitaria e socio-sanitaria di Regione Lombardia*). Spisový plán (*titolario*) je rozdelený na tri oblasti (administratívna, územná sociálno-zdravotná, nemocničná), ktoré sa podľa hlavných činností organizácií delia na celkovo 27 tried a tieto zas na podtriedy podľa jednotlivých činností/procesov. Napr. v administratívnej oblasti sa triedy vzťahujú na firemné makroprocesy ako riadenie ľudských zdrojov či finančné riadenie, v územnej sociálno-zdravotnej oblasti na triedy súvisiace s preventívnou starostlivosťou a v nemocničnej oblasti na triedy týkajúce sa makroprocesov riadenia nemocníc, nemocničnej starostlivosti, prvej pomoci, rehabilitácie, farmakológie atď. Skartačný plán (*massimario di scarto*) určuje jednotlivým vecným skupinám registratúrnych záznamov zo spisového plánu minimálne lehoty ich uloženia od uzatvorenia príslušného spisu. Uzatvorenie spisu sa odvíja od „uzatvorenia“ trvania diagnózy, liečby či rehabilitácie, pričom kritériom takéhoto „uzatvorenia“ je určenie množiny zdravotníckych výkonov nutných na zodpovedajúcu reakciu na aktuálny problém pacienta. Na určenie minimálnych lehôt uloženia sa využili príslušné právne normy, skartačné plány zdravotníckych zariadení, spresnenia vedeckých obcí a mienky technických orgánov. Nárast priemernej dĺžky života a následný nárast chronických ochorení viedol k prehodnoteniu lehoty uloženia histologických a patologickoanatomických nálezov, aby príslušná osoba či jej potomkovia mohli mať prístup k informačnému prameňu vzorky dlho po vykonaní jej odberu. Minimálna lehota uloženia nálezu sa stanovila v závislosti od jeho funkcie: na 15 dní od stanovenia diagnózy pre biologický materiál neodobratý na vzorky (*riserva non campionata*), čiže ktorý zostal po odobratí vzoriek a ktorý by sa mohol druhotne vyhodnotiť; na 50 rokov pre všetky histologické a cytologické vzorky, pričom ak je pozitívna cytologická vzorka prídružená k histologickej vzorke alebo ak sa v archíve patologickej anatómie nachádza aspoň jedna histologická alebo pitevná vzorka, cytologických vzoriek sa možno zbaviť po 5 rokoch; na 30 rokov po odstránení fyzickej histologickej vzorky pre digitalizované histologické vzorky. Pre ostatné vecné skupiny registratúrnych záznamov sa určili minimálne lehoty uloženia podľa ich úrovne dôležitosti z hľadiska zdravotnej hodnoty (1. bez hodnoty, 2. obmedzená, 3. významná) a právnej hodnoty (1. bez právnej/dôkaznej hodnoty, 2. obmedzená právna hodnota, 3. dôkazná právna hodnota). Pre dokumentáciu vzťahujúcu sa na ambulantnú chirurgiu sa ako pre invazívny zákrok určila lehota uloženia 30 rokov na zabezpečenie pacienta v prípade vedľajších účinkov. Skartačný plán so spisovým plánom je súčasťou Príručky o zdravotnej a sociálno-zdravotnej dokumentácii (*Manuale della documentazione sanitaria a socio-sanitaria*), ktorá bola ako východiskový štandard pre poskytovateľov služieb sociálno-zdravotnej starostlivosti prijatá uznesením Regionálneho výboru Lombardie č. IX/46599 z 9. januára 2013 – *Manuale per la gestione della documentazione sanitaria e socio-sanitaria* (Príručka pre správu zdravotnej a sociálno-zdravotnej dokumentácie). Aktualizovaný plán sa zverejňuje online na internetovej stránke regiónu <https://www.regione.lombardia.it/wps/portal/istituzionale/HP/DettaglioServizio/servizi-e-informa>

zioni/Enti-e-Operatori/sistema-welfare/Qualita-e-appropriatezza/ser-manuale-gestione-documentazione-sanitaria-sal/manuale-gestione-documentazione-sanitaria [cit. 2021-03-16]. (Ostatná, 4. aktualizácia, platná od 1. januára 2018, má názov *Titolario e Massimario del Sistema Sociosanitario lombardo*).

Antonella Bongarzone. *Un'azione di recupero archivistico: tra risanamento e salvaguardia del patrimonio documentale (Archívnozáchranná akcia: medzi sanáciou a ochranou dokumentárneho dedičstva)* (85 – 93). Profesionálna správkynia registratúry a prednášajúca základov archívniectva a právnej diplomatiky na Univerzite Magna Graecia v Catanzare publikuje svoju výstupnú prácu o postupe pri (mimoriadnom) vyradovaní zatopených registratúrnych záznamov z jedného z registratúrnych stredísk už bývalej Provincie Reggio Calabria (nahradenej v roku 2017 metropolitným mestom Reggio Calabria), prezentovanú v závere kurzu vyššej odbornej prípravy súčasnej archivistiky v talianskom Štátnom ústrednom archíve (*Archivio Centrale dello Stato*) v akademickom roku 2015 – 2016. Zatopené registratúrne záznamy boli po záplave premiestnené pôvodcom do iného registratúrneho strediska k nepoškodeným (!) registratúrnym záznamom a ponechané oschnúť samovoľne bez ohľadu na základné pravidlá ochrany papierových záznamov po ich zatopení: ihneď osušiť mokré záznamy; odstrániť prepravné a úložné obaly ako obálky, balíky a spisové dosky, keďže svojou kyslosťou (nízkym pH) a zafarbením nezvratne poškodzujú záznamy; zabrániť samovoľnému osušeniu. Vzhľadom na následné nezvratné poškodenie registratúrnych záznamov (v dôsledku prítomnosti mikroorganizmov – baktérií, kvasiniek a plesní –, úplného pokazenja sa a rozdrobenia sa papierových nosičov, rozpitého atramentu a „zvarenia“ sa papiera do blokov) bol, pochopiteľne, hlavným kritériom výberu pri vyradovaní stav ich zachovania a nie ich obsah. Návrh na vyradenie obsahoval zoznam registratúrnych záznamov usporiadaný do jednotiek zoradených podľa regálov skriň, na ktorých boli tieto porozkladané, nie do škatúl, pre prípad rozhodnutia o trvalej dokumentárnej hodnote vybranej jednotky. Po rozhodnutí o zničení takéto usporiadanie plnilo už len funkciu poradového čísla. Neštudovateľné osobné spisy zamestnancov boli na zabezpečovanie práv a právom chránených záujmov dotknutých zamestnancov nahradené rekonštrukciami spisov. Napriek porušeniu pravidla archívnej vedy o zachovávaní organickej väzby dokumentu boli tie registratúrne záznamy, ktoré sa dali zachrániť, vyťahnuté z vyradovaných jednotiek; následne boli opísané podľa medzinárodných štandardov ISAD(G) a ISAAR (CPF). Aj keď výber registratúrnych záznamov – akokoľvek nutný, keďže nemožno uchovávať všetko, – vždy predstavuje narušenie celistvosti registratúry, resp. tvoriaceho sa archívneho fondu, zostávajúce registratúrne záznamy, resp. dokumenty si svoje logické prepojenia zachovávajú. Podľa autorky tak krížové odkazy medzi zoznamom v návrhu na vyradenie a vyťahnutými registratúrnymi záznamami umožnili (znovu) ustanoviť väzbu týchto písomností.

V rubrike Správy a diskusie (*Cronache e discussioni*) Marco Carassi podáva správu o 8. kolokviu archívárov západného alpského oblúka (juhovýchodné Francúzsko, Romandia – frankofónna časť Švajčiarska – a severozápadné Taliansko) na tému vzťahov medzi opismi rôznorodých predmetov kultúrnej hodnoty s názvom *Gli archivi al centro del patrimonio culturale* (Archívy v centre kultúrneho dedičstva), ktoré

sa uskutočnilo v Casa Valdese v mestečku Torre Pellice, súčasť metropolitného mesta Turín, 12. až 14. októbra 2017 (95 – 100).¹

Číslo uzatvára rubrika Recenzie a ohlasy (*Recensioni e segnalazioni*) (101 – 109), v ktorej sú predstavené prevažne zborníky z vedeckých konferencií, uskutočnených v rokoch 2016 a 2017.

Marek Púčík
Slovenský národný archív

ARCHIVNÍ ČASOPIS. Praha : Odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR, 2020, roč. 70, 2020, č. 1, 2.

Číslo 1. Rubriku *Články* otvára štúdia Tomáša Hunčovského s názvom *Pozoruhodný dopis Benjamína Franklina* (5 – 16). V Štátnom oblastnom archíve v Třeboni sa v Zbierke rytín a autografov Jindřichův Hradec nachádza anglicky napísaný list od novinára, vedca, diplomata a jedného zo zakladateľov Spojených štátov amerických Benjamína Franklina. List neznámemu adresátovi Franklin napísal 26. januára 1779 v obci Passy na predmestí Paríža, kde sa vtedy v Hoteli Valentinois nachádzalo veľvyslanectvo USA vo Francúzsku. Väčšinu korešpondencie Benjamína Franklina je dnes vďaka digitalizácii možné študovať na niekoľkých webových stránkach, ale list uložený v Třeboni na nich nenájde. Autor príspevku nám ponúka odpoveď na otázku, ako sa list Benjamína Franklina mohol dostať do archívu v Čechách a komu bol adresovaný.

Dalibor Havel. *Opomíjený pramen k okolnostem založení benediktinského kláštera ve Vilémově* (17 – 51). Štúdia vznikla v rámci projektu špecifického výskumu realizovaného v roku 2019 na Ústave pomocných vied historických a archívniectva Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne a zaoberá sa problematikou častej absencie zakladacích listín benediktínskych kláštorov v českých krajinách v období raného stredoveku. Ako už vyplýva z názvu, príspevok sa zaoberá zaniknutým benediktínskym kláštorom vo Vilémově, ku ktorému sa nám síce nezachovali žiadne zakladacie listiny, čo však neznamená, že by sme k jeho počiatkom nemali žiadne písomné pramene. Časť archívu kláštora vo Vilémově sa nachádza v archíve kláštora v Břenove, ktorý je dnes uložený v Národnom archíve v Prahe. Ohľadom benediktínov z Vilémova môžeme nájsť aj ďalšie publikované, avšak doteraz opomínané pramene, a to v Archíve mesta Brno vo fonde A 1/3, rukopis 4, fol. 99v, ktorých diplomatické zhodnotenie tvorí podstatu štúdie.

Do problematiky elektronizácie správy registratúry v Česku nás zasvätili Miroslav Kunt, Tomáš Lechner a Radek Pokorný vo svojom článku *Skartační řízení elektronicky* (52 – 73). Vďaka rozsiahlejšiemu úvodu sa aj nezasvätený čitateľ plne ponorí

¹ O výstupoch z kolokvia poz. anotáciu periodika *La Gazette des archives* 2018, No. 249, 2018-1 v tomto čísle Slovenskej archivistiky.

do zákutí procesu vyradovacích konaní v Českej republike, kde podobne ako na Slovensku postupne dochádza k elektronizácii štátnej správy, čo so sebou zároveň prináša i nové výzvy v oblasti archívniectva. Jednou z týchto výziev je aj zvládnutie vyradovacieho konania v elektronickej forme. V tejto oblasti však zatiaľ dochádza k pomalým pokrokom a z celkového množstva vyradovacích konaní v Česku bolo elektronicke realizovaných pomerne málo. Napriek tomu autori na záver vyslovujú nezlomné presvedčenie, že elektronizácia v archívniectve bude pokračovať a vyradovacie konanie v elektronickej podobe sa stane bežnou rutinou a samozrejmom praxou.

Jana Janišová. *Ediční zpřístupnění moravského zemského práva v období „dlouhého“ 16. století (74 – 89)*. Článok vznikol vďaka projektu Grantovej agentúry Českej republiky *Landfrýdy jako pramen zemského práva na stavovské Moravě*. Po kratšom úvode nás príspevok postupne oboznamuje s edíciami prameňov moravského krajinského práva zo 16. storočia, ktoré vychádzali od 19. do polovice 20. storočia. Prelomové práce v oblasti moravského krajinského práva pochádzajú z pera popredného právneho historika a archívára Františka Čády. V tomto ohľade autorka konštatuje, že moravské krajinské právo je sprístupnené lepšie ako iné právne okruhy v sledovanom období, keďže sú k dispozícii kvalitné edície *zemských desek*, moderné edície základných krajinských zákonníkov a editovaný bol aj najstarší zväzok s agendou krajinského snemu.

Poslednú štúdiu pod názvom *Transkripcie verus transliterace (Několik poznámek ke zpřístupňování raně novověkých českojazyčných textů)* (90 – 98) pripravil Tomáš Sterneck, ktorý sa v nej zamýšľa nad vzťahom dvoch základných metód edičného sprístupňovania písomných prameňov, ktorými sú transliterácia na jednej strane a transkripcia na strane druhej. Dôraz kladie hlavne na otázku, aký prínos má prvá z vyššie uvedených metód pri riešení konkrétnych problémov vyvstávajúcich v súvislosti s vydávaním edícií písomností z obdobia raného novoveku. K prezentovaným záverom sa autor dopracoval pri realizácii edičného projektu *Historica Třeboň 1526 – 1547. Listy, listiny a jiné prameny k politickým dějinám období zrodu habsburské monarchie I. a II.* Na základe nadobudnutých skúseností preferuje transkripciu ako vhodnejšiu metódu na edičné sprístupňovanie písomných prameňov. Transliterácia má v tomto procese svoje nezastupiteľné miesto, ale mala by sa využívať len ako doplnková metóda.

V *Zprávach* Gabriela Krejčová Zavadilová v obsiahlejšom texte *Archivní fondy Sborů Českobratrské církve evangelické (současný stav)* opisuje stav spracovania a sprístupnenia archívnych dokumentov z produkcie Českobratskej cirkvi evanjelickej.

V rubrike *Osobné zprávy* sa dozvedáme o významných životných jubileách Josefa Žabky, ktorý pôsobil v Národnom archíve v Prahe a Marie Blahovej z Katedry pomocných vied historických a archívneho štúdia na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe.

Číslo 2. V rubrike *Články* nazrieme prostredníctvom Bartosza Drzewieckiego do *Digitalizace na polský způsob, neboli jak se státní archivy zapojily do budování informační společnosti* (117 – 127). V poľských štátnych archívoch prebieha digitalizácia už takmer 20 rokov. Spočiatku bola štátnymi archívmi robená na vlastnú päsť

a trpela mnohými „pôrodnými“ komplikáciami. Pre digitálne kópie boli často volené nevhodné formáty a problémy boli aj s ich zverejňovaním. Preto sa do celého procesu vložilo Vrchné veliteľstvo štátnych archívov (NDAP), aby celý proces digitalizácie usmerňovalo. Jednou z hlavných výziev, pred ktorou NDAP stálo, bolo zmeniť mentalitu v archívoch a premeniť uzatvorené inštitúcie na otvorené, ktoré budú prístupné novým technológiám a odlišnému vnímaniu úlohy archívov, aby tak dokázali čeliť výzvam 21. storočia. V tomto ohľade nastal v Poľsku v posledných rokoch významný posun a počet zdigitalizovaných archívnych dokumentov sa pohybuje v desiatkach miliónov. Tento rýchly pokrok so sebou priniesol aj celý rad komplikácií, keď sa ukázalo, že sa pri skenoch zanedbala evidencia a tvorba metadát. Z tohto dôvodu ostáva množstvo digitalizovaných archívnych dokumentov nepublikovaných, čím sa stávajú v podstate bezcennými. Aj napriek týmto problémom sa podarilo NDAP do projektu digitalizácie zapojiť všetky štátne archívy v Poľsku a pretvoriť ich na verejnosti prístupné a moderné inštitúcie.

Martin Rechtorik. *SIARD, možnosť archivácie relačných databází* (128 – 154). Databáza je základom prakticky všetkých informačných systémov, ktoré denne využívame. Databázy sa delia na hierarchické, sieťové a relačné. Článok sa zaoberá práve databázami relačnými, ktoré sú hojne využívané verejnoprávnymi pôvodcami po celom svete. Relačné databázy boli vyvinuté v prvej polovici 20. storočia v USA a môžeme ich prirovnať k zostave kartoték, ktoré sú navzájom prepojené. Informácie z jednej kartotéky odkazujú na jednu, prípadne viacej kartičiek v inej kartotéke alebo viacerých kartotékach. Jednou z možností na archivovanie relačných databáz je formát SIARD, ktorý bol vytvorený pre Spolkový archív vo Švajčiarsku v rokoch 2007 a 2008. Vďaka tomuto formátu je možné ukladať relačné databázy v dlhodobu prístupnej podobe. SIARD sa veľmi osvedčil a je využívaný aj v Nemecku, Holandsku alebo Dánsku a je minimálne archívmi v Európe považovaný za štandard pre archiváciu databáz. Z týchto dôvodov bol formát SIARD zvolený na archiváciu databáz v Národnom archíve v Prahe.

Marek Ďurčanský a Roman Kolek priblížili niektoré špecifické prístupy a problémy súvisiace s prípravou *Edice čelákovického radního manuálu Pavla Ježdíka (1639 – 1654) – představy a realita* (155 – 161). Cieľom autorov článku je sprístupniť pre historikov a širšiu verejnosť text tzv. Ježdíkovho manuálu, ktorý bol spísaný primátorom a radným mesta Čelákovice Pavlem Ježdíkem. Z dôvodu nedostatku písomných prameňov z oblasti stredného Polabia pre obdobie posledného desaťročia tridsaťročnej vojny predstavuje tzv. Ježdíkov manuál najvýznamnejšie svedectvo pre vyššie uvedenú oblasť a obdobie. Jadrom pripravovanej knihy je edícia viac ako 300 strán textu pôvodného prameňa, doplnená o vysvetlivky, registre, ilustrácie, resumé v nemčine a úvod zameraný na analýzu prameňa, osobnosť autora a dejiny Čelákovíc v prvej polovici 17. storočia.

Ivana Ebelová. *Otázky zpřístupňování českých raně novověkých písemných pramenů* (162 – 171). V roku 2018 sa vďaka iniciatíve pracovníkov Moravského krajského archívu uskutočnil workshop *Labyrintem českých novověkých edic*. Témou stretnutia bolo edičné sprístupňovanie jazykovo českých prameňov v období raného novoveku. Pri ich vydávaní editor naráža na tie isté problémy, s akými sa môže stretnúť pri publikácii prameňov v nemeckom či inom jazyku. Príspevok identifikuje tri hlavné otázky,

s ktorými sa musí editor ranonovovekých prameňov vyrovnat'. Prvou je otázka tradície, nasleduje inštitucionálne zaistenie edičnej práce a poslednou je otázka zvolenej edičnej normy.

Milan Vojáček vstupuje do *Diskusie* o výzvach, ktorým musia čeliť české archívy v súvislosti s elektronizáciou štátnej správy na poli predarchívnej starostlivosti pri vyradovacích konaniach svojim článkom *Virtuální archiválie aneb co naznačila karanténa Covid-19*.

V rubrike *Zprávy* nám Zdeněk Ryneš a Jonáš Svatoš priblížili *Metody zpracování úzkých filmových formátů v Národním filmovém archivu*. Jiří Mikuláš pripravil nádielku informácií zo *Sbírky hudebnin vo farních knihovnách v ČR*. Jejich evidence a ochrana. Názov správy, ktorú podal Martina Nekola, je *Československá redakce Rádia Svobodná Evropa ve světle archivních pramenů*. Ivana Ebelová čitateľa oboznámila s konferenciou *38. mezinárodní konference Archivu hlavního města Prahy „Město se baví – od středověku do roku 1848. Praha jako centum kulturního života“* a s konferenciou *„Doména diletantství?“ Mezinárodní konference u příležitosti 100. výročí založení státní archivní školy*. Alžbeta Zavřelová sa s nami podelila s postrehmi z *Digital Humanities at Oxford Summer School*.

Osobné zprávy nám pripomenuli jubileá uznávanej archivárky Růženy Hlušíčkové, archivnej pedagogičky z Univerzity v Hradci Králové Věry Němečkovéj a archivára, historika, heraldika a vysokoškolského pedagóga Petra Raka.

Michal Bartal
Slovenský národný archív

LA GAZETTE DES ARCHIVES. No 249, 250, 2018-1, 2.

No 249, 2018-1. *Les archivistes au centre du patrimoine culturel. Actes du VIIIe colloque des archivistes de l'Arc alpin occidental 12-14 octobre 2017*.

Prvé číslo časopisu *La Gazette des archives* v roku 2018 obsahuje príspevky z 8. kolokvia archivárov západného alpského oblúka (*archivistes de l'arc alpin occidental*), kam patria regióny Romandia vo Švajčiarsku (*Suisse romande*), Provensálsko-Alpy-Azúrové pobrežie (*Province-Alpes-Côte d'Azur*) a *Rhône-Alpes* vo Francúzsku a Valle d'Aosta, Ligúria a Piemont v Taliansku. Kolokvium sa uskutočnilo 12. – 14. októbra 2017 a venovalo sa téme archivárov vo vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu.

Marco Carassi, Gilbert Coutaz, Jean Luquet. *Bien plus que les archives, les archivistes au centre du patrimoine culturel* (5 – 7). Úvodník k zborníku predstavuje tému kolokvia francúzskych, talianskych a švajčiarskych archivárov, ktorí sa stretli na tradičnom zasadnutí v Torre Pellice neďaleko Turína. Autori nás oboznamujú s archívnuou realitou, v ktorej sú archivári konfrontovaní so spracovávaním čoraz objem-

nejších a heterogénnejších celkov. Klasické archívne dokumenty sú zmiešané s fotografiami rôzneho druhu a kvality, filmami, zvukovými nahrávkami na diskoch a páskach, knihami či výstupmi z rôznych druhov tlačiarní. To všetko je doplnené disketami rôznej generácie, CD-ROM, USB kľúčmi. Raritou nie je ani to, že sú archívne dokumenty doplnené trojrozmernými objektmi, ako napríklad medaily, vlajky a zástavy, oblečenie, obrazy a iná vedecká dokumentácia. Z uvedených skutočností vyvstáva, vzhľadom na archívny prístup, viacero problémov a otázok. Aký systém je potrebné zvoliť pri popise takého materiálu a aké miesto je potrebné zvoliť na jeho uchovávanie? Akým spôsobom pristupovať k dokumentárnym celkom? Rozdeliť a distribuovať ich medzi rôzne inštitúcie alebo, s využitím informačných technológií, hľadať možnú spoluprácu a riešenia medzi jednotlivými pamäťovými inštitúciami? Príspevky boli publikované vo francúzskom a talianskom jazyku.²¹

Prvá sekcia

Stefano Vitali. *Descrivere il patrimonio culturale: intrecci, condivisioni, convergenze* (11 – 22). Príspevok je úvahou o metódach a nástrojoch na popis kultúrneho dedičstva a o možnosti vzájomného priblíženia sa jednotlivých domén kultúrneho dedičstva pomocou informačných technológií. Už od 19. storočia sa praktizovalo separátne uloženie umeleckých diel, archívov a kníh v rôznych inštitúciách. Toto rozdelenie podporilo vznik špecifických profesií a špecifických metód určených na narábanie s týmto materiálom. V súčasnosti sa však odborníci zameriavajú na vzájomné priblíženia sa týchto jednotlivých metód a princípov, aj keď samotná idea vytvoriť univerzálne úložisko znalostí je pomerne stará. Výsledkom týchto snáh sú aj veľké národné a nadnárodné projekty Culturitalia a Europeana.

Sara Rivoira. *Archivi, patrimonio culturale e web semantico: come (non) perdersi nella rete* (23 – 37). Autorka vo svojom príspevku predstavila metodický systém vyvinutý v roku 2013, ktorý je známy pod skratkou ABACVM (*Archivio beni e attività culturali valdesi e metodisti*). Je určený na inventarizáciu, katalogizáciu a spravovanie kultúrneho dedičstva, pričom berie do úvahy interdisciplinaritu. Týka sa archívneho, knižničného a muzeálneho materiálu, vrátane liturgických predmetov, budov, pamätníkov, biografických údajov atď.

Dimitri Brunetti. *L'archivio multitypologico: definizione, descrizione e identità* (39 – 49). Autor príspevku ozrejmuje termín *multitypologické archívy*. Sú to tie archívne celky, ktoré okrem tradičného archívnych dokumentov obsahujú aj menej tradičný materiál ako fotografie, plagáty, tlače, zvukové a obrazové nahrávky a podobne. Takto je možné charakterizovať väčšinu archívnych fondov 20. storočia. Autor poukázal na dôležitosť akceptovať zloženie takýchto fondov, pričom je nutné neseparovať takýto materiál podľa druhu, ale všetkými možnými dostupnými prostriedkami zabezpečiť integritu takýchto celkov. Jedným z prostriedkov na dosiahnutie tohto cieľa je budovanie kolektívneho prístupu k materiálu prostredníctvom internetu.

Barbara Roth-Lochner. *Les frontières entre les professions des archives, des bibliothèques et des musées : une tendance à se confondre* (51 – 62). Autorka príspevku sa venovala hraniciam medzi profesiou archívára, knihovníka a muzeológa. Medzi

¹ Anotácie príspevkov v talianskom jazyku vznikli na základe resumé vo francúzskom jazyku.

všetkými troma profesiami panujú vo všeobecnosti kolegiálne vzťahy, ktorých prejavom sú mnohé spoločné projekty. Rozdelenie na jednotlivé odbory, archívniectvo, knihoveda a muzeológia, je v praxi často príliš zjednodušujúce, keďže v minulosti i súčasnosti múzeá, knižnice a archívy uchovávali i uchovávajú rôzny materiál. Aj napriek týmto skutočnostiam, a často aj kvôli týmto skutočnostiam, je potreba komunikácie medzi týmito troma profesiami nevyhnutná.

Druhá sekcia

Gilbert Coutaz. *Quand l'archivistique se conjugue à tous les niveaux et dans les différents environnements professionnels : hommage à Cristina Bianchi* (1957 – 2017) (65 – 67). Úvodník druhej sekcie je poctou archivárke Cristine Bianchi k jej nedožitým 60. narodeninám.

Cristina Bianchi. « *Pully Time Machine* », *la pluralité des types d'archives d'une municipalité est-elle interoperable ?* (69 – 80). Autorka v prvej časti svojho príspevku popisuje transdisciplinárny projekt „Benátsky časostroj“ (*Venice Time Machine*), ktorý bol realizovaný v roku 2013 a ktorý multidimenzionálne modeloval Benátky a ich stredomorskú ríšu. Projekt zjednotil informácie z oblasti histórie, životného prostredia, urbanizmu a architektúry, demografie a kultúry, pričom mu predchádzala digitalizácia (archívov), modelovanie – kartografická rekonštrukcia a muzeografia. Podobný prístup bol aplikovaný aj v prípade lokálneho projektu, ktorý sa venuje mestu Pully vo Švajčiarsku. Autorka príspevku popísala jednotlivé fázy projektu, na ktorom spolupracujú archivári, knihovníci, muzeológovia a informatici.

Andrea d'Arrigo. *Dieci anni di Archos: dal Piemonte ai Balcani un'esperienza di „laboratorio archivistico“ condiviso* (81 – 87). Projekt *Archos*, ktorý je témou príspevku, ponúka integrovaný systém popisu a nahliadania do archívnych fondov. Je to výsledok spolupráce archivárov, historikov a používateľov webu. Indexovanie dokumentov a iných, nie archívnych zdrojov, napríklad knižničných, sa uskutočňuje pomocou kľúčových slov. Povaha projektu vyvolala záujem aj v zahraničí, napr. v Bosne.

Sébastien Gosselin, Jean Luquet. *Retour au musée? La place des archives dans les présentations permanentes du Musée savoisien* (89 – 99). Autori príspevku sa zamerali na možné prieniky medzi archívom a múzeom. Pri vzniku novej stálej expozície Savojského múzea (*Musée savoisien*) vznikla otázka, či je dôležité, aby sa archív prezentoval v múzeu. Samotná nová expozícia je členená na šesť oblastí (biotop, náboženská a pohrebná prax, migrácia, obživa, hospodárstvo a odievanie) a je výsledkom práce niekoľkých vedeckých disciplín – archeológie, histórie, dejín umenia, vedy a techniky. Súčasťou širokej spolupráce mal byť aj archív (*Archives départementales de la Savoie*). Autori expozície boli konfrontovaní s troma zásadnými problémami. Prvým bola prítomnosť originálnych archívnych dokumentov, ktorá bola v rozpore s ochranou archívnych dokumentov, keďže doba ich vystavenia v expozícii je limitovaná na niekoľko mesiacov. Druhým problémom bola samotná podstata archívneho dokumentu, ktorý na rozdiel od zbierkového predmetu nie je možné posudzovať samostatne, a teda archívna jednotlivina nemôže reprezentovať celý archívny fond. Tretí problém predstavoval rozdiel medzi muzeálnym predmetom a archívnym dokumentom ako nositeľmi informácie, kde archívny dokument na rozdiel od muzeálneho

predmetu nie je možné posudzovať na základe jeho vzhľadu, ale na základe informácie, ktorú nesie. Autori príspevku tak riešia dilemu, ako sprostredkovať návštevníkovi múzea výnimočnosť archívneho dokumentu.

Christine Tourn. *De la gestion des fonds d'archives mixtes à la Cinémathèque suisse* (101 – 112). Autorka príspevku informuje o zmiešaných fondoch, ktoré sa nachádzajú vo Švajčiarskej filmotéke (*Cinémathèque suisse*). Táto inštitúcia oslávila v roku 2018 šesťdesiate výročie založenia. Okrem stručnej histórie inštitúcie obsahuje príspevok aj popis jej fondov, ktoré sú charakterizované ako zmiešané fondy (*les fonds mixtes*). Sú to organické celky tej istej proveniencie, získané formou depozitu alebo daru, pozostávajúce z rôznych častí. Rôznosť dokumentov vyžaduje aj rôzne zaobchádzanie s nimi. Predstaviteľom zmiešaného fondu je aj archívny fond režiséra Alaina Tannera (obsahujúci napríklad filmy 16 mm, 35 mm, Betacam, fotografie, štyri verzie jedného scenára, titulky, korešpondencia, VHS, DVD, plagáty atď.).

Carla Ceresa, Donata Pesenti Campagnoni. *Il trattamento di fondi eterogenei nel Museo Nazionale del Cinema di Torino* (113 – 123). Starostlivosti o heterogénne fondy v Národnom múzeu filmu v Turíne (*Museo Nazionale del Cinema di Torino*) je venovaný posledný príspevok druhej sekcie. Autorky na úvod predstavili inštitúciu, jej štruktúru a históriu, následne sa venovali prístupu, ktorý bol zvolený v prípade heterogénnych fondov, ktoré obsahujú rôzne typy dokumentov tej istej proveniencie (fotografie, filmy, prístrojová technika, reklamný materiál, knihy, časopisy atď.). V prípade takýchto fondov bolo dôležité zachovanie vzťahov a prepojení medzi materiálom. Výsledkom práce bolo publikovanie katalógu k filmovým dielam, nasledovalo publikovanie inventárov online k archívnym fondom. V poslednom období múzeum participuje na európskom projekte I-Media, ktorý publikuje online historickú dokumentáciu, audiovizuálnu aj fotografickú, o mestách, ktoré na projekte participujú.

Tretia sekcia

Gilbert Coutaz. *Pourquoi les Archives cantonales vaudoises possèdent-elles une des plus importantes collections de drapeaux syndicaux de Suisse? Enseignements de la collecte d'archives privées* (127 – 138). Autor na príklade zbierky zástav robotníckych organizácií, ktoré boli na prelome rokov 2014 – 2015 vystavené v múzeu v Lausanne, popisuje spoluprácu medzi archívom a múzeom. Archív a múzeum sa snažia dodržiavať jednotu archívneho fondu, čo sa týka inventára, nie miesta uloženia (inštitúcie, v ktorej je materiál uložený). Písomnosti, fotografie a zvukové nahrávky sú napríklad uchovávané v archíve, kým spomenuté zástavy sú uložené v múzeu.

Marinella Bianco. *Il Centro Rete Biellese degli Archivi Tessili e della Moda: come descrivere il patrimonio di un distretto tessile in rete* (139 – 148). Historické archívy textilných prevádzok provincie Biella obsahujú popri archívných dokumentoch (najmä spisy a účty) aj veľké množstvo textilných vzoriek, produktov, reklamných materiálov, fotografií, filmov, tematických zbierok a technických prístrojov. Nie je pritom možné presne stanoviť hranice medzi archívom, knižnicou a múzeom. Riešením situácie je zverejňovanie tohto rôznorodého materiálu online, ktoré prebieha od roku 2010. Okrem digitalizátov sa na tomto mieste zverejňujú aj inventáre a informácie súvisiace s témou textilného priemyslu. Autorka príspevku poukazuje na potrebu využitia takéhoto systému i pre iné priemyselné odvetvia a regióny.

Francesco Alberti La Marmora, Elena Gallo. *Il patrimonio materiale e immateriale di una famiglia aristocratica: gli archivi Alberti La Marmora* (149 – 161). Ako popísať a zhodnotiť hmotné a nehmotné dedičstvo aristokratickej rodiny? Vlastníci historickej pozostalosti sú konfrontovaní s mnohými otázkami, ako sa starať a zhodnocovať svoje dedičstvo, či už je to údržba nehnuteľností a záhrad, reštaurovanie obrazov, alebo katalogizácia predmetov. Starostlivosť o historickú pozostalosť je založená na jej dôkladnom poznaní prostredníctvom archívneho dedičstva vo vzťahu k informáciám, ktoré ponúkajú knižnice, fotodokumentácia a všetky hnutelné a nehnuteľné artefakty.

Bruno Galland. *Le procès de Klaus Barbie, entre archives, témoignage et éthique* (163 – 177). Príspevok popisuje skúsenosť departmentálneho archívu (*Archives du département du Rhône et de la métropole de Lyon*) s prezentovaním zvlášť citlivých archívnych fondov, konkrétne tých, ktoré sa týkajú súdneho procesu so šéfom gestapa v Lyone Klausom Barbiem, prebiehajúcim pred súdnym dvorom v Lyone v roku 1987. Barbie bol súdený a odsúdený za zločiny proti ľudskosti. Autor popísal ohlas procesu a jeho archívne dôsledky. Proces vyvolal nový dopyt po dokumentoch z obdobia druhej svetovej vojny a následný tlak, spôsobený najmä novinármi a historikmi, viedol k sprístupneniu archívov z tohto obdobia. Príspevok uvádza aj dôvody, prečo je potrebné pripomínať si tento súdny proces a v akých konkrétnych archívnych fondoch, vrátane osobných fondov, je možné nájsť informácie k nemu.

Marco Carassi. *En guise de conclusion. Élargissement, solidarités et complémentarités* (179 – 183). V záverečnej úvahe sa autor zamýšľa nad funkčnosťou našej spoločnosti, ktorá je zahltená nadbytkom informácií. Neustálym tokom dokumentov sa naša pamäť čoraz viac rozširuje. Žijeme vo svete, ktorý je auto- a ultradokumentovaný. To všetko vplýva aj na archívárov a ich prácu. Ako sa konfrontovať so situáciou, v ktorej tradičné postupy práce nestíhajú držať krok s realitou a očakávaniami? Zvyčajné úlohy archívov, knižníc a múzeí sú zastaralé, každá z týchto inštitúcií musí vyplniť aj úlohy tej druhej. Produkcia inventárov a katalógov, ktoré by boli venované len špecifickej časti, nepostačuje požiadavkám výskumu a komunikácie. Dôležité je rozvíjať potenciál kultúrneho dedičstva a nájsť nové pohľady na jeho sprístupnenie.

No 250, 2018-2. *Mise en archives des réactions post-attentats : enjeux et perspectives.*

Guillaume Nahon. *Préface. Archiver l'émotion* (5 – 8). Predhovor druhého čísla časopisu *La Gazette des archives* v roku 2018. Jeho autor ho charakterizuje vetou: *Ako archivovať emóciu?* Emócie, konkrétne tie, ktoré spoločnosťou hýbali po teroristických útokoch v Paríži, Bruseli a Nice v rokoch 2015 a 2016, boli príčinou vzniku mnohých materiálov, písomných, obrazových a umeleckých. Archivovanie emócie, archivovanie pomínuteľných, zdanlivo bezvýznamných vecí nie je novou myšlienkou. Pri vytváraní týchto zbierok/archívnych fondov je okrem historickej hodnoty základným kritériom tzv. emocionálny náboj.

Maëlle Bazin, Marie Van Eeckenrode. *Introduction. L'archiviste et l'événement traumatique* (9 – 24). Úvodný príspevok zborníka predstavil príspevky, ktoré sú rozdelené do troch častí. Témou prvej časti je zbieranie, a to od samotného rozhodnutia tak učiniť až po praktickú realizáciu. Druhá časť sa sústreďuje na samotné archívne

fondy, ako s nimi zaobchádzať a ako ich klasifikovať. Príspevky sú zamerané na obsah dokumentov, otázky archivistiky aj právne problémy. Tretia časť je venovaná rôznych iniciatívam, ktoré vznikli na základe týchto teroristických útokov. Príspevky boli prednesené na seminári s názvom „Z ulice do archívu : pocta obetiam atentátov“ (*De la rue aux archives : les hommages aux victimes des attentats*). Uskutočnil sa 6. januára 2017 v Paríži a jeho cieľom bolo spojiť archívárov, novinárov a vedcov z rôznych oblastí okolo tejto témy.

Prvou spontánnou odpoveďou na teroristické útoky sú tzv. pomínuteľné, dočasné pamätné miesta, kam si široká verejnosť chodí uctiť pamiatku obetí zapáľovaním sviečok, položením kvetín, odkazov. Okrem hmotných pripomienok tragických udalostí má verejnosť k dispozícii aj mnoho prostriedkov na sebvýjadrenie prostredníctvom sociálnych sietí alebo kondolenčných kníh. Všetky tieto spôsoby, vzhľadom na emóciu a dramatickosť, priťahujú pozornosť nielen politikov a novinárov, ale aj archívárov a bádateľov.

Des collectes hors norme? Décisions, initiatives, réactions

Cyril Longin. *Archiver Charlie : une introspection archivistique* (27 – 37). Autor, pracovník mestského archívu v Saint-Étienne (*Archives municipales de Saint-Étienne*), predstavil iniciatívu archívu, ktorá vznikla po útokoch na časopis Charlie Hebdo (7., 8. a 9. január 2015) a po útokoch v Paríži (november 2015). Vlna emócií vtedy zasiahla celé Francúzsko a od 7. januára 2015 vznikali spontánne pamätné miesta, kde si ľudia uctievali pamiatku obetí. Zhromaždenia obyvateľov sa uskutočnili aj v Saint-Étienne. Myšlienka zozbierať odkazy obyvateľov, ktoré sa postupne zhromažďovali pred mestskou radnicou, sa zrealizovala v súčinnosti s magistrátom mesta. Autor príspevku sa zamýšľa, či uvedená zbierka dokumentov, ktorá týmto spôsobom vznikla, je skôr výsledkom racionálneho alebo emocionálneho výberu. Zamýšľa sa nad tým, či tento archívny celok má súkromný alebo verejný charakter. V prípade mesta Saint-Étienne sa zozbieralo 120 ks odkazov a objektov, čo je v porovnaní s inými mestami pomerne málo. Popri iných problémoch sa pri tomto type dokumentov stretávame aj s otázkou ochrany duševného vlastníctva. Celá zbierka bola zdigitalizovaná a pri 1. výročí atentátov (7. januára 2016) zverejnená online na webe archívu. Následne začali tento zdroj využívať i vedeckí pracovníci.

Marie Penlaë. *La mémoire des attentats de 2015 : une collecte atypique des Archives municipales de Rennes* (39 – 62). V januári a v novembri 2015 vznikli následkom teroristických útokov dočasné pamätné miesta aj pri radnici v meste Remes (Rennes). Zhromažďovania artefaktov, ktoré tam verejnosť uložila, sa chopil tamojší mestský archív (*Archives municipales de Rennes*). Autorka príspevku charakterizuje fenomén dočasných pamätných miest (*le phénomène des mémoriaux éphémères*) ako priamy prejav obyvateľov – miesto kolektívneho aj individuálneho žiaľu. V januári 2015 bolo celkovo zozbieraných 665 dokumentov, časopisov, predmetov a pier, v novembri 2015 zas 265 dokumentov a objektov. Vzhľadom na ich charakter si autorka kladie niekoľko zaujímavých otázok: Kedy a ako boli odkazy produkované? Kto ich vytvoril? Prečo ich vytvoril? Prečo si účastníci vybrali miesto pred radnicou? Kto tam zanechal prvé pero, prvý sviečku, prvý odkaz?

Virginie Greene, Lidia Uziel, Luke Hollis. *The Charlie Archive at Harvard Library : archiver de loin* (63 – 82). Autori príspevku predstavili tzv. Archív Charlie v knižnici Harvardovej univerzity (*The Charlie Archive at Harvard Library*), ktorý vznikol prostredníctvom darov vzdialene od miest, kde sa útoky odohrali, a na rozdiel od iných nie je budovaný ani na národnom, ani na teritoriálnom základe. Jeho cieľom je uchovať pamiatku na tieto udalosti. Základ tvoria najmä časopisy, noviny a fotografie, ktoré boli dovezené z Francúzska a Paríža. Archív sa rozšíril aj na základe výzvy verejnosti a následných dobrovoľných darov, objektov pochádzajúcich z ulíc Paríža, ale aj tých, ktoré vznikli na celom svete v dôsledku týchto tragických udalostí. Archív je prvým tohto typu na Harvarde. Obsahuje objekty a dokumenty (dočasného charakteru), fyzické, ale aj digitálne, i dokumenty na sociálnych sieťach. Väčšina textov je vo francúzštine a v angličtine. Obsahuje 2 500 fotografií, 100 obrázkov alebo komiksov, 50 esejí a textov, 60 videí, 400 plagátov celkovo od 90 darcov. Táto kolekcia slúži na výučbu a výskum a je súčasťou knižnice.

Marion Duvigneau. *Nice, 14 juillet 2016. Collecte des hommages déposés au kiosque à musique : les Archives sous tension* (83 – 99). Štrnásteho júla 2016 otriasol mestom Nice vo Francúzsku krvavý teroristický útok. Táto udalosť spôsobila živú emóciu na celom svete, následkom ktorej začali obyvatelia zanechávať na promenáde svoje odkazy. Tie sa postupom času sústredili v hudobnom altánku Alberta I., pribúdali počas celej jesene i pred Vianocami. Okrem kvetov a sviečok to boli aj rôzne plyšové hračky a oblečenie. V decembri 2016 sa mestská radnica rozhodla riešiť situáciu ustanovením komisie pre pamiatku obetí 14. júla 2016. Počas jesene a zimy zrealizovalo mesto len fotografické zdokumentovanie altánku, k zrušeniu pamätného miesta sa pristúpilo vo februári 2017. Do jeho dokumentovania sa zapojili i archeológovia a archivári. Vyzdvihnutie materiálu sa uskutočnilo v jeden deň, pozostalí obetí o tom boli upovedomení. Zber a uloženie sa uskutočnili jednak podľa typu predmetov, jednak podľa predmetov, komu boli adresované (podľa obetí). Na škatuľu bol zaznamenaný rýchly popis. Pred uložením v archíve prebehlo triedenie, čistenie a dezinfekcia, popis a digitalizácia. Najmä vďaka objektom (tvorili ich z veľkej miery plyšové hračky) dosiahol materiál rozsah 65 bm škatuľ.

Autorka poukazuje na fakt, že táto medializovaná zbierka je pre archivárov pomerne problematická. Jej zber bol neskorý (pol roka od jej vzniku), nie selektívny, konzervácia vzhľadom na mieru znečistenia a poškodenia nákladná a kontext jej vzniku polemický.

Frédéric Boquet, Marie Van Eeckenrode. *Archiver l'éphémère après les attentats de Bruxelles : une réflexion théorique* (101 – 114). Autori tejto teoretickej úvahy si kladú otázku o spôsobe archivovania odkazov po útokoch v Bruseli z 22. marca 2016. Zamýšľajú sa, ako zhodnotiť dočasné pamätné miesta a ako a kedy do nich zasahovať. Poukazujú na to, že archivári sa snažia uchovať dokumenty, ktoré sú v čase ich vzniku spontánnymi spomienkami a odkazmi, ktoré nie sú určené na trvalé uchovanie. Nie je pritom úplne zrejmé ani to, či takto zozbieraný materiál tvorí fond, zbierku alebo len dokumentáciu. V prípade Bruselu vznikli dve hlavné pamätné miesta, pred bruselskou burzou a v blízkosti stanice metra Maelbeek. Mestskí archivári cítili potrebu uchovať tieto artefakty, rovnako sa sústredili na zbieranie a uchovanie belgickej a zahraničnej tlače, ktorá na atentáty reflektovala, fotografií a kondolenčných kníh. Archivárskou

výzvou bolo zdokumentovať kontext udalosti. Autori príspevku konštatujú, že tradičné archívne definície nie sú pre tento materiál postačujúce. V konečnom dôsledku tento materiál udalosť nedokumentuje, on je jej samotným preciténím a nebol pôvodne určený na trvalé uchovanie. Z typologického hľadiska charakterizujú autori tento materiál ako „pocty“ (*les hommages*), ktoré sú výsledkom kolektívneho žiaľu.

Valérie Schafer. *Le patrimoine nativement numérique des attentats en Europe : regards croisés* (115 – 129). Autorka sa vo svojom príspevku venuje digitálnemu dedičstvu európskych atentátov. Francúzska národná knižnica (*La Bibliothèque nationale de France*) a Národný audiovizuálny inštitút (*L'Institut national de l'audio-visuel*) pochopili nevyhnutnosť zbierať a uchovať weby a kontá na sociálnej sieti Twitter, ktoré sa týkajú útokov v Paríži z januára a novembra 2015. Je to materiál, ktorý vznikol digitálne a je výlučne v digitálnej podobe. Článok sa venuje metodike a interdisciplinárnej medzinárodnej spolupráci.

Du primat de l'écrit à la diversité des fonds : conservation, description, classement

Camille Petitbreuil. *Panorama des courriers reçus à la rédaction de Charlie Hebdo à la suite des attentats de 2015* (133 – 153). Autorka, administratívna asistentka redakcie Charlie Hebdo, popisuje situáciu po 7. januári 2015, keď boli v reakcii na atentáty do redakcie časopisu doručené tisícky poštových zásielok. V súčasnosti tento fond obsahuje 56 000 až 70 000 dokumentov a objektov, cca 12 bm. Väčšinou to boli odkazy s vyjadrením podpory, viac než 20 000 podporných listov, 8 škatúl kondolenčných kníh. Väčšina z nich bola prevezená do Archívu mesta Paríž (*Les Archives de Paris*) a trojrozmerné objekty budú prevezené do *Musée Carnavalet*. Časť materiálu ostane v redakcii.

Solveig Hennebert. *De l'hommage à l'affirmation identitaire : les registres de condoléances de la commémoration de la tuerie de l'Hyper Cacher* (155 – 173). Deviaty január 2015 bol tragickým dňom útoku v kóšer obchode Hypercacher v Paríži. Dva roky po útoku, v roku 2017, usporiadala organizácia Rada francúzskych židovských inštitúcií (*Le Conseil représentatif des institutions juives de France*) spomienkovú akciu, pri ktorej sa kondolencie verejnosti zaznamenávali v kondolenčných knižkách. Príspevok analyzuje okolnosti, kontext a obsah jednotlivých záznamov, ktoré sú v nich obsiahnuté.

Catherine Bernard, Pierre Gastou. *Mémoire manifeste : les témoignages toulousains des attentats de 2015* (175 – 192). Ako dôsledok teroristických útokov vo Francúzsku v roku 2015 vznikli za podobných okolností ako v iných francúzskych mestách v mestskom archíve v Toulouse (*Les Archives de Toulouse*) dva archívne celky, fondy „*Je suis Charlie*“ a „*Je suis Paris*“. Mestskí archivári začali na žiadosť magistrátu už niekoľko dní po útokoch v januári 2015 zber materiálu v uliciach. Stretávali sa s podobnými metodologickými otázkami ako ich kolegovia v iných archívoch a aj im sa rok po týchto smutných udalostiach podarilo zverejniť inventár fondu a digitalizáty online.

Audrey Ceselli, Mathilde Pintault. *De la rue aux Archives de Paris : le traitement des hommages aux victimes des attentats de novembre 2015* (193 – 206). Paríž bol v roku 2015 miestom niekoľkých teroristických útokov. V novembri 2015 sa začal aj

na tomto mieste zber materiálu, ktorý sa nachádzal v parížskych uliciach. Metódy zberu boli stanovené na základe pragmatizmu a zozbieraných bolo cca 7 700 artefaktov. Z nich Archív mesta Paríž uchováva dvoj- a trojrozmerné papierové dokumenty, predmety sú zas uložené v *Musée Carnavalet*. Každý dokument má svoj popis, kde je určená jeho typológia, miesto, odkiaľ bol zobrazený a jeho formát. Všetky dokumenty boli digitalizované. Digitalizáty sú šírené tromi spôsobmi: prostredníctvom webu archívu a v bádateľni, len v bádateľni alebo vôbec. Napriek tomu je väčšina materiálu od roku 2017 prístupná online, výnimku tvoria fotografie obetí, dokumenty obsahujúce osobné údaje obetí, dokumenty podnecujúce diskrimináciu a rasovú nenávisť a dokumenty, ktoré podliehajú autorskému právu.

Laurence Fauquet. *Que suis-je? « Je suis Charlie » et les témoignages des attentats de 2015 en question(s)* (207 – 217). Zbierky, ktoré vznikli po atentátoch v roku 2015, vyzdvihli niekoľko archívnych i právnych problémov. Autor príspevku sa zamýšľa, aké postavenie majú tieto fondy, ktoré sú na polceste medzi verejným a súkromným archívom, či o nich môžeme skutočne hovoriť ako o fondoch, ako ich komunikovať verejnosti a ako ich zhodnocovať vzhľadom na autorské právo a osobné údaje. Sú to fondy svedectiev, ktoré majú nejednoznačné postavenie, pričom z pohľadu autorského práva obsahujú niekoľko typov dokumentov.

La valorisation des fonds : communiquer, commémorer, sensibiliser

Marie Christian. *Murs de mémoire, mémoire des murs* (221 – 238). Príspevok autorky publikácie³², spisovateľky a riaditeľky redakcie časopisu *Street Art Magazine* sa venuje umeleckým intervenciám v uliciach Paríža. Už v prvých hodinách po útoku na redakciu časopisu *Charlie Hebdo* vyjadrilo mnoho streetartových umelcov svoju revoltu a okamžitý názor vo verejnom priestore. V následnosti na to sa začal aj zber fotografií graffiti, street artu, kresieb a nápisov na múroch parížskych ulíc. Rozhodnutie vydať tento materiál knižne prišlo veľmi rýchlo. Podarilo sa zhromaždiť viac než 400 kusov dokumentov. Najfrekvencovanejšími témami boli rôzne variácie sloganu „*Je suis Charlie*“, portréty a mená obetí, motívy slobody, viery, bratstva a života.

Agathe André, Félix Bourguignon. *Les archives de Charlie Hebdo : vecteurs d'éducation aux médias et à la citoyenneté avec Dessinez Créez Liberté* (239 – 254). Asociácia *L'association Dessinez Créez Liberté* vznikla s cieľom zhodnotiť tisíce obrázkov, kresieb, adresovaných redakcii *Charlie Hebdo* po atentátoch v roku 2015. Jej archív slúži ako pedagogická podpora pre komunikáciu s mládežou a edukačný prostriedok. Každý list, ktorý prišiel do redakcie, bol otvorený, prečítaný a zaradený do fondu. Vyjadrovali solidaritu a odmietnutie fanatizmu, pričom autormi väčšiny z nich boli mladí ľudia. Listy boli označené a digitalizované. Na ich základe vznikol projekt *#Jedessine*, ktorého súčasťou je kniha, pedagogický manuál, putovná výstava, intervencie realizované priamo v triedach, webová séria a klip.

³² CHRISTIAN, Marie. *Le Street art et Charlie – La Mémoire des murs*. 2. vyd. [b. m.] : Omniscience : 2020, 160 s. ISBN 979-10-97502-34-8.

Sarah Gensburger. *Les archives comme matériaux commémoratifs* (255 – 262). Zborník uzatvára sociologický text, ktorý nazerá na archívy ako na materiálne pamätníky. Materiál, ktorý bol zozbieraný v súvislosti s atentátmi v roku 2015 je aktuálne súčasťou národného dedičstva.

Katarína Kučerová Bodnárová
Archív výtvarného umenia
Slovenskej národnej galérie

LEVÉLTÁRI SZEMLE. A Magyar Nemzeti Levéltár a Magyar Levéltárosok Egyesülete és a Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa folyóirata, 70. évfolyam, 2020, 1-2. szám.

Číslo 1. Prvý príspevok od autora Bendegúza Gergőa Cseha *Beszámoló a Levéltári Szakfelügyelet 2019. évi munkájáról és ellenőrzési tapasztalatairól* (5 – 20) obsahuje súhrn získaných skúseností z činnosti Odbornej archívnej komisie za rok 2019. Odbornú činnosť verejných a súkromných archívov kontroluje Ministerstvo ľudských zdrojov (EMMI) prostredníctvom Odbornej archívnej komisie. Komisia si na kontrolu vybrala 47 verejných a 13 súkromných archívov. V rámci tejto kontroly sa posudzovali podmienky uloženia archívnych dokumentov, rozsah prevzatých archívnych dokumentov, odborná archívna komisia sledovala registratúru archívov a v neposlednom rade aj vyradovanie registratúrnych záznamov. Sledovanie registratúry a vyradovanie v archívoch zaraďuje Odborná archívna komisia medzi svoje prioritné úlohy. Podľa príspevku evidovala komisia v roku 2019 plán, resp. zápisnicu na účel vyradovania registratúrnych záznamov v 37 prípadoch. Odborná komisia po svojich komentároch a navrhnutých úpravách ďalej predkladá zápisnice na schválenie hlavnému vedúcemu Odbornej archívnej komisie. Ďalšie zistenia komisie smerovali k personálnym otázkam archívov, ich materiálno-technickému zabezpečeniu a rozsahu digitalizácie. Zo záverov Odbornej archívnej komisie vyplýva, že verejné archívy sa nachádzali v roku 2019 v 117 budovách s rozlohou 176 229 m² a úložné priestory predstavovali 107 179 m². Najviac archívnych dokumentov evidoval Maďarský krajinský archív a Archív hlavného mesta Budapešť. Pri kontrole sa zistilo, že päť verejných archívov nedisponuje voľným úložným priestorom na preberanie archívnych dokumentov. V rámci materiálno-technického zabezpečenia sa v príspevku uvádza problém nedostatku motorových vozidiel, ktoré malo k dispozícii 32 verejných archívov. Pri tomto bode uvádza príspevok aj fakt, že všetky motorové vozidlá sú staršie ako 10 rokov. V roku 2019 pracovalo vo verejných archívoch 1 023 zamestnancov. Príspevok ďalej uvádza možnosti vzdelávania, finančné ohodnotenie archívárov a zdroj príjmov archívov. Pri tomto bode sa podľa štatistiky až 87 % verejných archívov zhoduje v názore, že dotácie predstavujú veľmi dôležitú zložku pri získavaní

financií. Autor dodáva, že je veľmi ťažké objektívne obsiahnuť finančnú a hospodársku situáciu verejných archívov, keďže zo 47 kontrolovaných verejných archívov 36 nedisponuje samostatným rozpočtom. V rámci kontrol súkromných archívov komisia zistila, že sa dodržiavajú zásady ochrany a uloženia archívnych dokumentov. V príspevku sa uvádza, že v 13 kontrolovaných súkromných archívoch sa za posledných päť rokov uskutočnilo vyradovanie iba v jednom prípade. Zo záverov odbornej archívnej komisie vyplýva, že ani jeden zo súkromných archívov nedisponuje priestorom na reštaurovanie.

V rubrike *Forrás és érték* (Pramene a hodnoty) autor Gábor Csikós v príspevku *Fejlesztés Földosztás, gyilkosság és tévesztés Pusztamonostoron (1945 – 1955)* (21 – 39) opisuje udalosti, ktoré 6. marca 1949 viedli k zavraždeniu vedúceho predstaviteľa zväzu roľníkov, tzv. DÉFOSZ-u (*Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége*). Autor príspevku hľadá odpovede na otázku, prečo sa nevytvoril okolo mŕtveho kult osobnosti. Dospel pritom k záveru, že osoba Miklósa Borbélya bola príliš kompromitujúca a z toho dôvodu nebol vhodný na rolu mučeníka. Prostredníctvom vraždy sa v príspevku uvádza osud troch rodín, ktorých životy navždy poznamenala séria nešťastných udalostí. Tie vyústili do smrti jedného z obyvateľov Pusztamonostoru. Konflikt sa začína udalosťami z rokov 1945 – 1949 a konfiškáciou majetkov. V príspevku sa uvádza, že Miklósa Borbélya v jednu noc zabil pod vplyvom alkoholu István Baráth. Pri vražde bol prítomný aj Baráthov syn. Z vraždy však podozrievali ďalšieho miestneho obyvateľa Aladára Kovácsa pre jeho kolaborantstvo s Nemcami. Kovács bol popravený 12. marca 1949. Trest neminul ani Barátha, ktorému súd vymeral doživotie, jeho syna odsúdili na 12 rokov odňatia slobody. Syn Istvána Barátha bol prepustený na slobodu v roku 1956. Samotného Barátha napokon prepustili z väzenia v roku 1964. Vdova po Aladárovi Kovácsovi sa dlhé roky domáhala spravodlivosti, keďže jej muža odsúdili vo vykonštruovanom procese. Nakoniec trest Aladára Kovácsa zrušili v roku 1994.

V rubrike *Műhelymunkák* (Práce z odborných dielní) sa v príspevku autora Andora Lakatosa *Digitalizálás, e-kutatás Kalocsán (2009 – 2019)* (40 – 66) uvádza Projekt *Communio*, na ktorom pracujú zamestnanci cirkevného archívu v meste Kalocsa od roku 2009 s cieľom vytvoriť databázu na účely genealogického výskumu a poznania miestnej histórie. V príspevku sa uvádza metóda sprístupnenia archívnych dokumentov farností, zahraničná spolupráca, finančné, ľudské a materiálno-technické zdroje zabezpečenia projektu. Počas spustenia prác na spomínanom projekte sa podarilo vytvoriť 1,7 milióna digitálnych záznamov. Online dostupná *Matricula – Historia* pozostáva, ako to už názov naznačuje, z dvoch hlavných skupín digitálnych záznamov – z matrik (*Matricula*) a zo záznamov miestnych dejín (*Historia*). Informácie o zdigitalizovaných archívnych dokumentoch pracovníci spísali aj do prehľadnej tabuľky programu Excel, v ktorej sa nachádzajú údaje ako číslo dokumentu, číslo záznamu, miesto uloženia a ďalšie. Pri zdigitalizovaní rodných matrik sa dôsledne dodržiavalo nasnímanie aj prvopisov, pretože v 19. storočí sa údaje dopisovali do matrik dodatočne v archíve. Autor uvádza, že v ostatných prípadoch bolo dostačujúce nasnímať záznamy z druhopisov matrik. V rámci dokumentov, ktoré sa viažu na miestne dejiny, boli zdigitalizované predovšetkým jednotlivé zápisnice, súpis populácie a ďalšie.

Ďalším projektom cirkevných archívárov z mesta Kalocsa je online dostupná databáza Arcidiecézneho archívu v Kalocsi (*Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár*). Obsah spomínanej stránky sa zameriava na aktuálne požiadavky bádateľov a tvoria ju zdigitalizované zväzky protokolov, indexov a archívne dokumenty (spisy súdneho charakteru, spisy súvisiace s výstavbou, vybavenosťou budov a ďalšie). Veľkú časť dokumentov tvoria písomnosti, ktoré sa zaoberajú osudom cca 2 000 nezvestných vojakov prvej svetovej vojny. V príspevku sa uvádza, že medzi rokmi 2013 – 2018 bola online dostupná stránka *Kalocsa és szállásai*, ktorá obsahovala 170 000 matričných záznamov z rímskokatolíckych, židovských a štátnych matrik. Nová verzia stránky mala byť spustená v roku 2020. V závere príspevku sa hodnotia skúsenosti s e-bádateľmi kladne, do marca 2020 evidovali pracovníci 3 000 nových registrácií a neporovnateľne vyšší záujem o výskum zo strany širokej verejnosti.

V rubrike *Levéltár/Történet* (Archív/História) v príspevku *Az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ kezdeti évei* (67 – 71) autor Pál Rosdy uvádza významné osobnosti rímskokatolíckych archívov, postavenie cirkevných archívov a ich osud od roku 1920 až po 70. roky 20. storočia.

Ďalší príspevok „*Sajnálni való mostoha javadalmat élvez a levéltárnok...*“ *Törvényhatósági levéltárosok küzdelme magasabb fizetési osztálybasorolásuk érdekében* (1903 – 1907) (72 – 82) od autora Tamása Szálkaia uvádza boj o uznanie práce archívárov a ich adekvátne platové ohodnotenie, ktorý sa začal v roku 1903. Úsilie dosiahnuť ocenenie práce archívárov v spomínanom období reprezentovali Jenő Orosz, Lajos Osváth, Dr. Béla Magasházy, Sándor Kőszeghi, János Romhányi a István Dukovics.

V rubrike *Mérleg* (Váhy) autor Zoltán Ólmosdi v príspevku *Két könyv Mindszenty József bíboros környezetének forrásiból* (83 – 92) uvádza recenziu prác Ádáma Somorjaiho, ktorý sa venuje výskumu prameňov spätých so životom kardinála, ostrihomského arcibiskupa a maďarského prímasa Józsefa Mindenszentyho. Informácie obsiahnuté v publikáciách poukazujú na jeho život na americkej ambasáde.

V rubrike *Hírek* (Správy) *A magyarországi levéltárak kiadványai 2019. évi bibliográfiája* (93 – 99) autorka Natália Horváth uvádza podrobný zoznam publikácií a periodík vydaných maďarskými archívami v roku 2019.

Rubrika *In memoriam* (100 – 101) je venovaná spomienke na Dr. Károlya Szecskoa (1939 – 2020), ktorý pôsobil ako vedúci archívár v Hevešskom župnom archíve.

Číslo 2. Prvý príspevok od autora Balázsa Karlinszkého *A felzárkózás sajátosságai Digitalizálás a Veszprémi Főegyházmegyei Levéltárban* (5 – 17) uvádza skúsenosti z predchádzajúcich štyroch rokov so sprístupňovaním dokumentov v digitálnej podobe. Arcidiecézny archív vo Veszpréme poskytuje na základe registrácie online prístup k zdigitalizovaným archívnym dokumentom a stredovekým listinám od 10. júna 2016. V úvode príspevku autor uvádza prvotné pokusy o zdigitalizovanie stredovekých listín. Celý proces sa uskutočnil paralelne s archívami v Kalocsi a Győri. V ďalšej časti príspevku autor uvádza spustenie e-bádaní, charakterizuje materiál, ku ktorému má bádateľ prístup, technické zázemie a opis činností zamestnancov archívu v tomto smere. V arcidiecéznom archíve sú matričné knihy zviazané podľa rokov a nie

podľa farností – údaje o narodení, sobáši a úmrtí sa nachádzajú v jednej knihe. Z originálov matričných záznamov sa duplikáty v podobe mikrofilmov nachádzajú v Maďarskom krajiniskom archíve, údaje sú dostupné aj na internetovej stránke Cirkvi Ježiša Krista Svätých Neskorších Dní FamilySearch. Duplikátmi matričných záznamov spred 1. októbra 1895 archív nedisponuje a taktiež nedisponuje originálmi matričných kníh 180 farností. Do 27. decembra 2019 sa podarilo zamestnancom archívu uverejniť 437 000 digitálnych záznamov. Záver príspevku sa venuje praktickým skúsenostiam a obsahuje konštatovanie, že e-bádanie je populárne najmä v okruhu mladších bádateľov, ktorých podiel sa niekoľkonásobne zvýšil. V závere príspevku sa uvádza aj výhľad do budúcnosti.

V rubrike *Forrás és érték* (Pramene a hodnoty) sa nachádza príspevok od autora Attilu Brunnera s názvom *Megkerült tervlapok* (18 – 32), ktorý sa venuje práci architekta a významného predstaviteľa maďarskej secesie Gézu Márkusa. Autor príspevku vychádza z archívnych dokumentov s názvom *Építési ügyształy tervtára* (1873 – 2006), ktoré Archív hlavného mesta Budapešť prevzal v roku 2007 od mestského úradu. Pri triedení dokumentov sa našli plány budov navrhnuté architektom Márkusom – plán domu pod súpisným číslom 19 na ulici Sándora Péterfyho. V príspevku sa uvádza opis plánov a budov vo viacerých lokalitách v Budapešti. V spojitosti s osobou spomínaného architekta sa príspevok venuje aj dejinám umenia na území dnešného Maďarska. Vlna secesie sa v architektúre podľa príspevku naplno rozmohla po roku 1900. Najvýznamnejším príkladom maďarskej secesie je Palác Cifra (Cifrapalota) v meste Kecskemét, ktorého návrh sa viaže tiež na Márkusa. Ďalej sa autor venuje vlastníctvu nájomných domov, ktorých časť vlastnil sám architekt Márkus. V tejto časti opisuje architektove finančné ťažkosti, ktoré mohli byť spôsobené tým, že kým v rokoch 1897 – 1899 pracoval na viacerých projektoch, v rokoch 1900 – 1901 skoro na žiadnom. Tento fakt pripisuje autor problémom, ktoré nastali po nehode na jednej zo stavieb. Vina za nehodu sa pripisovala nie práve najšťastnejším riešeniam navrhnutým v projekte.

V rubrike *Műhelymunkák* (Práce z odborných dielní) sa autorka Dorottya Szlabey v príspevku *Az irás megmarad? A tintamarás jelensége és restaurálásának módja* (33 – 39) venuje degradácii papiera zapríčinenej koróziou železozalovým atramentom. Železozalové (železodubienkové) atramenty sa pripravujú zmiešaním extraktov z rastlinných materiálov, ktoré obsahujú hydrolyzovateľný tanín so soľami a železom. Korózia písma a záznamov spôsobuje zničenie archívnych dokumentov. V príspevku sa akcentuje dôležitosť spomalenia korózie železozalových atramentov, pričom autorka uvádza aj pracovné postupy tohto spomaľovania.

Adrien P. Holl sa v príspevku *Tömeges savtalanítás Budapest Főváros Levéltárában* (40 – 49) venuje problému tzv. kyslého papiera. Životnosť papiera, ktorý vznikol cca medzi rokmi 1860 – 1970 je podľa príspevku 100 až 200 rokov, následne sa pre krehkosť stáva papier nepoužiteľným. Tento proces sa nedá úplne zastaviť, je však nevyhnutné, aby sa v archívoch vytvorili podmienky, ktoré by proces starnutia oddialili. Ako jeden z najdôležitejších faktorov uvádza autorka potrebu merať teplotu v miestnosti, kde sa nachádzajú archívne dokumenty. Výkyvy teploty by nemali pre-

siahnuť 10 %. V ďalšej časti príspevku sa autorka venuje jednotlivým metódam, použitím ktorých možno papier zbaviť kyslosti neutralizáciou. Odkysľovanie čiže neutralizácia alebo deacidifikácia je proces spojený s odstránením kyslých látok. Jednou z možností, ako zbaviť papier kyslosti, je vodná deacidifikácia. Technológia sa zakladá na impregnácii papiera vo vodnom prostredí, pričom súčasne dochádza k neutralizácii a spevneniu papiera. Najvýznamnejšou a v praxi už úspešne využívanou technológiou vysokovýkonnej neutralizácie vo vodnom prostredí je podľa príspevku Bückeberský konzervačný postup. Najväčšie plne mechanizované zariadenie na záchranu archívnych dokumentov funguje v Nemecku, menšie zariadenie (C 900) využívajú inštitúcie v Krakove, Varšave, Prahe a Budapešti. V ďalšej časti príspevok uvádza nevodnú metódu Bookkeeper. Pri procese sa neuvolňujú žiadne toxické látky a tým, že sa nepoužíva voda, nedochádza k zvlneniu papiera. Archív hlavného mesta Budapešť aplikuje od roku 2007 obidve metódy.

Príspevok od autorky Adrien P. Holl *Tömeges fertőtlenítési technológiák hazai és nemzetközi gyakorlata* (50 – 59) obsahuje informácie o spórach, ktoré sú príčinou zničenia archívnych dokumentov. Ak spóry plesní napadnú papier a proces liečby nezačne včas, môže dôjsť k prudkému poškodeniu papiera, ktorý stráca svoju mechanickú stabilitu. Autorka uvádza, že Archív hlavného mesta Budapešť posledných šesť rokov využíva metódu na vykazovanie plesne a archívne dokumenty preberá len v tom prípade, ak je výsledok negatívny. Príspevok sa v ďalšej časti venuje postupom: zmrazenie, zmrazenie a sušenie, ionizované žiarenie – gamma žiarenie, dezinfekcia etylén-oxidom, ozónom, formaldehydom a rastlinnými olejmi.

V rubrike *Levéltár/Történet* (Archív/História) príspevok *Ember Győző 18. századról folytatott bécsi kutatásai* (60 – 75) od autorky Krisztiny Kulcsár uvádza výskum a výsledky vedeckého bádania významného historika a archivára Győzőa Embera vo viedenských archívoch.

V rubrike *Kilátó* (Rozhľady) Balázs Wencz v príspevku *Kádár János és Erich Honecker 1972. februári találkozásja Pártokumentumok az MNL OL-ban és a Bundesarchivban* (76 – 83) uvádza informácie zo stretnutia Jánoša Kádára a Ericha Honeckera a poznatky z rokovaní, ktoré sa uskutočnili v roku 1972. Príspevok sa venuje prípravám víťania delegácie a samotným rokovaniam.

Ďalší príspevok rubriky *Osztrák – magyar közös digitalizálási projekt* (84 – 96) od autora Andrása Orossa sa venuje digitalizácii archívnych dokumentov uchovávaných v Rakúskom štátnom archíve a vzťahujúcich sa na maďarské dejiny. Medzi rokmi 1959 – 2007 sa podarilo pracovnej skupine vyhotoviť 3 500 000 digitálnych záznamov. V rokoch 2008 – 2014 sa z dôvodu nedostatočných financií Maďarského národného archívu proces digitalizovania spomalil. Bádateľ má prístup k digitalizovaným indexom a dokumentom z oblasti Dvorskej komory (Hofkammer medzi rokmi 1527 – 1848), Uhorskej komory (Kamerale Ungarn), Sedmohradskej komory (Kamerale Siebenbürger), Písomnosti Banátu (Banater Akten), Štátnej rady (dokumenty z rokov 1833 – 1848) a Kabinetnej kancelárie (Kabinettskanzlei). Záver príspevku uvádza plán do budúcnosti (2020 – 2024), podľa ktorého by sa mali zdigitalizovať dokumenty Vojenskej rady (dokumenty Kriegsrat medzi rokmi 1557 – 1768).

V rubrike Hírek (Správy) autor Dávid Világi v príspevku *Krónika – válogatás a levéltári élet híreiből* (97 – 102) prináša prehľad podujatí organizovaných archívami.

V rubrike *In memoriam* autorka Edina Kriszta spomína na významného historika a archivára Dr. h. c. doc. PhDr. Ivana Chalupeckého. Príspevok uvádza jeho prácu v levočskom archíve, ako aj výskum dejín spišského regiónu. Autorka vyzdvihuje jeho dlhoročnú výskumnú činnosť, ktorej cieľom bolo aj skúmanie dokumentov o živote rezbára Majstra Pavla z Levoče.

Kludia Bugyinszká
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali

OTEČESTVENNYJE ARCHIVY. Moskva 2020, No. 1 – 3.

Tento vedecký časopis vychádza raz za dva mesiace od roku 1923. Má svoje stabilné rubriky: *Články a správy* (v tejto rubrike sú predstavené aj archívy z rôznych oblastí Ruskej federácie), *Publikované dokumenty*, *Kritika a bibliografia*, *Informácia a kronika* (venuje sa informáciám o konferenciách, výstavách, prezentuje jubilatov archivárov).

Aktuálne tri čísla sú vo veľkej miere venované 75. výročiu víťazstva vo Veľkej vlasteneckej vojne (takýmto slovným spojením označujú Rusi vojnu proti Nemecku a ich spojencom v rokoch 1941 – 1945).

Číslo 1. Pred blížiacim sa výročím víťazstva vo Veľkej vlasteneckej vojne sa pri okrúhlym stole stretli s hlavným redaktorom časopisu riaditeľ Správy archívov Bieloruska V. I. Kuraš, riaditeľ Ruského štátneho vojenského archívu V. P. Tarasov, historik S. D. Miakušev. Témou bolo „ochrániť pamiatky o vojne“. V archívoch Ruska aj Bieloruska je zachované množstvo archívnych dokumentov z obdobia Veľkej vlasteneckej vojny. Bolo vydané množstvo zborníkov a pripravených množstvo projektov, ktorých cieľom je postupná digitalizácia archívnych dokumentov s vojnovou tematikou (3 – 12).

Pri príležitosti 100. výročia vzniku Štátneho archívu Lipeckej oblasti autori predstavili prvého riaditeľa archívu M. P. Trunova (1867 – 1942), ktorý sa snažil zhromaždiť čo najviac vzácných dokumentov, pričom ostal vo svojej dobe nepochopený. Za zachovanie knižných publikácií aj z predrevolučného obdobia (myslí sa revolúcia v roku 1917) bol obvinený z protirevolučného postoja a za to bol na dva roky poslaný do vyhnanstva. To sa zopakovalo v roku 1925 na päť rokov. V roku 1978 bol rehabilitovaný a od roku 2014 je po ňom pomenovaná jedna z ulíc mesta Lipeck (V. B. Poľakov, E. P. Ščukina, 13 – 18).

Autor analyzuje činnosť pracovníkov Štátneho archívu Molotovskej oblasti (ide o Permskú oblasť, ktorá v rokoch 1940 – 1957 niesla názov Molotovská oblasť) v rokoch 1941 – 1943. Po napadnutí ZSSR Nemeckom (22. júna 1941) vydalo Hlavné

archívne vedenie NKVD (v preklade Ľudový komisariát vnútra, rusky Narodnyj komisariat vnutrenich del) smernicu, podľa ktorej mali archívy v rámci propagandy pripraviť dokumenty týkajúce sa boja ruského národa proti Nemcom či Prusom, napríklad z obdobia sedemročnej vojny z rokov 1756 – 1763 alebo z prvej svetovej vojny, a to formou vydania brožúrok, zborníkov, prípravou výstav a pod. Pracovníkom spomínaného archívu sa nedarilo plniť danú smernicu z rôznych dôvodov: málo vedeckých pracovníkov (iba jeden), veľmi zlé pracovné prostredie (vlhko, pretekanie strechy, chladno), chaos v archíve spôsobený prísunom evakuovaných archívnych dokumentov z ohrozených oblastí (evakuáciu inštitúcií, a teda aj archívov, z okupovaného územia rozoberajú príspevky nižšie) (A. V. Gluškov, 19 – 24).

Ruský štátny archív v Samare (správne stredisko Samarskej oblasti, v rokoch 1935 – 1991 pod názvom Kujbišev) venuje veľkú pozornosť osobným fondom, ktoré prispievajú k tvorbe dejín Ruska i regionálnej histórie. Ide o dokumenty významných osobností rôznych oblastí života, najmä z vedeckej a technickej sféry. Zbieraním dokumentov archívári kompletizujú fondy. Snažia sa získať dokumenty dohodou od jednotlivých osobností alebo ich potomkov. Venujú sa zachovaniu elektronických záznamov osobného charakteru (L. J. Pokrovska, 25 – 30).

Pri príležitosti 75. výročia víťazstva ZSSR v druhej svetovej vojne Štátny archív Ivanovskej oblasti už v roku 2016 začal intenzívne zbierať a usporadúvať dokumenty z histórie Veľkej vlasteneckej vojny. Veľký dôraz kládol na získanie dokumentov osobného charakteru od veteránov vojny alebo ich potomkov. Výsledkom je sformovanie 15 fondov účastníkov vojny. Archív spravuje aj niekoľko zbierok s touto tematikou: Zbierka dokumentov hrdinov Sovietskeho zväzu, Národná pamiatka a iné. Výsledky práce prezentuje prostredníctvom klasických alebo virtuálnych výstav (N. A. Muravjeva, 31 – 34).

Autorka sa venuje možnostiam využitia informačných technológií na popularizáciu a využívanie archívneho dedičstva v Ústrednom štátnom archíve historicko-politických dokumentov v Petrohrade, ktorý v roku 2019 oslávil 90. výročie vzniku. Archív spravuje dokumenty z 20. až začiatku 21. storočia. Od roku 2012 pracovníci archívu publikujú štúdie na portáli *Archívy Petrohradu* a na webovej stránke archívu, ako aj elektronické tematické výstavy archívnych dokumentov, a to takým spôsobom, aby sa každý dokument dal zväčšiť či prelistovať. Ďalšou formou prezentácie dokumentov sú pohyblivé panely na takých miestach mesta, ktoré majú veľkú návštevnosť (O. M. Beľajeva, 35 – 38).

Štátny archív Orlovskej oblasti prijme každoročne okolo sedemtisíc žiadostí. Čo sa týka genealogického výskumu, pre nízky počet pracovníkov sa mu žiadatelia z blízkeho okolia venujú individuálne v bádateľni archívu. Najviac žiadostí je sociálneho charakteru, keď žiadatelia potrebujú na vybavenie dôchodkového zabezpečenia doklady o vzdelaní, príjme v zamestnaní, dosiahnutých vyznamenaniach (občanom, ktorí získali rôzne štátne vyznamenania, sa to zohľadňuje pri výpočte dôchodku) (J. V. Aparina, 39 – 44).

Po smrti cára Petra II. (zomrel v roku 1730 ako štrnásťročný) chcela Najvyššia tajná rada zachovať cársku korunu pre rod Romanovovcov. Na základe „*Kondície*“ sa cárovnou stala Anna I. Ivanovna, neter Petra I. Podľa „*Kondície*“ väčšina právomocí prešla na radu. Tento dokument a dokumenty týkajúce sa danej udalosti sú v správe

Ruského štátneho archívu starých aktov. Autor podáva pramennú analýzu spomínaného dokumentu (A. B. Plotnikov, 45 – 51).

Autori predstavili dokumenty Správy polície Ministerstva vnútra ruského impéria o ilegálnej činnosti dvadsiatich poslancov sociálno-demokratickej frakcie III. Štátnej dумы o organizácii politickej kontroly členov frakcie (Z. I. Peregudova, G. N. Simakov, 52 – 58).

V čase Veľkej vlasteneckej vojny boli mnohé archívy (štátne aj municipálne) evakuované. Evakuovaná bola i Hlavná archívna správa – Správa štátnych archívov pri Ľudovom komisariáte vnútra ZSSR (GAU – UGA NKVD ZSSR). V auguste až septembri 1941 sídlila správa archívov v meste Saratov a od októbra až do marca 1942 v meste Engel's (pri Saratove). Autor v štúdiu analyzuje zachované archívne dokumenty venované tejto problematike, ktoré spravuje Štátny archív Saratovskej oblasti. Ide o protokoly zo zasadnutí straníckej organizácie GAU – UGA NKVD ZSSR. Z nich sa dozvedáme, akej činnosti sa vedenie venovalo: agitácia, besedy, brigády na poľnohospodárskych družstvách a pod. (S. O. Kozurman, 59 – 66).

V meste Sibaj (Baškirská republika) sídli Archívne oddelenie Správy mestského okruhu. Archív vznikol v roku 1958 ako Sibajský mestský štátny archív a od roku 2006 funguje ako archívne oddelenie. V súčasnosti v ňom pracujú štyria zamestnanci. Zaujímavosťou je, že vedúcou oddelenia je absolventka vysokoškolského odboru aplikovaná matematika – informatika a riadi proces informatizácie archívu. Archív spravuje 201 archívnych fondov a najstarší dokument pochádza z roku 1934 (N. I. Zajnulina, 67 – 73).

Ďalším predstaveným archívom je Kaa-Chemský municipálny archív (Kaa-Chemský chošín (okres) leží v Tuvianskej republike susediacej s Mongolskom). Archív má sedemdesiatročnú históriu, spravuje 78 archívnych fondov (A. – Ch. D. Dapyjan, 74 – 79).

V rubrike *Publikované dokumenty* T. A. Kolosovskaja predstavila hlásenie poručíka D. Ch. Bušena o výsledkoch kontroly archívov Kaukazu (rok 1852). Dokumenty spravuje Ruský štátny vojensko-historický archív (80 – 88).

Doklad náčelníka kontrarozvedky M. S. Aleksejeva z 15. septembra 1919 približuje situáciu na Sibíri a v Povolží, keď moc prešla do rúk Strany socialistov-revolucionárov, ináč nazývaných eseri, v období ruskej občianskej vojny. Obsahom je podrobný opis politickej situácie (89 – 103).

V rubrike *Kritika a bibliografia* je čitateľom predstavený zborník *Sovietsko-mongolské ekonomické vzťahy 1955 – 1985*, ktorý vznikol v spolupráci ruských a mongolských archivarov. V. G. Buchert sa vo svojej knihe venuje životu a práci významného vedca B. D. Grekova (1882 – 1953), ktorý bol riaditeľom troch akademických inštitúcií. Štátny archív Saratovskej oblasti pripravil publikáciu unikátnych dokumentov *Minch A. N. poznámky o Krymskej vojne*. Aj orenburskí archivári vydávajú publikáciu *Lídri orenburskej sovietskej epochy*. Ide o akúsi životopisnú príručku osobností politického, vedeckého a kultúrneho života (104 – 115).

Číslo 2. V. F. Jankovaja poukazuje na zmeny predpisov správy registratúry v štátnych orgánoch, v orgánoch mestskej (obecnej) samosprávy. Zmeny sa týkajú hlavne

novej skutočnosti, a to zavedenia elektronickej správy registratúry. Predpisy pozostávajú zo siedmich článkov: 1. Všeobecné pomery, 2. Dokumentovanie administratívnych činností, 3. Organizácia obehu dokumentov, 4. Správa dokumentov v elektronickej správe registratúry, 5. Kontrola vyhotovenia dokumentov, 6. Dokumentácia inštitúcie, 7. Príprava dokumentov na odovzdanie do archívu (3 – 11).

Štátnu kontrolu dodržiavania zákonodarstva o archívniectve a správe registratúry má na starosti v teritóriu Petrohradu *Archívny výbor Petrohradu*. Autorka analyzuje výsledky kontrol za obdobie rokov 2017 – 2019. Ročne výbor uskutoční desať naplánovaných previerok a veľmi zriedka neplánované na podnet o porušení zákona o archívniectve a registratúre. Výsledky sú zostavené na mieste kontroly formou nariadenia o odstránení nedostatkov. Protokol sa spisuje pri hrubom porušení zákona (v roku 2017 to bolo v prípade firmy v konkurze, keď neboli odovzdané osobné spisy zamestnancov do úschovy). Najčastejším porušením je neodovzdanie dokumentov, ktorým uplynula lehota uloženia, do archívu. Výsledky kontrol sú uverejnené na internete (O. A. Belavina, 12 – 17).

Sériu štúdií o udalostiach Veľkej vlasteneckej vojny začína G. N. Poležajeva štúdiou, ktorá sa venuje formovaniu archívneho súboru „Archívna zbierka dokumentov Frontový list“ v Štátnom archíve Vladimírskkej oblasti. V roku 1980 dvaja archivári, I. A. Al'tman a J. M. Šaškin, iniciovali zozbieranie dokumentov týkajúcich sa Veľkej vlasteneckej vojny. Do akcie nazvanej „Frontový list“ sa zapojili archívy Vladimírskkej oblasti, múzeá a vo veľkej miere školy rôzneho typu. Študenti navštevovali účastníkov vojny a ich potomkov. Získali sa listy, denníky, fotografie, noviny a spomienky v počte tri a pol tisíc kusov. Získané dokumenty archivári usporiadali. Druhá etapa začala v roku 2014 pred 70. výročím víťazstva ZSSR. Archívny fond nie je uzavretý, pretože štátny archív stále získava nové dokumenty (18 – 22).

Blokádou Leningradu (dnes Petrohrad) sa už zaoberalo množstvo vedeckých prác, avšak menej pozornosti sa venovalo vzájomným vzťahom dvoch orgánov s plnou mocou, ktorými v Leningrade boli Mestský výbor Všeľvázovej komunistickej strany (Gorkom VKP(b)) a Mestská rada ľudových poslancov. V. A. Orav na základe zachovaných dokumentov obidvoch orgánov uskutočnil analýzu ich uznesení v čase blokády a porovnal ich podľa určitých parametrov: spôsob prijatia uznesení, množstvo spoločných uznesení. Obidva orgány sa často zaoberali tými istými problémami, čo spôsobilo zanedbanie iných (23 – 32).

Evakuácia obyvateľov ZSSR z ohrozených oblastí je téma, ktorá je aj v súčasnosti stredobodom výskumu. Z Leningradu a Leningradskej oblasti evakovali nielen obyvatel'ov, ale aj celé podniky (16 podnikov významných pre obranu štátu), školy, inštitúcie, a to do Molotovskej (Permskej) oblasti. Pri sledovaní histórie evakuácie Leningradčanov sa stali dobrým prameňom aj vyšetrovacie spisy vedenia NKVD Molotovskej oblasti. Na základe vyšetrovacích spisov bola v Permskom štátnom archíve sociálno-politických dejín (PermGASPI) vytvorená databáza „Obete politických represálií. Teritórium Permského kraja 1918 – 1980.“ Medzi vyšetrovacími spismi sú aj spisy 709 osôb z Leningradskej oblasti a 196 z Leningradu. Ich previnením bolo vraj vystupovanie proti sovietskej moci. Čakalo ich za to väzenie, pracovné tábory (S. A. Ševyrin, 33 – 40).

Štúdia O. I. Vasiljeva je zameraná na pôsobenie nemocníc zriadených v tle ZSSR, konkrétne v Udmurtskej republike. Nemocnice liečili vojakov evakuovaných z frontu. K činnosti takýchto nemocníc z obdobia vojny sa zachovali archívne dokumenty v archívnych fondoch republikových inštitúcií. Tieto dokumenty dávajú možnosť sledovať činnosť nemocníc: organizáciu prijímania ranených, kádrové zabezpečenie nemocníc, materiálne a finančné zabezpečenie (41 – 51).

Autor I. A. Gubkov sleduje dejiny dopravy v období vojny, konkrétne námornej dopravy na Ďalekom východe. Dôležitým prameňom k danej téme sú lodné denníky. Zachovalo sa 85 lodných denníkov ľadoborca Krasin z rokov 1931 – 1950 v Štátnom archíve Prímorského kraja (GAPK). Ľadoborec bol vyrobený v roku 1916 a používaný do roku 1982. Od roku 1995 sa nachádza v Petrohrade v plávajúcom múzeu. Z obdobia november 1941 – apríl 1942 sa zachovalo 5 lodných denníkov, ktoré sú v uspokojujúcom stave, nechýbajú žiadne strany, len miestami je papier poškodený. Do denníka sa zapisovali informácie ako technický stav ľadoborca, klimatické podmienky počas plavby, zloženie a život posádky, činnosť kapitána. Pri štúdiu treba rátať s určitými ťažkosťami. Denník sa písal ručne a písmo môže byť ťažko čitateľné. Texty obsahujú veľa odborných termínov, pre laika neznámych (52 – 58).

Archívne oddelenie Administrácie Bajevského okresu v Altajskom kraji (kraj susedí s Kazachstanom a Čínou) je municipálnym archívom na okresnej úrovni. História archívu siaha až do roku 1939. V súčasnosti má dvoch pracovníkov, ktorí spravujú 130 archívnych fondov a vykonávajú všetky archívne činnosti (O. N. Gorbonosova, 59 – 67).

Pri príležitosti 50. výročia vzniku a pôsobenia Vedecko-metodickej rady archívnych úradov v Rusku sa v redakcii časopisu pri okrúhlym stole stretli bývalí a súčasní vedúci vedecko-metodických rád rôznych regiónov. Spomínali na minulé činnosť rád a hovorili o súčasnosti a budúcnosti.

Karelský spisovateľ A. N. Timonev (1915 – 1990) absolvoval v roku 1939 kurz rádiotelegrafistu, v rokoch 1939 – 1940 bojoval v sovietsko-fínskej vojne a začiatkom roku 1945 bol prevelený na územie Východného Pruska. Z tohto obdobia sa zachovali jeho denníky, ktorých ukážku obsahuje rubrika *Publikované dokumenty*. Zápisy zachytávajú obdobie od 10. februára do 14. mája 1945. Často v nich opisuje počas postupu vojsk bezmocnosť a biedu ľudí (civilistov). Intenzívne prežíval najmä pohľad na deti, ktoré „plakali už bez slz, lebo plakanie ich už unavilo“. Často rozprával s vojakmi o vojne a ako sa jeden vyjadril: „Dnes sme tu, zajtra budeme na divízii a pozajtra v hrobe alebo v nemocnici“ (92 – 114).

V rubrike *Kritika a bibliografia* je predstavených niekoľko zborníkov: *Mongolsko v dokumentoch ruských archívov* – zborník obsahujúci 163 dokumentov. Ide aj o dokumenty donedávna neprístupné pre verejnosť (obdobie 1921 – 1936). *Kominternu v Baškirsku* (Komunistická internacionála – medzinárodná komunistická organizácia – tretia v poradí, vznikla v roku 1919 v Moskve) – zborník dokumentov z činnosti špeciálnych škôl Kominternu v čase vojny (1941 – 1943). *Boris Meňšagin. Spomienky. Listy. Dokumenty* – zborník o najznámejšom kolaborantovi Borisovi Meňšaginovi pracujúcom pre Nemcov. Cieľom publikácie je zoznámiť ľudí s dokumentmi histórie kolaborantstva, aby si sami vytvorili mienku, aké motívy viedli ľudí k spolupráci s Nemcami na okupovanom území ZSSR (115 – 128).

Číslo 3. Autor S. O. Kozurman sa venuje priebehu evakuácie archívnych dokumentov centrálnych štátnych archívov z ohrozeného územia v čase Veľkej vlasteneckej vojny. V júli 1941 boli do Saratova evakuované dokumenty (okolo dvoch miliónov spisov) týchto archívov: Ústredný štátny archív Októbrovej revolúcie a socialistickej výstavby, Ústredný štátny archív Červenej armády, Ústredný štátny historický archív, Ústredný štátny archív starých aktov, Ústredný štátny literárny archív, Ústredný štátny vojensko-historický archív, Ústredný štátny archív filmov a fotografií. Dokumenty boli uložené v rôznych budovách mesta Saratov a hlavne v múzeu (časť bola uložená aj v kostole). Evakuovaní boli i pracovníci archívov v počte 197 k decembru 1941. Archivári vykonávali často úplne inú prácu než prácu s archívными dokumentmi: prednášky o ochrane pred leteckými náletmi, zbierka peňazí a rôznych vecí (hlavne šatstva) pre vojakov a pod. V dôsledku priblíženia sa frontu k Saratovu došlo znovu k evakuácii ústredných archívov do Molotovskej oblasti. Informácie o týchto udalostiach autor získal zo zachovaných dokumentov z činnosti straníckej organizácie ústredných štátnych archívov (v čase socializmu v ZSSR pôsobili pri inštitúciách straníckej organizácie, ktoré tvorili komunisti tej-ktorej inštitúcie a rozhodovali o spoločenskom živote) (3 – 12).

Nástup elektronických dokumentov vyvolal nielen v Rusku, ale aj v zahraničí diskusiu o uplatnení základných princípov klasického archívnictva pre prácu s elektronickými dokumentmi. Jedným z nich je aj provinenenčný princíp, či princíp zachovania pôvodného usporiadania dokumentov. Autor sleduje názory významných zahraničných vedcov v oblasti archivistiky, venuje pozornosť štandardom Medzinárodnej rady archívov pri UNESCO. Konštatuje, že je nevyhnutné zmeny v správe registratúry (prechod na elektronický systém) prehodnocovať na aktualizáciu archivistiky (jej princípov, metodiky) (I. N. Kiselev, 13 – 25).

Autor A. A. Toropov predstavil zameranie činnosti Ruského štátneho historického archívu Ďalekého východu pri preberaní archívnych dokumentov federálnych organizácií do úschovy (26 – 31).

Autorka S. A. Kazejeva na príklade Štátneho archívu súčasných dejín predstavuje formovanie archívneho dedičstva Čuvašskej republiky. Tento archív vznikol v roku 1935 s cieľom zachovať dokumenty o histórii straníckych a komsomolských (mládežníckych) organizácií, ako aj revolučného diania v Čuvašsku. V roku 2005 bolo vydané nariadenie Ministerstva kultúry Čuvašska o rozdelení organizácií republiky do starostlivosti dvoch štátnych archívov, a to Štátneho archívu súčasných dejín a Štátneho archívu dejín. Na základe tohto nariadenia Štátny archív súčasných dejín spravuje dokumenty zákonodarných a výkonných orgánov republiky vytvorených po roku 1991. Čo sa týka neštátnych organizácií, bude tento archív preberať dokumenty tých organizácií, ktoré sú v likvidácii. Archív metodicky usmerňuje, vykonáva kontroly, aby sa archívne dokumenty dostali do trvalej starostlivosti archívu (32 – 36).

Ruská štátna univerzita pre humanitné vedy sídliaca v Moskve je jednou z mladších univerzít. Jej predchodcom bol inštitút archívnych vied (vznik v roku 1930). Od roku 2011 existuje pri univerzite vedecko-vzdelávacie centrum „Humanitný archív“ (doslovný preklad), ktorý spravuje osobné fondy vedcov (je ich 28): historikov, archi-

várov, učiteľov univerzity. Súčasťou fondov sú rukopisy, monografie, štúdie, koncepty prednášok a pod. toho-ktorého vedca. Fondy sú prístupné na štúdium (J. I. Novosel'ska, F. G. Taratorkin, 37 – 44).

Z čias okupácie ZSSR Nemcami sa zachovali dokumenty z činnosti nemeckých okupačných vojenských orgánov, ale aj dokumenty kolaborantských štruktúr. Takéto dokumenty sa zachovali aj v Bieloruskej republike (v čase vojny súčasť ZSSR) vo Vicebskej (Vitebskej) oblasti (okupácia pretrvávala v rokoch 1941 – 1944). Sú uložené v Štátnom archíve Vicebskej oblasti, boli spracované a postupne sprístupnené verejnosti až v druhej polovici 90. rokov 20. storočia. Keďže záujem o ich štúdium, aj u zahraničných bádateľov, rástol v rokoch 2004 – 2008, archivári štátneho archívu pristúpili k ich prepracovaniu a tiež prizvali špecialistov, ktorí preložili dokumenty z nemčiny (T. V. Bujevič, 45 – 54).

V Nemecku a Rakúsku sa ku koncu druhej svetovej vojny nachádzali milióny premiestnených ruských občanov (vojnoví zajatci, ľudia odvezení z okupovaného územia na prácu do Nemecka). Časť ich bola vrátená do ZSSR (5 218 000 osôb), druhá časť (456 561 osôb) sa stala súčasťou „druhej vlny“ ruskej emigrácie (doteraz v histórii Ruska poznáme tri vlny emigrácie Rusov na západ: 1. po roku 1917, 2. po roku 1945, 3. po roku 1971). „Druhá emigrácia“ sa stala témou výskumu na Západe i v Rusku. Dokumenty o „druhej vlne“ sú zachované v osobných fondoch na Stanfordskej univerzite a v Štátnom archíve Ruskej federácie. V tejto vlne ruskí emigranti ostali v Nemecku alebo emigrovali do USA (A. V. Popov, 55 – 63).

Jedným zo základných centier evakuácie v čase Veľkej vlasteneckej vojny bol Molotov (dnes Permsk). Do tejto oblasti bolo evakuovaných 12 ústredných múzeí, medzi nimi aj Štátna Tretiakovská galéria z Moskvy a Štátne ruské múzeum z Leningradu (dnes Petrohrad). Dokumenty o týchto skutočnostiach sú uložené v Permskej štátnej galérii umenia: knihy nariadení, plány a výsledky práce a osobné fondy, napr. pracovníčky Tretiakovskej galérie M. M. Kolpakči. Tretiakovská galéria bola evakuovaná z Moskvy 16. augusta 1941 po riekach Volga a Kama do Molotova, a to do priestorov Molotovskej galérie. Z dokumentov sa dozvedáme, že náplňou práce pracovníkov sa stala starostlivosť o exempláre v zmysle správnej teploty miestností (s tým súvisela aj príprava paliva na vykurovanie v zimnom období). Pracovníci pripravovali tematicky zamerané výstavy, hlavne o hrdinstve ruských obyvateľov (T. D. Šmatenko, 64 – 72).

V treťom čísle časopisu je predstavený municipálny archív Viaznikovského okresu Vladimírskkej oblasti. Jeho história siaha do roku 1919 a počas svojej existencie prešiel transformáciami až na dnešný municipálny archív (oddelenie administrácie). V súčasnosti spravuje 515 archívnych fondov z rokov 1902 – 2019. Má štyroch pracovníkov, ktorí vykonávajú všetky archívne činnosti (I. D. Čekulajeva, 73 – 80).

Rostovská oblasť je jedným z prvých subjektov Ruskej federácie, kde je vytvorený elektronický archív ochrany tradičných listinných i elektronických dokumentov. Konceptiu ochrany elektronických dokumentov vypracovala firma EOS. Od 1. septembra 2012 všetky vládne orgány vedú správu záznamov elektronicky na báze elektronického systému „Delo“. Ide o pilotný projekt spomínanej firmy (N. A. Moškova, 81 – 84).

Aj rubrika *Publikované dokumenty* je venovaná 75. výročiu víťazstva ZSSR v druhej svetovej vojne. Ide o dokumenty o frontovej ceste podporučíka A. S. Volčenkova a jeho partizánskej skupiny v rokoch 1941 – 1943. Začiatok vojny zastihol Volčenkova pri meste Minsk, keď bol 18. júla 1941 jeho prapór zničený. On prežil a v januári 1942 spolu s kapitánom N. S. Šaninom zorganizoval partizánsku skupinu v rajóne Viazma (Smolenská oblasť). V roku 1975 Volčenkov odovzdal Gavrilovo-Posadskému múzeu rozsiahly životopis o svojej bojovej ceste. V roku 1996 jeho syn našiel v podkroví domu balík dokumentov štábu partizánskej skupiny, v ktorej jeho otec pôsobil. Historik S. D. Mjakušev hodnotí dokumenty ako vzácny prameň (111 – 123).

V rubrike *Kritika a bibliografia* je daný do pozornosti päťdielny zborník *Leninograd. Vojna. Blokáda*, ktorý podáva prierez udalostí v Leningrade počas blokády v rokoch 1941 – 1945. Ďalší recenzovaný zborník analyzuje rusko-mongolskú vojnovú spoluprácu v rokoch 1911 – 1946. Zborník *Čel'abinskaja gubernia 1919 – 1923* vydaný Štátnym archívom Čel'abinskej oblasti sleduje históriu oblasti (124 – 133).

Mária Novosádová
Štátny archív v Prešove,
pracovisko Archív Humenné

SBORNÍK ARCHIVNÍCH PRACÍ. Praha : Odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, 2020, roč. LXX, č. 1.

BÖNSCHOVÁ, Barbora. *Pozůstalostní praxe královodvorských měšťanů v pozdním středověku. Příspěvek k dějinám městského práva (7 – 26).*

Autorka prvej štúdie upozorňuje na možnosti skúmania mestského prostredia neskorého stredoveku prostredníctvom testamentov. Tieto môžu poslúžiť na skúmanie právnych či kultúrnych dejín, ale rovnako môžu poskytnúť aj zaujímavé informácie pre dejiny každodennosti. Predkladaná štúdia nadväzuje na dlhodobejší výskumu v oblasti mestských kníh Dvora Králové. Pramennú základňu pre túto štúdiu tvoria dve najstaršie královodvorské knihy, tzv. Pergamenová kniha (1417 – 1823) a Papierová kniha (1496 – 1541).

Nosná časť štúdie sa už venuje premenám testamentárnej praxe v meste Dvůr Králové nad Labem do začiatku 16. storočia. V úvode nás stručne vovádza do dejín tohto mesta s osobitným zameraním na obdobie neskorého stredoveku. Osvetľuje vlastnícke vzťahy, ale i postavenie tzv. venného mesta českých kráľovien a tiež ako sa tento fakt preniesol do každodennej správy mesta. Analýzou zápisov v obidvoch mestských knihách autorka dospela k charakteristike Dvora Králové ako menšieho kráľovského mesta s poľnohospodárskym charakterom, fungujúcim špitálom a s menej početnou populáciou v porovnaní s inými východočeskými kráľovskými vennými mestami, i keď presný počet obyvateľov sa nedá odhadnúť.

Najčastejšou formou odkazovania majetku mešťanov v 15. storočí bolo tzv. vzdanie sa pre prípad smrti. Ide o typický spôsob odkazovania majetku v okruhu magdeburského práva. Konalo sa pred tzv. zahájeným súdom a pre mešťanov predstavovalo istotu, že vzdaním sa majetku v prospech manžela/manželky prebehne v budúcnosti bezproblémové dedičské konanie v prospech najužšej rodiny. Ak by tak neurobili, v prípade manželovej smrti by na dedičstvo mali nárok hlavne manželovi príbuzní, ale nie jeho manželka. Vzdanie sa majetku bolo doplnené formulou, že po dobu svojho života s majetkom mohli ľubovoľne nakladať. Na rozdiel od severočeských miest, v Dvore Králové tento právny akt postupne vymizol s upadáním významu inštitúcie tzv. zahájeného súdu a ako forma posledného pokonania medzi mešťanmi prevládol testament.

Samotných testamentov sa v rozmedzí rokov 1455 – 1524 v Pergamenovej knihe zachovalo celkom 12, pre výskum však autorka mohla využiť len 11 testamentov, pretože jeden závet nemohol byť spracovaný pre zlú čitateľnosť takmer vyblednutého atramentu.

Ďalších 136 testamentov bolo do výskumu zaradených z Papierovej knihy z obdobia rokov 1496 – 1524. Štúdia formou prehľadných grafov spracováva početnosť zachovaných testamentov v jednotlivých rokoch, pomer medzi mužskými a ženskými testamentmi, ale i rodinný stav testátorov. Vzhľadom na to, že testamety sú písomnosti, ktoré stoja na rozmedzí osobnej a právnej povahy, môžu byť pre bádateľa neoceniteľným prínosom pre dejiny každodennosti. V poslednej časti štúdie autorka na konkrétnych testamentoch predstavuje zaujímavé fakty zo života kráľovodvorských mešťanov.

FROLÍK, Jan. *Poznámky k úloze právnikov po roce 1945* (27 – 69).

Druhá, pomerne rozsiahla štúdia tohto čísla je pôvodne rozpracovaná rozprava zomrelého významného historika a archivára Jana Frolíka († 2016), ktorú pre potreby publikovania do definitívnej formy upravila jeho manželka Vladimíra Hredecká. Štúdia vyzdvihuje na svetlo poznania úlohy právnikov pri budovaní počiatku represívnych zložiek a justície po roku 1945, pričom naráža na poznanie, že hlavnú úlohu pri tvorbe povojnových zákonov vrátane 50. rokov 20. storočia neprevzali presvedčení komunisti, ani rýchlo vyštudovaní pseudoprávnicki, ale odborne podkutí prvorepublikoví právnicki.

Autor pokladal v ponovembrovej dobe za nevyhnutné venovať podrobnejšiu pozornosť skupine osôb, ktorá zatiaľ zostávala bokom od akéhokoľvek záujmu nielen laických bádateľov a publicistov, ale i samotných historikov. Mal na mysli skupinu osôb, v prameňoch spomínanú ako „pokrokoví právnicki“, čo evidentne je označenie, ktoré si prisúdili oni sami. Je jednoznačné, že normotvorné aktivity „pokrokových právnikov“ prispeli k vzniku a trvaniu totalitnej diktatúry v oveľa väčšej miere ako často zmieňované akcie „eštebákov“, a to aj napriek tomu, že títo ľudia neboli nikdy zaradení pod štátnu bezpečnosť, takže tzv. lustračný zákon by sa na nich nevzťahoval. Nikdy „neobhospodarovali“ agentúrne siete a nikdy sa osobne nepodieľali na „boji s triednym nepriateľom“ v „teréne“, iba tomu všetkému vytvorili systém. V porovnaní so zreteľne čitateľnými a ľahko odsúdeniahodnými akciami príslušníkov ŠTB sa

normotvorba javí ako záležitosť nudne popisná, mediálne ťažko prezentovateľná a následne aj málo významná. Je príznačné, že „pokrokoví právnici“ zostávajú vo všetkých polemikách nepomenovaní a ich kľúčová úloha, rovnako ako oni sami, ostáva mimo záujmu.

Od „robotníckych prokurátorov“, „produktov právnickej dvojročnej školy“ či absolventov „právnických škôl pracujúcich“, ktorým napríklad tento osud nehrozí, sa výrazne líšili predovšetkým vzdelaním. Boli to zväčša riadni absolventi právnických fakúlt masarykovského Československa, teda boli to praví a nefalšovaní „judri“ a nie spomínané „rychlakvašky“. Tento „klub pokrokových právnikov“ mal svoje pobočky vo všetkých právnických profesiách, teda aj medzi legislatívcami. Autor sa ako znalec dokumentov Archívu Ministerstva vnútra Českej republiky (dnes Archív bezpečnostných zložiek) venuje bližšie konkrétnym ľuďom z rezortu národnej bezpečnosti, ako aj samotnému odboru a tiež zmenám, ktorými po roku 1945 prechádzal. Všíma si konkrétnych ľudí, ktorí vytvorili jadro rezortnej legislatívy na novom ministerstve národnej bezpečnosti a tiež upozorňuje na minimálne zmeny tohto „mozgového trustu“ rezortnej legislatívy po opätovnom zlúčení ministerstva národnej bezpečnosti s ministerstvom vnútra v septembri 1953. Bližšie rozoberá úlohy a postavenie konkrétnych právnikov pri tvorbe zákona o zboroch národnej bezpečnosti (neskorší zákon č. 149/1947 Zb.) aj jeho novely, ktorá začala vznikať tesne po februárovom víťazstve KSČ. Má potrebu zdôrazniť fakt, ktorý sa málo pripomína, a to, že Štátna bezpečnosť vznikla už za I. ČSR, teda dávno pred februárom 1948. Tieto útvary však prekonalí dosť pohnutý vývoj, iný na Slovensku a iný v Protektoráte Čechy a Morava. Autor prierezovo hodnotí situáciu na tzv. územných (teritoriálnych) útvaroch ŠTB, hlavne čo sa týkalo personálneho pokrytia „svojimi ľuďmi“. Porovnáva situáciu v Čechách, na Morave i na Slovensku. Zaujímavé sú napríklad porovnania stavu príslušníkov štátnej bezpečnosti z roku 1947, teda ešte pred februárovým prevratom a o dva roky neskôr v januári 1949. Kým v roku 1947 slúžilo v štátnej bezpečnosti asi 3 000 mužov a nič nenasvedčovalo, že by v predchádzajúcom období prešli nejakou razantnou personálnou obmenou, tak v roku 1949 sa stav pracovníkov udával v počte 4 351 osôb s tým, že „pre neschopnosť a nespoľahlivosť bude treba odstrániť asi 1 000, možno i viac ľudí“. Početnosť stavov pracovníkov ŠTB sa však do konca roku plánovala navýšiť až na 7 000 ľudí a zaradenie asi 700 žien svedčí o premyslenej personálnej politike. Autor porovnáva tieto plány s realitou prostredníctvom ďalších prameňov. Podrobne rozoberá personálny nábor pracovníkov, kariérny postup, ale i odchod do-sluhujúcich príslušníkov Zboru národnej bezpečnosti. Aj napriek nie veľkému počtu zachovaných archívnych dokumentov sa autorovi podarilo názorne ilustrovať vše-obecné konštatovanie, že navonok vystupovali legislatívni právnici iba ako čistí odborníci, v skutočnosti však do značnej miery ovplyvňovali celú legislatívu. Postupne sa im priamo do „výkonu“ podarilo presadiť viaceré nové tlačivá, ako napríklad „zápis o výpovedi obvineného“. „Pokrokoví právnici“ z legislatívneho oddelenia ministerstva národnej bezpečnosti vždy vyšli súdruhom z výkonu v ústrety, aj keď to zväčša bolo na úkor práv iných účastníkov trestného konania.

Postupne autor prechádza vývojom rozličných služobných predpisov, nariadení, smerníc a metodických pokynov, kde klasifikácia a definícia druhov rezortných no-

riem bola stanovená s veľkou detailnosťou a, naopak, za ich formu a obsah bola zodpovednosť – predovšetkým pokiaľ išlo o zodpovednosť legislatívcov – stanovená len dosť neurčito a všeobecne. Jednoznačne konštatuje, že nielen na ministerstve národnej bezpečnosti, ale i neskôr na ministerstve vnútra legislatívci začali „navonok vystupovať ako obyčajní odborníci“, hoci v skutočnosti ovplyvňovali celú legislatívu tým, že právnym predpisom nedávali iba „formu a štruktúru“, ale v skutočnosti mohli ovplyvniť aj ich obsah. V tejto úlohe zostali až do roku 1989, ak nie dlhšie.

DYMEŠOVÁ, Renata. *Elektronické skartační řízení na příkladu praxe města Chvaletice (70 – 125)*.

V poslednej publikovanej štúdii tohto čísla sa autorka zaoberá elektronickým vyradovacím konaním. Vzhľadom na postupujúcu digitalizáciu spoločnosti sa objavili nové výzvy, medzi ktoré patrí aj správa tzv. „digital born“ záznamov. V rámci životného cyklu elektronických záznamov je okrem ich trvalej úschovy potrebné riešiť i elektronické vyradovacie konanie. S predloženými otázkami sa musí vyrovnáť aj samospráva, na príklade ktorej je problematika v štúdii predstavená.

V prvej časti autorka popisuje spôsoby vedenia správy registratúry v listinnej alebo v elektronickej podobe, elektronický informačný systém na správu registratúry (elektronický systém spisovej služby – eSSL), tzv. transakčný protokol (záznam o činnosti v eSSL), dátové formáty elektronických registratúrnych záznamov, konverziu a skenovanie registratúrnych záznamov z listinnej podoby, metadáta. Venuje sa životnému cyklu záznamu v eSSL, teda charakterizuje príjem záznamov, ich evidenciu v eSSL, vybavovanie, vyhotovovanie záznamov vznikajúcich z činnosti pôvodcu, odosielanie, ukladanie, výber archíválií, samotnú evidenciu a vyradovacie konanie. Osobitnú pozornosť venuje práve vyradovaciemu konaniu, ktoré môže prebiehať v analógovej alebo elektronickej podobe. Charakterizuje návrh na vyradenie a tiež proces posudzovania archívom, ako aj odovzdávanie archívnych dokumentov do archívu.

Druhá časť štúdie v súlade s názvom sleduje celý tento proces na príklade správy registratúry mestského úradu Chvaletice. Je prehľadne doplnená grafmi, tabuľkami a početnými printscreenmi. V závere je vyjadrené dôležité konštatovanie, že skutočne nevyhnutnou podmienkou na úspešné zvládnutie elektronického vyradovacieho konania je poctivá správa registratúry. Ako bonus je štúdia doplnená obrazovou prílohou s ukázkami dokumentácie o priebehu vyradovacieho konania.

KOVÁŘ, Daniel. *Nobilitační listiny z let 1548 – 1900 ve fondech českobudějovického archivu (126 – 200)*.

V druhej časti zborníka, v rubrike *Dokumenty*, autor predstavuje nobilitačné listiny z rokov 1548 – 1900 vo fondoch Štátneho okresného archívu České Budějovice. V úvode konštatuje, že výskum otázok súvisiacich so šľachtou a nobilitáciami sa v posledných desaťročiach zdarne rozvíja, avšak je založený hlavne na archívnych dokumentoch centrálnych inštitúcií v Prahe a vo Viedni, resp. vo fondoch príslušných veľkostatkov. Okresný archív zdanlivo nie je miestom, kde by bolo možné očakávať zásadné pramene k tejto problematike, pretože tento typ prameňov býva v regionálnych archívoch skôr vzácnosťou. Účelom príspevku je dokázať, že aj okresné pracovisko môže k takémuto výskumu prispieť a práve veľmi rozmanité cesty, ktorými sa

jednotlivé exempláre nobilitačných listín dostali a dostávajú do fondov, môžu byť samy osebe pozoruhodné. Publikovaná edícia prameňov prináša texty nobilitačných listín, ktoré sa z nejakého dôvodu ocitli v starostlivosti českobudějovických archivárov. Celú edíciu autor vhodne doplnil rozsiahlym exkurzom do vzťahov mesta České Budějovice so šľachtou. Nasleduje edičná poznámka, v ktorej predstavuje metodiku na prepis textov. Pretože edícia obsahuje dokumenty veľkého časového rozsahu (1548 až 1900) a tiež sa tu striedajú originály s opismi rôznej diplomatickej úrovne, je táto metodika rôznorodá. Napríklad v prípade chýb, ktoré pravdepodobne v origináli neboli a vznikli až pri prepise dokumentu, zvolil autor opravu bez osobitného upozornenia.

V rámci recenzií už tradične Ivan Hlaváček predstavuje niekoľko publikácií, tentokrát zameraných na zahraničné diplomatické novinky. Ako sám autor recenzií pripomína, ide skôr o pokračovanie súbornejšieho referátu o novinkách zahraničnej diplomatickej, výnimočne i príbuznej literatúry, prípadne edičných počinov, ktoré sa mu dostali do rúk. V tomto čísle Sborníka archivních prací autor dostatočne podrobne recenzuje celkovo 13 publikácií. Tento raz recenzent prekročil úzus a okrem referovaných publikácií pripojil upozornenie aj na najnovšie ročníky dvoch základných časopisov/zborníkov, ktoré môžu oprávnene vzbudiť záujem.

UNGER, Veronika. *Päpstliche Schriftlichkeit im 9. Jahrhundert. Archiv, Registratur, Kanzlei*. Wien – Köln – Weimar : Böhlau Verlag, 2018, 344 s. ISBN 978-3-412-50033-7.

Johann Friedrich Böhmer, Regesta Imperii III. Salisches Haus 1024 – 1125, Erster Teil 1024 – 1056, Erste Abteilung: *Die Regesten des Kaiserreiches unter Konrad II. 1024-1039, 2. Lieferung: Addenda und Corrigenda, Konkordanztafel, Quellen- und Literaturverzeichnis, Personen- und Ortsregister*, bearb. von Gerhard Lubich unter Mitarbeit von Dirk Jäckel, Lisa Klocke, Matthias Weber. Köln – Weimar : Böhlau Verlag, 2020, VI + 254 s. ISBN 978-3-412-52007-6.

Das Benediktinerinnenkloster Rohr. Regesten zur Klostergeschichte, bearbeitet von Johannes Mötsch (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Thüringen Grosse Reihe 23). Wien – Köln – Weimar, 2020, 310 s. ISBN 3-412-51731-1.

Comptes de Raoul comte d'Eu connétable de France († 1345). Le registre JJ 269 des Archives nationales, publiés par Émilie Lebailly sous la direction de Jacques Verger. Recueil des Historiens de la France: Documents financiers et administratifs, tome XI. Paris : Boccard, 2019, XLIX + 257 s. ISBN 978-2-87754-385-9.

L'Art médiéval du registre. Chancelleries royales et princières, Études réunies par Olivier Guyotjeannin (Études et rencontres de l'École des chartes 51). Paris : École des chartes, 2018, 551 s. ISBN 978-2-35723-142-9.

Les formulaires. Compilation et circulation. Des modèles d'actes dans l'Europe médiévale et moderne. XIIIe congrès de la Commission internationale de diplomatique (Paris, 3 – 4 septembre 2013). Actes réunis par Olivier Guyotjeannin, Laurent Morelle et Silio Scalfati avec la collaboration de Marie Bláhová. Praha : Karolinum, 2018, 394 s. ISBN 978-80-246-3831-7.

Regesta Habsburgica. Regesten der Grafen von Habsburg und der Herzoge von Österreich aus dem Hause Habsburg V Abteilung: Die regesten der Herzoge von

Österreich (1376 – 1380), bearbeitet von Christian Lackner und Claudia Feller. Publikationen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Wien – Köln – Weimar : Böhlau Verlag, 2018, 393 s. ISBN 978-3-215-23238-4.

ERTL, Thomas. *Wien 1448. Steuerwesen und Wohnverhältnisse in einer spätmittelalterlichen Stadt*. Wien – Köln – Weimar : Böhlau Verlag, 2020, 265 s. ISBN 978-3-205-2312-9.

Regesten Kaiser Friedrichs III. (1440 – 1493) nach Archiven und Bibliotheken geordnet. Heft 34 – Die Urkunden und Briefe des Österreichischen Staatsarchivs zu Wien, Abt. Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Allgemeine Urkundenreihe, Familienurkunden und Abschriftensammlungen (1476 – 1479), bearbeitet von Kornelia Holzner-Tobisch nach Vorarbeiten von Anne-Katrin Kunde. Wien – Köln – Weimar : Böhlau Verlag, 2019, 315 s. ISBN 978-3-205-23216-2.

Regesten Kaiser Friedrichs III. (1440 – 1493) nach Archiven und Bibliotheken geordnet. Heft 35 – Die Urkunden und Briefe des Österreichischen Staatsarchivs zu Wien, Abt. Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Allgemeine Urkundenreihe, Familienurkunden und Abschriftensammlungen (1480 – 1482), bearbeitet von Petra Heinicker und Anne-Katrin Kunde. Wien – Köln – Weimar : Böhlau Verlag, 2019, 197 s. ISBN 978-3-205-23214-8.

WEILEDER, Magdalena. *Spätmittelalterliche Notarsurkunden. Prokuratorien, beglaubigte Abschriften und Delegationsurkunden aus bayerischen und österreichischen Beständen* (Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde, Beiheft 18). Wien – Köln – Weimar : Böhlau Verlag, 2019, 318 s. +57+1 ISBN 978-3-412-516215-3.

WIDDER, Ellen. *Kanzler und Kanzleien im Spätmittelalter. Eine histoire croisée fürstlicher Administration im Südwesten des Reiches* (Veröffentlichungen der Kommission für geschichtliche Landeskunde in Baden-Württemberg, Reihe B – Forschungen, Bd. 204. Stuttgart : Kohlhammer Verlag, 2016, XCIV + 602 s. ISBN 978-3-17-028868-3.

SIEBOLD, Gerhard. *Der Wappenbrief. Ein Kompendium: Textband und Bildband*, 1. zv. 1217 s., 2. zv. 786 s. ISBN 978-3-412-52466-2.

Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde 65, 2019, 411 s.

Bibliothèque de l'École des Chartes 173 (Livraisons 1-2) 2015-2017, vydané 2019, 707 s.

Okrem stabilných rubriek ako *Studie, Dokumenty a Recenze* je v uvedenom čísle i rubrika *Obrazová příloha*, v ktorej Daniel Kovář v nadväznosti na predstavenú edíciu nobilitačných listín z rokov 1548 až 1900 vo fondoch Štátneho okresného archívu České Budějovice prináša v kvalitnom plnofarebnom vyobrazení osem erbových miniatúr z nobilitačných listín aj s krátkym popisom, pričom najstaršia je z roku 1600 a najmladšia z roku 1900.

Daniela Tvrdoňová
Slovenský národný archív

SPRÁVY

SPRÁVA O ČINNOSTI AKVIZIČNEJ KOMISIE RIADITEĽA ODBORU ARCHÍVOV A REGISTRATÚR SEKCIE VEREJNEJ SPRÁVY MINISTERSTVA VNÚTRA SR ZA ROKY 2016 – 2020

Jednou z viacerých odborných komisií zriadených odborom archívov a registratúr (ďalej len OAR) sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra Slovenskej republiky po reforme sústavy archívov v roku 2015 bola Akvizičná komisia riaditeľa OAR. Akvizičná činnosť patrí k základným a mimoriadne zaujímavým funkciám archívov. Na jej základe sa mimo vyraďovacieho konania do archívu preberajú väčšinou fondy neinštitucionálnej povahy, najmä osobné fondy. Spresňujú tak úradný pohľad na dejinné udalosti a dopĺňajú spektrum archívnych dokumentov v archíve. Ide o iniciatívnu činnosť archivára, ktorá zahŕňa nielen sledovanie kultúrneho diania vo svojom regióne (vrátane informácií o pohreboch), ale aj presvedčanie samotných majiteľov dokumentov, prípadne ich príbuzných. Prirodzene, mnohokrát sa nájdu aj prípady, keď sa podarí získať rôzne rodové, cechové, obrazové, úradné alebo iné dokumenty, ktoré potom zaplnia medzery v už prebratých fondoch.

Akvizičná komisia riaditeľa OAR nadviazala na akvizičnú činnosť štátnych archívov (ďalej len ŠA) a archívnej správy, ktorá bola formalizovaná už po prijatí prvého archívneho zákona. V rokoch 1976 – 1990 fungovala centrálna ohodnocovacia komisia ako poradný orgán riaditeľa archívnej správy. Rozhodovala o kúpe, prijatí darovaných archívnych dokumentov a o prijatí depozitov. Bolo dobrým zvykom, že jej predseda Juraj Spiritza uverejnil raz za päť rokov v časopise Slovenská archivistika správu o činnosti tejto komisie. Za 15 rokov činnosti prijala táto komisia spolu 906 ponúk na kúpu, darovanie alebo depozit archívnych dokumentov do ústredných archívov, štátnych oblastných archívov a tiež okresných a mestských archívov riadených národnými výbormi. Boli medzi nimi napríklad stredoveká listina Bela IV. z roku 1262, Ladislava V. z roku 1457 či Mateja Korvína z roku 1465 a desiatky ďalších stredovekých listín. Okrem toho boli do archívov získané rodové archívy, osobné fondy, zbierky, cechálie, fondy právnických osôb, fotografie a rôzne iné dokumenty.

Po utlmení činnosti ohodnocovacej komisie začiatkom 90. rokov sa formálne akvizičné vákuum skončilo až v roku 2006, keď na základe vnútorného pokynu generálneho riaditeľa sekcie verejnej správy vznikli pri jednotlivých štátnych archívoch s regionálnou územnou pôsobnosťou akvizičné komisie. Tie mali do konca roku 2012 vlastné finančné prostriedky a riaditelia archívov boli splnomocnení na podpisovanie kúpnych a darovacích zmlúv.

Aktuálne platné opatrenie riaditeľa OAR o akvizičnej komisii bolo prijaté 14. júla 2016. Komisiu vymenúva riaditeľ OAR zo zamestnancov štátnych archívov ako svoj poradný orgán. Komisia pripravuje odborné vyjadrenia k dokumentárnej hodnote

OBRÁZOK 1 – Listina cisára a uhorského kráľa Leopolda I. z r. 1666, ktorou povyšuje Martina Jacobiho inak Lániho, jeho manželku Alžbetu Olmüczerin a ich deti Krištofa, Urbana, Martina a Antona do šľachtického stavu a udeľuje im rodový erb. Celok a v detaile. Zdroj MV SR Slovenský národný archív, Zbierka dokumentov rôznej proveniencie, sine nr.

záznamov ako archívnych dokumentov, kúpnej cene archívnych dokumentov a návrh na umiestnenie nadobúdaných archívnych dokumentov do príslušného štátneho archívu. Komisia posudzuje dokumentárnu hodnotu písomných, obrazových, zvukových a knižničných záznamov, ak sú súčasťou ponúknutých záznamov v súlade s právom štátu na prednostnú kúpu. Komisia posudzuje aj záznamy, ktoré má archív nadobudnúť darovaním, a archívne dokumenty ponúknuté do zmluvnej úschovy. Pri rozhodovaní o záznamoch ako archívnych dokumentoch komisia dôsledne skúma najmä ich obsah, význam pôvodcu, obdobie vzniku, jedinečnosť vyhotovenia, hodnovernosť a vlastnosti nosiča. Súčasne určuje kúpnu cenu za archívne dokumenty. Komisia po splnení uvedených kritérií odporúča alebo neodporúča riaditeľovi OAR uznať ponúknuté záznamy za archívne dokumenty, v prípade daru odporúča alebo neodporúča

riadiťovi OAR archívne dokumenty prijať ako dar a zapísať ich ako archívne dokumenty. V oboch prípadoch komisia navrhuje tiež umiestnenie archívnych dokumentov v príslušnom štátnom archíve (vrátane evidenčného čísla fondu), prípadne zriadenie nového fondu. Na prijatie rozhodnutia prijať alebo neprijať ponúknutý záznam ako archívny dokument je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných členov. V prípade časovej tiesne môžu ponuku na kúpu alebo nadobudnutie darovaním prevziať predseda alebo predsedom poverený člen komisie, ktorí pripravia pre riaditeľa OAR spoločné odborné vyjadrenie o dokumentárnej hodnote záznamu, primeranosti požadovanej ceny a budúcom umiestnení nadobúdaného archívneho dokumentu. Výťažok podpísanej kúpnej, darovacej alebo depozitnej zmluvy sa zasiela aj príslušnému štátnemu archívu ako podklad na zaevidovanie dokumentu.

Komisiu zvoláva a zasadnutia vedie jej predseda, ktorým bol v rokoch 2016 – 2018 Milan Mišovič (OAR). Od apríla 2019 je predsedom autor tejto správy. Tajomníkom komisie je Norbert Praženka (OAR), členmi riaditeľka OAR Mária Mrižová, Daniela Tvrdoňová (Slovenský národný archív), Miriam Kuzmíková (od roku 2017, Slovenský národný archív), Peter Keresteš (ŠA v Nitre), Miroslav Martinický (od roku 2019, ŠA v Žiline so sídlom v Bytči) a Kristína Becaniová (od 2021, ŠA v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Lučenec). Členom komisie bol v rokoch 2016 – 2017 Radoslav Ragač a v rokoch 2016 – 2020 Igor Graus. Komisia zasadá podľa potreby, spravidla minimálne dvakrát ročne.

Rok	Počet zasadnutí AK
2016	3
2017	4
2018	3
2019	2
2020	3

TABUĽKA 1 – Počet zasadnutí Akvizičnej komisie riaditeľa OAR v období rokov 2016 – 2020.

Počas piatich sezón fungovania komisie sa podarilo kúpiť, resp. získať do archívov ako dar rôzne zaujímavé dokumenty alebo aj celé fondy. V tomto období bola zrealizovaná jedna ponuka na uloženie depozitu v štátnom archíve, ostatné ponuky boli buď na predaj, alebo darovanie. Z obdobia fungovania akvizičných komisií pri štátnych archívoch nie sú známe štatistické údaje, no v porovnaní s obdobím 1976 – 1990 počet prijatých ponúk výrazne klesol.

Rok	Kúpa	Dar
2016	23	5
2017	13	2
2018	14	10
2019	10	10
2020	10	14

TABUĽKA 2 – Počet ponúk prijatých Akvizičnou komisiou riaditeľa OAR.

Z priestorových dôvodov nie je možné vymenovať všetky ponuky, uvedieme len niektoré. Hneď v roku 2016 získal ŠA v Nitre osobný fond nitrianskeho advokáta Ákosa Gyúrkyho. Okrem rôznych nobilitárií sú asi najcennejšou časťou fondu fotografie z východného frontu prvej svetovej vojny. Gyúrky bol v rokoch 1915 – 1918 dôstojníkom u delostrelcov. Práve tieto fotografie tvorili samostatný panel na výstave *Na ceste k slovenskej štátnosti* v košickej *Kunsthalle* v roku 2018.

OBRÁZOK 2 – Ukážka z osobného fondu advokáta Ákosa Gyúrkyho, fond tvorí niekoľko dokumentov a mimoriadne cenný je súbor osobných fotografií aj z frontu.
Zdroj: MV SR Štátny archív v Nitre.

ŠA v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Rimavská Sobota zase doplnil do fondu Mestečko Ratková dve listiny týkajúce sa tamojšieho cechu mäsiarov (1662 – 1663). Niekoľko zasadnutí komisie bolo venovaných ponuke na odkúpenie dokumentov rodiny Medňanských. V nej sa nachádza viacero stredovekých listín s prvými zmienkami o rôznych obciach. Tú najvýznamnejšiu listinu (Stibor zo Stiboric z roku 1398) sa však kúpiť vzhľadom na nesúlad medzi predajnou sumou navrhovateľa a navrhnutou kúpnu cenou akvizičnej komisie nepodarilo, no do štátnych archívov sa z tohto celku dostalo viacero jednotlivín. Napríklad listina Alexeja Turza týkajúca sa hradu Blatnica z roku 1540, listina Nitrianskej kapituly z roku 1414, listina Ferdinanda II. týkajúca sa panstva Beckov z roku 1647, listina Nitrianskej kapituly o pozemkoch v Šuriankach (1385), mandát Žigmunda Luxemburského z roku 1423 a mnoho iných.

V roku 2017 akvizičná komisia odporučila prevzatie osobného fondu učiteľa Jozefa Gembického, obsahujúceho aj jeho fotografie z bojov v prvej svetovej vojne, pre ŠA v Košiciach, pracovisko Archív Spišská Nová Ves. ŠA v Prešove vyplnil hiát v Zbierke cirkevných matrik, keď prebral rímskokatolícku matriku Prešova z rokov 1651 – 1654. ŠA v Žiline so sídlom v Bytči získal dokumenty Oravského komposesorátu a ŠA v Trnave dokumenty Miestneho veliteľstva Hlinkovej mládeže v Trnave.

V roku 2018 sa uskutočnili tri zasadnutia akvizičnej komisie. ŠA v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica získal dokumenty z Magistrátu mesta v Novej Bani, ŠA v Košiciach si doplnil Zbierku fotografií a fotonegátív o fotografie asanácie Košíc v 60. rokoch 20. storočia. ŠA v Nitre doplnil archív rodu Siebert z Koniaroviec, ŠA v Bratislave, pracovisko Archív Modra získal armáles Jána Neumüllera zo Svätého Jura (1793) a ŠA v Košiciach, pracovisko Archív Trebišov získal svoj

najstarší dokument. Ide o donáciu Maximiliána II. na majetok Lastovce z roku 1572 a ďalšie dokumenty, z ktorých bol vytvorený fond Rod Bessenyi z Trebišova.

OBRÁZOK 3 – Detaily listiny cisárovnjej a uhorskej kráľovnej Márie Terézie z r. 1750, ktorou povýšila Antona Medňanského do barónskeho stavu a zároveň mu polepšila erb.

Zdroj: MV SR Slovenský národný archív, archívny fond Rod Medňanský, sine nr.

Na dvoch zasadnutiach komisie v roku 2019 bol odporučený a následne zrealizovaný nákup archívnych dokumentov Evanjelického zboru v Zemianskych Kostolnoch, dokumentov po Ernestovi Tesákovi, veliteľovi Hlinkovej dopravnej gardy v Trenčíne, dokumenty firmy Carpathia z Prievidze, osobný fond Jozefíny Darásovej, právničky na úrade vlády a ústrednom výbore komunistckej strany, či ďalšia časť osobného fondu Jozefa Chreňa, riaditeľa Slovenskej archívnej správy v rokoch 1956 – 1971.

OBRÁZOK 4 – Ukážky zarchívneho fondu košickej rodiny Hennenfeld-Halmi, fotoportrét Žofie Hennefeld, sestry popredného maliara Leopolda Horovitzu (1838 – 1917) a manželky Morica Hennefelda a menovanie Adalberta Brauna za poručíka rakúsko-uhorskej armády v zálohe z roku 1916.¹
Zdroj: MV SR Štátny archív v Košiciach.

V minulom roku sa uskutočnili tri zasadnutia, z najzaujímavejších možno spomenúť dokumenty rodiny Hennenfeld-Halmi z Košíc, ktorá bola prepojená s maliarom Leopoldom Horovitzom. Pre ŠA v Košiciach ide o najvýznamnejšiu akvizíciu za posledných 30 rokov.

Z ďalších akvizícií roka 2020 možno spomenúť fotografie z novembra 1989 z Levíc pre tamojší archív, časť osobného fondu Michala Potemru pre ŠA v Košiciach, súbor dokumentov školského inšpektorátu v Liptovskom Mikuláši či listinu Leopolda I. pre Valentína Nemessányho pre Spišský archív v Levoči (1694).

OAR vydal vo februári 2020 usmernenie pre štátne archívy o postupe pri podávaní návrhov ponúk do akvizíčnej komisie. Ponuka schválená riaditeľom štátneho archívu musí obsahovať základné identifikačné údaje, opis dokumentov a názov archívneho fondu, do ktorého by boli zaradené. Pri ponuke na predaj musí ponúkajúci podpísať

¹ Adalbert Braun je známejší pod menom Vojtech Bukovský – spoluzakladateľ košického maratónu. Päť zachovaných Bukovského vojenských dokumentov je o to cennejších, že jeho kmeňový list sa vo vojenských historických archívoch v Budapešti, Viedni, Bratislave a v Prahe nenachádza. Deti Hennefeldovcov si zmenili priezvisko na Halmi, odtiaľ pochádza pomenovanie Halmiho dvor na Hlavnej ulici.

čestné vyhlásenie, že je majiteľom dokumentov, prípadne uviesť predajnú cenu. Štátny archív alebo pracovisko vydá majiteľovi dokumentu potvrdenie o dočasnom uložení do rozhodnutia akvizičnej komisie.

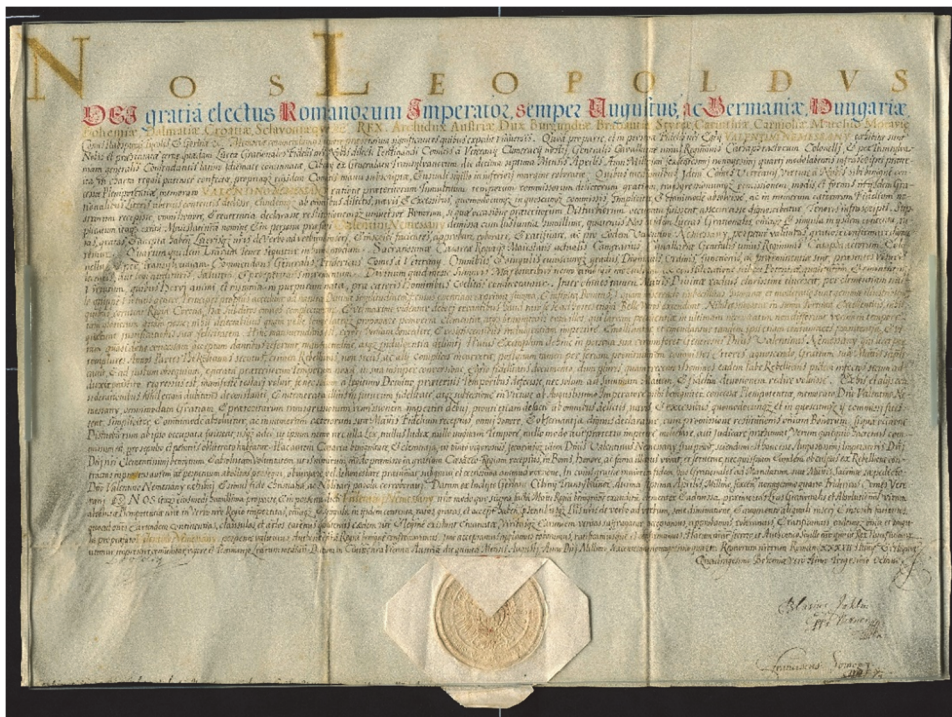
OBRÁZOK 5 – Fotografia členov košického odboru Matice slovenskej s podpismi z roku 1928² z osobného fondu Michala Potemru.

Zdroj: MV SR Štátny archív v Košiciach.

Akvizičná komisia má na stole ďalšie ponuky, ktoré v budúcnosti obohatia tenktorý štátny archív. Akvizičná činnosť je mravčou vytrvalou prácou, spočíva v písaní listov, e-mailov, telefonátoch, stretnutiach a návštevách. Iniciatíva musí byť na strane

² Popri členoch miestnej politickej elity (v dolnom rade zľava starostovia Pavol Novák a Vladimír Mutňanský, župan Juraj Slávik) sú na fotografii viacerí autori, ktorí prispeli do Almanachu Literárneho odboru Matice slovenskej v Košiciach – Elo Šándor, Anton Prídavok, Ferdinand Šteliar a i.

archivára. Všetci členovia akvizičnej komisie vo svojich a susedných regiónoch oslovujú, presvedčajú a navrhujú komisii archívne dokumenty. Verím, že pri bilancii akvizícií po ďalších piatich rokoch bude ich výpočet ešte bohatší.

OBRÁZOK 6 – *Littera gratiales* z 5. augusta 1694, vydaná vo Viedni, ktorou Leopold I. udeľuje milosť Valentinovi (Bálint) Nemessányi(mu).³
Zdroj: Štátny archív v Prešove, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči.

Richard Pavlovič,
predseda Akvizičnej komisie OAR SVS MV SR
Štátny archív v Košiciach

³ Nemessányi bol kuruckým diplomatom a Thökölyho dôverníkom. V roku 1691 spolu s Thökölym odišiel do vyhnanstva, potom dostal amnestiu (asi touto listinou) a vrátil sa domov. Ide o šarišského šľachtica, neskôr sa pridá k Rákóczi, počas sečianskeho snemu bol poslancom Šarišskej stolice.

NOVINKY V SLOVENSKOM BANSKOM ARCHÍVE, ŠPECIALIZOVANOM PRACOVISKU SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO ARCHÍVU

Slovenský banský archív v Banskej Štiavnici (ďalej len SBA) prešiel v posledných rokoch viacerými zmenami. Od organizačno-inštitucionálnej zmeny na prelome rokov 2015 a 2016, cez problémy a následnú rekonštrukciu hlavnej budovy, postupne prebiehajúcu výmenu vedúcich zamestnancov, až po súčasnú stabilizáciu charakterizovanú okrem iného aktivitami nového vedúceho tohto pracoviska.

Postavenie a organizačné začlenenie SBA sa zásadne zmenilo v novembri 2015 novelou zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov, ktorá v rámci celkovej reformy sústavy štátnych archívov niekdajší Štátny ústredný banský archív premenila na špecializované pracovisko Slovenský banský archív a zaradila ho ako oddelenie do Slovenského národného archívu (ďalej len SNA). Prvou vedúcou nového pracoviska sa stala Mgr. Janka Schillerová.

Jej ťažiskovou činnosťou sa v najbližších rokoch stala predovšetkým nevyhnutná rekonštrukcia vstupného krídla hlavnej budovy pracoviska. V budove bývalej Baníckej a lesníckej akadémie (tzv. Fritzov dom) na Radničnom námestí, ktorá bola rekonštruovaná na archív ešte v osemdesiatych rokoch minulého storočia, sa totiž už začiatkom nového milénia objavili vážne statické poruchy samotných nosných častí a stropov. Napriek viacročným prípravám sa po niekoľkých odkladoch a po dočasnom presťahovaní veľkej časti archívnych dokumentov do neďalekého pracoviska Štátneho archívu v Banskej Bystrici (ďalej len ŠA BB) samotná rekonštrukcia začala až začiatkom roku 2017, teda takmer s dvojročným oneskorením oproti pôvodnému termínu. Onedlho po začatí stavby a po odkrytí pôvodných drevených stropov a podláh však navyše celú stavbu pozastavil Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, ktorý následne viac než pol roka „skúmal“ dva odhalené drevené trámy. Až po niekoľkých

OBRÁZOK 1 – Hlavné krídlo budovy SBA počas rekonštrukcie.
Zdroj: MV SR SNA, špecializované pracovisko SBA.

urgenciách J. Schillerovej a následnom rokovaní nového riaditeľa SNA na generálnom riaditeľstve Pamiatkového úradu v Bratislave sa podarilo práce na rekonštrukcii opäť rozbehnúť a začiatkom roku 2019 aj úspešne ukončiť.

Záverečná kolaudácia rekonštrukcie, v rámci ktorej SBA dostal okrem nových podláh, stropov, elektroinštalácie, viacerých vynovených kancelárií aj úplne novú

bádateľňu, už prebehla pod novým dočasným vedením pracoviska Ing. Máriou Mihókovou. Dovtedajšia vedúca J. Schillerová totiž k 1. 1. 2019 prešla do ŠA BB a nahradila do dôchodku odchádzajúceho PhDr. Mikuláša Čelka vo vedení štiavnického pracoviska tohto štátneho archívu. Zastupujúca M. Mihóková tak napokon riadila aj následné jarne presťahovanie archívnych dokumentov späť do zrekonštruovaných priestorov SBA.

OBRÁZOK 2 – Vynovená bádateľňa SBA v rovnakom priestore po dokončení rekonštrukcie.

Zdroj: MV SR SNA, špecializované pracovisko SBA.

Keďže však v závere roka 2019 aj M. Mihóková ohlásila svoj odchod do dôchodku, pristúpilo vedenie SNA už v predstihu k výberovému konaniu na miesto nového, verne, že už trvalejšieho, vedúceho pracoviska. Spomedzi viacerých uchádzačov bol vo výberovom konaní vybraný Mgr. Peter Konečný, PhD., ktorého výhodou okrem iného bola aj jeho predchádzajúca kratšia skúsenosť s prácou v SBA. Koncom roka 2019 sa tak ukončilo akési prechodné obdobie organizačných, stavebných a personálnych zmien, čím SBA aspoň nateraz získal potrebnú stabilitu.

P. Konečný už pri svojom nástupe naznačil, že popri kontinuálnom spracovávaní a sprístupňovaní archívnych súborov má v úmysle prostredníctvom dokumentačnej, publikačnej a prezentačnej činnosti archív viac otvoriť domácej a medzinárodnej spolupráci a zapojiť ho do výskumov nielen u nás, ale aj v zahraničí. Z jeho krokov je zrejmé, že tieto zámery nezostanú iba zámermi.

Minulý rok si Slovenský banský archív pripomínal okrúhle výročie svojej existencie – 70 rokov od založenia *Ústredného banského archívu* v Banskej Štiavnici, a tak si zamestnanci SBA toto významné výročie už začiatkom roku 2020 pripomenuli realizáciou menšej výstavy „70 rokov od založenia Slovenského banského archívu v Banskej Štiavnici“. V závere mesiaca augusta sa potom vo vynovených priestoroch SBA konala celoslovenská porada OAR a riaditeľov štátnych archívov.

Pod názvom „Spravodaj SBA“ sa v roku 2020 podarilo obnoviť vydávanie niekdajšieho informačného bulletinu Štátneho ústredného banského archívu. Spravodaj, ktorého primárnym cieľom je informovať o fungovaní a aktivitách pracoviska, vychádza pod redakčným vedením P. Konečného dvakrát ročne – v lete a koncom roka. SBA práve finalizuje prípravu druhého čísla do tlače.

Na začiatku mesiaca september ešte zamestnanci SBA pripravili výstavu „250. výročie vymenovania Ch. T. Deliusa za prvého profesora na katedre baníctva v Banskej Štiavnici“, avšak vzhľadom na komplikujúcu sa epidemiologickú situáciu už nebolo možné uskutočniť tradičný deň otvorených dverí, ktorý sa v SBA koná vždy na Deň baníkov a hutníkov. Vírusová epidémia nakoniec znemožnila pracovisku aj konanie dlhšie pripravovanej spoločnej (so Slovenským bankovým múzeom v Banskej Štiavnici a Historickým ústavom SAV) medzinárodnej vedeckej konferencie Banské mestá na Slovensku II. Výsledkom vynaloženej práce by mala byť aspoň kolektívna monografia, ktorej zostavovateľom je taktiež nový vedúci P. Konečný, i keď jej vydanie bolo presunuté až na rok 2021.

Počas roku 2020 SBA začal aj práce na riešení rozsiahlej štvorročnej výskumnej úlohy „Dejiny a archontológia Hlavného komorskogrófskeho úradu v Banskej Štiavnici I., 1571 – 1747“. Vedúci pracoviska prezentoval činnosť archívu tiež v médiách, napr. v relácii Večerné reflexie Rádia Regina alebo pri príležitosti objavenia základov strojovne prvého atmosférického parného stroja na našom území v celoštátnych novinách.

Aj keď aktuálna epidemiologická situácia zatiaľ neumožňuje konať hromadné podujatia, zamestnanci SBA už začiatkom roku 2021 začali, opäť v spolupráci so Slovenským bankovým múzeom, práce na príprave výstavy k 450. výročiu prijatia Maximiliánovho banského poriadku v rokoch 1571/73. Spolupráca SBA s bankovým múzeom a Strednou priemyselnou školou Samuela Mikovíniho v Banskej Štiavnici sa rozbieha aj na poli vzájomnej pomoci pri reštaurovaní archívnych dokumentov a muzeálnych predmetov.

Napriek tomu, že pracovisko v roku 2021 čakajú niektoré personálno-generačné zmeny a v blízkej budúcnosti by okrem zrealizovanej rekonštrukcie vnútorných priestorov potrebovalo stavebne vynoviť aj čelnú vonkajšiu fasádu inak peknej historickej budovy, jeho výsledky v roku 2020 ukazujú, že pod novým vedením by aj tieto výzvy malo zvládnuť. Zdá sa, že špecializované pracovisko SNA Slovenský bankový archív v Banskej Štiavnici sa po niekoľkých náročných rokoch pohol naozaj novým smerom. Cieľom tohto príspevku bolo informovať archívnu societu o aktuálnom vývoji tohto, v štiavnických vrchoch tak trochu skrytého, archívneho pracoviska, ako aj poďakovať sa obom odchádzajúcim vedúcim.

Ivan Tichý
Slovenský národný archív

KRONIKA

BLANKA BAŇASOVÁ

Mnohí z Vás iste poznajú výrok nemenovaného starovekého filozofa o tom, ako všetko plynie. Aj čas. A zrejme si každý z nás už niekedy uvedomil, osobitne v niektorých momentoch, že obzvlášť čas plynie prirýchlo. Tento fakt sme si uvedomili i pri písaní týchto riadkov, a to vo chvíli konštatovania, že naša kolegyňa Bc. Blanka Baňasová odišla do zaslúženého dôchodku už pred štyrmi rokmi. V tomto roku sa v plynutí neúprosneho času dožíva krásnych 65 rokov života.

Blanka Baňasová, rodená Kolinčáková, sa narodila 13. mája 1956 v českom Varnsdorfe, kam jej rodičov v tom čase zaviali cesty za prácou. Otec Ján Kolinčák, rodák spod Vihorlatu, a mama Viktória, rodená Bujnovská, sa po návrate z Čiech usadili v rodnej obci Blankinej mamy vo Finticiach pri Prešove. Túto obec Blanka považuje dodnes za svoju rodnú. Tu pod dozorom svojej čínorodej mamy a láskavého otca vyrastala spolu so svojím bratom Jankom. Tu si, ako občas vravievala, pod niekedy až príliš prísnu rukou svojej mamy, vstúpila do srdca povestné „Ora et labora“, ktoré neskôr uplatňovala aj počas svojej archívnej praxe.

Po ukončení Základnej deväťročnej školy vo Finticiach pokračovala v štúdiu na Gymnáziu na Ulici Tarasa Ševčenka v Prešove, ktoré ukončila maturitnou skúškou v roku 1975. Po neprijatí na vysokú školu začala pracovať ako referentka v štátnom podniku Geodézia Prešov. Po roku praxe pokračovala dvojročným nadstavbovým štúdiom na Strednej škole spoločného stravovania v Kežmarku, ktoré ukončila taktiež maturitou v odbore cestovný ruch v roku 1978. Vzápätí sa stala zamestnankyňou bývalého Okresného národného výboru v Prešove, odboru cestovného ruchu, kde pracovala ako administratívna pracovníčka až do roku 1985. Pri pôsobení na tomto pracovisku sa zoznámila aj so svojím budúcim manželom Jaroslavom. Sobášom v roku 1980 nadobudla Blanka priezvisko Baňasová a súčasne získala malý bezvýznamný benefit, ktorý využili v neskoršom období v archíve jej mladší kolegovia Miroslav Pravda a Anton Dopirák, keď začali Blanku označovať prezývku „Bardotka“ alebo „Bridžit“ podľa známych iniciálok BB. Je nutné poznamenať, že so svojím manželom vytvorili harmonické manželstvo, ktoré pretrváva dodnes. Spoločne vychovali synov Lukáša a Karola i dcéru Blanku. Ich mama zároveň dlhé roky vytrvalo stála po boku svojho manžela ako „prvá dáma“ obce Pečovská Nová Ves, v ktorej sa usadili a v ktorej manžel Jaroslav vykonával funkciu starostu päť volebných období. V súčasnosti sa obaja tešia piatim vnúčatám.

V roku 1985 sa po ukončení materskej a rodičovskej dovolenky stala pracovníčkou vtedajšieho Štátneho okresného archívu v Prešove. Archívu, vo všetkých jeho názvoslovných podobách, už ostala verná 32 rokov až do svojho odchodu do starobného dôchodku v marci 2017. Ako často spomínala, jej nástup do archívu sprevádzali obavy z neznámeho. Avšak povahové črty a neustály záujem o vzdelávanie sa ju uvádzali jednoduchým spôsobom do problematiky archívnej teórie i praxe. Spočiatku sa venovala predovšetkým administratíve, ale jej ochota učiť sa novým veciam a pracovná

flexibilita ju veľmi skoro posunuli do oblasti predarchívnej starostlivosti a vybavovania správnej agendy. Postupne si osvojila archívárske remeslo až natoľko, že v roku 1991 bola krátko poverená vedením archívu.

Jej doménou sa, hlavne v prvých dvoch tretinách profesionálnej kariéry, stala agenda predarchívnej starostlivosti, v ktorej našla zmysel a správne pochopila jej význam z hľadiska zachovania archívneho dedičstva. Svojím osobným prístupom a nadobudnutými skúsenosťami vo veľkej miere ovplyvnila množstvo pôvodcov, ktorí aj na základe jej odborného a ľudského prístupu pochopili nároky na nich kladené z hľadiska budovania archívneho systému. Množstvom školení a odbornými konzultáciami upozorňovala pôvodcov registratúr na každú, aj drobnú zmenu v uplatňovaní zákonov a vyhlášok pri tvorbe registratúrnych poriadkov či v procese vyradovacích a preberacích konaní. Jej pracovné a osobnostné nastavenie ju sústavne nabádalo k vzdelávaniu sa v príslušnej archívnej teórii a k následnému porozumeniu nových pojmov a pravidiel pri správe registratúry orgánov štátnej správy a samosprávy. Ako manželka starostu bola v tomto smere veľmi nápomocná pracovníčkam obecných úradov, ktorým často pomáhala nad rámec svojich povinností. I vykonávanie štátneho odborného dozoru bolo v jej podaní precízne a profesionálne, nezanedbala žiadny detail a aj takto preukázala odbornosť predarchivára.

Poznanie zákonitostí vzniku archívneho dokumentu už v registratúre pôvodcu a jeho neskoršie korektné zaradenie v príslušnom archívnom súbore využila aj v druhej podstatnej oblasti svojej archívnej praxe, a to v oblasti vybavovania správnej agendy. Znalosti archivára a komunikačné schopnosti zúročila v kontakte s klientom a pri následnom šetrení v dostupných archívnych dokumentoch. Množstvo vydaných výpisov, odpisov a fotokópií svedčí o čínorodej práci aj na tomto úseku archívnej činnosti. S trochou zveličenia by bolo možné povedať, že sa klienti za „pani Baňasovou“ vždy radi vracali. Jej ľudský prístup a ochotu pomôcť v danej veci vysoko oceňovali a často odmietali vybavenie iným pracovníkom archívu. Na vybavovanie si žiadali iba tú „pani v okuliaroch.“

V neposlednom rade je potrebné vyzdvihnúť aj jej podiel na odbornom spracúvaní a sprístupňovaní novodobých archívnych fondov. Pedantnosť spracovania je možné pozorovať vo viac ako desiatke inventárov a registrov. Prevažnú väčšinu spracovaných fondov tvorili fondy národných výborov rôznych úrovní a fondy daňových inštitúcií. Aj touto činnosťou nadobudnuté skúsenosti a poznatky neváhala nezištne ponúknuť svojim kolegom, ktorí dodnes na tento fakt nezabúdajú a s úctou spomínajú aj na jej nadhľad a schopnosť počúvať, pomôcť, poradiť, a to nielen v odborných, ale aj v životných peripetiách.

Podľa ďalšieho známeho výroku údajne človek nevstúpi dvakrát do tej istej rieky. Neustála túžba po vzdelaní však našu kolegyňu v roku 2004 opätovne nasmerovala k snahe dosiahnuť vysokoškolské vzdelanie. Tento cieľ napokon dosiahla v roku 2007 absolvovaním úspešných štátnych záverečných skúšok na Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove v odbore animátor voľného času. Odvtedy pred svojím menom hrdo používala akademický titul Bc. Štúdium absolvovala popri zamestnaní a ešte počas neho jej bola v roku 2006 pri príležitosti 50. narodenín udelená Križkova medaila za zásluhy o rozvoj slovenského archívnictva.

Týmto spôsobom bolo ocenené jej profesionálne a erudované pôsobenie vo všetkých oblastiach archívnej práce vrátane jej osobného a ľudského prístupu.

Rozhodnutie odísť do starobného dôchodku iste nebolo jednoduché, ale ako neskôr konštatovala, išlo o správne rozhodnutie. A musíme dodať, že sa nesťažuje a stále má čo robiť. Prevažnú väčšinu času venuje svojim vnúčatám, ale nezanedbáva ani záhradu, prechádzky, dobrú knihu či návštevu divadla. I naďalej je oporou svojmu manželovi a deťom a miluje ich spoločné stretnutia na chate na Majdane. Kontakt so svojim bývalým pracoviskom však stále udržiava a kolegov na ich sviatky vždy poteší malou drobnosťou. Je to jednoducho – naša Blanka.

Aj preto jej želáme pevné zdravie, veľa šťastia, pokoj v duši, pohodu v rodine a mnoho životného optimizmu.

Anton Dopirák
Štátny archív v Prešove

ŽIVOTNÉ JUBILEUM JÁNA DULEBU

Na jar tohto roku oslávil životné jubileum pracovník Štátneho archívu v Košiciach Ján Duleba. Posledným marcovým dňom sa zároveň skončilo jeho takmer 36-ročné pôsobenie v slovenskom archívnictve.

Rodák zo Svidníka sa narodil 23. marca 1956 ako druhé dieťa Márie a Jána Dulebovcov. Po absolvovaní základnej deväťročnej školy a gymnázia vo svojom rodisku sa nakrátko zamestnal na mestskom národnom výbore a po ukončení dvojročnej vojenskej služby nastúpil 1. októbra 1977 do svidníckeho štátneho okresného archívu. Záujem o históriu, ktorý sa prejavil už na strednej škole, a rozhodnutie doplniť si vedomosti potrebné pre prácu archívára ho už ako otca dvoch malých synov priviedli k trojročnému externému štúdiu archívnictva na Strednej knihovníckej škole v Bratislave. Pedagogické pôsobenie predstaviteľov moderného slovenského archívnictva ho presvedčilo o správnosti výberu povolania, aj keď musíme poznamenať, že vymeniť futbalovú loptu za zelenú príručku archívnej teórie pre neho iste nebolo ľahké. Ale podarilo sa a jeho profesorka, dlhoročná pracovníčka archívnej správy Mária Stieberová, na neho ešte po mnohých rokoch spomínala ako na svojho obľúbeného študenta. Štúdium zakončené maturitou z dejín správy, základov ochrany a odborného spracovania a sprístupňovania archívnych dokumentov spojené s praktickou činnosťou vo svidníckom archíve prispelo veľkou mierou k zvýšeniu jeho kvalifikácie a v roku 1982 sa stal jeho riaditeľom.

Keď sa na konci osemdesiatych rokov usídlil v Košiciach, nakrátko nezameniteľnú vôňu archívnych depotov opustil, aby sa do nich od 1. septembra 1995 vrátil ako odborný archívár Štátneho archívu v Košiciach. Svoje vedomosti a zručnosti už zakrátko po nástupe využil pri kolektívnom sprístupňovaní rozsiahleho fondu Košickej župy, ktorého výsledkom je dvojzväzkový inventár. V nasledujúcom období sa stal na dlhé roky takmer až do súčasnosti jediným pracovníkom vysunutého pracoviska archívu

na Vodárenskej č. 10. Už len táto skutočnosť si zaiste vyžadovala veľkú duševnú silu. Klobúk dolu, tú samotu by nezvládol každý. Čakali ho nové výzvy a práca bola naozaj náročná. Okrem odbornej činnosti sa musel vyrovnávať aj s úlohami súvisiacimi s rekonštrukciou budovy meniacej sa z robotníckej ubytovne na moderné archívne pracovisko, čo predstavovalo permanentné sťahovanie archívnych fondov z prízemnia na poschodie, zo skladu do skladu... Skúsenosti z prostredia okresného archívu, kde obmedzený počet archivárov pri veľkom množstve rôznorodých archívnych fondov prakticky nedovoľoval špecializáciu, tu naplno využil. Okrem predarchívnej starostlivosti, ochrany archívnych dokumentov, ich preberania a všetkých fáz odborného spracovania a sprístupňovania dokumentov musel zároveň čas a energiu venovať každodennej kontrole bezproblémového chodu celého objektu.

V oblasti odbornej práce archivára sa v ďalšom období sústredil na sprístupňovanie niekoľkých odborov rozsiahleho fondu Východoslovenského krajského národného výboru v Košiciach, enormné množstvo pracovného času však bolo potrebné venovať najmä vyhotovovaniu výpisov a potvrdení z novodobých archívnych dokumentov. Vďaka jeho šikovnosti a ochote môžeme hovoriť o stovkách spokojných žiadateľov, ktorým jeho obratom poskytnuté potvrdenia uľahčili cestu za novým zamestnaním, vyšším pracovným zaradením či dôchodkom, čím nezanedbateľne prispieval k zvyšovaniu renomé archívu nielen v metropole východu.

Človek však nežije len prácou. Pri spoločenských podujatiach archivárov sa Janko Duleba prejavoval ako starostlivý kolega, príjemný spoločník so zmyslom pre humor, v neposlednom rade aj ako výborný tanečník. A to sme si my, jeho kolegyne, obzvlášť pochvaľovali. Priateľstvo, empatia, ochota vypočuť, poradiť či bez dlhých rečí pomôcť, to sú vlastnosti, ktoré si u Janka cenili kolegovia v celej archivárskej societe. Sme mu za ne veľmi vďační.

Milý Janko, v mene Tvojich bývalých i súčasných spolupracovníkov Ti do ďalších rokov želáme pevné zdravie, rodinnú pohodu a spokojnosť. Nech Ti na archivárske roky zostanú len pekné spomienky a nech máš v novej etape Tvojho života dostatok síl a energie na splnenie všetkých ešte neuskutočnených snov.

Ad multos felicesque annos.

Milena Ostrolucká
Štátna vedecká knižnica v Košiciach

JUBILEUM MILADY HANZALÍKOVEJ

Milada Hanzalíková patrí tiež medzi tohtoročných jubilantov. Narodila sa 29. apríla 1956 v neďalekom Hodoníne (Česká republika) rodičom Jarmile a Františkovi Hanzalíkovým. Vyrastala však v Skalici, kde navštevovala základnú školu i gymnázium, štúdium ktorého ukončila maturitnou skúškou v roku 1975. Rozhodla sa rozšíriť svoje vzdelanie nadstavbovým štúdiom v odbore archívniectvo – knihovníctvo na Strednej knihovníckej škole v Bratislave, ktoré ukončila v roku 1977.

Krátky čas pôsobila na odbore školstva Okresného národného výboru v Senici a v Odevných závodoch v Skalici. Od roku 1978 dlhých štyridsaťdva rokov bola odbornou pracovníčkou v skalickom archíve.

V rámci svojej pracovnej náplne vyskúšala rôzne činnosti, avšak základom jej práce bola správa registratúry archívu a správna agenda. Žiadateľom sa snažila vždy pomôcť a nájsť dokument, ktorý hľadali, prípadne poradiť, na koho sa treba obrátiť v danej veci. Ešte aj dnes sa návštevníci archívu pýtajú na pani Hanzalíkovú a zaujímajú sa, ako sa jej vodí. Netreba zabudnúť ani na spracúvanie archívnych fondov. Milka ich spracovala niekoľko, venovala sa predovšetkým novším fondom – okresným národným výborom, okresným súdom či notárskym úradom. Bola pri sťahovaní veľkého množstva archívnych dokumentov, ktoré sa sústreďovali do budovy bývalého františkánskeho kláštora v Skalici. Najprv v roku 1976 ešte ako praktikantka, keď sa sťahoval bývalý mestský archív, a aj neskôr v rokoch 1991 – 1993 a 2005. Aktívne sa zapájala do všetkých podujatí organizovaných archívom. Za svoju dlhoročnú a oddanú prácu v archíve bola v roku 2016 vyznamenaná pamätnou Križkovou medailou. Milka bola dobrou a starostlivou kolegyňou. Do práce chodila s elánom a v dobrej nálade. Ak sme za ňou prišli s prosbou o pomoc, nikdy nás neodmietla, a ako bolo jej zvykom, snažila sa pomôcť.

Od roku 2020 si Milka užíva pokojné chvíle na dôchodku. Je nadšená turistka a ako členka Telocvičnej jednoty Sokol sa každoročne zúčastňuje na niekoľkých turistických akciách a výletoch. Voľný čas vyplňa návštevou kultúrnych podujatí v meste, či už sú to koncerty alebo divadelné predstavenia. Ak chcete vedieť, v ktorej kaviarni či cukrárni si dáte dobrú kávu a ešte lepší koláčik, Milka vám určite poradí. Nielen počas turistických potuliek, ale aj so svojimi priateľkami ich navštívila už mnoho.

Milá Milka, k Tvojmu sviatku Ti v mene celého archívu prajem, aby Ťa neopustila dobrá nálada, aby Ti slúžilo zdravie, a ešte veľa energie, aby si si mohla plnými dúškami užívať život v kruhu svojich najbližších.

Terézia Májková
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Skalica

TERÉZIA VERONIKA KAŠTÍLOVÁ – 65-ROČNÁ

Terézia Veronika Kaštílová sa tento rok dožíva šesťdesiatpäť rokov. V Slovenskom národnom archíve prežila 35 rokov, a preto si zaslúži, aby sme v Slovenskej archivistike uverejnili aspoň krátky medailón.

Terka alebo Vierka, ako ju dlhé roky oslovovali v škole alebo v práci, sa narodila 9. mája 1956 v Seredi. Jej rodičmi boli Eva, rodená Kramárová, a František Kaštil. Prvé meno Terézia dostala po svojej babičke Terézii Kaštílovej.

Základnú školu i gymnázium navštevovala v rodnej Seredi. Po skončení gymnázia študovala na dvojročnej nadstavbe Strednej zdravotníckej školy v Trnave, odbor

gynekológia. Po jej absolvovaní krátko pracovala v nemocnici v Galante a potom na poliklinike v Seredi na pľúcnom oddelení. Okrem iných povinností navštevovala školy v Seredi i v blízkom okolí a očkovala deti proti rôznym závažným ochoreniam.

Avšak po prekonaní ťažkého ochorenia a dlhodobej a zložitej liečbe už toto povolanie nemohla vykonávať a musela si hľadať iné zamestnanie. Tak sa stalo, že v roku 1983, teda v roku, keď Slovenský národný archív prežíval hektické obdobie sťahovania archívnych dokumentov do novej budovy na Drotárskej ceste, sa stala jeho pracovníčkou. Nastúpila do vtedajšieho oddelenia dejín socializmu (neskôr oddelenie nových fondov, dnes 2. oddelenie spracúvania archívnych fondov), ktorého vtedajším vedúcim bol PhDr. Elo Rákoš, CSc. V archíve prežila dlhých 35 rokov, pričom denne cestovala zo Serede do Bratislavy a späť. Spočiatku, tak ako všetci zamestnanci archívu v tomto období, balila a podieľala sa na sťahovaní archívnych dokumentov, ale aj na upratovaní archívnych a kancelárskych priestorov v budove nového archívu. Po „upokojení“ sťahovania sa postupne začala zapájať do odborných archívnych činností. Najskôr to bola bádateľská agenda a neskôr k nej pribudla i správna agenda, teda vybavovanie žiadostí fyzických a právnických osôb. Postupne praxou a účasťou na odborných archívnych kurzoch získavala ďalšie archívne znalosti a zručnosti, potrebné na sprístupňovanie archívnych fondov oddelenia. Najskôr to boli činnosti pod dohľadom vedúceho oddelenia či iných skúsenejších pracovníkov a neskôr už samostatná odborná archívna práca, počnúc triedením archívnych dokumentov, ich systematizáciou až po inventarizáciu a vyhotovenie archívnej pomôcky k fondu. V Slovenskom národnom archíve Terka Kaštilová spracovala archívne fondy Slovenský úrad pre veci cirkevné, Fond národnej obnovy, podieľala sa na sprístupňovaní archívneho fondu Úrad predsedníctva Zboru povereníkov a posledné roky svojho pôsobenia v Slovenskom národnom archíve venovala odborným archívnym činnostiam na rozsiahlom archívnom fonde Krajský úrad v Bratislave. Popri týchto činnostiach vypomáhala v prípade potreby pri bádateľskej či správnej agende, pri vybavovaní stoviek až tisícok žiadostí občanov na rehabilitačné a reštitučné účely.

Terka mala zmysel aj pre dobrú zábavu a humor a so svojimi kolegami prežila mnohé veselé chvíle, na ktoré rada spomína. Do zaslúženého dôchodku odišla k 31. decembru 2018.

Na záver teda zaželayme milej Terke Vierke všetko najlepšie k jej 65. narodeninám, poprajme jej veľa zdravia, šťastia a životného optimizmu.

Eva Vrabcová

NÁŠ JUBILANT PETER MARTINKA

Tento rok oslávi významné životné jubileum náš bývalý kolega a priateľ Peter Martinka. Narodil sa 18. júna 1951 v Považskej Bystrici. Lokálpatriotom je v obci Podvažie (toho času miestna časť Považskej Bystrice), kde prežil svoje rané detstvo spolu s rodičmi Jozefom a Emíliou a svojimi mladšími súrodencami. Po skončení základnej školy odišiel študovať do Beluškých Slatín za spojového mechanika. Po ukončení odbornej školy a odslúžení vojenčiny vystriedal niekoľko zamestnaní ako technicko-hospodársky pracovník. V roku 1979 si doplnil vzdelanie na Strednej ekonomickej škole v Považskej Bystrici. Svoje voľné chvíle trávil búdaním v archívoch, zaujímala ho regionálna história a genealógia. Za týmto koníčkcom bol a naďalej je ochotný cestovať a hľadať svojich predkov aj mimo územia Slovenska. Medzi jeho záľuby vždy patrila história, čítanie, turistika a neskôr záhradkárčenie. Jeho záľuba ho nakoniec priviedla do archívu v Považskej Bystrici, do ktorého nastúpil v roku 1995 najskôr na dobu určitú a od roku 1998 už ako stály pracovník. Napriek tomu, že nemal archívne vzdelanie, svoje miesto v archíve si plne obhájal. V roku 1999 ukončil jednoročný kurz pre archívárov. Práca v archíve ho naplňala, čo sa ukázalo aj na jeho pracovných výsledkoch, tu sa odrazil jeho dobrý koncentrovaný systém práce. V archíve sa venoval sprístupňovaniu novodobých archívnych súborov, spracoval desiatky archívnych fondov MNV a MsNV, ďalej sa venoval správnej a administratívnej agende. Náš Peťko, ako sme ho oslovovali, si pred každým sprístupňovaním vždy všetko zodpovedne pripravil a naštuoval, či to bol archívny zákon alebo správa registratúry národných výborov. Bol ochotný podeliť sa so svojimi odbornými vedomosťami, pohotovo reagoval na počkanie, ovládal układacie znaky a lehoty uloženia. S úsmevom si spomínáme, ako sme sa spoločne učili vytvárať prvé inventáre v BACH-u a zvládnuť novinku Fabasoft. Počas pôsobenia v archíve sa prejavil ako skromný, skvelý, nekonfliktný kolega a parták. Po jeho odchode na dôchodok nám chýbal jeho presný príchod s novinami, sledovanie počasia, presný čas a podobné obyčajné veci, s ktorými bol spájaný, a aj preto bol v našej obľube. Rád sa podelil o pracovné skúsenosti i so začínajúcimi archívarmi a aj z toho dôvodu je pre nás vzorom nielen v pracovnej oblasti. Svojím záľubám sa venuje i naďalej, len zmenil poradie. V súčasnosti medzi jeho životné priority patrí najmä jeho najbližšia rodina: manželka, syn, vnučka a záhrada. Od 1. novembra 2015 je na starobnom dôchodku, do archívu sa medzi nás vracia ako búdatel. K jeho životnému jubileu mu prajeme hlavne veľa zdravia, pohody a radosti zo života.

Helena Hollá
Štátny archív v Trenčíne,
pracovisko Archív Považská Bystrica

ŽIVOTNÉ JUBILEUM MILANA MIŠOVIČA

V máji 2021 oslávil svoje narodeniny dlhoročný archivár a bývalý zamestnanec odboru archívov a registratúr Milan Mišovič.

PhDr. Milan Mišovič sa narodil 22. mája 1956 v Bratislave. Po ukončení stredoškolského vzdelania na gymnáziu na Metodovej ulici začal pracovať ako kníhkupec v Slovenskej knihe, n. p., Bratislava. Vysokoškolské vzdelanie nadobudol na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v odbore archívnictvo, kde študoval v rokoch 1976 až 1980. Po jeho ukončení a absolvovaní základnej vojenskej služby v roku 1982 nastúpil do Chemických závodov Juraja Dimitrova, n. p., Bratislava ako podnikový archivár. Tu sa spoznal so svojou budúcou manželkou a tiež dlhoročnou archivárkou Terkou Nagyovou. Ďalšie pracovné kroky Milana Mišoviča smerovali do Štátneho archívu v Bratislave, kde sa v rokoch 1985 až 1996 venoval spracovávaniu a sprístupňovaniu archívnych fondov, bádateľskej a správnej agende. Sprístupnil Krajský národný výbor v Bratislave, odbor miestneho hospodárstva a dopravy, a svoje skúsenosti spracoval do štúdie, ktorú publikoval v Slovenskej archivistike. Bohaté pracovné skúsenosti nadobudnuté z archívnej praxe od roku 1996 zúročoval a využíval na odbore archívov a registratúr. V roku 1999, po odchode Ela Slobodu, prevzal referát štátnych okresných archívov, ktorý kládol vysoké nároky na organizačnú, metodickú a kontrolnú činnosť. Okrem referenta pre štátne archívy pôsobil ako hlavný metodik odborných archívnych činností a lektor odborného archívneho vzdelávania zamestnancov štátnych archívov. Milan Mišovič sa významným podielom zaslúžil o rozvoj slovenského archívnictva v oblasti tvorby metodiky odborných archívnych činností a pri skvalitňovaní práce v štátnych archívoch.

V roku 2008 po úspešnom vykonaní rigorózneho skúšky a obhájení práce na tému organizácia verejnej správy Bratislavskej stolicy v rokoch 1848 až 1853 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave získal titul doktor filozofie.

Odbornosť a pracovné zanievanie Milana Mišoviča pre archívnictvo sa odzrkadlili členstvom v rôznych komisiách, pracovných skupinách a menovaním za predsedu Metodologickej komisie, predsedu Delimitačnej komisie, predsedu Akvizičnej komisie a tajomníka Vedeckej archívnej rady. Je držiteľom pamätnej Križkovej medaily.

Svoje viac ako 35-ročné pôsobenie odborného archivára ukončil odchodom do dôchodku v roku 2018. Pre nás všetkých aj naďalej zostáva dôležitým prameňom vedomostí o dejinách správy, archívnej teórii a archívnej praxi. Milan Mišovič je známy nielen svojimi odbornými znalosťami, ale najmä ľudským prístupom, slušnosťou, úprimnosťou a zmyslom pre spravodlivosť. Som veľmi rada, že vzájomné priateľské ani kolegiálne vzťahy s archivárskou obcou jeho odchodom do dôchodku neochladli.

Jubilantovi prajem do ďalších rokov života najmä pevné zdravie, veselú myseľ a pohodu v rodinnom kruhu.

Monika Péková
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky,
sekcia verejnej správy, odbor archívov a registratúr

JUBILANTKA VALIKA PETROVIČOVÁ

Jubilantkou v tomto roku je aj Valéria Petrovičová, dlhoročná pracovníčka skalického archívu. Narodila sa v Skalici 24. mája 1951 Kataríne a Matúšovi Vávrovým. Detstvo i mladosť prežila v malej dedinke neďaleko Skalice, v Koválovci. Základnú školu navštevovala v Radošovciach, v stredoškolskom štúdiu pokračovala najprv v Holíči na Strednej všeobecnovzdelávacej škole (1966 – 1969) a neskôr na Strednej ekonomickej škole v Senici (1973 – 1975). Nadstavbové štúdium v odbore archívničtvo na Strednej knižničnej škole v Bratislave ukončila v roku 1981 už ako zamestnankyňa archívu. Do Štátneho okresného archívu v Senici so sídlom v Skalici nastúpila v roku 1977.

Jadrom Valikinej pracovnej náplne bola predovšetkým predarchívna starostlivosť. V duchu jej zásad sa snažila pôvodcov nielen kontrolovať, ale predovšetkým usmerňovať. Pod vedením Dr. Zory Viestovej sa však všetci pracovníci museli podieľať aj na spracúvaní archívnych dokumentov. V tejto oblasti sa venovala novším fondom – notárskym úradom a okresným národným výborom. Valika bola súčasťou kolektívu, ktorý zabezpečoval sťahovanie archívnych súborov bývalých okresných archívov do budovy bývalého františkánskeho kláštora v Skalici, kde sídli aj dnes.

Po tridsiatich rokoch strávených v archíve odišla v roku 2007 do dôchodku. Mohla sa tak naplno venovať svojim záujmom. Valika je rodinne založená a práve rodina pre ňu vždy bola a aj bude na prvom mieste. Preto jej robia nesmiernu radosť najmä okamihy, keď vidí svojich vnukov hrať sa a šantíť v jej obývačke, či celú rodinu pri nedeľnom obede.

Milá Valika, rada by som Vám popriala k tomuto krásnemu okrúhlemu jubileu veľa zdravia a pozitívnej energie, aby ste so svojou rodinou prežili ešte mnoho krásnych dní.

Terézia Májková
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Skalica

JUBILEUM HELENY POLAKOVIČOVEJ

V tomto roku sa životného jubilea dožíva naša bývalá kolegyňa a vedúca Helena Polakovičová. Narodila sa 10. mája 1956 v malej dedinke Modrová v okrese Nové Mesto nad Váhom.

Po maturite na piešťanskom gymnáziu v roku 1975 sa rozhodla pokračovať vo vysokoškolskom štúdiu na Univerzite Komenského v Bratislave. Hoci sa túžila stať učiteľkou dejepisu, osud to zariadil inak a Helka vyštudovala odbor archívničtvo. Štúdium ukončila v roku 1979. So Skalicou a skalickým archívom sa zoznámila už počas

vysokej školy, keď tu so spolužiačkou Gabikou absolvovali archívnu prax. V spomienkach sa vždy rada vráti do čias, keď prvý raz prišli do archívu či na pani Stázku, u ktorej počas praxe bývali.

Po skončení vysokej školy sa vrátila (do našich končín) na Záhorie. Kým sa stala pevnou súčasťou kolektívu skalických archivárov, pracovala najprv v Okresnej knižnici v Senici (dnes Záhorská knižnica Senica), neskôr v Záhorskom múzeu v Skalici na úseku ochrany pamiatok a prírody. Do Okresného archívu v Senici so sídlom v Skalici nastúpila v auguste 1980. Pod vedením vtedajšej riaditeľky archívu Dr. Zory Viestovej sa učila skutočnej archívnej práci. Po odchode Dr. Viestovej do dôchodku v roku 1981 bola poverená vedením archívu do roku 1985. Do vedenia sa vrátila opäť v roku 1998 a v tejto pozícii zostala až do odchodu do dôchodku v roku 2018.

Počas svojho pôsobenia v archíve sa venovala takmer každej oblasti archívniectva. Okrem riadiacej činnosti a správnej agendy spracúvala tiež archívne fondy okresných národných výborov, okresných súdov či staršie dokumenty, predovšetkým cechové písomnosti a Magistrát mesta Skalica. Veľký podiel má na propagácii archívu širokej verejnosti. Úzko spolupracovala so Záhorským múzeom a Mestskou knižnicou v Skalici, s ktorými zorganizovala niekoľko úspešných podujatí pre verejnosť. V posledných rokoch sa organizácia podujatí niesla i v duchu hesla „prived'te deti do archívu“ s cieľom dostať regionálne dejiny a tiež archívy do povedomia detí. Za svoju dlhoročnú prácu v archíve bola v roku 2006 vyznamenaná pamätnou Križkovou medailou a v roku 2018 bola ocenená cenou primátora mesta Skalica.

Skalica sa stala jej novým domovom, tu si založila rodinu a spolu s manželom vychovali tri deti. Voľný čas venuje cestovaniu a objavovaniu nových miest. Je pravidelnou účastníčkou archivárskych zájazdov. Milovníčka kávy, ktorú si rada vychutná v kombinácii s dobrou detektívkou či v kruhu priateľov. Nebojí sa kulinárskych experimentov a cudzie jej nie sú ani ručné práce, najmä háčkovanie.

Helka bola skvelou kolegyňou a rovnako dobrou vedúcou. Keď sme za ňou prišli s akýmkoľvek problémom, nikdy nás neodbila, ale venovala nám svoj čas, niekedy aj veľa trpezlivosti. Hoci si teraz užíva zaslúžený oddych od pracovných povinností, do archívu si často a rada nájde cestu. Či už ako bádatel'ka, alebo ako kamarátka, s ktorou si máme vždy čo povedať.

Milá Helka, k Vášmu sviatku Vám v mene nášho archívu želim predovšetkým zdravie, lebo to je v týchto časoch azda najdôležitejšie, veľa pohodových dní v kruhu Vašich blízkych a ešte veľa príležitostí na splnenie Vašich snov.

Terézia Májková
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Skalica

JURAJ ROHÁČ – 65-ROČNÝ

V priebehu niečo vyše jedného roka mohla Katedra archívniectva a pomocných vied historických na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského (ďalej len FiF UK) v Bratislave osláviť dve okrúhle jubileá (prof. Leon Sokolovský 70 a prof. Jozef Novák 90 rokov). K nim pribudlo len o málo neskôr polokrúhle jubileum ďalšieho z dnes už staršej generácie pedagógov tejto katedry – doc. Juraja Roháča.

Narodil sa 23. marca 1956 v Dehticiach na tamajšej škole, kde vyučovali jeho starí rodičia. V Trnave, kam sa jeho rodičia onedlho presťahovali, Juraj Roháč navštevoval základnú deväťročnú školu (1962 – 1971) i gymnázium (1971 – 1975). Od roku 1975 začal študovať na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave archívniectvo. Neučil ho už zakladateľ pomocných vied historických na Slovensku (prof. Alexander Húščava zomrel v roku 1969), ale jeho štúdium usmerňovali dnes už tiež osobnosti pokladané za zakladateľské (prof. Jozef Novák, doc. Darina Lehotská, dejiny správy ho učil Dr. František Palko). Jubilant mal počas štúdia, ale aj po ňom najbližšie k v tom čase vedúcemu odboru archívniectva na vtedajšej Katedre československých dejín a archívniectva – Jozefovi Novákovi. Dobrá partia sa vytvorila aj z jeho konškolákov, z ktorých je s viacerými dodnes v kontakte (Dr. Juraj Turcsány, Dr. Gejza Šidlovský, Dr. Jana Oršulová a iní).

Po absolvovaní ročnej absolventskej vojenčiny sa jeho prvým pracoviskom po skončení univerzity stal Štátny okresný archív v Trnave (dnes MV SR, Štátny archív v Trnave). Na pracovisku mu v rokoch 1979 až 1987 šéfoval vtedajší riaditeľ PhDr. Jozef Šimončič, CSc. Oproti dnešným malým kolektívom archívov, ktorých pracovníci sú zavalení administratívou, spomína jubilant, že bolo viac priestoru na prácu s fondmi, ako aj na priateľské posedenia po práci. Juraj Roháč sa však nezaoberal len spracúvaním častí fondu Magistrát mesta Trnava (Decreta regia, Missiles), ale v roku 1981 i obhájil rigoróznou prácu. V roku 1983 sa zúčastnil Medzinárodnej odbornej archívnej stáže v Národnom archíve v Paríži. Dodnes na stáž aj jej absolventov z veľkej frankofónnej oblasti sveta rád spomína.

Ako šikovného absolventa s archívnuou praxou si ho vyhľadli jeho niekdajší učitelia na univerzite, aby posilnili na odbore vyučovanie praktickej i teoretickej stránky archívniectva a zároveň zabezpečili kontinuitu vo vyučovaní diplomatiky po pripravovanom odchode doc. D. Lehotskej do dôchodku. Juraj Roháč sa preto od roku 1987 stal odborným asistentom na Katedre československých dejín a archívniectva FiF UK. Nasledujúce desaťročie bolo turbulentné „vonku“ (krátko po nástupe boli študenti univerzity jednou z hybných síl Novembrovej revolúcie, zanedlho na to zažívali rozdelenie republiky aj intelektuálne boje v období mečiarizmu), ako aj „vo vnútri“ (zmena názvu pracoviska na Katedra slovenských dejín a archívniectva, neskôr od roku 2000 rozdelenie pracoviska na Katedru slovenských dejín a Katedru archívniectva a pomocných vied historických). Zmeny po Novembrovej revolúcii otvorili i jemu dvere do západného sveta. Absolvoval výskumné pobyty vo Vatikánskom tajnom archíve (dnes Vatikánsky apoštolský archív) (1992, 1993, 1994) a po ukončení externej ašpirantúry a obhajobe dizertačnej práce z diplomatiky mu bola roku 1998 udelená vedecká hodnosť kandidáta vied (CSc.) v odbore pomocné vedy historické práve za

výsledky jeho výskumov vo Vatikáne – Menovacie procesy (Processus consistoriales).

Po osamostatnení sa katedry sa jej prvý vedúci – profesor Leon Sokolovský – programovo staral o personálne dobudovanie pracoviska. Okrem neho tvorili interný pedagogický zbor len dvaja odborní asistenti (jubilanť a Dr. Zuzana Nemcová). Juraj Roháč sa preto podujal na absolvovanie habilitačného procesu, ktorý úspešne zavŕšil získaním titulu docent (2003). Zúčastňoval sa pravidelne odborných podujatí na Slovensku (napr. archívne dni alebo konferencie k dejinám miest) i v zahraničí (2000 – Gand, 2005 – Paríž, viackrát odborné podujatia v Českej republike). Praktické skúsenosti z archívu, ako aj zo zahraničných archívnych stáží ho predurčili, aby sa na katedre kvalitne venoval ťažiskovému zameraniu na archívniectvo a diplomatiku. Dlhé roky organizačne zabezpečoval odborné praxe pre študentov katedry. Vedecky sa venuje najmä diplomatike (predovšetkým pápežskej) a regionálnym dejinám (najmä Trnavy a malokarpatských obcí).

Jubilant je nepretržitým členom výboru Spoločnosti slovenských archivárov (od jej vzniku v roku 1990) a zároveň jej dlhoročným podpredsedom. V tejto úlohe často spoluorganizoval archívne dni, mal na starosti moderovanie odborných panelov či časť spoločenského programu. Je i dlhoročným predsedom sekcie archívniectva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, pričom aj z tejto pozície sa spolupodieľa na organizovaní množstva odborných podujatí. Svoje vedomosti a skúsenosti uplatňuje i v rámci Vedeckej rady Slovenského národného archívu a redakčnej rady časopisu Slovenská archivistika, ktorých je členom.

Tým, ktorí ho poznajú, asociuje jubilanť francúzsku nonšalantnosť, pohodu a dobrú náladu. Juraj Roháč je však známy aj trefnými vtipnými poznámkami či svojimi básňami. Tie boli dlho ozdobou väčších jubileí a v tom správnom pomere miešali smiech s vážnym zamyslením. Jeho publikačná činnosť, ako aj rozsiahlejší medailón o jeho osobnosti vyšiel nedávno v jubilejnom 50. ročníku Zborníka FiF UK – Historica (2019). Milému kolegovi, diplomatikovi, archivárovi a regionálnemu historikovi Trnavy a Malokarpatska, prekladateľovi z a do francúzštiny a celkovo príjemnému človeku prajeme veľa zdravia a šťastia aj do ďalších rokov.

Juraj Šedivý
Katedra archívniectva a PVH
Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave

ŽIVOTNÉ JUBILEUM AGNESY ŽIFČÁKOVEJ

Len nedávno, pred piatimi rokmi, sme sa s ňou pracovne lúčili pri jej odchode do dôchodku. Naša, teraz už bývalá a dlhoročná kolegyňa Agnesa Žifčáková v marci oslávila svoje krásne a významné životné jubileum. Narodila sa 2. marca 1951 v spišskej obci Domaňovce v rodine kováča. V rodnej obci a blízkom Spišskom Hrhove získala základné vzdelanie. Stredoškolské štúdiá absolvovala v Levoči. Keďže sa rozhodla byť učiteľkou slovenčiny a dejepisu, vysokoškolskú kvalifikáciu nadobudla na Pedagogickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. Učiteľskému povolaniu sa však venovala len päť rokov na Základnej škole v Markušovciach.

Láska k histórii ju priviedla do vtedajšieho Štátneho oblastného archívu v Levoči, kam nastúpila pracovať ako archivárka 1. augusta 1979 a zotrvala tu až do svojho odchodu do dôchodku, čo bolo takmer 37 rokov! Podieľala sa na spracúvaní, sprístupňovaní a vypracúvaní archívnych pomôcok k lesným fondom, fondom tatranských liečební, škôl či hospodárskych subjektov. K jej pracovným povinnostiam časom pribudla aj predarchívna starostlivosť, vybavovanie správnych informácií, agenda týkajúca sa výpožičiek archívnych dokumentov i práca v bádateľni.

Ako vyštudovaná učiteľka mala predsa len možnosť uplatniť sa aj v archíve vede-ním exkurzií pre žiakov základných, stredných i vysokých škôl a tiež hodín dejepisu. Mimoriadne aktívne a zanietene spolupracovala s učiteľmi a žiakmi na rôznych projektoch. Okrem toho dlhé roky iniciatívne zastupovala pracovníkov aj v odboroch. Realizáciu našla tiež ako členka výboru Spišského dejepisného spolku, s ktorým ochotne spolupracuje a pomáha mu naďalej i v súčasnosti. Vďaka jej publikačnej činnosti sa dostali k verejnosti v knižnej forme cenné informácie o niektorých významných osobnostiach Spiša a dejinách spišských obcí. Početné sú aj jej recenzie do odborných časopisov a príspevky do regionálnej tlače, v ktorých nezabúda pripomenúť dôležité historické udalosti, významné výročia, osobnosti.

Celý svoj život je i dušou kultúrneho a spoločenského života vo svojom rodisku. Založila tam folklórnu skupinu, pre ktorú píše scenáre, je spoluautorkou mnohých kultúrnych programov a vystúpení v obci i mimo nej.

Napriek tomu, že si naša Agneska užíva zaslúžený odpočinok, nezabúda ani na archív, na svojich bývalých kolegov. Udržiava s nami skutočne čulý kontakt, zaujíma sa o dianie v archíve, o kolegov. Pravidelne nás zásobuje svojim povestným „čajom na šicko“, ktorý je zmesou ňou vlastnoručne nazbieraných liečivých bylín. Je totiž aj vášnivou bylinkárkou.

Do ďalších rokov jej želáme predovšetkým pevné zdravie, veľa radosti zo svojej rodiny – manžela, detí a vnúčat, ako aj veľa skvelých nápadov a ich realizáciu v kultúrnom živote svojej obce.

Alena Kredatusová
Štátny archív v Prešove,
špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči

ROZLÚČKA S RIADITEĽOM ŠTÁTNEHO ARCHÍVU V BANSKEJ BYSTRICI PHDR. IGOROM GRAUSOM, PHD.

Uplynulo iba necelých desať mesiacov od chvíle, keď sa PhDr. Igor Graus, PhD., dožil svojho okrúhleho životného jubilea a 4. decembra 2020 sme sa dozvedeli o jeho nečakanej a najmä predčasnej smrti.

Meno Igora Grausa sa nám všetkým už desiatky rokov automaticky spája s Banskou Bystricou, jej bývalým okresným archívom a súčasným štátnym archívom, nesmierne bohatou vedeckou a publikačnou činnosťou nielen z oblasti faleristiky a heraldiky, ako aj pozoruhodnými osobnými záľubami v maľovaní, počúvaní opery i džezu.

Igor Graus sa narodil 17. februára 1960 v Banskej Bystrici, kde ukončil základné, stredoškolské i vysokoškolské vzdelanie na pedagogickej fakulte v odbore história – slovenský jazyk. Pred meno si od roku 2004 písal titul doktor filozofie a akademický titul PhD. získal v roku 2011 po úspešnom absolvovaní doktorandského štúdia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

S archívniectvom a históriou bol spojený celý jeho pracovný aj súkromný život. Tri roky pracoval ako historik v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici. Do Štátneho okresného archívu nastúpil v roku 1988 ako archivár, neskôr bol zástupcom riaditeľa a od roku 1992 v ňom pôsobil ako jeho riaditeľ. Od novembra 2015 bol riaditeľom Štátneho archívu v Banskej Bystrici a jeho šiestich pracovísk.

Tridsaťdva rokov života na jednom pracovisku Igora vyformovalo do osobnosti, v ktorej sa snúbili pracovitosť, vytrvalosť a múdra prezieravosť, umocnené zmyslom pre plánovanie a riešenie koncepcných úloh. Osobné charakterové vlastnosti, čestnosť, spoľahlivosť a dobrosrdečnosť mu pomáhali zachovať si nadhľad, uplatniť intelektuálny prístup k životu a vybudovať si rešpekt kolegov.

Meno Igora Grausa sa bude navždy spájať so založením slovenskej vedeckej faleristiky, jeho vedeckou prácou, v ktorej sa venoval predovšetkým pomocným vedám historickým a starším dejinám mesta Banská Bystrica. Je autorom dvoch stoviek vedeckých štúdií a odborných článkov z oblasti faleristiky, heraldiky, múzejníctva, dejín rytierskych rádov a regionálnych dejín, ktoré boli publikované v domácej a zahraničnej odbornej tlači. Je autorom a spoluautorom desiatky knižných publikácií.

Igor Graus bol dlhoročným členom Spoločnosti slovenských archivárov, Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied, Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti, Heraldickej komisii Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Heraldického kolégia, Rady pre vojenskú symboliku Ministerstva obrany Slovenskej republiky, viacerých odborných komisií a redakčných rád. O jeho erudovanosti, autorite a úcte v odborných kruhoch vypovedala aj funkcia predsedu Vedeckej archívnej rady ako poradného orgánu ministra vnútra. A všade tam ho len ťažko možno nahradiť.

Okrem kolegiálnej úcty a rešpektu sa Igorovi dostalo aj spoločenského ocenenia jeho práce a získal viaceré rezortné vyznamenania. V roku 2010 mu bola udelená Križkova medaila za zásluhy o rozvoj slovenského archívniectva. Bol nositeľom štyroch vojenských vyznamenaní, udelených ministrami obrany Slovenskej republiky,

Pamätnej medaily ministra obrany za zásluhy o rozvoj ozbrojených síl 3. stupňa a od roku 2011 bol nositeľom Čestného odznaku Slovenskej faleristickej spoločnosti 2. stupňa za významné zásluhy v oblasti faleristiky. Za celoživotné pôsobenie a reprezentovanie mesta mu bola udelená cena primátora Banskej Bystrice.

Osobne, Igor, nikdy nezabudnem na Tvoju podporu a vedomie, že som sa na Teba mohla vždy spoľahnúť, na pokoj a uvážlivosť, ktorú si na mňa prenášal, na všetky povzbudivé slová, dobré nápady a myšlienky, s ktorými si za mnou prichádzal a na ten Tvoj tak trochu šibalský úsmev vždy, keď si vec nemyslel až tak vážne.

Ciele a očakávania Igora Grausa boli odvážne, krásne a plné plánov. Ich naplnenie ovplyvnila náhla a nečakaná smrť. A tak nám ostatným zostalo iba predčasne a s konečnou platnosťou vyjadriť vďačnosť a uchovať si navždy spomienky na dobrého priateľa a vzácného človeka.

Igor, česť Tvojej pamiatke!

Mária Mrižová
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky,
sekcia verejnej správy, odbor archívov a registratúr

ZA JOZEFOM CHREŇOM

Počas tohtoročných veľkonočných sviatkov zomrel 3. apríla 2021 v Bratislave JUDr. Jozef Chreňo. Narodil sa v Komárne 15. apríla 1927 v tehliarskej rodine Ondreja Chreňa a Anny Kotučovej. Dožil sa takmer 94 rokov. Jeho dlhovekosť mu umožnila držať primát žijúceho archívneho pracovníka, ktorý stál pri budovaní základov moderného slovenského archívnictva prakticky úplne od ich začiatkov v 50. rokoch 20. storočia. Na čerstvo sformovanú slovenskú archívnu správu nastúpil hneď po pre archívnictvo prelomovom roku 1954, a to v októbri 1955, ako organizačný referent. Krátko na to po pár mesiacoch prevzal po jej prvom riaditeľovi (vtedy náčelníkovi), npor. JUDr. Jánovi Kováčovi, začiatkom roku 1956 aj riadiace žezlo slovenského archívnictva.

Budoval personálne, priestorovo a technicky nanovo sa formujúce štátne archívy v časoch, keď archívna správa do roku 1960 patrila ešte pod Povereníctvo vnútra a po tomto roku pod Slovenskú národnú radu. Jej organizačné začlenenie sa na dlhú dobu doriešilo až po vzniku česko-slovenskej federácie, a to v roku 1969, keď sa archívna správa začlenila pod novovzniknuté Ministerstvo vnútra SSR aj so sústavou štátnych archívov. Jeho už viackrát citované krédo vymaniť archívnictvo z biedy bolo v tých rokoch zmyslom jeho práce. Ako právnik mal citový vzťah k archívnictvu, k archívnemu kultúrnemu a historickému dedičstvu a mal aj šťastie, že vo vtedajšej komplikovanej dobe mal rešpekt v politických a štátnych kruhoch. Nebál sa personálne posilňovať štátne archívy aj tou časťou vzdelaných ľudí, ktorých vtedajšia politická moc marginalizovala. Prácu archivárov si vysoko vážil a presadil dokonca aj ich štátne vyznamenania pri príležitosti celoštátnej výstavy na Pražskom hrade v roku 1958.

Zvyšoval kompetencie archívnej správy i štátnych archívov už do roku 1960, udržal ich i do roku 1968 a potom ešte aj v roku 1969 právomoci správy a archívov zveľadil. Neváhal zrušiť archívne oddelenia krajských správ ministerstva vnútra v roku 1966 ako už prežitý článok v archívnom systéme, a v tom istom roku presadil spolu s Michalom Kušíkom aj vydávanie časopisu Slovenská archivistika. Oceniť treba jeho úsilie pri tvorbe metodiky archívnej práce, edičnej činnosti štátnych archívov – najmä vydávanie sprievodcov po archívnych fondoch a zbierkach, archívnych pomôcok, pri ochrane archívnych dokumentov najmä nákupom fototechniky a budovaním reštauračných a konzervačných dielní vo vybraných archívoch. Presadil tiež prijatie archívnej správy a tým aj slovenského archívnictva za člena Medzinárodnej rady archívov v Paríži v roku 1970, vybavil zahraničné študijné cesty archivárov, najmä na výskum prameňov v Budapešti a Viedni a archivárske vzdelávanie v Národnom archíve v Paríži.

Som rád, že som mal možnosť Dr. Chreňa poznať aj ako jeho odborný pracovník, keďže v roku 1969 ma spolu s Jánom Beňkom, Jánom Madarásom i „staršou“ kolegyňou zo štúdia archívnictva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského Máriou Stieberovou prijal na archívnu správu. Boli sme na správe vlastne prvou archívne vzdelanou generáciou. Prežili sme spolu turbulentné i pokojné roky a veľakrát sme ocenili jeho ochrannú ruku a žičlivú povahu. Mimoriadne podporoval aj naše publikačné a vedecké aktivity a v mojom prípade bol tiež iniciátorom mojej polročnej študijnej cesty na Medzinárodnú archívnu stáž do Národného archívu v Paríži v roku 1973.

Žiaľ, jeho organizačné a odborné schopnosti si všimli aj iní, a tak Dr. Jozef Chreňo po 16 rokoch práce v archívnictve „nedobrovoľne“ odišiel v roku 1971 pod tlakom okolností do politickej sféry a v rokoch 1977 – 1987 pôsobil ako náčelník Zboru nápravnej výchovy Ministerstva spravodlivosti SSR. Do archívnictva sa na krátky čas vrátil v roku 1987, keď pracoval v dnešnom Slovenskom národnom archíve. Novostavba tohto archívu ho prenasledovala už počas jeho „šéfovania“ archívnictvu v rokoch 1956 – 1971, napokon veľmi intenzívne pomáhal aj pri plánovaní, financovaní a realizácii jeho výstavby najmä v rokoch 1974 – 1982 z pozícií, ktoré vtedy zastával.

Viac ako tri decéniá bol dôchodcom. Aj tento dlhý čas využíval veľmi aktívne, predovšetkým ako archivár-bádateľ. Písal dejiny justície, založil rezortný archív v Leopoldove (dnešný Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže), Slovenskému národnému archívu daroval svoj osobný fond, prednášal a radil. Rád by som pripomenul jeho ikonické dielo ešte z jeho mladších rokov, a to Malý slovník Slovenského štátu (1965), ktorého printová podoba sa rýchlo rozpredala a bola dlhé roky vďačnou pomôckou pre historikov obdobia rokov druhej svetovej vojny. Rád spomínam na jeho časté návštevy na archívnej správe, kratšie i dlhšie, počas ktorých veľmi živo diskutoval o problémoch a vývojových trendoch v archívnictve. Vždy sa snažil byť kvalitne informovaný, len škoda, že to víno z jeho domáckej výroby, ktoré občas doniesol, nebolo vždy také kvalitné ako naša debata! Často žartom hovorieval – a spomenula to aj Mária Stieberová vo svojej laudácii ešte pri jeho sedemdesiatke v roku 1997 –, že archívnictvo je pekná, avšak nevyliciteľná choroba, ktorá sa drží človeka po celý jeho život. Náš veľký, dobrý a skromný človek Jozef Chreňo mal pravdu,

držala sa ho až do jeho skonu. Potvrdiť to môže aj jeho dlhoročná manželka i zaslúžilá archivárka Júlia Chreňová. Veľká vďaka za to, čo urobil pre archívnicstvo, pre nás.

Češť jeho pamiatke!

Peter Kartous

CHARLES KECSKEMÉTI – ORGANIZÁTOR MEDZINÁRODNÉHO ARCHÍVNEHO SPOLOČENSTVA

Charles Kecskeméti opustil tento svet 2. apríla 2021 v Paríži, 88-ročný (narodil sa 19. 8. 1933 v Budapešti). Archivári na celom svete majú jedinečnú príležitosť vzdať hold tomuto vzácnemu človeku, ktorý celý svoj profesijný život zasvätil archívnicstvu a pripomenúť si jeho skvelé výsledky pri budovaní organizmov svetového archívneho spoločenstva.

Jeho obdivuhodná kariéra sa začala v Paríži. Tam sa dostal v pohnutých časoch roku 1956 z Maďarska ako politický utečenec. Začínal v roku 1957 vo francúzskom národnom archíve, kde sa stretol s prof. Jeanom Favierom, ktorý vidiac jeho archívny cit, perfektnú znalosť francúzštiny a angličtiny ho v roku 1962 posunul do Medzinárodnej rady archívov (ďalej MRA), ktorá navyše pôsobila v priestoroch Národného archívu v Paríži. Na pôde celosvetovej archívnej nevládnej organizácie sa v rokoch 1962 – 1999 rozvinula jeho obdivuhodná kariéra, najskôr ako tajomníka Rady, potom v rokoch 1969 – 1988 výkonného tajomníka Rady, výkonného riaditeľa Rady 1988 – 1992 a napokon generálneho tajomníka Medzinárodnej rady archívov v rokoch 1992 až 1999. Zo všetkých týchto postov, vďaka svojej profesionalite, výrazne ovplyvňoval konanie medzinárodnej archívnej komunity. Bol archívnym misionárom pre celý svet. Vytvoril organizmy pre výmenu skúseností a prenos myšlienok pre riadiacich archívnych pracovníkov (okružle stoly archívov) i pre široké fóra archivárov z celého sveta (medzinárodné kongresy). Pre jednotlivé druhy archívnych prác pomáhal kreovať tematické, špecializované výbory a sekcie, pracujúce na všetkých kontinentoch sveta.

V 60. až 70. rokoch 20. storočia sa slovenskí archivári stretávali s Charlesom Kecskemétim na archívnych kongresoch a konferenciách za okrúhlym stolom. Bol to najmä Michal Kušík. Ďalší ho spoznávali ako účastníci Medzinárodnej archívnej stáže v Národnom archíve v Paríži, kam sa najmä po roku 1969 začalo pomerne pravidelne chodiť (M. Kušík, J. Kočiš, J. Watzka, neskôr aj P. Draškaba, M. Stieberová a celý rad ďalších). Na tomto medzinárodnom fóre mladých archivárov som v roku 1973 mal príležitosť spoznať tohto vzácného človeka. Charles Kecskeméti účastníkom stáže prednášal o výhodnosti medzinárodnej spolupráce archivárov a tam tiež vyslovil myšlienku, aby sa do nej zapojili intenzívnejšie popri českých archivároch aj slovenskí.

Keď sa na Archívnom medzinárodnom kongrese v Londýne v roku 1980 prerokovali miesta konania konferencií za okrúhlym stolom v rokoch 1981 – 1984, vystúpil som s veľkou podporou Charlesa Kecskemétiho s kandidatúrou Bratislavy, ktorá aj bola schválená na rok 1983. V dňoch 17. – 20. 10. 1983 sa tak v Bratislave konala XXII. Medzinárodná konferencia *Table ronde des Archives*, ktorá je dodnes najväčším medzinárodným podujatím slovenského archívnictva v jeho novodobej histórii. Jej vydarený odborný a organizačný priebeh bol ešte valorizovaný otvorením novostavby Slovenského národného archívu s vydaním pamätnej medaily pripomínajúcej otvorenie tohto archívneho stánku. Bol pri tom aj Charles Kecskeméti. Nezabudnem na jeho komentár po prehliadke novostavby: „budova je architektonicky pekná, účelová, len pracovne archivárov sú trochu malé“.

Charles Kecskeméti ako vysoký funkcionár MRA na Valnom zhromaždení Rady, ktoré sa konalo počas XI. Medzinárodného kongresu v Paríži roku 1988, navrhol za člena Sekretariátu Medzinárodnej rady archívov na ďalšie štyri roky aj zástupcu slovenského archívnictva, ktorý vykonával do roku 1992 funkciu námestníka generálneho tajomníka MRA. Mal som tak možnosť i povinnosť podieľať sa na činnosti tohto archívneho orgánu a úzko spolupracovať štyri roky s Charlesom Kecskemétim, ale aj Michaelom Roperom z Veľkej Británie. Bolo to veľmi vzácné obdobie v mojom živote.

Charles Kecskeméti bol i tvorcom množstva metodických materiálov, autorom štúdií, článkov a knižných publikácií z archívnej teórie, funkčnosti archívov i histórie. S obľubou sa zaoberal komunikáciou, prístupom k archívnym dokumentom v európskom kontexte. Jeho materiály na túto tému sa prerokovali aj v Rade Európy a so svojimi spolupracovníkmi sledoval, ako sa odporúčania Rady Európy z roku 2000 uplatňujú v archívnej praxi. Veľká pozornosť sa v archívnej publicistike venuje jeho práci „*Les écrits s’envolent* (anglický názov *The spising fly flight*): *La problématique de la conservation des archives papier et numériques* (Favre, 2014), ktorú napísal spolu so svojim priateľom z maďarského národného archívu Lajosom Körmendym. Už samotný názov knihy provokuje zaužívané príslovie archivárov „*verba volant littera scripta manet*“ – slová uletia, napísané zostáva. Autori v diele i v názve svojho diela prízvukujú, že čo je napísané, odletí (a späť už nepriletí) a vidia perspektívu v digitalizácii a elektronizácii archívnych dokumentov a rozšírení elektronických záznamov v úradnej komunikácii, ktoré majú vytlačiť tlačene dokumenty, a naznačujú aj nie celkom jasný osud klasických archívnych dokumentov. Táto vízia sčasti pobúrila klasicky orientovaných archivárov, najmä vo Francúzsku.

Ako historik sa Charles Kecskeméti venoval uhorským dejinám a s výsledkami svojich prác oboznamoval najmä západoeurópsku odbornú verejnosť. Azda najznámejšia je jeho kniha *Uhorský liberalizmus* (*Le libéralisme hongrois*) v rokoch 1790 – 1848. (Paríž, 2010). V nej sa venuje jednému z najintenzívnejších liberálnych európskych hnutí, a to uhorskému. Toto hnutie, koreniace v období osvietenstva, sa inšpirovalo reformným rozmachom, ktorý rozpútala francúzska revolúcia, a prispelo na jar roku 1848 k demontáži starého režimu v Uhorsku. Rád pripomeniem, že pri tvorbe tohto diela Charles Kecskeméti študoval aj v bratislavskom štátnom archíve fond Bratislavská župa.

Charles Kecskeméti s obľubou hovoril, že precestoval celý svet veľakrát, ale napriek tomu ho nepozná. Poznal letiská, hotely a rekovacie miestnosti. Poznal však veľmi dobre archivárov na celom svete. Bol mimoriadne pracovitý, ambiciózny a vzdelaný. Všade si ho vážili. Bol zamilovaný do archívov. Nech odpočíva v pokoji v archívnom nebi.

Peter Kartous

PRÍLOHY

ARCHÍVNE POMÔCKY ŠTÁTNYCH A ŠPECIALIZOVANÝCH VEREJNÝCH ARCHÍVOV V SR ZA ROKY 2014 – 2020

Zost. Roman Teker
Ministerstvo vnútra
Slovenskej republiky,
sekcia verejnej správy,
odbor archívov a registratúr

Odbor archívov a registratúr MV SR uverejňuje na stránkach Slovenskej archivistiky prehľad archívnych pomôcok, ktoré obohatili ústrednú evidenciu za roky 2014 – 2020. Prehľad vypracovaných archívnych pomôcok nadväzuje na obdobie rokov 2008 – 2013 (uverejnené v SA 2/2020). V súpise uvádzame okrem archívnych pomôcok vypracovaných štátnymi archívami aj pomôcky vyhotovené špecializovanými verejnými archívami.

V rozmedzí rokov 2014 – 2020 sme zaznamenali do ústrednej evidencie celkovo 432 nových archívnych pomôcok. Značnú prevahu majú inventáre (409 ks), v menšom množstve sa vyskytujú katalógy (systematické 12 ks, tematické 11 ks). Za sledované obdobie štátne archívy vyhotovili 301 archívnych pomôcok a špecializované verejné archívy 131 archívnych pomôcok. Oproti prehľadu archívnych pomôcok z rokov 2008 – 2013 (uverejnené v SA 2/2020), keď do ústrednej evidencie pribudlo 658 nových archívnych pomôcok, ide o výrazný pokles množstva vypracovaných pomôcok. Štátne archívy vyhotovili podľa predchádzajúceho súpisu 554 archívnych pomôcok (uverejnené v SA 2/2020), čo predstavuje pokles o 253 pomôcok. U špecializovaných verejných archívov prišlo naopak k miernemu nárastu prijatých pomôcok, za obdobie rokov 2008 – 2013 bolo prijatých 104 pomôcok (uverejnené v SA 2/2020).

Archívne pomôcky sme v prehľade rozdelili podľa zaužívanej schémy na tri druhy, inventáre a katalógy sme ďalej rozdelili do skupín podľa aktuálne platnej klasifikačnej schémy archívnych fondov a zbierok:

- I. *Inventáre*
 - A. *Orgány verejnej moci*
 - B. *Justícia*
 - C. *Armáda a bezpečnosť*
 - D. *Hospodárstvo*
 - E. *Politické strany*
 - F. *Národný front*
 - H. *Veda, kultúra a osвета a šport*
 - I. *Školstvo*
 - J. *Zdravotníctvo a sociálna starostlivosť*
 - L. *Rody a panstvá*
 - M. *Rodiny a osoby*
 - N. *Cechy a živnostenské spoločenstvá*
 - O. *Záujmové organizácie*
 - P. *Zbierky*
 - R. *Iné archívne fondy*
- II. *Systematické katalógy*
 - A. *Orgány verejnej moci*
 - B. *Justícia*
 - M. *Rodiny a osoby*
- III. *Tematické katalógy*

V skupinách sme pomôcky zoradili abecedne. Pri každej archívnej pomôcke sme uviedli jej názov, časový rozsah fondu, druh pomôcky, počet strán, meno autora či autorov pomôcky, názov archívu a rok vyhotovenia pomôcky. Názvy archívov uvádzame podľa stavu platného v čase zostavenia súpisu (rok 2021) a v skrátenej podobe (ADÚ – Archív Divadelného ústavu, Archív RTVS – Archív Rozhlasu a televízie Slovenska, Archív SAV – Archív Slovenskej akadémie vied, Archív SBM – Archív Slovenského banského múzea, AUK – Archív Univerzitetnej knižnice, AVU SNG – Archív výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie, LA SNK – Literárny archív Slovenskej národnej knižnice, Filmový archív SFÚ – Filmový archív Slovenského filmového ústavu, SNA – Slovenský národný archív, ŠABB – Štátny archív v Banskej Bystrici, ŠABA – Štátny archív v Bratislave, ŠAKE – Štátny archív v Košiciach, ŠANR – Štátny archív v Nitre, ŠAPO – Štátny archív v Prešove, ŠATN – Štátny archív v Trenčíne, ŠATT – Štátny archív v Trnave, ŠAZA – Štátny archív v Žiline, VHA – Vojenský historický archív).

Do prehľadu sme zaradili aj archívne pomôcky vypracované v archívoch pred rokom 2014, ktoré ale z rozličných príčin boli doručené na zaevidovanie do ústrednej evidencie až v rokoch 2014 – 2020.

Prehľad o množstve archívnych pomôcok a ich zaradení v klasifikačnej schéme podáva nasledujúca tabuľka:

Klasifikačné schéma	Počet inventárov	Počet systematických katalógov	Počet tematických katalógov
A. Orgány verejnej moci	204	8	11
B. Justícia	3	3	
C. Armáda a bezpečnosť	8	–	
D. Hospodárstvo	11	–	
E. Politické strany	11	–	
F. Národný front	4	–	
G. Odborové hnutie	–	–	
H. Veda, kultúra a osвета a šport	44	–	
I. Školstvo	23	–	
J. Zdravotníctvo a sociálna starostlivosť	1	–	
K. Náboženské organizácie	–	–	
L. Rody a panstvá	6	–	
M. Rodiny a osoby	59	1	
N. Cechy a živnostenské spoločenstvá	1	–	
O. Záujmové organizácie a spolky	4	–	
P. Zbierky	29	–	
R. Iné archívne fondy	1	–	

V názvoch pomôcok sme použili nasledujúce skratky: KNV – krajský národný výbor, MNV – miestny národný výbor, ONÚ – obvodný notársky úrad, ONV – okresný národný výbor, OÚ – okresný úrad, OV KSS – okresný výbor Komunistickej strany Slovenska, ÚV KSS – Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, ZDŠ – základná deväťročná škola, ZŠ – základná škola.

PREHLAD ARCHÍVNYCH POMÔCOK ZA ROKY 2014 – 2020

I. INVENTÁRE

A. Orgány verejnej moci

1. **Hospodárska kontrolná služba 1944 – 1950.** Združený inventár, 106 s. L. Holečka, ŠANR 2014.
Expozitúra Hospodárskej kontrolnej služby v Nitre 1944 – 1950; Expozitúra Hospodárskej kontrolnej služby v Nových Zámkoch 1945 – 1950; Expozitúra Hospodárskej kontrolnej služby v Partizánskom 1945 – 1950
2. **Komárňanská župa I., Kongregačné zápisnice 1619 – 1849.** Čiastkový inventár, 33 s. P. Keresteš, ŠANR 2017.
3. **Krajinský úrad v Bratislave, C.1 Administratívne oddelenia – organizačné útvary 1931.** Dočasný inventárny súpis, III. diel, 108 s. Kolektív autorov, SNA 2013.
4. **Krajinský úrad v Bratislave, C.1 Administratívne oddelenia – organizačné útvary 1932.** Dočasný inventárny súpis, IV. diel, 154 s. Kolektív autorov, SNA 2016.
5. **Krajinský úrad v Bratislave, C.1 Administratívne oddelenia – organizačné útvary 1933.** Dočasný inventárny súpis, V. diel, 111 s. Kolektív autorov, SNA 2016.
6. **Krajinský úrad v Bratislave, C.1 Administratívne oddelenia – organizačné útvary 1934.** Dočasný inventárny súpis, VI. diel, 119 s. Kolektív autorov, SNA 2017.
7. **Krajinský úrad v Bratislave, C.1 Administratívne oddelenia – organizačné útvary 1935.** Dočasný inventárny súpis, VII. diel, 114 s. Kolektív autorov, SNA 2018
8. **Krajinský úrad v Bratislave, C.2 Administratívne oddelenia – vecné súbory, C.2.2 Stavby štátnych a krajinských budov, stavebný ruch – pozemné stavby (1910) 1928 – 1939 (1949).** Čiastkový inventár, 116 s. M. Bartal – L. Repjak, SNA 2019.
9. **Magistrát mesta Banská Štiavnica, Magistrát mesta Banská Belá, X. zväzok 1471 – 1871.** Združený inventár, 74 s. M. Čelko, ŠABB 2010.
10. **Magistrát mesta Banská Štiavnica, XI. zväzok 1595 – 1673.** Čiastkový inventár, 65 s. M. Čelko, ŠABB 2011.
11. **Magistrát mesta Banská Štiavnica, Vecné skupiny, XII. zväzok 1513 – 1526.** Čiastkový inventár, 71 s. M. Čelko, ŠABB 2014.
12. **Magistrát mesta Komárno 1277 – 1518.** Čiastkový inventár, 45 s. L. Paluga, ŠANR 2012.
13. **Magistrát mesta Pezinok, Účtovná agenda, mapy a plány, pečatidlá 1606 – 1923.** Inventár, 145 s. M. Duchoň – M. Nováková, ŠABA 2013.
14. **Magistrát mesta Spišská Sobota I. 1670 – 1890 (1897).** Čiastkový inventár, 269 s. Z. Kollárová, ŠAPO 2014.

15. **Magistrát mesta Trenčína, Listiny a iné príbuzné záznamy I., Stredoveké listiny (1000) 1318 – 1525.** Čiastkový inventár, 47 s. P. Brindza – V. Bernátová, ŠATN 2014.
16. **Magistrát mesta Trenčína, Súdne spisy (1674) 1725 – 1849.** Čiastkový inventár, 359 s. V. Bernátová, ŠATN 2012.
17. **Magistrát mestečka Gúta 1525 – 1941.** Inventár, 52 s. L. Paluga, ŠANR 2012.
18. **Mestský národný výbor v Levoči (1923) 1945 – 1990 (2000).** Inventár, 194 s. S. Sámelová, ŠAPO 2010.
19. **Miestne národné výbory v regióne Banskej Štiavnice 1951 – 1990 (1991).** Združený inventár, 101 s. Z. Pelachyová – A. Ščanovičová – J. Schillerová, ŠABB 2010.
MNV v Baďane 1986 – 1990 (1991); MNV v Dekýši 1975 – 1990;
MNV v Iliji 1965 – 1990; MNV v Štiavnických Baniach 1951 – 1990 (1991);
MNV vo Vysokej 1953 – 1990
20. **Miestny národný výbor v Bankách (1954) 1971 – 1975 (1976).** Čiastkový inventár, Z. Kotianová, ŠATN 2019. Dostupné v elektronickej podobe.
21. **MNV v Bijacovciach (1945) 1950 – 1990.** Inventár, 82 s. R. Kredatus, ŠAPO 2016.
22. **MNV v Brutoch 1949 – 1990.** Inventár, 101 s. A. Frissová, ŠANR 2014.
23. **MNV v Čechách 1945 – 1990.** Inventár, 120 s. A. Frissová, ŠANR 2014.
24. **MNV v Černíku 1945 – 1990.** Inventár, 94 s. E. Gábrišová, ŠANR 2014.
25. **MNV v Dedinke 1946 – 1990.** Inventár, 99 s. A. Pálová, ŠANR 2014.
26. **MNV v Dolnej Marikovej 1950 – 1990.** Inventár, 46 s. J. Balážová, ŠATN 2010.
27. **MNV v (Dolnom) Lieskove 1950 – 1990.** Inventár, 59 s. J. Balážová, ŠATN, 2012.
28. **MNV v Dolnom Ohaji 1945 – 1990.** Inventár, 111 s. A. Frissová, ŠANR 2015.
29. **MNV v Drnave 1950 – 1990.** Inventár, A. Ďuričeková, ŠAKE 2019.
Dostupné v elektronickej podobe.
30. **MNV v Dubnici nad Váhom 1945 – 1990.** Inventár, 85 s. P. Martinka, ŠATN 2012.
31. **MNV v Dubníku 1945 – 1990.** Inventár, E. Gábrišová – M. Verešová, ŠANR 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
32. **MNV v Gbelciach 1949 – 1990.** Inventár, 111 s. A. Pálová, ŠANR 2015.
33. **MNV v Henckovciach 1949 – 1990.** Inventár, S. Oravcová, ŠAKE 2019.
34. **MNV v Hornej Ždani 1948 – 1990.** Inventár, 102 s. I. Balalová, ŠABB 2013.
35. **MNV v Chorvátoch 1950 – 1964.** Inventár, Ľ. Konšťáková, ŠAKE 2014.
Dostupné v elektronickej podobe.
36. **MNV v Ilave 1945 – 1990.** Inventár, 72 s. P. Martinka, ŠATN 2011.
37. **MNV v Jablonci 1950 – 1990.** Inventár, 52 s. Z. Krajčovičová, ŠABA 2012.
38. **MNV v Jablonove (1920) 1952 – 1990.** Inventár, 33 s. R. Kredatus, ŠAPO 2016.
39. **MNV v Klieštine 1951 – 1970.** Inventár, 15 s. H. Hollá, ŠATN 2011.

40. **MNV v Kľaku 1946 – 1990.** Inventár, 78 s. M. Kašiarová, ŠABB 2013.
41. **MNV v Kolačine 1947 – 1971.** Inventár, 29 s. H. Hollá, ŠATN 2011.
42. **MNV v Kolačne 1950 – 1990.** Inventár, 74 s. J. Danišová, ŠANR 2015.
43. **MNV v Korní 1954 – 1990.** Inventár, 111 s. A. Vahančíková, ŠAZA 2020.
44. **MNV v Kosoríne 1946 – 1990.** Inventár, 81 s. A. Denko, ŠABB 2014.
45. **MNV v Košeci 1945 – 1990.** Inventár, 66 s. J. Balážová, ŠATN 2011.
46. **MNV v Kovarciach 1950 – 1990.** Inventár, 78 s. O. Kvasnicová, ŠANR 2014.
47. **MNV v Krásnej Vsi 1950 – 1990.** Inventár, 109 s. O. Kvasnicová, ŠANR 2014.
48. **MNV v Krivej 1948 – 1990 (1993).** Inventár, 129 s. B. Karasková, ŠAZA 2014.
49. **MNV v Krtovciach 1950 – 1990.** Inventár, 59 s. O. Kvasnicová, ŠANR 2013.
50. **MNV v Lazoch pod Makytou 1945 – 1990.** Inventár, 72 s. H. Hollá, ŠATN 2013.
51. **MNV v Lednických Rovniach 1946 – 1990.** Inventár, 79 s. M. Košová, ŠATN 2010.
52. **MNV v Lehôtke pod Brehmi 1952 – 1990.** Inventár, 68 s. I. Balalová, ŠABB 2013.
53. **MNV v Lieskovci 1951 – 1971.** Inventár, J. Lalahová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
54. **MNV v Ludaniciach 1950 – 1990.** Inventár, 127 s. O. Kvasnicová, ŠANR 2013.
55. **MNV v Lúčke 1950 – 1990.** Inventár, A. Ďuričeková, ŠAKE 2019.
56. **MNV v Lúkach 1950 – 1990.** Inventár, 71 s. J. Balážová, ŠATN 2013.
57. **MNV v Majeri (1947) 1950 – 1960.** Inventár, 50 s. J. Jakubík, ŠABB 2020.
58. **MNV v Malom Kolačine 1946 – 1962.** Inventár, 16 s. H. Hollá, ŠATN 2010.
59. **MNV v Mikušovciach 1946 – 1990.** Inventár, 64 s. P. Martinka, ŠATN 2012.
60. **MNV v Milochove 1950 – 1979.** Inventár, 39 s. P. Martinka, ŠATN 2012.
61. **MNV v Mojtíne 1951 – 1990.** Inventár, 49 s. P. Martinka, ŠATN 2013.
62. **MNV v Mostišti 1951 – 1979.** Inventár, 17 s. H. Hollá, ŠATN 2010.
63. **MNV v Mošovciach nad Váhom 1950 – 1796.** Inventár, 83 s. P. Špirko, ŠATN 2019.
64. **MNV v Náne 1946 – 1960.** Inventár, 22 s. M. Heiszová, ŠANR 2008.
65. **MNV v Nimnici 1945 – 1979.** Inventár, 42 s. P. Martinka, ŠATN 2001.
66. **MNV v Nosiciach (1938) 1945 – 1973,** Inventár, 35 s. J. Balážová, ŠATN 2014.
67. **MNV v Obide 1945 – 1975.** Inventár, 55 s. A. Pálová, ŠANR 2008.
68. **MNV v Olšovanoch 1950 – 1990.** Inventár, 51 s. G. Soltészová, ŠAKE 2010.
69. **MNV v Olšavici (1949) 1950 – 1990.** Inventár, 36 s. R. Kredatus, ŠAPO 2017.
70. **MNV v Oravskom Veselom 1948 – 1990 (1991).** Inventár, 123 s. B. Karasková, ŠAZA 2014.
71. **MNV v Osádke (1948) 1950 – 1990.** Inventár, 82 s. B. Karasková, ŠAZA 2017.

72. **MNV v Pavlovej 1946 – 1990.** Inventár, 47 s. A. Pálová, ŠANR 2009.
73. **MNV v Párnici 1945 – 1990.** Inventár, 128 s. B. Karasková, ŠAZA 2014.
74. **MNV v Plaveckom Štvrtku 1950 – 1990.** Inventár, 164 s. A. Benková, ŠABA 2013.
75. **MNV v Podmaríne 1945 – 1979.** Inventár, 31 s. H. Hollá, ŠATN 2015.
76. **MNV v Považskej Teplej 1948 – 1978.** Inventár, 42 s. M. Košová, ŠATN 2010.
77. **MNV v Pružine 1945 – 1990.** Inventár, 68 s. P. Martinka, ŠATN 2013.
78. **MNV v Pucove (1936) 1946 – 1990 (1992).** Inventár, 117 s. B. Karasková, ŠAZA 2014.
79. **MNV v Ruskove 1945 – 1990.** Inventár, 73 s. G. Soltészová, ŠAKE 2010.
80. **MNV v Savčinej-Podvaži 1951 – 1972.** Inventár, 14 s. H. Hollá, ŠATN 2014.
81. **MNV v Spišskom Hrhove 1948.** Inventár, 138 s. S. Sámelová, ŠAPO 2012.
82. **MNV v Spišskom Podhradí (1946) 1950 – 1990.** Inventár, 49 s. R. Kredatus, ŠAPO 2017.
83. **MNV v Stročíne 1948 – 1990 (1993).** Inventár, 82 s. A. Solaničová, ŠAPO 2015.
84. **MNV v Studenci 1950 – 1990.** Inventár, 26 s. R. Kredatus, ŠAPO 2016.
85. **MNV v Šebastovciach 1963 – 1976.** Inventár, Ľ. Konšťáková, ŠAKE 2014.
Dostupné v elektronickej podobe.
86. **MNV v Tekovskej Breznici 1947 – 1990.** Inventár, 190 s. I. Balalová, ŠABB 2014.
87. **MNV v Trepci 1950 – 1968.** Inventár, 31 s. D. Ihnátová, ŠAPO 2009.
88. **MNV vo Vasil'ove 1951 – 1990 (1991).** Inventár, 84 s. M. Mrekaj, ŠAZA 2017.
89. **MNV vo Vavrinci 1946 – 1990.** Inventár, 36 s. E. Kučerová – D. Ihnátová, ŠAPO 2009.
90. **MNV vo Vechci 1950 – 1990.** Inventár, 86 s. J. Luteránová – D. Ihnátová, ŠAPO 2009.
91. **MNV vo Veľkej Domaši 1945 – 1965.** Inventár, 37 s. D. Ihnátová, ŠAPO 2009.
92. **MNV vo Veľkých Hostiach 1950 – 1990.** Inventár, 77 s. Z. Hudecová, ŠANR 2016.
93. **MNV vo Veľkých Chlievanoch 1950 – 1990.** Inventár, 87 s. J. Danišová, ŠANR 2012.
94. **MNV vo Veľkých Kršteňanoch 1950 – 1990.** Inventár, 80 s. J. Danišová, ŠANR 2014.
95. **MNV vo Veľkých Uherciach 1950 – 1990.** Inventár, 114 s. V. Wiedermann, ŠANR 2016.
96. **MNV vo Vlači 1946 – 1990.** Inventár, 35 s. D. Ihnátová – M. Petříková, ŠAPO 2009.
97. **MNV vo Vozokanoch 1950 – 1990.** Inventár, 75 s. J. Danišová, ŠANR 2016.
98. **MNV vo Vysočanoch 1950 – 1990.** Inventár, 64 s. J. Danišová, ŠANR 2016.
99. **MNV vo Vyšnej Sitnici 1945 – 1990.** Inventár, 61 s. J. Luteránová – M. Petříková, ŠAPO 2009.

100. **MNV vo Vyšnom Žipove 1948 – 1990.** Inventár, 51 s. J. Luteránová – M. Petříková, ŠAPO 2009.
101. **MNV v Zaježovej 1959 – 1985.** Inventár, J. Lalahová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
102. **MNV v Zábiedove (1946) 1950 – 1990.** Inventár, 73 s. M. Mrekaj, ŠAZA 2017.
103. **MNV v Zámutove 1951 – 1990.** Inventár, 55 s. J. Luteránová – M. Petříková, ŠAPO 2009.
104. **MNV v Závade 1951 – 1990.** Inventár, 57 s. J. Luteránová – M. Petříková, ŠAPO 2012.
105. **MNV v Závade 1950 – 1990.** Inventár, 154 s. O. Kvasnicová, ŠANR 2016.
106. **MNV v Zborove nad Bystricou 1950 – 1990.** Inventár, 68 s. A. Mitková, ŠAZA 2014.
107. **MNV v Zemianskom Vrbovku 1945 – 1971.** Inventár, J. Lalahová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
108. **MNV v Zlatníkoch 1950 – 1990.** Inventár, 111 s. O. Kvasnicová, ŠANR 2016.
109. **MNV v Zlatníku 1954 – 1990.** Inventár, 37 s. J. Luteránová – D. Ihnátová, ŠAPO 2012.
110. **MNV v Zolnej 1948 – 1976.** Inventár, J. Lalahová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
111. **MNV v Žalobíne 1950 – 1990.** Inventár, 65 s. J. Luteránová – D. Ihnátová, ŠAPO 2012.
112. **Nitrianska župa I., Kongregačné spisy II. 1648 – 1786.** Čiastkový inventár, 542 s. P. Keresteš, ŠANR 2016.
113. **Notársky úrad v Barci 1940 – 1944.** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2010. Dostupné v elektronickej podobe.
114. **Notársky úrad v Hrhove 1939 – 1945.** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2010. Dostupné v elektronickej podobe.
115. **Notársky úrad v Jasove 1939 – 1945.** Inventár, 69 s. D. Kunderová, ŠAKE 2011.
116. **Notársky úrad v Kecerovských Pekl'anoch (1930) 1939 – 1945.** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2012. Dostupné v elektronickej podobe.
117. **Notársky úrad v Kostol'anoch nad Hornádom 1939 – 1945 (1949).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2010. Dostupné v elektronickej podobe.
118. **Notársky úrad v Košickej Belej (1927) 1939 – 1945 (1946).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2013. Dostupné v elektronickej podobe.
119. **Notársky úrad v Košickej Novej Vsi (1937) 1939 – 1945.** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2014. Dostupné v elektronickej podobe.
120. **Notársky úrad v Krásnej nad Hornádom 1939 – 1945 (1947).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2013. Dostupné v elektronickej podobe.
121. **Notársky úrad v Kysaku 1939 – 1945 (1949).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2014. Dostupné v elektronickej podobe.
122. **Notársky úrad v Malej Ide (1935) 1939 – 1945.** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2013. Dostupné v elektronickej podobe.

123. **Notársky úrad v Rudníku 1939 – 1945.** Inventár, 48 s. D. Kunderová – G. Soltészová, ŠAKE 2011.
124. **Notársky úrad v Seni (1937) 1939 – 1945 (1947).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2012. Dostupné v elektronickej podobe.
125. **Notársky úrad v Turni nad Bodvou (1924) 1939 – 1945 (1947).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2012. Dostupné v elektronickej podobe.
126. **Notársky úrad vo Veľkej Ide 1939 – 1945 (1946).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2014. Dostupné v elektronickej podobe.
127. **Obvodné úrady miestnych národných výborov, I. zväzok 1945 – 1950.** Združený inventár, 152 s. A. Benková, ŠABA 2011.
Obvodný úrad miestnych národných výborov v Báhoni 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Bernolákove 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Blatnom 1945 – 1950
128. **Obvodné úrady miestnych národných výborov, II. zväzok 1945 – 1950.** Združený inventár, 166 s. A. Benková, ŠABA 2012.
Obvodný úrad miestnych národných výborov v Borskom Svätom Juri 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Budmericiach 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Častej 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Doľanoch 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Devínskej Novej Vsi 1945 – 1950
129. **Obvodné úrady miestnych národných výborov, III. zväzok 1945 – 1950.** Združený inventár, 149 s. A. Benková, ŠABA 2012.
Obvodný úrad miestnych národných výborov v Gajaroch 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Ivanke pri Dunaji 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Jánošíkovej 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Jelke 1945 – 1948
130. **Obvodné úrady miestnych národných výborov, IV. zväzok 1945 – 1950.** Združený inventár, 149 s. A. Benková, ŠABA 2012.
Obvodný úrad miestnych národných výborov v Kostolišti 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Kalinkove 1948 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Kráľovej pri Senci 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Kuchyni 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Lakšárskej Novej Vsi 1945 – 1950
131. **Obvodné úrady miestnych národných výborov, V. zväzok 1945 – 1950.** Združený inventár, 139 s. A. Benková, ŠABA 2012.
Obvodný úrad miestnych národných výborov v Lozorne 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Moravskom Svätom Jure 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Myslenciach 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Plaveckom Svätom Mikuláši 1945 – 1950

132. **Obvodné úrady miestnych národných výborov, VI. zväzok 1945 – 1950.** Združený inventár, 113 s. A. Benková, ŠABA 2013.
Obvodný úrad miestnych národných výborov v Plaveckom Štvrtku 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Podunajských Biskupiciach 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Sološnici 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Studienke 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Stupave 1945 – 1950
133. **Obvodné úrady miestnych národných výborov, VII. zväzok, 1. časť 1945 – 1950.** Združený inventár, 145 s. A. Benková, ŠABA 2013.
Obvodný úrad miestnych národných výborov v Tomášove 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov vo Veľkých Levároch 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Veľkom Grobe 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov vo Viničnom 1945 – 1950
134. **Obvodné úrady miestnych národných výborov, VII. zväzok, 2. časť 1945 – 1950.** Združený inventár, 135 s. A. Benková, ŠABA 2013.
Obvodný úrad miestnych národných výborov vo Vištuku (1944) 1945 – 1950 (1952); Obvodný úrad miestnych národných výborov vo Vysokej pri Morave 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Záhorskej Bystrici 1945 – 1950; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Záhorskej Vsi 1945 – 1950
135. **Obvodné úrady miestnych národných výborov v okrese Dolný Kubín 1969 – 1971.** Združený inventár, 37 s. I. Míčeková, ŠAZA 2017.
Obvodný úrad miestnych národných výborov v Párnici 1969 – 1971; Obvodný úrad miestnych národných výborov v Rabči 1969 – 1971
136. **Obvodný notársky úrad v Brzotíne I. 1883 – 1938 (1943).** Inventár, E. Kerekešová, ŠAKE 2009. Dostupné v elektronickej podobe.
137. **ONÚ v Brzotíne II. 1939 – 1944.** Inventár, E. Kerekešová, ŠAKE 2009. Dostupné v elektronickej podobe.
138. **ONÚ v Budči 1882 – 1945.** Inventár, 90 s. B. Sujová, ŠABB 2015.
139. **ONÚ v Gočove 1895 – 1945.** Inventár, M. Tureková, ŠAKE 2019. Dostupné v elektronickej podobe.
140. **ONÚ v Hontianskych Nemciach 1904 – 1944.** Inventár, B. Sujová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
141. **ONÚ v Hontianskych Tesároch (1867) 1871 – 1944 (1950).** Inventár, B. Sujová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
142. **ONÚ v Horných Rykynčiciach I. (1867) 1871 – 1925.** Inventár, B. Sujová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
143. **ONÚ v Horných Rykynčiciach II. 1939 – 1945.** Inventár, B. Sujová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
144. **ONÚ v Hrhove (1846) 1865 – 1938 (1944).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2010. Dostupné v elektronickej podobe.
145. **ONÚ v Jasove 1851 – 1938 (1955).** Inventár, 114 s. D. Kunderová, ŠAKE 2011.

146. **ONÚ v Kostolných Moravciach 1925 – 1944.** Inventár, B. Sujová, ŠABB 2017.
147. **ONÚ v Kostolňanoch nad Hornádom (1888) 1908 – 1938 (1944).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2010. Dostupné v elektronickej podobe.
148. **ONÚ v Košickej Novej Vsi 1893 – 1938.** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2014. Dostupné v elektronickej podobe.
149. **ONÚ v Krásnej nad Hornádom 1894 – 1938.** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2013. Dostupné v elektronickej podobe.
150. **ONÚ v Kysaku 1895 – 1938.** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2014. Dostupné v elektronickej podobe.
151. **ONÚ v Litave (1867) 1871 – 1945.** Inventár, B. Sujová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
152. **ONÚ v Muráni 1895 – 1945 (1948).** Inventár, M. Tureková, ŠAKE 2019. Dostupné v elektronickej podobe.
153. **ONÚ v Plášťovciach 1926 – 1938.** Inventár, B. Sujová, ŠABB 2017. Dostupné v elektronickej podobe.
154. **ONÚ v Rudníku 1878 – 1925 (1931).** Inventár, 51 s. D. Kunderová – G. Soltészová, ŠAKE 2011.
155. **ONÚ v Seni 1916 – 1938 (1945).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2012. Dostupné v elektronickej podobe.
156. **ONÚ v Senohrade 1897 – 1945 (1947).** Inventár, B. Sujová, ŠABB 2017.
157. **ONÚ v Silici I. 1895 – 1938 (1939).** Inventár, E. Kerekešová, ŠAKE 2019. Dostupné v elektronickej podobe.
158. **ONÚ v Silici II. 1939 – 1944.** Inventár, E. Kerekešová, ŠAKE 2019. Dostupné v elektronickej podobe.
159. **ONÚ v Turni 1895 – 1938 (1939).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2012. Dostupné v elektronickej podobe.
160. **ONÚ vo Veľkej Ide 1831 – 1938 (1939).** Inventár, D. Kunderová, ŠAKE 2014. Dostupné v elektronickej podobe.
161. **Okresný národný výbor v Kežmarku, Odbor školstva a kultúry (1948) 1949 – 1960.** Čiastkový inventár, 174 s. M. Šlampová, ŠAPO 2015.
162. **ONV v Levoči, Odbor pre vnútorné veci 1949 – 1960.** Čiastkový inventár, 141 s. S. Sámelová, ŠAPO 2017.
163. **ONV v Levoči, Odbor školstva a kultúry 1949 – 1960.** Čiastkový inventár, 92 s. S. Sámelová, ŠAPO 2014.
164. **ONV v Poprade, Odbor školstva, mládeže a telesnej výchovy (1959) 1960 – 1990.** Čiastkový inventár, 226 s. M. Šlampová, ŠAPO 2014.
165. **ONV v Ružomberku (1925) 1949 – 1960.** Inventár, A. Petercová, ŠAZA 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
166. **ONV v Stropkove, Dodatok k inventáru (1929) 1945 – 1960.** Čiastkový inventár, 10 s. Ľ. Kurilcová, ŠAPO 2015.
167. **ONV vo Svidníku I., Dodatok k inventáru (1944) 1945 – 1960.** Čiastkový inventár, 11 s. Ľ. Kurilcová, ŠAPO 2015.

168. **ONV vo Svidníku II., Odbor poľnohospodárstva, vodného a lesného hospodárstva (1960) 1968 – 1990.** Čiastkový inventár, 192 s. Ľ. Kurilcová, ŠAPO 2015.
169. **ONV vo Svidníku II., Odbor vnútorných vecí (1965) 1968 – 1990 (1991).** Čiastkový inventár, 132 s. M. Snaková, ŠAPO 2015.
170. **Okresný úrad v Košiciach 1991 – 1996.** Inventár, 117 s. K. Turčanová, ŠAKE 2010.
171. **OÚ v Košiciach I. 1996 – 2003.** Inventár, 69 s. K. Turčanová, ŠAKE 2013.
172. **OÚ v Košiciach - vidiek 1991 – 1996.** Inventár, 96 s. M. Drábiková, ŠAKE 2013.
173. **OÚ v Sečovciach, Administratívne spisy I. 1922 – 1928.** Čiastkový inventár, 264 s. M. Badoľová – Z. Cáboczká, ŠAKE 2014.
174. **OÚ v Sečovciach, Administratívne spisy II. 1922 – 1928.** Čiastkový inventár, 300 s. M. Badoľová – Z. Cáboczká, ŠAKE 2014.
175. **OÚ v Sečovciach, Administratívne spisy III. 1922 – 1928.** Čiastkový inventár, 296 s. M. Badoľová – Z. Cáboczká, ŠAKE 2014.
176. **Povereníctvo pracovných síl, Kolégium povereníka pracovných síl 1945 – 1957.** Čiastkový inventár, 127 s. A. Gazdíková, SNA 2016.
177. **Povereníctvo Slovenskej národnej rady pre financie 1960 – 1968.** Inventár, 159 s. T. Geborcová, SNA 2017.
178. **Pracovná skupina pre pozemkovú reformu v Leviciach 1945 – 1950 (1954).** Inventár, 87 s. E. Galandová, ŠANR 2017.
179. **Rozhraničovacia komisia československo-maďarská 1921 – 1925.** Inventár, 8 s. R. Luz, SNA 2017.
180. **Rozhraničovacia komisia československo-poľská 1921 – 1926.** Inventár, 20 s. R. Luz, SNA 2017.
181. **Slovenská národná rada 1918 – 1919.** Inventár, 16 s. E. Vrabcová, SNA 2014.
182. **Slúžnovský úrad v Spišskej Starej Vsi (1803) 1850 – 1870.** Inventár, 215 s. Kolektív autorov, ŠAPO 2015.
183. **Stredoslovenský krajský národný výbor v Banskej Bystrici II., Odbor dopravy 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 52 s. O. Kostiviarová, ŠABB 2016.
184. **Stredoslovenský KNV v Banskej Bystrici II., Odbor poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva (1971) 1972 – 1990.** Čiastkový inventár, 201 s. A. Daniš, ŠABB 2015.
185. **Stredoslovenský KNV v Banskej Bystrici II., Odbor sociálnych vecí a pracovných síl 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 86 s. O. Kostiviarová, ŠABB 2015.
186. **Stredoslovenský KNV v Banskej Bystrici II., Odbor zdravotníctva 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 76 s. O. Kostiviarová, ŠABB 2014.
187. **Šarišská župa, Písomnosti z rokov 1824 – 1849, I. diel 1824 – 1849.** Inventár, A. Mišíková, ŠAPO 2018. Dostupné v elektronickej podobe.
188. **Šarišská župa, Urbárske písomnosti 1770 – 1790.** Čiastkový inventár, 103 s. G. Vašková, ŠAPO 2012.

189. **Školský referát Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave 1921 – 1939.** Inventár, 83 s. R. Hudec, ADÚ 2014.
190. **Tekovská župa, Podžupan, Administratívne písomnosti 1860 – 1918 (1919).** Inventár, 450 s. Kolektív autorov, ŠANR 2015.
191. **Ústredná správa bytovej a občianskej výstavby v Prahe (1952) 1956 – 1958.** Inventár, 26 s. J. Kafúnová – D. Lacová, SNA 2016.
192. **Východoslovenský krajský národný výbor v Košiciach II., Odbor kultúry 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 58 s. Ľ. Badzíkova, ŠAKE 2011.
193. **Východoslovenský KNV v Košiciach II., Odbor plánovania 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 46 s. J. Duleba, ŠAKE 2013.
194. **Východoslovenský KNV v Košiciach II., Zvláštne oddelenie 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 44 s. M. Bražinová, ŠAKE 2011.
195. **Západoslovenský KNV v Bratislave, Krajská správa Zboru požiarnej ochrany v Bratislave 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 38 s. M. Babirát, ŠABA 2015.
196. **Západoslovenský KNV v Bratislave, Odbor dopravy, Komisia dopravy 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 54 s. D. Olšovská – T. Mišovičová, ŠABA 2014.
197. **Západoslovenský KNV v Bratislave, Odbor finančný 1960 – 1969.** Čiastkový inventár, 44 s. M. Kniezová, ŠABA 2013.
198. **Západoslovenský KNV v Bratislave, Odbor kultúry, Komisia školstva a kultúry, Komisia kultúry 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 295 s. L. Ondíková, ŠABA 2020.
199. **Západoslovenský KNV v Bratislave, Plénum a rada Zs KNV, I. diel – zv. 1, 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 225 s. P. Vimmer, ŠABA 2013.
200. **Západoslovenský KNV v Bratislave, Plénum a rada Zs KNV, I. diel – zv. 2, 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 258 s. P. Vimmer, ŠABA 2013.
201. **Západoslovenský KNV v Bratislave, Plénum a rada Zs KNV, II. diel 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 289 s. P. Vimmer, ŠABA 2014.
202. **Západoslovenský KNV v Bratislave II., Odbor miestneho hospodárstva, komisia miestneho hospodárstva 1971 – 1990.** Čiastkový inventár, 67 s. M. Babirát, ŠABA 2016.
203. **Zbor povereníkov, Úrad predsedníctva zboru povereníkov I. 1945 – 1960.** Čiastkový inventár, 350 s. E. Vrabcová – D. Tvrdoňová, SNA 2016.
204. **Zbor povereníkov, Úrad predsedníctva zboru povereníkov II. 1945 – 1960.** Čiastkový inventár, 403 s. E. Vrabcová – D. Tvrdoňová, SNA 2016.

B. Justícia

205. **Banský rozhodcovský súd v Bratislave 1922 – 1935.** Inventár, 65 s. K. Olajcová, SNA 2018.
206. **Okresný súd v Banskej Štiavnici 1872 – 1960 (1962).** Inventár, 184 s. J. Machvavová – M. Čelko, ŠABB 2010.
207. **Okresný súd v Sečovciach 1923 – 1960.** Inventár, 87 s. M. Bandoľová – M. Kozošová – A. Salagová, ŠAKE 2015.

C. Armáda a bezpečnosť

208. **Bezpečnostné zložky na území Severovýchodného Slovenska 1919 – 1954.** Združený inventár, 120 s. A. Kandrová, ŠAPO 2014.
Oblasťné žandárske veliteľstvo v Humennom 1944; Župné žandárske veliteľstvo v Prešove 1919 – 1945; Okresné veliteľstvo NB v Bardejove 1919 – 1948; Okresné veliteľstvo v Giraltovciach 1938 – 1945; Okresné veliteľstvo NB v Prešove 1923 – 1945; Okresné veliteľstvo v Sabinove 1937 – 1954; Okresné veliteľstvo vo Svidníku 1942 – 1949; Okresné žandárske veliteľstvo vo Vranove nad Topľou 1921 – 1943; Žandárska stanica v Bardejovských kúpeľoch 1919 – 1944; Žandárska stanica v Brestove 1924 – 1944; Stanica národnej bezpečnosti v Brezovici nad Torysou 1945 – 1954; Stanica národnej bezpečnosti v Brezovici nad Torysou 1946 – 1949; Stanica národnej bezpečnosti v Hanušovciach nad Topľou 1938 – 1947; Stanica národnej bezpečnosti v Hermanovciach 1948 – 1952; Stanica národnej bezpečnosti v Kapišovej 1946 – 1948; Četnícka stanica v Kapušanoch 1937; Stanica národnej bezpečnosti v Krajnej Poľane 1946 – 1947; Stanica národnej bezpečnosti v Kružlove 1933 – 1953; Žandárska stanica v Kurime 1939 – 1944; Četnícka stanica v Lemešanoch 1922 – 1938; Stanica národnej bezpečnosti v Lipanoch 1945 – 1954; Žandárska stanica v Marhani 1932 – 1946; Stanica národnej bezpečnosti v Pečovskej Novej Vsi 1923 – 1950; Stanica národnej bezpečnosti v Prešove 1934 – 1945; Žandárska stanica v Raslaviciach 1927 – 1944; Stanica národnej bezpečnosti v Sabinove 1942 – 1951; Stanica národnej bezpečnosti v Solivare 1929 – 1950; Žandárska stanica v Širokom 1919 – 1944; Stanica národnej bezpečnosti v Terni 1945; Žandárska stanica v Továrnom 1943 – 1944; Stanica národnej bezpečnosti vo Vyšnom Orlíku 1945 – 1948; Žandárska stanica vo Veľkom Šariši 1922 – 1941
209. **Fond č. 757 – 312. ťažká delostrelecká brigáda Senica nad Myjavou 1945–1949.** Inventár, 63 s. P. Krajčírovič, VHA 2015.
210. **Fond č. 882 – Letecká strelnica Kuchyňa 1946 – 1963.** Inventár, 24 s. M. Ondruš, VHA 2015.
211. **Fond č. 1042 – Tylová záloha lietadiel (VÚ 8050) Kuchyňa 1953 – 1963.** Inventár, 18 s. M. Ondruš, VHA 2016.
212. **Fondy č. 4031, 4014, 4013, 4012, 4019 – Štáb civilnej obrany Slovenska, Východoslovenského, Stredoslovenského a Západoslovenského kraja, 6. prápor CO Malacky 1951 – 1970.** Inventár, 111 s. M. Ondruš, VHA 2016.
213. **Vojenská fakulta Vysokej školy dopravnej Žilina, I. a II. diel 1961 – 1992.** Inventár, 23 s. M. Ondruš, VHA 2018.
214. **Vojenská vysoká škola tylového a technické zabezpečenia, I. a II. diel 1951 – 1983.** Inventár, 22 s. M. Ondruš, VHA 2017.
215. **Vysoká vojenská pedagogická škola Bratislava 1969 – 1970.** Inventár, 16 s. M. Ondruš, VHA 2018.

D. Hospodárstvo

216. **Katovická banská a hutnícka účastinná spoločnosť 1900 – 1925.** Inventár, 93 s. Z. Jakab – L. Krchnáková, SNA 2004.
217. **Komposesorát v Trávníku 1807 – 1948.** Inventár, 31 s. L. Holečka, ŠANR 2016.
218. **Parquetová továreň a parná píla v Kostol'anoch pod Tribečom 1858 – 1864.** Inventár, 7 s. Peter Keresteš, ŠANR 2014.
219. **PYRIT, širokýzové, železo a medenorudné bane, účastinná spoločnosť Smolník (1767) 1924 – 1945 (1948).** Inventár, 93 s. Z. Jakab – L. Krchnáková, SNA 2004.
220. **Rimamuránsko-šalgótarjárska železiarska účastinná spoločnosť so sídlom v Budapešti, potom v Rožňave (RIMA) (1758) 1881 – 1945 (1948).** Inventár, 191 s. Z. Jakab – L. Krchnáková, SNA 2007.
221. **Rudné bane a magnezitové závody, generálne riaditeľstvo v Bratislave, 1. zväzok (1937) 1965 – 1990.** Inventár, 246 s. I. Ďurigová, SNA 2012.
222. **Rudné bane a magnezitové závody, generálne riaditeľstvo v Bratislave, 2. zväzok (1937) 1965 – 1990.** Inventár, 436 s. I. Ďurigová, SNA 2012.
223. **Rudné bane, n. p., š. p., závod v Banskej Štiavnici (1893) 1945 – 1993.** Inventár, 176 s. B. Brezinská, SNA 2012.
224. **Štátny majetok, Štátny podnik v Banskej Štiavnici (1958) 1962 – 1998.** Inventár, 77 s. Z. Pelachyová – A. Ščanovičová, ŠABB 2012.
225. **Veľkostatok Wiener-Welten v Hubiciach 1881 – 1944.** Inventár, 73 s. I. Ďugelová – Z. Výrostová, ŠABA 2020.
226. **Vodné družstvo na Ondave v Trebišove (1854) 1956 – 1958.** Inventár 46 s. A. Žadanská – Z. Cábocká, ŠAKE 2006.

E. Politické strany

227. **Krajské a miestne organizácie politických strán so sídlom v Košiciach 1938 – 1984.** Združený inventár, 47 s. E. Dulovič, ŠAKE 2014.
Obvodný sekretariát Egyesült Magyar Párt v Košiciach 1938 – 1940; Miestna organizácia Strany slovenskej národnej jednoty v Košiciach 1941 – 1944; Oblastný sekretariát Demokratickej strany v Košiciach 1945 – 1948; Východoslovenský krajský výbor Strany slobody v Košiciach 1979 – 1991; Východoslovenský krajský výbor Strany slovenskej obrody v Košiciach 1979 – 1984
228. **Okresný výbor Komunistickej strany Slovenska v Nitre 1949 – 1989.** Inventár, 48 s. E. Galandová, ŠANR 2012.
229. **OV KSS v Rožňave 1945 – 1990.** Inventár, E. Jergová – E. Kerekešová, ŠAKE 2002. Dostupné v elektronickej podobe.
230. **OV KSS vo Vrábľoch 1948 – 1960.** Inventár, 10 s. E. Galandová, ŠANR 2012.
231. **OV KSS v Zlatých Moravciach 1945 – 1960.** Inventár, 12 s. E. Galandová, ŠANR 2012.

232. **Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska. Tajomník Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska Bohuslav Graca (1963) 1968 – 1969 (1970).** Čiastkový inventár, 56 s. J. Hučko, SNA 2014.
233. **ÚV KSS. Tajomník ÚV KSS Jozef Zrak 1968 – 1969.** Čiastkový inventár, 10 s. J. Hučko, SNA 2015.
234. **ÚV KSS. Tajomník ÚV KSS Július Turček (1967) 1968 – 1969.** Čiastkový inventár, 13 s. J. Hučko, SNA 2015.
235. **ÚV KSS. Tajomník ÚV KSS Ladislav Abrahám 1969 – 1970.** Čiastkový inventár, 12 s. J. Hučko, SNA 2015.
236. **ÚV KSS. Tajomník ÚV KSS Viktor Pavlenda 1968 – 1970.** Čiastkový inventár, 51 s. J. Hučko, SNA 2014.
237. **ÚV KSS. Tajomník ÚV KSS Vincent Čislák 1969 – 1970.** Čiastkový inventár, 11 s. J. Hučko, SNA 2015.

F. Národný front

238. **Mestský výbor Národného frontu v Bratislave 1953 – 1991.** Inventár, 92 s. R. Luz, ŠABA 2016.
239. **Obvodný úrad Národného frontu Bratislava IV. 1972 – 1991.** Inventár, 53 s. R. Luz, ŠABA 2016.
240. **Obvodný úrad Národného frontu Bratislava V. 1986 – 1991.** Inventár, 22 s. R. Luz, ŠABA 2016.
241. **Okresný akčný výbor Slovenského národného frontu v Levoči 1948 – 1959.** Inventár, 104 s. S. Sámelová, ŠAPO 2012.

H. Veda, kultúra osveta a šport

242. **Archív povereníctva vnútra (1934) 1945 – 1952 (1954).** Inventár, 58 s. A. Gabríková, SNA 2017.
243. **Botanický ústav Slovenskej akadémie vied II. 1990 – 2009.** Inventár, 48 s. K. Majerová, Archív SAV 2014.
244. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice I., A. Korešpondencia 1737 – 1927.** Inventár, 191 s. Kolektív autorov, LA SNK 1972.
245. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice II., B. Literárne práce 1849 – 1952.** Inventár, 189 s. Kolektív autorov, LA SNK 1973.
246. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice III., C. Náučné a iné práce 1738 – 1950.** Inventár, 222 s. Kolektív autorov, LA SNK 1974.
247. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice IV., MJ 1-1020 1749 – 1919.** Inventár, 184 s. Kolektív autorov, LA SNK 1974.

248. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice V., Fondy M1–M50 1818 – 1931.** Inventár, 330 s. Kolektív autorov, LA SNK 1974.
249. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice VI., Fondy M51–M120 1812 – 1935.** Inventár, 415 s. Kolektív autorov, LA SNK 1977.
250. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice VII., Fondy 1–30 1817 – 1943.** Inventár, 407 s. T. Kaššayová, LA SNK 1978.
251. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice VIII., Fondy 31–41 1789 – 1943.** Inventár, 477 s. J. Gráfová, LA SNK 1979.
252. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice IX., Fondy 42–45 1877 – 1947.** Inventár, 399 s. T. Kaššayová, LA SNK 1980.
253. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice X., Fondy 46–51 1818 – 1930.** Inventár, 454 s. A. Rakúsová, LA SNK 1981.
254. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XI., Fondy 52–60 1893 – 1977.** Inventár, 348 s. J. Gráfová, LA SNK 1982.
255. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XII., Fondy 61–70 1822 – 1952.** Inventár, 343 s. A. Maruniaková, LA SNK 1983.
256. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XIII., Fondy 71–85 1841 – 1971.** Inventár, 448 s. M. Hagarová, LA SNK 1984.
257. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XIV., Fondy 86–91 1880 – 1973.** Inventár, 303 s. Ľ. Sládečková, LA SNK 1985.
258. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XV., Fondy 92–105 1891 – 1974.** Inventár, 323 s. T. Kaššayová, LA SNK 1987.
259. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XVI., Fondy 106–116 1840 – 1977.** Inventár, 249 s. T. Kaššayová, LA SNK 1988.
260. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XVII., Fondy 117–126 1850 – 1975.** Inventár, 213 s. A. Rakúsová, LA SNK 1988.
261. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XVIII., Fondy 127–131 1861 – 1902.** Inventár, 287 s. T. Kaššayová, LA SNK 1989.
262. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XIX., Fondy 132–133 1813 – 1970.** Inventár, 239 s. J. Gráfová, LA SNK 1991.
263. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XX., Fondy 134–138 1504 – 1968.** Inventár, 214 s. A. Šarlušková, LA SNK 1993.

264. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XXI., Fondy 139–151 1806 – 1963.** Inventár, 178 s. A. Rakúsová, LA SNK 1993.
265. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XXII., Fondy 152–154 1868 – 1939.** Inventár, 171 s. J. Gráfová, LA SNK 1994.
266. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XXIII., Fondy 155–158 1787 – 1963.** Inventár, 172 s. T. Kaššayová, LA SNK 1996.
267. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XXIV., Fondy 159–168 1883 – 1976.** Inventár, 231 s. Ľ. Moncmanová, LA SNK 1997.
268. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XXV., Fondy 169–175 1861 – 1968.** Inventár, 253 s. T. Kaššayová, LA SNK 2001.
269. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XXVI., Fondy 176–183 1785 – 1942.** Inventár, 324 s. T. Kaššayová, LA SNK 2004.
270. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XXXII. 1864 – 1991.** Inventár, 131 s. M. Brincková, LA SNK 2014.
271. **Inventár rukopisov Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice XXXIII. 1774 – 1993.** Čiastkový inventár, 205 s. M. Brincková, LA SNK 2015.
272. **Matica slovenská I. (1857) 1863 – 1875 (1912).** Čiastkový inventár, 438 s. I. Geguš, LA SNK 1990.
273. **Matica slovenská II., Prvý zväzok 1919 – 1931.** Čiastkový inventár, 395 s. V. Šarluška, LA SNK 1997.
274. **Matica slovenská II., Druhý zväzok 1919 – 1948.** Čiastkový inventár, 653 s. V. Bellová, LA SNK 2009.
275. **Oblasťná pobočka Pôdohospodárskeho archívu v Nitre (1934) 1948 – 1955.** Inventár, 50 s. Peter Keresteš, ŠANR 2015.
276. **Rádiojournal 1926 – 1938.** Inventár, 13 s. H. Brezanská, Archív RTVS 2014.
277. **Slovenská národná knižnica 1937 – 1952.** Inventár, 196 s. M. Slošiarová, LA SNK 1989.
278. **Slovenská učená spoločnosť (1935) 1939 – 1944.** Inventár, 15 s. J. Hučko, Archív SAV 2018.
279. **Slovenský rozhlas 1938 – 1948.** Inventár, 38 s. H. Brezanská, Archív RTVS 2014.
280. **Štátne banské múzeum Dionýza Štúra v Banskej Štiavnici (1922) 1927 – 1964 (1968).** Inventár, 52 s. E. Hrnčiarová, Archív SBM 2020.
281. **Štátny ústav pre projektovanie stavieb vodného hospodárstva Hydroprojekt (1925) 1953 – 1958 (1966).** Inventár, 88 s. A. Gazdíková, SNA 2015.
282. **Učená spoločnosť Šafáriková 1927 – 1939 (1944).** Inventár, 21 s. J. Hučko, Archív SAV 2018.

283. **Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied 1975 – 2009.** Inventár, 61 s.
K. Majerová, Archív SAV 2018.
284. **Ústav svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied (1951) 1964 – 2006.**
Inventár, J. Baherníková, Archív SAV 2019.
285. **Výpočtové stredisko Slovenskej akadémie vied 1951 – 2000.** Inventár, 38 s.
I. Kiripolská, Archív SAV 2014.

I. Školstvo

286. **Národná škola v Krnči 1899 – 1960.** Inventár, 138 s. H. Grežd'ová, ŠANR 2015.
287. **Školy v okrese Prešov, 1. zväzok, 1. – 15. 1919 – 2012.** Združený inventár, 136 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
Národná škola v Brestove 1922 – 1953; Národná škola v Bundom 1943 – 1967; Národná škola v Chmiňanoch 1933 – 1959; Národná škola v okružnej 1922 – 1955; Národná škola v Podhradíku 1934 – 1954; ZDŠ v Brežanoch 1969 – 1976; ZDŠ v Demjate 1923 – 1977; ZDŠ v Haniske 1946 – 1976; ZDŠ v Hendrichovciach 1932 – 1977; ZDŠ v Janove 1960 – 1973; ZDŠ v Klenove 1922 – 1977; ZDŠ v Križovanoch 1927 – 1973; ZDŠ v Lačnove 1927 – 1970; ZDŠ v Lažanoch 1921 – 1971; ZDŠ v Miklušovciach 1922 – 1974
288. **Školy v okrese Prešov, 2. zväzok, 16. – 29. 1919 – 2012.** Združený inventár, 143 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
ZDŠ v Nemcovciach 1922 – 1962; ZDŠ v Nižnej Šebastovej 1922 – 1967; ZDŠ v Ondrašovciach 1941 – 1972; ZDŠ v Ruských Pekľanoch 1957 – 1970; ZDŠ v Suchej Doline 1932 – 1973; ZDŠ v Šindliari 1922 – 1964; ZDŠ v Štefanovciach 1969 – 1976; ZDŠ v Záborskom 1970 – 1979; ZDŠ v Žipove 1961 – 1978; ZDŠ v Župčanoch 1922 – 1953; ZŠ v Abranovciach 1985 – 1993; ZŠ v Bajerove 1945 – 1991; ZŠ v Bertotovciach 1975 – 1992; ZŠ v Bzenove 1943 – 1992
289. **Školy v okrese Prešov, 3. zväzok, 30. – 37. 1919 – 2012.** Združený inventár, 144 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
ZŠ v Červenici pri Prešove 1922 – 1993; ZŠ Drienovskej Novej Vsi 1975 – 1993; ZŠ v Dulovej Vsi 1946 – 2001; ZŠ vo Finticiach 1922 – 1993; ZŠ vo Fričovciach 1959 – 1993; ZŠ vo Fulianke 1986 – 1994; ZŠ v Gregorovciach 1945 – 1985
290. **Školy v okrese Prešov, 4. zväzok, 38. – 42. 1919 – 2012.** Združený inventár, 164 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
ZŠ v Hermanovciach 1992 – 1992; ZŠ v Hrabkove 1922 – 1993; ZŠ v Chmeľove 1922 – 1993; ZŠ v Chmeľovci 1922 – 1981; ZŠ v Chminianskej Novej Vsi 1946 – 2000
291. **Školy v okrese Prešov, 5. zväzok, 43. – 45. 1919 – 2012.** Združený inventár, 175 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
ZŠ v Kapušanoch 1922 – 1993; ZŠ v Kendiciach 1922 – 1992; ZŠ v Kojaticiach 1922 – 1992

292. **Školy v okrese Prešov, 6. zväzok, 46. – 50. 1919 – 2012.** Združený inventár, 175 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
ZŠ v Kokošovciach 1931 – 1993; ZŠ v Lade 1938 – 1986; ZŠ v Lemešanoch 1922 – 1922; ZŠ v Ličartovciach 1975 – 1992; ZŠ v Lipovciach 1921 – 1990
293. **Školy v okrese Prešov, 7. zväzok, 51. – 56. 1919 – 2012.** Združený inventár, 171 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
ZŠ v Ľuboticiach 1922 – 1979; ZŠ v Ľubovci 1934 – 1994; ZŠ v Malom Šariši 1947 – 1993; ZŠ v Medzanoch 1922 – 1985; ZŠ v Mirkovciach 1922 – 1993; ZŠ v Ovčom 1926 – 1992
294. **Školy v okrese Prešov, 8. zväzok, 57. – 64. 1919 – 2012.** Združený inventár, 192 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
ZŠ v Petrovanoch 1946 – 1992; ZŠ v Podhoranoch 1982 – 1992; ZŠ v Proči 1934 – 1992; ZŠ v Radaticiach 1922 – 1995; ZŠ v Rokycanoch 1941 – 1985; ZŠ v Ruskej Novej Vsi 1921 – 1993
295. **Školy v okrese Prešov, 9. zväzok, 65. – 71. 1919 – 2012.** Združený inventár, 187 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
ZŠ v Šarišských Bohdanovciach 1922 – 1993; ZŠ v Šarišskej Porube 1966 – 1992; ZŠ v Širokom 1933 – 1992; ZŠ v Teriakovciach 1919 – 1981; ZŠ v Terni 1934 – 1992; ZŠ v Tuhrinej 1946 – 1985; ZŠ v Tulčíku 1922 – 1990
296. **Školy v okrese Prešov, 10. zväzok, 72. – 81. 1919 – 2012.** Združený inventár, 171 s. K. Aštaryová – A. Vašková, ŠAPO 2015.
ZŠ vo Varhaňovciach 1922 – 1993; ZŠ vo Veľkom Slivníku 1934 – 1984; ZŠ vo Veľkom Šariši 1937 – 1993; ZŠ vo Víťazi 1922 – 1992; ZŠ vo Vyšnej Šebastovej 1951 – 1992; ZŠ v Záhradnom 1921 – 1993; ZŠ v Zlatej Bani 1947 – 2012; ZŠ v Žehni 1946 – 1993; Spojená škola v Chminianskych Jakubovčanoch 1948 – 1993; Osobitná škola v Malom Šariši 1962 – 1977
297. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, I. zväzok (1944) 1960 – 2011.** Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ v Babí 1960 – 1980; ZŠ v Banskom 1960 – 1985; ZŠ v Benkovciach 1960 – 1980; ZŠ v Bystrom 1960 – 2007; ZŠ v Cabove 1960 – 1990; ZŠ v Čaklove 1960 – 1995
298. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, II. zväzok (1944) 1960 – 2011.** Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ v Čičave 1960 – 1998; ZŠ v Čiernom nad Topľou 1960 – 1990; ZŠ v Davidove 1960 – 1986; ZDŠ v Detríku 1961 – 1969; ZŠ v Dlhom Klčove 1960 – 1985; ZDŠ v Dobrej nad Ondavou 1990 – 1965; ZŠ v Ďapalovciach 1960 – 2000; ZDŠ v Ďurďoši a elekovaná jednotriedka vo Vlačí (1955) 1960 – 1976; ZDŠ v Giglovciach 1962 – 1969; ZŠ v Girovciach (1946) 1960 – 1980; ZŠ v Hanušovciach nad Topľou 1960 – 1988

299. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, III. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ v Hermanovciach nad Topľou 1960 – 1989; ZŠ v Hlinnom 1960 – 1986;
ZŠ v Holčíkovciach 1960 – 2001; ZDŠ v Jasenovciach 1960 – 1966;
ZŠ v Jastrabí nad Topľou 1960 – 1989; ZŠ v Juskovej Voli 1960 – 1986;
ZŠ v Kamennej Porube 1960 – 1989
300. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, IV. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ v Kladzanoch 1960 – 2001; ZŠ v Komáranoch 1960 – 1988;
ZŠ v Košarovciach 1960 – 1966; ZDŠ v Kučine 1965 – 1976;
ZŠ v Kvakovciach 1960 – 1990
301. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, V. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ v Majerovciach 1960 – 1984; ZŠ v Malej Domaši 1960 – 1984;
ZŠ v Matiaške 1960 – 2002; ZDŠ v Medziankach 1960 – 1975; ZŠ v Merníku 1961 – 2007; ZŠ v Michalku 1960 – 1986; ZŠ v Nižnej Sitnici 1960 – 1985;
ZŠ v Nižnom Hrabovci 1960 – 1990
302. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, VI. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ v Nižnom Hrušove 1960 – 1997; ZDŠ v Nižnom Kručove 1960 – 1975;
ZŠ v Novej Kelči 1960 – 1985; ZŠ v Ondavských Matiašovciach 1960 – 2005;
ZŠ v Pakostove 1960 – 1985; ZŠ v Pavlovciach 1960 – 1985;
ZDŠ v Petkovciach 1960 – 1979; ZŠ v Petrovciach 1963 – 1993;
ZDŠ v Piskorovciach 1960 – 1968; ZŠ v Poši 1960 – 1981
303. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, VII. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZDŠ v Prituľanoch 1965 – 1975; ZDŠ v Radvanovciach 1960 – 1975; ZDŠ v Rafajovciach 1964 – 1972; ZŠ v Remeninách 1961 – 1985; ZDŠ v Rohožníku 1960 – 1970; ZŠ v Rudlove 1960 – 1998; ZŠ v Ruskej Kajni 1960 – 1986; ZŠ v Ruskej Porube 1961 – 1993; ZDŠ v Ruskej Voli 1960 – 1977; ZŠ v Sačurove 1960 – 1994; ZŠ v Sečovskej Polianke (1946) 1960 – 2003
304. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, VIII. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ v Sedliskách 1960 – 1993; ZŠ v Skrabskom 1960 – 1989; ZŠ v Slovenskej Kajni 1960 – 1993; ZŠ v Soli 1960 – 2000; ZŠ v Štefanovciach 1973 – 1979

305. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, IX. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ v Tovarnom 1960 – 2000; ZDŠ v Tovarnianskej Polianke 1961 – 1964; ZDŠ v Trepci 1961 – 1965; ZDŠ vo Vavrinci 1960 – 1970; ZŠ vo Vechci 1960 – 2001; ZDŠ vo Veľkej Domaši 1961 – 1965; ZDŠ vo Vlačí 1960 – 1967; ZŠ vo Vyšnom (Ruskom) Kazimíri 1960 – 1982; ZŠ vo Vyšnej Sitnici 1961 – 1985
306. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, X. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ vo Vyšnom Žipove 1960 – 2000; ZŠ v Zámutove 1960 – 2006; ZDŠ v Závade 1969 – 1975; ZDŠ v Zlatníku 1960 – 1976; ZŠ v Žalobíne 1960 – 2005; ZDŠ vo Vranove nad Topľou – Hencovce 1960 – 1976
307. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, XI. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ Juh 1054 vo Vranove nad Topľou 1961 – 1998; ZŠ Kukučínova ulica 106 vo Vranove nad Topľou 1960 – 1998
308. **Školy v okrese Vranov nad Topľou, XII. zväzok (1944) 1960 – 2011.**
Združený inventár, Š. Vozár – D. Ihnátová, ŠAPO 2016. Dostupné v elektronickej podobe.
ZŠ Lomnická ulica vo Vranove nad Topľou 1960 – 1998; ZŠ Bernolákova ulica 1061 vo Vranove nad Topľou 1983 – 2000; ZŠ ulica Janka Kráľa vo Vranove nad Topľou 1991 – 2000; ZŠ Sídlisko II 1336 vo Vranove nad Topľou 1960 – 2005; ZŠ Školská ulica 650 vo Vranove nad Topľou 1960 – 1995; Cirkevná ZŠ sv. Dominika Savia vo Vranove nad Topľou 1992 – 2002

J. Zdravotníctvo a sociálna starostlivosť

309. **Masarykova liga proti tuberkulóze na Slovensku 1925 – 1949 (1953).**
Inventár, 101 s. L. Hrubá, SNA 2015.

L. Rody a panstvá

310. **Gašpar z Neveríc 1595 – 1796.** Inventár, 29 s. P. Keresteš, ŠANR 2020.
311. **Markhot z Ivanky pri Nitre 1842 – 1975.** Inventár, 22 s. P. Keresteš, ŠANR 2019.
312. **Rod Esterházi – Česnecká línia, Repertórium 1236 – 1914.** Čiastkový inventár, 50 s. P. Hagoňová – R. Jakab, SNA 2016.
313. **Rod Jesenský, Komposesorát rodu Jesenský v Hornom Jasene 1445 – 1844.** Inventár, 41 s. I. Ďugelová – E. Javošová, SNA 2015.
314. **Rod Ňári 1619 – 1928.** Inventár, 65 s. P. Hagoňová, SNA 2018.
315. **Rod Prónai zo Slovenského Pravna a Blatnice 1528 – 1919.** Inventár, 79 s. M. Holíková – E. Javošová, SNA 2014.

M. Rodiny a osoby

Rodiny

316. **Alina Ferdinandy (1903) 1926 – 1974 (1994)**. Inventár, 53 s.
M. Michalovová, AVU SNG 2017.
317. **Andrej Kristín 1960 – 2001**. Inventár, 104 s. L. Karellová, Filmový archív SFÚ 2015.
318. **Andrej Lettrich 1949 – 1993**. Inventár, 53 s. I. Zmeková, Filmový archív SFÚ 1994.
319. **Anton Krajčovič 1993 – 1998**. Inventár, 258 s. L. Karellová, Filmový archív SFÚ 2011.
320. **Baltazár Frankovič 1933 – 2008**. Inventár, 38 s. J. Hučko – M. Jančula, Archív SAV 2018.
321. **Boris Bálent 1886**. Inventár, 23 s. K. Nádaská, ADÚ 2015.
322. **Božena Filová 1946 – 1983**. Inventár, L. Kamencová, Archív SAV 2016.
Dostupné na internete:
<http://www.archiv.sav.sk/inventare/inventar.php?id=166> [cit. 12. 02. 2021].
323. **Božena Štúrová-Kuklová 1899 – 1977 (2012)**. Inventár, 25 s. J. Hučko, Archív SAV 2019.
324. **Dagmar Rosůlková 1909 – 1998**. Inventár, 160 s. M. Michalovová, AVU SNG 2018.
325. **Dimitrij Andrusov (1885) 1897 – 1976**. Inventár, 81 s. E. Rapošová – J. Rottková, Archív SAV 2015.
326. **Elo Havetta 1926 – 1990**. Inventár, 38 s. I. Zmeková, Filmový archív SFÚ 1994.
327. **Emil Belluš 1944 – 1979**. Inventár, 32 s. E. Rapošová – J. Špániková, Archív SAV 2017.
328. **Ester Plicková 1934 – 2004**. Inventár, 24 s. L. Kamencová, Archív SAV 2015.
329. **Eva Kolníková 1941 – 2015**. Inventár, 41 s. L. Kamencová, Archív SAV 2016.
330. **Fedor Houdek – mapy a plány 1896 – 1944**. Čiastkový inventár, 129 s. J. Hričovská, SNA 2017.
331. **František Hanic 1963 – 2004**. Inventár, 85 s. L. Kamencová, Archív SAV 2015.
332. **Fraňo Štefunko 1927 – 1974**. Inventár, 16 s. P. Sedláček, AVU SNG 2016.
333. **Gabriel Ruttkay-Nedecký (1938) 1955 – 2012**. Inventár, L. Kamencová, Archív SAV 2015. Dostupné na internete:
<http://www.archiv.sav.sk/inventare/inventar.php?id=169> [cit. 12. 02. 2021].
334. **Ilia Jozef Marko (1903) 1930 – 1979**. Inventár, 32 s. M. Michalovová, AVU SNG 2017.
335. **Imrich Gašparík 1960 – 2007**. Inventár, 16 s. M. Luzová, AVU SNG 2020.
336. **Ivan Július Kovačovič 1930 – 1987**. Inventár, 87 s. I. Zmeková, Filmový archív SFÚ 1993.

337. **Ivan Mistrík (1921) 1935 – 1982 (1986).** Inventár, 99 s. G. Nálevanková – R. Hudec, ADÚ 2014.
338. **Ivan Pišút 1937 – 2009.** Inventár, 61 s. J. Hučko – M. Jančula, Archív SAV 2018.
339. **Ivan Štúr 1933 – 2015.** Inventár, 14 s. J. Hučko, Archív SAV 2019.
340. **Ivan Vaníček 1956 – 1968.** Inventár, 8 s. L. Karellová, Filmový archív SFÚ 2011.
341. **Ján Gonda 1938 – 1993.** Inventár, L. Kamencová, Archív SAV 2016.
Dostupné na internete: <http://www.archiv.sav.sk/inventare/inventar.php?id=95> [cit. 12. 02. 2021].
342. **Ján Strieš 1953.** Inventár, 9 s. M. Michalovová, AVU SNG 2018.
343. **Ján Tomaškovič 1930 – 2001.** Inventár, 81 s. L. Karellová, Filmový archív SFÚ 2013.
344. **Ján Želibský 1913 – 1978.** Inventár, 15 s. M. Michalovová, AVU SNG 2019.
345. **Jozef Dorošínyi 1926 – 1969.** Inventár, 16 s. K. Bodnárová, AVU SNG 2019.
346. **Jozef Ilečko 1921 – 1987.** Inventár, 20 s. M. Luzová, AVU SNG 2020.
347. **Jozef Kolarčík Fintický 1899 – 1961.** Inventár, 638 s. V. Sedláková, LA SNK 1981.
348. **Jozef Miloslav Zvrškovec 1919 – 1958.** Inventár, 64 s. I. Červenková, SNA 2016.
349. **Jozef Watzka (1901) 1946 – 1990 (1991).** Inventár, 71 s. Š. Hrivňák, ŠABA 2015.
350. **Juraj Holčík 1940 – 2010 (2012).** Inventár, 181 s. L. Kamencová, Archív SAV 2014.
351. **Július Jakoby (1904) 1978 – 1981.** Inventár, 14 s. M. Michalovová, AVU SNG 2018.
352. **Július Jaško 1955 – 1975.** Inventár, 5 s. L. Karellová, Filmový archív SFÚ 2013.
353. **Karol Sidor (1891) 1916 – 1945 (1946).** Inventár, 223 s. M. Zborovjan, SNA 2014.
354. **Margita Tomášková 1943 – 1995.** Inventár, 20 s. L. Karellová, Filmový archív SFÚ 2009.
355. **Martin Marenčin 1976 – 1986.** Inventár, 7 s. M. Michalovová, AVU SNG 2019.
356. **Michal Hubka 1916 – 1984 (1991).** Inventár, 47 s. J. Baherníková, Archív SAV 2017.
357. **Milan Hock 1970 – 1999.** Inventár, 30 s. E. Hrnčiarová, Archív SBM 2016.
358. **Miloslav Francisci 1854 – 1926.** Inventár, 11 s. E. Muntág, LA SNK 1965.
359. **Peter Karvaš 1929 – 1999.** Inventár, 115 s. R. Hudec, ADÚ 2014.
360. **Rudolf Mrlian 1920 – 2002.** Inventár, 71 s. L. Kamencová, Archív SAV 2014.
361. **Rudolf Mrlian, Dodatok k osobnému fondu 1935 – 1986.** Inventár, 43 s. L. Kamencová, Archív SAV 2015.
362. **Samuel Cambel, Dodatok k osobnému fondu 1959 – 2002.** Inventár, 18 s. L. Kamencová, Archív SAV 2015.

363. **Svätopluk Štúr (1848) 1901 – 1981 (2002)**. Inventár, 39 s. J. Hučko, Archív SAV 2019.
364. **Sylvia Lacková 1935 – 2005**. Inventár, 26 s. L. Karellová, Filmový archív SFÚ 2009.
365. **Štefan Hoza 1912 – 1953**. Inventár, 10 s. K. Nádaská, ADÚ 2015.
366. **Štefan Lángoš (1873) 1897 – 1984**. Inventár, 68 s. M. Holíková – E. Javošová, SNA 2015.
367. **Štefan Ondrkal 1946 – 1973**. Inventár, 8 s. L. Karellová, Filmový archív SFÚ 2011.
368. **Štefan Schwarz 1937 – 1996 (2014)**. Inventár, 11 s. L. Kamencová, Archív SAV 2016.
369. **Titus Kolník 1947 – 2017**. Inventár, 75 s. M. Rácová, Archív SAV 2018.
370. **Viktor Kubal 1932 – 1993**. Inventár, 29 s. L. Karellová, Filmový archív SFÚ 2016.
371. **Viliam Fíguš-Bystrí 1875 – 1937**. Inventár, 60 s. E. Muntág, LA SNK 1964.
372. **Vladimír Hajko 1959 – 2011 (2015)**. Inventár, 2 s. L. Kamencová, Archív SAV 2015.
373. **Vojtech Filkorn, Dodatok k osobnému fondu 1960 – 2009**. Inventár, 4 s. L. Kamencová, Archív SAV 2014.
374. **Vojtech Ondrouch 1902 – 1963 (1964)**. Inventár, J. Hučko, Archív SAV 2017. Dostupné na internete: <http://www.archiv.sav.sk/inventare/inventar.php?id=127> [cit. 12. 02. 2021].

N. Cechy a živnostenské spoločenstvá

375. **Cechy v Kremnici 1590 – 1911**. Združený inventár, 208 s. A. Denko, ŠABB 2013.
 Cech čižmárov v Kremnici 1673 – 1888; Cech debnárov v Kremnici 1670 – 1873; Cech farbiarov v Kremnici 1809 – 1860; Cech garbiarov v Kremnici 1701 – 1891; Cech hodinárov a zámočníkov v Kremnici 1774 – 1858; Cech hrnčiarov v Kremnici 1749 – 1872; Cech klobučníkov v Kremnici 1697 – 1860; Cech kováčov v Kremnici 1679 – 1821; Cech kožušníkov v Kremnici 1740 – 1877; Cech krajčirov v Kremnici 1650 – 1911; Cech murárov v Kremnici 1644 – 1833; Cech mäsiarov v Kremnici 1687 – 1855; Cech nožiarov v Kremnici 1687; Cech obuvníkov v Kremnici 1590 – 1875; Cech pekárov v Kremnici 1838 – 1884; Cech puškárov v Kremnici 1705 – 1714; Cech remenárov v Kremnici 1614 – 1845; Cech stolárov v Kremnici 1641 – 1863; Cech zlatníkov v Kremnici 1805

O. Záujmové organizácie a spolky

376. **Československý červený kríž na Slovensku 1922 – 1960**. Inventár, 38 s. M. Fiľarská, SNA 2017.

377. **Krajský výbor Československého zväzu požiarna ochrany v Bratislave 1954 – 1960. Západoslovenský krajský výbor Československého zväzu požiarna ochrany v Bratislave 1960 – 1965.** Združený inventár, 45 s. M. Babirát, ŠABA 2016.
378. **Okresná hasičská jednota č. 9 v Banskej Bystrici 1923 – 1951. Okresný výbor Československého zväzu požiarna ochrany v Banskej Bystrici 1951 – 1953.** Združený inventár, 42 s. D. Budáčová, ŠABB 2016.
379. **Okresná hasičská jednota č. 32 v Brezne 1926 – 1956. Okresný výbor Československého zväzu požiarna ochrany v Brezne 1951 – 1956.** Združený inventár, 45 s. D. Budáčová, ŠABB 2016.

P. Zbierky

380. **Hudobniny z knižnice grófov Zayovcov z Uhrovca 1863 – 1960.** Inventár, 227 s. E. Muntág, LA SNK 1979.
381. **Inventár príspevkov do časopisov vedeckých odborov Matice slovenskej 1922 – 1953.** Inventár, 255 s. I. Geguš, LA SNK 1980.
382. **Inventár príspevkov do kultúrno-osvetových časopisov Matice slovenskej 1943 – 1947.** Inventár, 212 s. I. Geguš, LA SNK 1978.
383. **Inventár príspevkov do Slovenských pohľadov v rokoch 1922 – 1952.** Inventár, 366 s. I. Geguš, LA SNK 1975.
384. **Ľudové piesne zo zbierok Matice Slovenskej I., Zbierka Andreja Halašu, Zošit 1. 1852 – 1913.** Inventár, 285 s. E. Muntág, LA SNK 1990.
385. **Ľudové piesne zo zbierok Matice Slovenskej I., Zbierka Andreja Halašu, Zošit 2. 1893 – 1911.** Inventár, 391 s. V. Sedláková, LA SNK 1997.
386. **Pozemkovoknižné mapy 1848 – 1991.** Združený inventár, 427 s. H. Grežd'ová, ŠANR 2017.
Okresný súd v Bánovciach nad Bebravou 1852 – 1933; Okresný súd v Topoľčanoch 1856 – 1903; Krokárske mapy obcí okresov Bánovce nad Bebravou, Partizánske, Topoľčany 1851 – 1878; Zbierka máp a plánov obcí okresov Topoľčany, Prievidza, Žiar nad Hronom 1848 – 1991
387. **Rukopisy historických knižníc na Slovensku I. 1750 – 1940.** Združený inventár, 325 s. V. Šarluška, LA SNK 1992.
388. **Rukopisy historických knižníc na Slovensku II. 1752 – 1946.** Združený inventár, 347 s. V. Šarluška, LA SNK 1995.
389. **Rukopisy historických knižníc na Slovensku III. 1759 – 1896.** Združený inventár, 124 s. V. Šarluška, LA SNK 2009.
390. **Slováci v USA 1907 – 1937.** Inventár, 237 s. M. Slošiarová, LA SNK 1987.
391. **Súpis hudobnín z bývalého premonštrátskeho kláštora v Jasove I. 1727 – 1770.** Inventár, 125 s. B. Záhumenská, LA SNK 1967.
392. **Súpis hudobnín z bývalého premonštrátskeho kláštora v Jasove II. 1853 – 1909.** Inventár, 47 s. B. Záhumenská, LA SNK 1970.
393. **Súpis hudobnín z bývalého premonštrátskeho kláštora v Jasove III. 1783 – 1843.** Inventár, 51 s. B. Záhumenská, LA SNK 1970.

394. **Súpis hudobní z bývalého premonštrátskeho kláštora v Jasove IV. 1761 – 1917.** Inventár, 343 s. B. Záhumenská, LA SNK 1997.
395. **Súpis hudobní z rímsko-katolíckeho kostola v Banskej Štiavnici I., II. 1753 – 1806.** Inventár, 105 s. E. Muntág, LA SNK 1969.
396. **Súpis hudobní z rímsko-katolíckeho kostola v Banskej Štiavnici III. 1753 – 1840.** Inventár, 93 s. E. Muntág, LA SNK 1972.
397. **Súpis notového archívu baníckej dychovej hudby na Vindšachte 1840 – 1850.** Inventár, 27 s. E. Muntág, LA SNK 1968.
398. **Súpis notového archívu bratislavského robotníckeho speváckeho spolku Typografia 1872 – 1942.** Inventár, 227 s. E. Muntág, LA SNK 1982.
399. **Súpis notového archívu Slovenského spevokolu v Martine 1863 – 1960.** Inventár, 361 s. B. Banáry, LA SNK 1979.
400. **Súpis redakčného archívu Slovenských spevov 1863 – 1926.** Inventár, 217 s. B. Banáry, LA SNK 1972.
401. **Zbierka archívnych dokumentov cechov a priemyselných spolkov, I. časť 1448 – 1929.** Inventár, 254 s. M. Zborovjan, SNA 2007.
402. **Zbierka archívnych dokumentov cechov a priemyselných spolkov, II. časť 1448 – 1929.** Inventár, 255 s. M. Zborovjan, SNA 2007.
403. **Zbierka archívnych dokumentov cechov a priemyselných spolkov, III. časť 1448 – 1929.** Inventár, 255 s. M. Zborovjan, SNA 2007.
404. **Zbierka dokumentov o československých légiách (1848) 1914 – 1920 (1951).** Inventár, 130 s. M. Kuzmíková, SNA 2014.
405. **Zbierka frontových pozdravov 1914 – 1918.** Inventár, 121 s. L. Holečka, ŠANR 2016.
406. **Zbierka papierových mortuárií 1799 – 1910.** Inventár, 19 s. P. Keresteš, ŠANR 2017.
407. **Zbierka pečatidiel a pečiatok Univerzitnej knižnice v Bratislave (1926) 1970 – 2006.** Inventár, 22 s. E. Antl, AUK 2020.
408. **Zbierka stavebných projektov 1885 – 1954.** Dočasný inventár, 34 s. K. Ivaničová, SNA 2016.

R. Iné archívne fondy

409. **Sčítanie ľudu 1939.** Inventár, 10 s. M. Bartal, SNA 2016.

II. SYSTEMATICKÉ KATALÓGY

A. Orgány verejnej moci

410. **Bratislavská župa I., B. Písomnosti súdne, 1. Občianske, F) Testamenty 1748 – 1890.** Systematický katalóg, J. Meliš – L. Pavlíková – E. Janaček, ŠABA 2019. Dostupné v elektronickej podobe.
411. **Magistrát mesta Trenčín, Pozostalostné súpisy majetku 1556 – 1849.** Systematický katalóg, 204 s. P. Brindza, ŠATN 2015.

412. **Magistrát mesta Trenčín, Testamenta, 1. časť 1526 – 1870.** Systematický katalóg, 270 s. P. Brindza, ŠATN 2016.
413. **Magistrát mesta Trenčín, Testamenta, 2. časť 1526 – 1870.** Systematický katalóg, 224 s. P. Brindza, ŠATN 2016.
414. **Nitrianska župa I., Župný archívár, Zbierka testamentov (1551) 1712 – 1873 (1896).** Systematický katalóg, 275 s. L. Holečka, ŠANR 2015.
415. **Šarišská župa, Zbierka nariadení a úprav 1849 – 1860.** Systematický katalóg K. Marhefková, ŠAPO 2019. Dostupné v elektronickej podobe.
416. **Župa Bratislavská I., Zápisnice municipálneho výboru, XII. zväzok 1867 – 1918.** Systematický katalóg, 232 s. J. Fabian – L. Szöcsová, ŠABA 2014.
417. **Župa Bratislavská I., Zápisnice municipálneho výboru, XIV. zväzok 1917 – 1918.** Systematický katalóg, 161 s. J. Fabian, ŠABA 2011.

B. Justícia

418. **Krajský súd v Bratislave, Súdne spisy, zväzok III. 1904 – 1935.** Systematický katalóg, 61 s. Š. Murín, ŠABA 1957.
419. **ONV vo Veľkých Kapušanoch, Prezidiálne spisy 1945 – 1948.** Systematický katalóg, 139 s. A. Žadanská – Z. Cábocká, ŠAKE 2005.
420. **Štátne zastupiteľstvo v Bratislave, II. Trestná agenda všeobecná – spisy zn. St. 1941 – 1942 (1949).** Systematický katalóg, 29 s. Š. Hrivňák, ŠABA 2014.

M. Rodiny a osoby

Osobné fondy

421. **Artúr Šimko (1817) 1892 – 1976 (2015).** Systematický katalóg, 43 s. H. Grežďová, ŠANR 2017.

III. TEMATICKÉ KATALÓGY

422. **Bohemiká v Literárnom archíve Matice Slovenskej 1825 – 1979.** Tematický katalóg, 383 s. M. Kocák, LA SNK 1981.
423. **Germaniká v archíve Literatúry a umenia Matice Slovenskej 1712 – 1964.** Tematický katalóg, 345 s. V. Mruškovič, LA SNK 1997.
424. **Literárne pamiatky v archívoch a múzeách SSR, I. Bratislava – Štátny ústredný archív SSR, Archív mesta Bratislavy 1846 – 1959.** Tematický katalóg, 135 s. P. Vongrej, LA SNK 1982.
425. **Literárne pamiatky v archívoch a múzeách SSR, II. Trnava – Archív Spolku Sv. Vojtecha 1809 – 1948.** Tematický katalóg, 118 s. P. Vongrej, LA SNK 1984.
426. **Literárne pamiatky v archívoch a múzeách SSR, III. Nové Mesto nad Váhom – Liptovský Mikuláš 1664 – 1952.** Tematický katalóg, 130 s. A. Šarlušková, LA SNK 1989.

427. **Pramenné dokumenty k dejinám Slovenska a Slovákov od najstarších čias po prvú fázu národného obrodzenia v zbierkach Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice 1500 – 1853.** Tematický katalóg, 534 s. V. Mruškovič, LA SNK 2009.
428. **Slavica v Literárnom archíve Matice slovenskej v Martine 1799 – 1950.** Tematický katalóg, 99 s. M. Eliáš, LA SNK 1968.
429. **Slaviká v archíve Literatúry a umenia Matice Slovenskej 1813 – 1971.** Tematický katalóg, 191 s. V. Mruškovič, LA SNK 1993.
430. **Stredoveké listiny 1277 – 1525.** Tematický katalóg, 51 s. L. Paluga, ŠANR 2012.
431. **Zbierka cirkevných písomností 1180 – 1912.** Tematický katalóg, J. Meliš, ŠABA 2019. Dostupné v elektronickej podobe.
432. **Zbierka stredovekých listín 1562 – 1801.** Tematický katalóg, 33 s. M. Bartoš – G. Szeghy, ŠAKE 2013.

ŠTATÚT ČASOPISU SLOVENSKÁ ARCHIVISTIKA

Článok I. Úvodné ustanovenia

Slovenská archivistika je recenzovaným vedeckým periodikom, ktorého vydavateľmi sú odbor archívov a registratúr sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Križkova 7, 811 04 Bratislava, a Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Slovenský národný archív, Drotárska cesta 42, 840 05 Bratislava. Založená bola v roku 1966 ako jediný vedecký časopis zameraný na archívniectvo a pomocné vedy historické na Slovensku. Časopis je vydávaný dvakrát ročne, v júni a v decembri, v elektronickej a v tlačenej podobe. Na Ministerstve kultúry SR je časopis evidovaný pod evidenčným číslom EV 140/08 a má pridelené ISSN 0231-6722.

Článok II. Úlohy, zameranie a obsah

1. Slovenská archivistika (ďalej len „časopis“) uverejňuje príspevky z oblasti archívniectva a pomocných vied historických.
2. Hlavným poslaním časopisu je rozvoj slovenskej archívnej vedy, pomocných vied historických a príbuzných odborov. Časopis zohráva funkciu kolektívneho informátora vo vedeckých a odborných otázkach slovenskej archivistiky. Zároveň je zdrojom informácií pre osoby využívajúce archívne dedičstvo Slovenskej republiky.
3. Obsah časopisu tvoria rubriky *Štúdie a články*, *Materiály*, *Diskusia*, *Predpisy*, *Literatúra* (s podrubrikami *Recenzie a referáty* a *Bibliografický prehľad zahraničných archívnych periodík*), *Správy* a *Kronika*. Zaradenie všetkých uvedených rubriek, okrem rubriky *Štúdie a články*, do každého čísla časopisu nie je povinné.
4. Obsah rubriky *Štúdie a články* tvoria pôvodné, prv nepublikované texty, ktorých súčasťou je poznámkový aparát a cudzojazyčné resumé a abstrakt, a ich obsah sa týka: a) archívniectva (t. j. archívnej teórie, archívnej praxe, archívnej techniky, archívnej terminológie, archívneho práva, dejín archívov a archívnej organizácie, rozborov archívnych fondov a zbierok a ich častí); b) hodnotenia písomností, predarchívnej starostlivosti a správy registratúry; c) pomocných vied historických; d) dejín správy; e) ochrany archívnych dokumentov.
5. Obsah rubriky *Materiály* tvoria edície doposiaľ nepublikovaných písomných prameňov, ktorých súčasťou je úvodná štúdia, samotná edícia s poznámkovým aparátom a cudzojazyčný abstrakt. Súčasťou príspevku môžu byť tiež registre. Rozsah príspevku zodpovedá obvyklému rozsahu časopiseckej štúdie.

6. Obsah rubriky *Diskusia* tvoria príspevky týkajúce sa aktuálneho diania v odbore archívniectvo a v príbuzných odboroch alebo reakcie na už publikované štúdie a články.
7. Obsah rubriky *Predpisy* tvoria komentáre k právnym alebo metodickým predpisom z oblasti archívniectva a príbuzných odborov.
8. Obsah rubriky *Literatúra* tvoria: a) v podrubrike Recenzie a referáty príspevky venované samostatným titulom (tlačou alebo elektronicky vydané analytické a syntetické archívne pomôcky, monografie, pramenné edície, zborníky, ročenky a pod.) alebo výnimočne aj jednotlivým štúdiám alebo kapitolám, ktoré majú osobitný význam pre archívniectvo alebo príbuzné odbory; b) v podrubrike *Bibliografický prehľad zahraničných archívnych periodík* príspevky prinášajúce bibliografiu archívnych periodík v systematickej forme.
9. Obsah rubriky *Správy* tvoria príspevky o činnosti a stave domácich archívov, o štúdiu a odbornej príprave v odbore archívniectvo a príbuzných odboroch, o slovacikách uložených v zahraničných pamäťových inštitúciách, príp. o výnimočných archívnych dokumentoch uložených v slovenských pamäťových inštitúciách.
10. Obsah rubriky *Kronika* tvoria príspevky o uskutočnených udalostiach (celoslovenské a zahraničné konferencie a príbuzné podujatia, zasadnutia, porady a pod.) a príspevky o osobách (jubileá od 65 rokov veku, nekrológy, vyznamenania a pod.).
11. Ostatné náležitosti príspevkov upravujú samostatne vydané Pokyny pre autorov.

Článok III. Redakčný aparát

1. Redakčný aparát časopisu tvorí hlavný redaktor, výkonná redakcia a redakčná rada. Výkonnú redakciu tvorí výkonný redaktor, tajomník, jazykový a technický redaktor.
2. Hlavný redaktor zodpovedá za odbornú úroveň periodika, riadi prácu redakčnej rady, zodpovedá za obsah časopisu, za prípravu jednotlivých čísiel pre vydanie a tlač, za propagáciu a odbyt periodika, zabezpečuje výmenu periodika a obstaráva prísun domácej a zahraničnej literatúry pre recenzie, referáty a pre bibliografiu zahraničných archívnych periodík. Hlavný redaktor menuje a odvoláva členov redakčného aparátu a vedie zasadnutia redakčnej rady časopisu. Hlavným redaktorom je aktuálny riaditeľ odboru archívov a registratúr sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Hlavný redaktor môže výkonom niektorých svojich úloh poveriť výkonného redaktora.
3. Výkonný redaktor ako prvý lektor číta a posudzuje rukopisy všetkých článkov a príspevkov a dáva pokyny pre zvyšných členov výkonnej redakcie, usmerňuje nábor príspevkov a v súčinnosti s hlavným redaktorom zodpovedá za propagáciu periodika a plní ďalšie úlohy podľa pokynov hlavného redaktora.

4. Tajomník redakcie vedie agendu výkonnej redakcie a redakčnej rady, podieľa sa na organizovaní náboru príspevkov pre časopis, zaobstaráva recenzné posudky a preklady pre cudzojazyčné súhrny, organizuje konzultácie s autormi a lektormi.
5. Jazykový a technický redaktor vykonáva jazykovú a technickú korektúru príspevkov, úpravu čistopisov pre vydanie, zostavuje text tiráže a obsahu. Úlohou jazykového a technického redaktora môže byť poverených aj viac osôb súčasne.
6. Redakčná rada je poradným orgánom vydavateľa pre odborné otázky, vypomáha pri nábere príspevkov a dáva odporúčania na zlepšenie vecnej a obsahovej úrovne časopisu. Redakčná rada má 14 členov vrátane hlavného redaktora a tvoria ju domáci a zahraniční odborníci z odboru archívniectvo, pomocné vedy historické a z príbuzných odborov. Redakčná rada sa schádza najmenej štyrikrát ročne. Členstvo v rade je čestná funkcia a je nezastupiteľné. Predsedom redakčnej rady je hlavný redaktor, ktorý môže vedením schôdzí poveriť výkonného redaktora. Redakčná rada určuje recenzentov na príspevky ponúknuté časopisu. Redakčná rada môže na základe odborného recenzného posúdenia nesúhlasiť s obsahom alebo formou príspevku alebo jeho časti. Pri nejednotnom stanovisku členov rady môže dať predsedajúci hlasovať o sporných veciach. Redakčná rada garantuje dodržiavanie všeobecne platných etických zásad a akademických zvyklostí, prísne dodržiava anonymitu recenzentov. Odporúčania redakčnej rady sú pre autorov záväzné.
7. Členstvo v redakčnom aparáte časopisu zaniká odvolaním člena, úmrtím člena alebo vzdaním sa funkcie, v prípade hlavného redaktora ukončením výkonu funkcie riaditeľa odboru archívov a registratúr sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

Článok IV. Práva autorov

1. Autori príspevkov zaradených do rubriek *Štúdie a články* a *Materiály* majú nárok na autorskú odmenu (honorár) podľa osobitného nariadenia.
2. Autori príspevkov zaradených do rubriek *Štúdie a články*, *Materiály* a *Diskusia* majú nárok na jeden výtlačok čísla časopisu, v ktorom je uverejnený ich príspevok.

Článok V. Recenzné konanie

1. Ak výkonná redakcia časopisu rozhodne o možnosti publikovať štúdiu, poskytne jej text redakčnej rade a následne na základe jej rozhodnutia minimálne dvom vybraným odborníkom určeným za recenzentov.
2. Príspevky do rubriky *Štúdie a články* a *Materiály* prechádzajú anonymným recenzným konaním minimálne dvoch recenzentov. Bez osobitného recenzného konania môžu byť publikované príspevky do ostatných rubriek, ale v sporných

prípadoch môže byť navrhnuté recenzné konanie aj pre príspevok určený do niektorej z týchto rubrik.

3. Recenzenti vypracujú písomné posudky, v ktorých sa vyjadria ku kvalite, originalite a prínosu príspevku a jednoznačne uvedú, či príspevok odporúčajú prijať na publikovanie, príspevok odporúčajú prijať s drobnými úpravami, príspevok odporúčajú publikovať až po zásadnejších úpravách, príspevok odporúčajú prepracovať a následne posúdiť jeho publikovanie alebo príspevok neodporúčajú publikovať. Recenzné posudky sa poskytujú výlučne členom výkonnej redakcie, členom redakčnej rady a autorom.
4. Recenzné konanie je prísne obojstranne anonymné (*double blind peer review*), tzn. autorom nie sú známe mená recenzentov a recenzentom nie sú známe mená autorov.

Článok VI. Záverečné ustanovenia

1. Zmeny v tomto štatúte prerokúva a schvaľuje redakčná rada.
2. Vydaním tohto Štatútu časopisu Slovenská archivistika sa zrušujú a nahrádzajú všetky predošlé predpisy týkajúce sa vydávania časopisu.
3. Štatút časopisu Slovenská archivistika nadobúda účinnosť od 1. júna 2021.

Mgr. Mária Mrižová, PhD.
hlavná redaktorka

ZOZNAM AUTOROV ŠTÚDIÍ A ČLÁNKOV

Mgr. Balázs Csiba, PhD., Katedra archívnictva a pomocných vied historických,
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Gondova ulica 2, 811 02
Bratislava 1, e-mail: balazs.csiba@uniba.sk

Laura Csonka, Magyar Nemzeti Levéltár, Bécsikapu tér 2-4, 1014 Budapest, e-mail:
csonka.laura@mnl.gov.hu

Doc. PhDr. Frederik Federmayer, PhD., Katedra archívnictva a pomocných vied
historických, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Gondova ulica 2,
811 02 Bratislava 1, e-mail: frederik.federmayer@uniba.sk

Mgr. Miriama Fialkovičová, Štátny archív v Košiciach, Bačíkova 1, 041 56 Košice,
e-mail: miriama.fialkovicova@minv.sk

Bc. Laura Pacherová, Slovenský národný archív, Drotárska cesta 42, P. O. BOX 115,
840 05 Bratislava 45, e-mail: laura.pacherova@minv.sk

POKYNY PRE AUTOROV

Slovenská archivistika (SA) vychádza dvakrát ročne. Jej obsahom sú pôvodné práce autorov, ktoré vznikli ako výsledok ich vlastnej bádateľskej činnosti. Príspevky sú uverejňované v slovenskom, českom a anglickom jazyku. Výkonná redakcia predkladá príspevky redakčnej rade, ktorá navrhuje recenzentov jednotlivých príspevkov a následne im ich výkonná redakcia zašle. Posudzovanie príspevkov je prísne obojstranne anonymné. Na základe recenzentských posudkov a rozhodnutia redakčnej rady budú autori upovedomení o prijatí či neprijatí ich príspevku. Autori poskytujú svoje príspevky výhradne SA a pred rozhodnutím redakčnej rady ich neposkytnú na publikovanie inému periodiku. Rukopisy sa nevracajú. Autori odovzdaním príspevku do redakcie súhlasia s jeho uverejnením v elektronickej podobe na webovej stránke Ministerstva vnútra SR.

Príspevky sa posielajú v programe Microsoft Word vo formáte doc/docx e-mailom na adresu výkonnej redakcie: slovenska.archivistika@minv.sk. Poznámkový aparát sa umiestňuje na stranu pod čiarou (nie na konci textu). Typ písma – Times New Roman, veľkosť písma 12, veľkosť písma poznámok – 10, riadkovanie – 1,15. K štúdiu je potrebné pripojiť úvodný abstrakt (cca 700 znakov vrátane medzier), 3 – 6 kľúčových slov a záverečné resumé (cca 1 800 znakov vrátane medzier). Výkonná redakcia zabezpečí ich preklad do anglického, resp. iného cudzieho jazyka. Ku každému druhu príspevku autor uvedie aj kontaktné údaje: tituly, adresu pracoviska, e-mailový a telefonický kontakt.

Obrazové prílohy je potrebné zasielať samostatne vo formáte jpg, jpeg, bmp v minimálnom rozlíšení 300 dpi, pričom ich umiestnenie treba jasne vyznačiť v texte a je nutné uviesť ich zdroj (pri fotografiách meno autora, ak je známe).

Pri tvorbe poznámkového aparátu je potrebné riadiť sa normou STN ISO 690 – Dokumentácia a Bibliografické odkazy.

MONOGRAFIA (1 – 3 autori):

¹ HRIVŇÁK, Štefan. *Jozef Watzka. Srdcom archivár*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2019, s. 168. ISBN 978-80-971356-6-9.

² ČERVENKOVÁ, Ivana – RAGAČ, Radoslav. *Šaštínske panstvo v rukách Habsburgovcov*. Skalica : Regionálna rozvojová agentúra Skalica, 2014, s. 24-25, ISBN 978-80-970317-9-4.

Mená autorov sa oddeľujú pomlčkou s medzerou po oboch stranách. Rozpätie strán sa uvádza spojovníkom bez medzier.

MONOGRAFIA (viac ako 3 autori):

³ KODAJOVÁ, Daniela et al. *Živena. 150 rokov spolku slovenských žien*. Bratislava : Slovart, 2019, s. 245, ISBN 978-80-556-4149-2.

ZBORNÍK ako celok:

⁴ LOPATKOVÁ, Zuzana (ed.). *Otázky zemepanského hospodárenia a správy v novoveku*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave; Kraków : Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2019, 414 s. ISBN 978-83-81111-158-4.

Odkaz na štúdiu v zborníku alebo kolektívnej práci:

⁵ MANÁK, Marián. Cesta k Mníchovskej dohode v správach veľvyslanca USA vo Francúzsku. In KOHÚTOVÁ, Mária – MAREK, Miloš (eds.). *Studia historica Tyrnaviensia 20*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave; Kraków : Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2019, s. 133-147. ISBN 978-83-81111-152-2.

Odkaz na štúdiu publikovanú v periodiku:

⁶ KERESTEŠ, Peter. Dejiny štátneho archívu v Nitre. I. časť (1949 – 1969). In *Fórum archivárov*, 2019, roč. 28, č. 3, s. 74-78. ISSN 1339-8423.

Odkaz na už uvedený prameň:

⁷ HRIVŇÁK, ref. 1, s. 65.

Ak sú v jednej poznámke uvedené viaceré pramene rovnakého autora, v ďalších poznámkach sa uvádzajú aj prvé slová názvu prameňa:

⁸ HRIVŇÁK, *Jozef Watzka*, ref. 1, s. 123.

Odkaz na elektronický zdroj:

⁹ BÁRTA, Stanislav et al. *Digitální archivnictví* [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2019 [cit. 2020-02-20], 138 s. ISBN 978-80-210-9450-5. Dostupné na internete: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/1407>.

Údaj obsahujúci dátum citovania je povinný.

Odkaz na archívny prameň:

¹⁰ Slovenský národný archív (ďalej len SNA), fond (ďalej len f.) Rod Habsburg – cisárska manufaktúra na majoliku a porcelán v Holíči, 1765 – 1848, inventárne číslo (ďalej len inv. č.) 9, škatuľa (ďalej len šk.) 7.

Všeobecné podmienky:

- Skratkou pre označenie strany/strán je s., čísla č., ročníkov roč. Ročníky i čísla periodík a zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Ak sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať aj čísla dokumentov.
- Ak v prameni nie je uvedené miesto vydania, rok vydania alebo vydavateľstvo, uvádzame: b. m., b. r., b. v.
- V prípade viacerých miest vydania a vydavateľstiev sa názov vydavateľstva pridá k príslušnému miestu vydania: Praha : Argo; Bratislava : Concordia, 1999.
- Ak je viac miest vydania a len jeden vydavateľ, tak miesta vydania oddelíme bodkočiarkou a medzerou: Bratislava; Martin : Osveta, 1956.

- Údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu. Preklad názvu sa môže pripojiť v hranatých zátvorkách.
- Písanie historických osobných mien z uhorského obdobia slovenských dejín je ponechané na rozhodnutí autora príspevku s tým, že v poznámke uvedie zdôvodnenie, prečo a akým spôsobom sa rozhodol tieto osobné mená písať.

CONTENTS

STUDIES AND ARTICLES

Csiba, Balázs: Publishing Medieval Charters in Hungary and the Current State of the Diplomatics	11
Federmayer, Frederik: Heraldic Signs on the Seals of Furriers (Contribution to the Research of Middle-Class Heraldry in Hungary).....	27
Fialkovičová, Miriama: East Slovak Branch of the Slovak Historical Society at the Slovak Academy of Sciences in Košice (1915) 1958 – 1990 (1991) – Analysis of the Archival Fond.....	47
Pacherová, Laura: Restoration of Tracing Papers from Dušan Samuel Jurkovič's Archival Fond	64
Csonka, Laura: Attending also online! Archival – Pedagogical Services of the National Archives of Hungary Supporting Public Education	76
DISCUSSION	85
REGULATIONS	93
LITERATURE	96
Reviews and Reports.....	96
Bibliographical Survey of Foreign Archival Periodicals	139
REPORTS	185
CHRONICLE	196
ANNEXES.....	215
INSTRUCTIONS	244
LIST OF AUTHORS OF STUDIES AND ARTICLES	248
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	249

SLOVENSKÁ ARCHIVISTIKA

Ročník 51 – Číslo 1 / 2021

Vydavateľ/Publisher

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
odbor archívov a registratúr a Slovenský národný archív

Adresa redakcie a administrácia/Address

MV SR Slovenský národný archív,
Drotárska cesta 42, P. O. Box 115, 840 05 Bratislava 45
slovenska.archivistika@minv.sk

Periodicita/Periodicity

Dvakrát ročne/Biannual
(redakčná uzávierka 28. februára a 31. augusta)

Náklad/Print run

120 ks

EV 140/08

ISSN 02316722

Návrh obálky/Cover design

Nora Nosterská-Perecká kniha z rokov 1681 – 1781, Štátny archív v Trenčíne,
pracovisko Archív Bojnice

Tlač/Print

Centrum polygrafických služieb, p. o. Ministerstva vnútra SR

Za obsah textov zodpovedajú autori.